STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 00019

DI VERK FUN YITSHAK LEYBUSH PERETS

Isaac Leib Peretz

Permanent preservation of this book was made possible by
Dana Lauren Podell
in memory of
great-grandparents, Frank & Rose Wloch Berlin

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

די ווערק פון יצחק לייבוש פרץ. צוועלף בענד.
צוזאַמענגעשטעלט אונטער דער רעדאַקציאָן פון
דוד פינסקי

אכטער באַנד.

אַרויסגעגעבען פון פאַרלאַג „אידיש", ניו־יאָרק.
תר"פ — 1920

י. ל. פּרץ

ערצעהלונגען, מעשה׳לעך, פּאָעמען אין פּראָזאַ

אַרויסגעגעבען פון פאַרלאַג „אידיש״, ניו-יאָרק.

Copyright 1920 by

JEWISH BOOK AGENCY

ערצעהלונגען

וועגוס און שולמית.

אין קלויז הינטער'ן אויווען זענען געזעסען צוויי ישיבה־בחורים, חיים און זעליג. חיים האט געלעזען הויך פון א געשריבענעם ביכעל, און זעליג הערט צו און פארריכט א שוך מיט א פראסטען נאדעל־פאדעם.

„...און שעהן איז חנה געוועזן ווי וועגוס...“

— זאג מיר, זעליג, איך בעט דיך, וואס מיינסטו מיט'ןווארט וועגוס? — האט חיים א פרעג געטאן.

— וועגוס איז א מיטאלאגישער גאט — האט איהם זעליג געענטפערט, שטעכענדיג אין שוך אריין.

— וואס איז אזוינס מיטאלאגיע?

— דאס ווייסט דו אויך נישט, חיים?... דו געדענקסט יענע וואך איז געקומען צו פאהרען א משונה'דיגע בריאה מיט א לאנגען פארטוך און מיט א רויט מיצעל, און האט פארקויפט בזיל־הזול לאקרעץ־פלעצעל מיט נאך אנדערע זיסע זאכען?

— אהא!

— דאס איז געוועזען א גרעק, און עס איז דא אזא גאנץ פאלק, וואס הייסט מיט'ן נאמען „גרעקען“.

— און אלע פארקויפען לאקרעץ־פלעצעל?

— גענוג, דו נאר, זיי האבען זייער אייגען לאנד — „גריכענ־לאנד“... די גרעקען זענען אן אלט פאלק... זיי ווערען דערמאנט אין תנ"ך. זייער לאנד הייסט „ארץ יוון“, זיי אליין — „יונים“.

— וואסער יון? נישט פון דעם קומט ארויס „איוואן“?

— חס ושלום! יונים זענען גאר גרעקען — „מלכות יון“. אט די יונים זענען אמאל געוועזען זעהר א שטארק און א געבילדעט פאלק... דו האסט אודאי געהערט: אריסטו,

ס אַ ק ר אַ ט; זיי ווערען דאָך געבראַכט פון אונזערע חכמים, ווי פון'ם ר מ ב " ם... אַ ר י ס ט ו, למשל, האָט געגלויבט, אַז די וועלט איז אַ קדמון... דאָס אַלץ זענען גרעקען. נאָר די גרעקען, כאָטש זיי זענען געוועזען געבילדעט, געקאָנט מאַלען, זינגען, שני־צען און אַלע שעהנע מלאכות, זענען זיי פאָרט געווען פּראָסטע גע־צען־דינער, האָבען זיי פּראָסט געדינט עבודה זרה.

— או וואַ!

— זעהסט דאָך! און אַט די מעשיות, די ספּורים פון די גע־צען, פון די אָפּגעטער, הייסט מ י ט אָ ל אָ ג י ע.

— אַהאַ! נו, און וואָס איז ו ו ע נ ו ס?

— אין דער מיטאָלאָגיע איז ווענוס די געטין פון שעהנקייט...

— וואָס הייסט ג ע ט י ן?

— פאַרשטעהסט דו: ביי זיי האָט יעדער פאַך, יעדע מלאכה אַ באַזונדערען גאָט. ווי, למשל, מען זאָגט ביי אונז, אַז יעדע אומה האָט אַ־הר שר... למשל שניצעריי, פּאָעזיע, שעהנהייט, געזונטהייט, גבורה...

— האָט דאָס אַלץ געטער? נאָר וואָס מיינט מען געטין? אַ ק ל י י ן געטעל?

— ניין, גאָט איז אַן „ע ר", געטין איז אַ „ז י".

— האַ? נקבות? זיי האָבען אַריינגעזעצט אין הימעל אַריין נקבות?

— ע, חיים, פאַרוואָס מענער יאָ און נקבות נישט?

— אמת; איך האָב אָבער געמיינט, זעליג, אַז געטער דאַרפען זיין נישט זכרים און נישט נקבות...

— דו מוזט וויסען, חיים, אַז די גרעקישע געטער זענען גלייך צו מענשען; דער חלוק איז נאָר דאָס, וואָס זיי לעבען אייביג. דער־פאַר האָבען זיי גלייך ווי מענשען קינדער, ווייבער און פּלגשים, נאָר שטאַרבען קאָנען זיי באַין אופן נישט! אַט, למשל, דער העכסטער פון זיי, י ו פּ י ט ע ר אַליין, דער גרעסטער גאָט, וואָס האַלט דעם דונער אין דער האַנט און אַלע געטער ציטערען פאַר איהם אימת מות; ער אַליין איז פונדעסטוועגען אַ פּאַנטאָפעל, אַ נאַר־נישט ביי זיין ווייב יונאָנאַ, ווי אַ פּראָסטער מלמד ביי דער רבי'־צין. איך האָב דיר שוין אַמאָל דערצעהלט פון דעם פילאָזאָף סאָקראַטעס'עס ווייב, פון דער מרשעת ק ס אַ נ ט י פּ ע; זי איז

געוועזען א הונט קענען דער יונאנא! היינט שטעל דיר פאר, וואס פאר א צרות יופיטער האט געליטען; ער האט זיך אודאי צעהן מאל אין טאג געוואונשען דעם טויט... נאר נייז, שטארבען קאן ער נישט!

— הכלל — ו ו ע נ ו ס?

— אט ווענוס איז די געטין פון דער שעהנקייט! אצינד וועל איך דיר פארלעזען איהר געשיכטע.

זעליג האט אוועקגעלעגט דעם האלב־פארריכטען שוך, ארויס־געשלעפט א ברודיג פאפיר פון בוזעם און אנגעהויבען לעזען:

— ו ו ע נ ו ס, א פ ר א ד י ט א, א פ א ג ע נ ע נ א, פ א נ ט א נ ע נ ע א, א נ ד י א מ ע ט א...

— דאס איז דייטש? איך פארשטעה דאך נישט קיין ווארט— האט זיך חיים געוואונדערט.

— נארעלע, דאס זענען די נעמען, וואס ו ו ע נ ו ס האט געהאט אין פארשידענע ערטער אין גריכענלאנד און דערנאך אין רוים.

זי האט מעהר נעמען, ווי יתרו; וואס טויגען מיר די נעמען. לייען די מעשה בעסער!

זעליג לעזט:

„אונטער די פארשידענע נעמען איז ווענוס געוועזען היילינג אין די פארשידענע שטעדט, אלס געטין פון דער ליעבע.“

— שוין נישט שעהנקייט?

— אלץ איינס! „זי איז נישט געבוירען געווארען פון א מאַ־מען, זי איז ארויסגעשפרונגען פון ים, זי איז א בילד־שעהנע נקבה, זעהר א רייצענדע...“

— א רייצענדע? וואס הייסט דאס?

— דאס הייסט, זי האט יעדען גערייצט, אויפגעקאכט דאס בלוט, וכדומה.

— אהא!

— „זי האט מען פארגעשטעלט גאנץ אדער האלב נאקעט...“

— פע!

— „איהר מאן איז געוועזען ו ו א ו ל ק א ן...“

— וואס איז דאס פאר א מין חיה?

— אויך א גאט, דער גאט פון פייער... עהנליך צו אונזער

ת ו ב ל ־ ק י ן; ער האט ערפונדען די מלאכה פון אייזען קאוועז, דאס הייסט אויף דייטש די „שמידע־קונסט“, פארשטעהסט?

— אביסעל.

— „נאר מיט איהם האט זי קיין קינדער נישט געהאט...“

— געטער גט'ן זיך נישט און האבען חתונה אהן חופה וקדושין. „דערפאר אבער האט זי געהאט קינדער מיט אנדערע געטער און מיט מענשען אויך.“

— ווי הייסט? גלאט אזוי, ממזרים הייסט עס?

— זיי־זשע נישט קיין שוטה, חיים! אז געטער זענען פטור פון חופה, קדושין און גט, איז ביי זיי נישט דא קיין ערוה און קיין ממזרים...

— יא, אודאי, אז מען וואשט זיך נישט, דארף מען נישט בענשען; דו זאגסט דאך אבער מיט מענשען אויך?...

— נו, וואס ז(ע איז? הלמאי אונזערע בני־אלהים, וואס זענען דערמאנט אין פסוק...

— נו, נו, לייען ווייטער.

„מיט מ א ר ס ' ן האט זי געהאט צוויי קינדער...“

— ווי זאגסט דו? מ ר ס צי מ ר ס נ א?

— נישט מרס, נישט מרסנא, נאר מיט מארס'ן, מיט'ן גאט מארס, דאס איז דער „איש מלחמה“, דער גאט פון מלחמות, דער קריגס־גאט.

— „צוויי מיט באקכוסען, מיט'ן גאט, וואס האט צו שאפען איבער וויין און אנדערע משקאות.“

— דאס מוז זיין א מין ל ו ט, א גוטער שכור!

— „צוויי מיט מ ע ר ק ו ר“...

— ווער איז דער?

— מערקור איז דער גאט פון גנבים, סוחרים, משולחים!

— זעהר א געמיינער שדוך.

— מיט איינעם א נ כ י ז ע ס, א פראסטען בשר ודם, האט זי זיך געטראפען ערגעץ לעבען א טייך, זייענדיג פארשטעלט אין א פאסטושקע; פון דעם וויזיט איז געבוירען געווארען א אינגעל... אמאל האט זיך איהר געטראפען אזא מעשה: עס האט זי נאכגע־יאגט א חברה רוצחים — האט זי זיך באהאלטען אין א הייל און האט גערופען ה ע ר ק ו ל ע ס ' ן.“

— ווער איז דאָס?

— דאָס איז אַ שטאַרקער גאַט, נישט אפילו אַ גאַנצער נאָר אַ האַלבער גאַט; איינער אַליין האָט ער אויסגעריינינגט איין טאָג זעקס־און־דרייסיג פערד־שטאַלען...

— ווייטער, ווייטער, זעליג; עס הויבט שוין אָן צו נודיען און קאַפּויר צו געהן. כ'לעבען.

— „הערקולעס איז געקומען אין דער הייל אריין, ער האָט אריינגעלאָזט די רוצחים איינציגווייז, איינעם נאָכ'ן אַנדערען, מען האָט זיי צורעכט געמאַכט"...

— פע, חלשות!

— „די ווענוס פלעגט זיך שטאַרק נוקם זיין אין די, וואָס האָבען געלאַכט אויס דער ליעבע. איינוואויינער פון שטעדט האָט זי פאַרוואַנדעלט, דאָס הייסט מגלגל געווען, אין אָקסען."

— גענוג! — האָט חיים אויסגעשריען, אויפשפּרינגענדיג, — עס קעהרט זיך די גאַל! ווענוס, אַ געטין, כאַ, כאַ, כאַ! געהאַט טויזענט מאַנען, גע'הרג'עט, געשטאַכען, געקוילעט — נאוף, זנות, רציחה, פע!

חיים האָט אויסגעשפּיגען און זעליג איז אויפגעשטאַנען אין איין צאָרן.

— ע! — האָט זיך זעליג אָנגערופען באַליידיגט — דו ווייסט וואָס דו רעדסט און וואָס דו שפּייסט... דו נעמסט אַ טייער, שעהן מלבוש, און טוסט עס אָן אויף דער לינקער זייט, דרעהסט איבער דעם ספּאַדעק און מאַכסט אַ פּורים־שפּיל!... ווענוס איז נאָר אַ משל, אַזאַ מין אידעאַל, אויף אַזאַ־נ'אַרט, למשל, ווי אין שיר־השירים שולמית...

— אַקוראַט, כאַ, כאַ, כאַ! שעמען מעגסט דו דיך, זעליג! פּונקט גלייך! שולמית אין שיר השירים איז אַ געזונטע, אַ פרישע, אַ שטיק אייזען! די ברידער האָבען איהר געהייסען היטען זייערע וויינגערטנער, האָט זי איהר וויינגאָרטען נישט געהיט; דאָס פּנים איז איהר אָפּגעבּרענט, נאָר זי איז נישט קיין ציגיינערין; דער האַלז איז ווייס ווי מירמעלשטיין; זי שמעקט מעהר, ווי אַלע פעלדער, וועלדער און גערטנער צוזאַמען. זי קוקט נישט אַראָפּ פאַר בושה און בלאָזט זיך נישט, ווי אַן אינדיק; זי קוקט גלייך, זי האָט זיך נישט וואָס צו שעמען. זי האָט אַזוינע גוטע, וואַרעמע הארציגע

אויגען, ווי צוויי גוטע טויבען! און ליפּען האָט זי — צוויי דינע, רויטע פּעדים. און זי שנירט נישט דאָס פּיסקעל און מאַכט נישט קיין מאוס'ע עויות; זי רעדט גלייך, און האָניג גיסט זיך איהר פון מויל!... אז דו זעהסט זי, קומט דיר קיין שלעכטער געדאַנק נישט אריין אין קאָפּ; נאָר פאַרקעהרט: דו פאַרלירסט גאָר די גע־דאַנקען. זי גיט אויף דיר א קוק מיט אן אויג, לאָזט דו דיינע אראָפּ ווי א גנב; דיין האַרץ אין דיר הויבט אן ציטערען און צאַפּ־לען, ווי א געקוילעטער האָהן. זי איז אייגפאַך, ריין און ציכטיג, ווי ערשט געפאַלענער שניי! אַט קומט אן דער זומער, א ניי לעבען אויפ'ן פעלד און אינ'ם גאַרטען, די טירטעל־טויב הויבט אן צו ברומען, די בלומען הויבען אן שפּראָצען, דער פייגענבוים בליהט. די וויינטרויבען בלישטשען! אלץ ווערט אויפגעלעבט, אלץ האָט זיך אויפגעכאַפּט צו נייעם לעבען און איהר האַרץ האָט ערפילט א ניי געפיהל! פּלוצים איז דאָס געפיהל געקומען און באַלד מיט'ן גאַנצען שרעקליכען כח! שטאַרקער ווי דער טויט איז איהר ליעבע, טיפער ווי דער גיהנום איז איהר קנאה. און איהר ליעבע איז אייביג, טייכען וועלען זי נישט פאַרפליסען, דער ים אליין וועט זי נישט פאַרלעשען... און ליעב האָט זי נאָר איינעם: א יונגען, שעהנעם פאַסטוך; זי ווייסט נישט, אז דער פאַסטוך טראָגט א קרוין אויפ'ן קאָפּ, אז ער איז דער גרעסטער מלך אויף דער וועלט! זי איז פּראָסט, אָפען און עהרליך, זי קאָן נישט שפּילען קיין ראָמאַן, קיין „טשיטשיבאַבע", איהר טוט וועה, וואָס ער איז נישט איהר ברודער פון איין טאַטען און פון איין מאַמען, זי זאָל איהם קאָנען קושען פראַנק און פריי אין אלע גאַסען! אַט! דאָס איז שולמית! דאָס איז, ווי דו זעהסט, אן אידעאַל פון אן אמת'ער אידישער טאָכטער, וואָס האָט א טאַטען און א מאַמען, נישט ווי דיין וועגוס, די אויס־געלאָסענע.

— דו פאַרגעסט אבער איין זאַך — האָט איהם איבערגע־שלאָגען זעליג — דו פאַרגעסט, אז דאָס אלץ, דאָס הייסט די מי־טאָלאָגיע איז נאָר משלים; דערונטער שטעקען פילאָזאָפישע און רעליגיעזע געדאַנקען.

— אדרבא, פאַרקעהרט! גאָר פאַרקעהרט די סברא! ווי פאַר־קליידט מען הויכע געדאַנקען אין נידעריגע משלים? ווי פאַרבינדט מען בריליאַנטען אין א ברודינער שמאַטע? און וואָס הייסט?

איז דען ביי אונז אידען שיר השירים נישט קיין משל? איז דען נישט ש ל מ ה דער רבונו של עולם אליין, דער מלך שהשלום שלו? און שולמית איז דען נישט די כנסת ישראל? די ריינע, נאר פארשווארצטע כנסת ישראל?! נאר סודות אהין, סודות אהער, שולמית איז טאקע שולמית, און ווענוס, להבדיל אלף אלפי אלפים הבדלות, איז אזוינס, וואס איז נישט ווערט די רעד! הערסט דו, ועליג, ימח שמה!!! מעק אוים איהר נאמען פון דיין ספר, און שרייב — ווי הייסט דאס מיידעל, וואס דו באשרייבסט? חנה, ראכט זיך?

— חנה.

— נו, שרייב, אז זי איז אזוי שעהן געווען, ווי... אדער ניין, שרייב נישט! הערסט דו! זאלסט דיך נישט דערוועגען, עס וואלט געווען א העזה פון דיר; לאז דיין חנה מיט די פיסלעך, ווי די שפילקע־קעפלעך גלייך זיין צו וועמען דו ווילסט, צו מ ר י ם'; מיט דער פויק, צו א ב י ג י ל'ן, צו ר ח ב'ן, צו ד ל י ל ה'ן. לאז זיין צו וועמען דו ווילסט, אפילו צו אסתר המלכה; נאר נישט צו שולמית, קיינע קאן נישט גלייך זיין צו איהר, קיינע נישט, הערסט?!...—

פון האַנגען נעמט זיך: „ער שפּילט פאַר׳ן טייוועל״

עס האט געקאנט זיין א קלעזמער, וואס האט זיך אין א מיידעל אויף א חתונה פארליעבט. ער האט זעלטען, זעלטען שעהן און טרויעריג געשפּילט. ווייל ער האט באמערקט, אז זי הערט, פיהלט און פארשטעהט איהם.

אויף דער חתונה, וואו זי איז געוועזען, האט ער געשפּילט שטענדיג וויינענדיג, שטענדיג הארץ־רייסענדיג; שטענדיג האט זיך זיין וועהטאג געגאסען און געגאסען.

און דער עולם האט נישט פארשטאנען, וואס עס איז, און האט דערביי „מצוה־טענץ״ געטאנצט; זי איינע האט פארשטאנען, און די ליכט אין איהרע אויגען, אדער דער פייכטער טוי אין זיי, האט אויף זיין שפּילען געענטפערט.

איז אבער זי אויף דער חתונה נישט געוועזען, האט ער גלייך ווי אלע אנגעהויבען גרימפּלען און רופען:

— שבת, שבת!

עס האט געהילכט, געשארפּעט, געריסען, די געדערים איבערגעווארפען...

און דער עולם האט געזאגט:

— היינט שפּילט ער וואויל! ער רייסט איין סטרונע נאך דער צווייטער!

דערנאך האט ער אויף איהר אייגענע חתונה געשפּילט.

זי איז א יתומה געוועזען, און ביים אל־מלא־רחמים האט די פידעל אזוי יאמערליך געוויינט, אזוי געקלעמט, אזוי געקרעכצט, אז...

אז די מענער האבען געוויינט ווי ווייבער, און ווייבער האבען גע׳חלש׳ט.

— דער טייוועל שטעקט אין זיין פידעל, — האט מען גע־זאגט.

און ערשט, אז די כלה האט אנגעהויבען חלש'ען און ווייבער האבען זיך מיט קרעמפען צולאכט, האט מען איהם די פידעל פון די הענט ארויסגעריסען.

דאמאלט ערשט האט מען באמערקט, אז ער האט גלעזערנע אויגען...

דערנאך האט ער א צייט לאנג נישט געשפּילט.

ער איז ערגעץ פארפאלען געווארען. אפשר ערגעץ קראנק גע־לעגען... אין א צייט ארום האט מען איהם ווידער אין קאפעליע געזעהן. נאר — קוים דערקענט... בלאס, אויסגעמאגערט, מיט פאר־לאשענע אויגען; גארנישט דער מענש, און גארנישט דאס שפּילען. ער האט שוין מעהר קיין שטייגער נישט געשפּילט, אפילו נישט פרים געהאלטען. אז אנדערער האט געשפּילט פרים, און ער האט צוגעהאלפען, זיצענדיג, נישט ריהרעוודיג...

איינמאל האט ער זי דערזעהן ביי א „וועטשערע". ער איז אויפגעשפּרונגען, אויסגעריסען די פידעל ביים פרים און אנגע־הויבען שפּילען. שפּילען ווי אמאל: דאס אויג פלאמט, דאס הארץ דריקט, די פידעל וויינט —

נאר קיינער הערט נישט... זי הערט אויך נישט! זי האט זיך צוריק פארמישט צווישען די ווייבער, ער זעהט זי נישט, איהר בליק ענטפערט נישט —

— העי! קלעזמער! — שרייט א מחותן — שפּילט עפּעס פרעהליכס צו דער וועטשערע! —

כאפּט ער די פידעל, ווארפט צו דער ערד און אנטלויפט.

— אין דעם יונג שטעקט דער טייוועל, — האט מען געזאגט.

פון דאמאלט אן האט ער גאר אויפגעהערט צו שפּילען אויף חתונות. דער עול פון פרנסה איז אינגאנצען אויפ'ן ווייב געפא־לען; ער איז געזעסען אין שטוב, שטענדיג מיד, בלאס, אהן כח.

דאס ווייב האט געזאגט: א דבוק. און געמאכט זיך א שטעל אויפ'ן מארק מיט געקאכטע ארבעס.

זי דאנקט און לויבט דעם אויבערשטען, וואס האט זי גע־שטראפט מיט רחמנות, וואס האט איהר א גוטען דבוק געשיקט. אז אנדערער שלאגט און הרג'עט און האקט אויס שויבען. דער דבוק

איז כּאַטש אַ גוטער. אַ שטילער... וואָלט זי געהאַט געלט, וואָלט זי צו אַ גוטען איד געפּאַהרען.

— ער איז אַזוי גוט, — ריהמט זי זיך, — אַז ער שילט אפילו נישט. אַמאָל פלעגט איהם גיבער אַ קללה אַרויס פון מויל; היינט איז ער שטיל ווי אַ טויב. ער וויל אפילו נישט עסען... גיט מען איהם, עסט ער, נישט — נישט!

נאָר טיילמאָל, האַלבער נאַכט, מעהרסטענטיילס אין אַ לבנה־נאַכט — הויבט ער זיך אויף, נעמט אַראָפּ די פידעל פון וואַנט, זעצט זיך צום פענסטער און שפּילט.

ער שפּילט אַמאָל וויינענדיג, אַמאָל לאַכענדיג; אַמאָל בעט ער, אַמאָל בייזערט ער זיך, אַמאָל רייסט ער די סטרונעס, אַמאָל גלעט ער זיי אַזוי איידעל, אַזוי פיין, אַזוי האַרצעדיג־ווייך, אַז עס צוגעהט אין אַלע גלידער...

און דער עולם זאָגט:

— ער שפּילט פאַר'ן טייוועל.

צוריקגעקומען.

דאמאלט האט נאר אנגעהויבען צו יעהרען ביי אונז, און גע־יעהרט האבען מיר אויף דער לאנגער גאס אין א קנייפע, אין א באזונדער צימער ביי א קיילעכדיגען שטאם־טיש. מיר האבען ביר געטרונקען, ביים קעלנער קרעדיט געהאט און גערעדט וועגען קונסט, וועגען אויפלעבונג פון דער קונסט א. ד. גל.

איין שטול איז א געוויסע צייט געשטאנען לער. א יונגער דיכטער האט געפעהלט. און יעדען אווענט האט מען איהם אויס־געקוקט: ער מוז קומען. צושטעלענדיג דאס ביר, האט דער קעל־נער געפרעגט: נאך נישט דא אונזער יונגער הער דיכטער? און פאר דעם לערען שטול דאך א גלאז געשטעלט. ער האט אויך גע־וואוסט, אז דער יונגער דיכטער מוז קומען.

און ווירקליך איינמאל, שוין צימליך שפעט — ער איז גע־קומען!

אלע זענען אויפגעשפרונגען, אלע הענט האבען זיך אויסגע־שטרעקט צו זיין הוט, צום מאנטעל, און אלע מיילער האבען גע־פרעגט:

— עפעס באשאפען?

— א סקיצע?

— א בינטעל ליעדער?

— א פאעמא?

— א ראמאן?

מען איז זיכער געווען, אז איהם האט אן „ארבייט" פאר־האלטען.

ער אבער ענטפערט:

— א שטיק לעבען איבערגעלעבט!

עס ווערט נאך אינטערעסאנטער. מען קוקט איהם אין געזיכט אריין:

— ווי געענדערט...

— מאָדנע אויגען באַקומען...

— אַ נייער שרומפּ אין שטערן.

— בלאַס —

— אַ מאָדנע גרימאַסע אַרום די ליפּען...

— עפּעס וואַרפט זיך אַ זילבער־פאָדעם אין די האָר...

עמיץ אָבער פרעגט:

— מיט וועמען?

מען בויגט זיך צו איהם איבער:

— אַ ברונעטע? אַ בלאָנדינע?

און דער נאָהנטסטער:

— איך קען זי נישט?

— חברים, — הויבט ער די ברעמען אויף, — נאָך וואָס פרעגען? איהר האָט מיך נישט איינמאָל מיט איהר צוזאַמען באַגעגנט; מיך געגריסט, זי אפילו נישט באַמערקט... איהר האָט צו איהר געשטאַלט קיין שליסעל נישט געהאַט — פאַר אייך גאַרנישט געווען, פאַר מיר — אַלץ...

ער בויגט זיך איבער דעם אַנלעהן:

— צו אַרעם, ברידער, איז די מענשליכע שפּראַך; עס האָט דערפאַר קיין נאָמען נישט. שטאַרקער פאַר ליעבע, צערטליכער פאַר פריינדשאַפט —

„עס, אַ יום־טוב געווען!"...

„נישט קיין תמוז־זון, פון שייך אַרויסגענומען, און נישט קיין שטראַל־ און שאָטען־שפּיל אין אַ פאַר'כשופ'טער לבנה־נאַכט"...

עמיץ רוקט זיך מיט אַ שטילען געראויש פון טיש אָפּ — באַליידיגט. קיינער אָבער מערקט עס נישט און ער רוקט זיך שטיל צוריק.

און ער מאַכט:

— אַ דיכטערישע ווירקליכקייט!

„אַ שטיק צייט אַהן אַ וואָכען־טאָג, אַ שכינה־אָפּגלאַנץ אַהן אַ שאָטען פון אַן אויסען־וועלט..."

— אויגען אַזוינע?

— אויגען! זי קוקט אויף דיר, און טיף אין דיר הויבט פּלוצלונג אַן שטיל און זיס צו רוישען. דאָס ציטערען די פליגעל פון

דיין נשמה יתרה... עס איז שבת, עס איז יום־טוב ביי דיר אין הארץ... קליינע גאלדענע הארפען קלינגען: מזמור שיר ליום השבת...

ער שטעלט זיך אויף, ווארפט מיט א קאפ־באוועגונג די האר אויפ'ן נאקען ארונטער —

— ווייסט זוער אויף קלאר, וואס „אפרסמון“ — וואס „שמן אפרסמון“ איז?

מיר שווייגען; ער זעצט זיך צוריק; ער ווייסט אויך נישט אויף קלאר.

— און דאך, איבער דער גאנצער צייט בין איך מיט איהר איבער א טייכעל פון שמעקענדיגען שמן אפרסמון געשוואומען.

א וואונדערבארער שמייכעל ווייזט זיך ארום זיינע ליפען:

— אויף א לייכטען זילבערנעם שיפעל אין געשטאלט פון א פרומען, ערנסטען ווייסען שוואן, וואס האט זיך געטראגען, אהן פון „וואנען“, אהן „וואו אהין“ און מיר האבען נישט געפרעגט. א ווייס סאמעטען פענדעל האט קוים געוועהט מיט איין גאלדען געשטיקט ווארט: שטיל!

און נאך אפעטמען:

— צווישען צוויי רייהען שטילע ציפרעסען איז עס, דאס טייכעל, געפלאסען. — אין דער הויך קושען זיך די קרוינען מיט די גרין־פארטרוימטע בלעטער, אונטער א ליעב־אראפגעלאזטען הימעל; אונטען — א גאלעריע פון ליכט־ארקאדען, אויף בלומען, אויף בשמים־פעלדער ארוים...

איך האב נאר געברויכט איהר האנט צו נעמען, די אויגען צו שליסען — — — —

— און?

— זי איז אוועק...

מען פרעגט:

— צו טאטע־מאמע?

— צום מאן?

— צו קינדער?

— אלץ איינס! אוועק האט זי געמוזט...

און צוריק יורזיאנער:

— איך האב זי נישט פארהאלטען...

עס איז אווענט געווען. אין דרויסען געהט אונטער די זון

און איהרע אפגלאנצען שפילען ארום די ווענט. זי נעהמ, זיי— נאך... זיי רייסען זיך אפ פון די ווענט און ציהען זיך צו איהר און פארשווינדען. און מיר ווערט גרוי... איך האב די אויגען גע־שלאסען...

איך זיץ און איך פיהל, אז נאך עמיץ געהמ איהר נאך — מיין נשמה יתרה... גומ...

— געה — טראכט איך — מיט איהר! ביי מיר וועט שוין קיין שבת און קיין יום־טוב נישט זיין —

ער בלייבט שטיל. עמיץ איז אויפגעשפרונגען מיט א פולען גלאז אין דער האנט:

— לעבען זאלען אונזערע שבתים און ימים טובים!

און ארייכשפארענדיג דעם דיכטער דאס גלאז אין דער האנט אריין:

— מאך הבדלה, ברודער!

— — — — — — — — — — — — — — — —

דער קעלנער האט אנגעהויבען לעשען. —

אן אומבאקאנטע.

אין א קליינער מענער־געזעלשאפט האט מען וועגען פרויען און זייער איינפלוס אויפ'ן מענער־לעבען גערעדט.

— אויף מיר — האט זיך אפגערופען א יונגער ארצט — האט א גרויסען איינפלוס געהאט נאר א י י ן פרוי און דערצו — אן א ו מ ב א ק א נ ט ע.

געבעטען, האט ער די קליינע געשיכטע דערצעהלט.

אלס יונגער סטודענט איז ער אמאל פארבעטען געווארען אויף א טאנץ־אווענט אויף א זומער־וואוינונג. דער אווענט האט זיך פארצויגען ביז פאר־טאג. עס איז א משוגע'נע, לוסטיגע נאכט געווען. די טאנץ־ און פלירט־אטמאספערע האט איהם בארוישט. און אלס יונגער מענש, אהן פאראורטיילען, האט ער פון לוסטיגען בעכער אין איין אטעם געטרונקען: נישט איין טענצערין, מעהר אלס מען האט געברויכט, צוגעדריקט צו די פארזילבערטע מונדיר־קנעפ, נישט איינער מיט קוים אויסגעשפראצטע וואנסען־שפיצען די פלאמענדיגע בעקלעך געשטרייפט. די, וואס ער האט אפגעפיהרט אהיים, קעגען דער אויפגעהענדיגער זון געקושט, און צו איהר אונטערגאנג א ראנדעוואו באשטעלט. א פרעהליכען וויר־וואר אין קאפ, א קאפעליע לוסטיגע זומער־פייגעלעך אין יונגען הארץ— און די פרישע זון טרינקט מיט צופלאסענעם גאלד די שמעקענדיגע לופט אין וואלד, די אויפגעכאפטע פייגעל אויף די טוי־באפערלטע בוימער צוויטשערען און ער טאנצט־אונטער זיין פרעהליכען וועג.

פלוצלונג איז ער שטעהן געבליבען.

אין א זומער־וואוינונג האט זיך א טיר געעפענט. עס איז ארויס א בארוועסע און קנאפ־געקליידטע געשטאלט, האלב מיידעל, האלב קינד, מיט גרויסע גאזעל־אויגען און א באל צום שפילען און די לאנגע דינע הענט... א ווייל֫ע איז זי שטעהן געבליבען, פאר־

וואונדערט פון שעהנעם מארגען, פארבליפט... און אז זי האט איהם, זיך אומקוקענדיג, דערזעהן, האט זי זיך נישט פארשעמט; נאר אנגעשטעלט אויף איהם צוויי ריינע קינדער־אויגען, וואס האבען, קוקענדיג איהם גלייך אין געזיכט אריין, געפרעגט: דיך האט אויך אויפגעוועקט די זון? ביסט א גוטער מענש? — ווילסט מיר נישט טון קיין שלעכטס? ועסט שפּילען מיט מיר אין באל?...

און ער האט זיך פלוצלונג פאר'ן ריינעם קינד טיף אין טיפּ־סטען הארץ פארשעמט און איז אנטלאפען גלייך צו דער סטאנציע און אפגעווארט דעם צוג אהיים. —

דאס הארץ האט איהם געזאגט, אז ער וועט זי נאך אמאל טרעפען, און ער האט זיך צום לערנען גענומען... ער האט זיך גע־לערענט, לערנענדיג, אנ'ם קינד פארגעסען און זיין דיפּלאם באקו־מען. ער מוז זיך איינריכטען אלס פראקטיצירענדער ארצט. ער האט אנגעהויבען „ביוועט" אין הייזער און אין קורצען באקומען א גאנצען אויסוואהל פון כלות מיט נדן. אויף צוויי האט ער זיך ערנסטער אפגעשטעלט... און עס איז אויך געקומען דער טאג, ווען ער האט זיך געלאזט דעצידירען. ער געהט איבער דער מארשאל־קאווסקא אין דער ריכטונג צום זאקסישען גארטען; לענקט אפ רעכטס ביים גרינעם פלאץ, טרעט אפ אין א בלומען־געשעפט, קויפט א בוקעט און געהט אין גארטען אריין. פאסירענדיג דעם גארטען, וועט ער באשליסען, וואוהין דעם בוקעט צו טראגען: אויפ'ן טעאטער־פלאץ — א לוסטיגע בלאנדינע מיט געזאנג און קלאוויר — אדער אויף סענאטארען־גאס — א בלאסע דעקאדאנס מיט פארצעלאן־מאלעריי און פאטאגראפיע... א שווערע וואהל. פלוצלונג גיט איהם עפּעס, ווי א קלאפּ אין הארץ. ער הויבט די אויגען אויף און דערזעהט — זי! שלאנק, אנגעשפּארט אן א בוים איז זי געשטאנען. בלאס, ווי נאך א גליקליך איבערגעקומענער קרענק... פון אונטער די אראפּגעלאזטע ברעמען שטראלט ארויס און צושפּרייט זיך איבער'ן בלאסען געזיכט דאס ריינסטע, שטילס־טע גליק, מיט וועלכען זי האט אויף איהר קינד געקוקט, אויף איהר קינד אין א וויג — — — —

און ער האט זיך פּלוצלונג אין טיפסטען הארץ פארשעמט.
אוועקגעווארפען דעם בוקעט און איז צוריק אהיים — ארבייטען...

צום דריטען מאל האט ער זי אין שפּיטאל אויפ'ן טויטען־בעט געטראָפען.

אין די אומרוהיגע טעג האט מען זי פון גאס מיט א דורכ־געשטאכענער ברוסט געבראכט... אהן דאקומענטען, אן אומבא־קאנטע, צופעליג געשאסענע, מיט אפענע, צושראקענע גאזעל־אויגען, וואס האבען דעם גאנצען טומעל נישט פארשטאנען...

זינדיג בלוט.

איך בין שוין דא דעם דריטען טאג, און קיין דאקטאר אלץ נאך פאר די אויגען נישט געזעהן.

נעכטען האב איך נאך איז גערטעל שפאצירט: די קראנקע חבר'טעם מיינע פארצעהלען. ווי דער דאקטאר איז א גוטער דאק־טאר, קורירט אויסגעצייכענט, נאר א נערוועזער איז ער. שרייט, בייזערט זיך, ווארפט מיט די הענט. קריגט טיילמאל אזוינע שפי־ציגע אויגען, מענשען דורכצושטעכען. און אז ער ווערט שוין גאר ווילד, ווערט ער אויף א צוויי־דריי טעג פארשוואונדען און קומט צוריק א בארוהיגטער...

זיי זאגען, אז ער איז פארליעבט אין מיין בארעמהארציגער שוועסטער. שעהן איז זי, א העלע בלאנדינע, לאנגע ברעמען, שטענ־דיג אראפגעלאזטע.

ווער וויים, צי זי באהאלט נישט אונטער די ברעמען די גוטע פלעמלער. בלאנדינען שפריצען אמאל מיט גאלדענע פונקען.

איך פראפאניר דער בארעמהארציגער שוועסטער, זי זאל רו־פען אן אנדער דאקטאר און זאג איהר, אז איך קאן באצאהלען. ענטפערט זי אויף זיכער:

— היינט, מארגען קומט ער.

— אבער א דאקטאר זאל פארשווינדען פון א שפיטאל.

לאזט זי לעננער די ברעמען אראפ:

— ווער וויים, וואס ביי א מענש קאן זיין אויפ'ן הארץ...

— און וואס טוט ער דאמאלט, ער טרינקט?

זי ענטפערט נישט; געהט שטיל ארוים.

זי האט איהם אויך נישט פיינט.

— — — — — — — — — — — — — — — —

אז איך האב געבעטען ביי דער בארעמהארציגער שוועסטער

טינט־און־פעדער און פאפיר. האט זי מיך געפרעגט, צו וועמען איך וויל שרייבען.

— צו א חתן?

— איך האב קיין חתן נישט — ענטפער איך איהר — איך האב אלע מענער גלייך ליעב.

— גערענק, וואו דו ביסט!

איך וועל שוין נישט פארגעסען, אז עס איז מיר שווער פון בעט אראפ.

איך וויל גלאט עפעס שרייבען. אביסעל פון מיר אליין. די מענער האבען נאר ליעב אויסגעטראכטס. לאמיך אמאל שרייבען. אויב איך האב נישט מיט וועמען צו רעדען, א ווארט אמת וועגען זיך.

— — — — — — — — — — — — — — — —

מען דארף פארשרייבען, ווי אזוי איך בין אהערגעקומען.

אז דער נייער „פעטער" האט מיך איבערגעקויפט און אהיים געפיהרט, האט ער אריינגעשריען אין צווייטען צימער אריין:

— א גלאז טיי!

און מיך געהייסען זיצען.

איך קוק מיך אום — א זאל, געבעט מעבעל. א פיאנא. דא וועט זיין פרעהליכער. אין נעבען־צימער הויבט זיך אן שליאפען אין שטעק־שיך. עס וויגט זיך אריין די „מומע" — א מאשין פון פלייש, מיט'ן גלעזעל טיי. זי שטעלט עס פאר מיר, קוקט אויף מיר א ווייל מיט אויסגעלאשענע אויגען. קומט זי צו נעהנטער, קוקט מיר אין פנים אריין, הויבט מיר אויף מיט די פעטע פינגער די ברעם און באטראכט די אויגען, גיט פלוצלונג א שארץ אראפ די בלוזקע ביים קראגען, און ווערט אויפגעפלאמט און גיט צום פעטער א ירגזון־געשריי:

— אקם!

שפרינגט ער אויף פון א קאנאפע:

— וואס איז?

— פרעג נישט. נאר געה מיט איהר גלייך צום דאקטאר, זאל ער זי באטראכטען און ארויסגעבען א צייגעניש. אניט וועט ער דיר דאס געלט נישט אפגעבען!

און געהט צוריק ארויס מיט'ן גלאז טיי.

ער פארענטפערט זיך פאר איהר אין ברייטען רוקען אריין:

— ווער האט זיך געזאלט ריכטען — אזא צנועה'דיג פּנים'ל...

און אויף מיר גיסט ער זיך אן מיט בלוט:

— אוי, א רוח אין דיין טאטענס טאטען אריין...

וואס ער שילט מיין אנטלאפענעם טאטען, וואס איך קען נישט, טוט מיר הנאה. ער לויפט אבער צו מיר מיט די פויסטען. זי האט עס אבער, די נישט דערגאנגענע מומע, דערפיהלט, אפגע־שטעלט זיך אויף דער שוועל:

— ריהר נישט! אנגעריהרטע סחורה נעמט מען נישט אפ...

א „פעטער" פאלגט, ריהרט ער מיך נישט אן און שילט אלץ מיך און מיין טאטען... מיין טאטע, ווי געזאגט, ארט מיך נישט... מיך אליין האב איך אבער אויך פלוצלונג פיינט געקריגען; איך האב הנאה פון זיינע קללות. און זאלען זיי — טראכט איך — מקוים ווערען! גיך און באלד, טאטע־פאטער! — בעט איך צום הימעל ארויף.

און עס באטראכט מיך א דאקטאר און קלינגט באלד אן אהער. און מען קומט נאך מיר...

איך האב א שפּיגעלע געבעטען; די בארעמהארציגע שוועסטער שאקעלט נישט צופרידען מיט'ן קאפּ; גיבען, גיט זי. א גוטע איז זי. זעהר א גוטע...

מיין צנועה'דיג פּנים איז נאך ריין.

— — — — — — — — — — — — — — — —

— פארוואס קומט צו דיר קיינער נישט? — פרעגט בארעמ־הארציג די שוועסטער.

— איך האב נישט קיינעם...

— האסט נישט קיין פאטער?

— ער איז, נאך איידער איך בין נעבוירען געווארען, ערגעץ אוועק. קיינער ביי אונז הערט נישט פון איהם. אפשר לעבט ער נישט.

— און ברידער, שוועסטער?

— איך בין דאס ערשטע און לעצטע קינד געווען...

— און א מאמען?

דרעה איך מיך אפּ צו דער וואנט און שלוכץ.

— א מאמען...

אַז עולה, נישט נעדאַרפט איהר נאָמען דערמאָנען, אויפשרייבען... ווי קומט זי, די פרומע, די ציכטיגע, די הייליגע אהער?

אָבער אויסמעקען קאָן איך נישט, די האַנט וויל נישט...

אַט ליגט זי אומבאהאָלפען, די האַנט איבער'ן טישעל... אַ בלוויליכע, רויטליך געשפּרענקעלט...

און געמיינט האָב איך, אַז דאָס וועט מיך מיידען...

אַז איך בין זינדיג געוואָרען מיט'ן זינדיגען לייב, האָט זיך מיין גאַנצע נשמה אומגעקערט צו גאָט. אין גימנאַזיע פון חברים און חבר'טעס אַזויפיעל שלעכטס און אויסלאַכעניש וועגען גאָט געהערט, אַזויפיעל געגען איהם אין ביכלעך געלעזען, — און איך האָב אַלץ מיט אַמאָל פון קאָפּ, פון האַרץ אַרויסגעוואָרפען — האָב אָנגעהויבען צו דאַווענען. אַלע תעניתים געפאַסט, יום־כפור זיך אָפּגעשלאָסען, קיינעם נישט אַריינגעלאָזט... און אַזויפיעל צוליעב דעם צדקה געגעבען. אַלע מתנות, וואָס איך פלעג באַקומען, אַלע קליידער, וואָס איך האָב אויסגעטאָן, אָרעמערע חבר'טעס אַוועקגעגעבען. און אַלץ אינאיינעם זיך געבעטען: באַרעמהאַרציגער פאָטער, איך זינדיג, איך האָב שלעכטס און זינדיג בלוט, שטראָף מיט וואָס דו ווילסט, נעם מיך אינגאַנצען צו, נאָר דאָס נישט, דאָס נישט!

ער איז נ י ש ט קיין גוטער!

און אפשר בין איך מיר שולדיג אַליין. נישט געדאַרפט אַוועקגעבען חבר'טעס, זיי זאָלען בעסער געפעלען אין גאָס... געדאַרפט שענקען אַלמנות, יתומות. אויסזוכען אַמאָל אַן אָרעמע כלה און געבען אַ חופה־קלייד...

ציינד וועל איך שוין וויסען, זאָל נאָר דער דאָקטאָר קומען. לאָמיך נאָר אַרויס פון דאַנען.

און אפשר קומט עס מיר פאַר א י ה ר טויט...

נישט געקאָנט איבערטראָגען, די פרומע, די הייליגע... דאָס וואָרט, וואָס יאָגט זיך פון האַרץ אַרויס צו די ליפּען, וויל איך נישט אַרויסזאָגען, דאָ שוין מעהר נישט אויפשרייבען.

— —

ענדליך געקומען דער דאָקטאָר...

אַ ברונעטעל, עטוואָס פאַרזילבערט, גאָלדענע פענסנע, אַ צוגעשפּיצט בערדעל, פון וועלכען ער הערט נישט אויף צו צופּען. שטעהענדיג מיט דער באַרמהאַרציגער שוועסטער, שלינגט ער זי

מיט די אויגען. און זי, קוים — קוים זי רוימעלט זיך און רייסט אלץ די האנט אויס פון זיינע.

ער שעפטשעט איהר:

— אלץ וועגדט זיך אן אייך! נאר אן אייך!

זי אבער ענטפערט נישט און שטויסט איהם צו מיין בעט צו.

ער ווערט אויך ערשטוינט:

— טאקא סקראמנא נא טווארזשו!

— א פנים פון א הייליגער, — גיט ער צו.

— לעסטער־מויל! — שרייט איהם אן די שוועסטער.

— פארדאן, — און הויבט מיך אן באטראכטען.

ארויסגעהענדיג נאכ'ן פארשרייבען, מאכט ער צו דער שוועס־טער אין טיר:

— פול גיפט!

אזוינע, ווי איך, באקומען שארפע אויערען...

זעהר גוט; איך וויל אן מיר א נקמה דערלעבען...

דאס פנים וואלט מיר דאך א שאד געווען.

— — — — — — — — — — — — — — — —

דאכ פנים האב איך פון דער, וואס איך וויל דא נישט דער־מאנען... פון דער הייליגער, וואס האט מיין שאנד און זינד נישט געקאנט איבערלעבען...

מיין זינדיג בלוט פון וועמען?

געוויס פון אנטלאפענעם טאטען...

איך דערמאן מיך, אונטערגעהערט אמאל א געשפרעך צווישען צוויי חברים שילער אין גימנאזיום־גערטעל. זיי זענען אויף דער באנק געזעסען, איך בין הינטער־ארום צוגעקומען, געוואלט איי־נעם, דעם, וואס איז מיר אזוי געפעלען, הינטען־ארום די אויגען פארשטעלען. הער איך, ווי דער צווייטער זאגט:

— אוי, האב איך ליעב מאניע'ן!

דאס האט ער מיך געמיינט, און דער, וואס איך האב כמעט ליעב געהאט, ענטפערט:

— נו... נישט ווייט פאלט דאס עפעלע פון בוים...

— — — — — — — — — — — — — — — —

— פארוואס ביסט דו צו מיר אזוי גוט, שוועסטער?

— דו האסט געוויס אזוי פיעל געליטען...

— אבער נישט נאר געליטען... געוועז פרייד אויך... אפילו שאמפאניער...

— רעד אויף זיך נישט קיין בייז. איך בין זיכער, מען האט דיך פארגוואלטיגט...

— אמת, אין גימנאזיום, דער רעליגיאנס־לעהרער!

— אוממעגליך! — שרייט זי אויס.

— דיר, שוועסטער, וועל איך קיין ליגענס נישט זאגען. דא, איבערהויפט, זאג איך און שרייב קיין ליגענס נישט. פאר ליגנע־רינס מאכען אונז די מענער... אבער דאס נאר אז אנהויב געוועז...

און אויך — ווילסט הערען, שוועסטער?

זי זאגט, זי מוז!

— שולדיג, שוועסטער, איז מעהר מיין זינדיג בלוט.

איך האב דאך געוואוסט, אז ער וויל מיך...

בעט זי זיך: זאגט נישט ארויס!

— איך האב עס, ווי אין א בוך אויף זיין ברוין־היציג געזיכט געלעזען. — אין זיינע ווילד־פלאמענדיגע אויגען, מיט וועלכע ער פלעגט אויף מיר... זיינע ווילדע הענט און פארציטערטע פינגער, מיט וועלכע ער פלעגט טאפען ארום מיר די לופט... אז זיין ברע־נענדיג אטעם, מיט וועלכען ער פלעגט,ביים אויסהערען, אויף מיר בלאזען...

— און?

— און גאנצע נעכט געפיבערט פאר טויט און שרעק פאר דעם, וואס קאן, וועט און דארף קומען...

— האסט איהם ליעב געהאט!

— פיינט געהאט...

— וואס דען?

— זינדיג בלוט!

געוואוסט און אנגעהויבען אליין אווענט־צייט ארומגעהן אין פארק, וואו ער פלעגט אמאל שפאצירען, אדער זיצען ערגעץ אין די אפגעלעגענסטע אלייען... טאמער וועט ער מיך באגעגענען... געזע־סען און געפיבערט...

— פארוואס האסטו דו דיך פאר דער מאמען נישט פארטרויט?

— פאר דער היילינער? אויף קיין פאל!

— פאר א חבר'טע?

— נישט נעהאט... אלע האבען מיך געמירען... אלץ, געווים, דער טאטע מיינער...

און איינמאל — ער געהט.

מיך באפאלט א שרעק און פאל אויף א באנק; ער געהט פאר־ביי און זעהט מיך נישט; אין שאטען פון אן אקאציע בין איך גע־זעסען... ער געהט פארביי, און פון מיר, אהן מיין וויסען, אהן מיין ווילען רייסט זיך ארויס עפעס א פרעמד, הייזעריג געשריי, נישט מיין שטים! ער קערט זיך אום, דערקענט און גיט אויך אזא ווילד געשריי... עס שניידט מיך דורך א קאלטער שרעק... און איז שוין ביי מיר...

ווי א ווילד טיר ברומט ער. מיט די משוגע'נע הענט רייסט ער פון מיר די קליידער אראפ, בריהט מיך מיט'ן אטעם, רייסט מיך, קושענדיג מיט די ציין...

און איך, פאר עקעל און שרעק, וועהר מיך, וועהר מיך מיט ציין און נעגעל, וויקעל זיך ווי א שלאנג און טיף, טיף אין האר־צען ברענט עפעס ווי א פייערל דער וואונש, ער זאל זיגען...

ער זיגט און די אקאציע באשיט אונזביידע מיט איהרע שנייעלעך...

דערנאך... אהיים געהן נישט געקאנט...

— פארוואס? א מאמע איז אלץ מוחל...

— נישט וועגען דעם געהט עס, שוועסטער. נישט געקאנט צו איהר קומען א פ א ר ז י נ ד י ג ט ע... אויף קיין פאל; בע־סער דער טויט. איך האב מיר גארנישט געקאנט פארשטעלען, אז איך זאל פארגיפטען מיט מיין זינדיגען אטעם איהר לופט... איך טאר נישט זיין מיט איהר אין איין שטוב; דאס האב איך געוואוסט!

צו דער היים, אן אפגעריסענע, צוקראצטע, מיט אקאציען־שנייעלעך באשיטע בין איך געלאפען, אבער נאר צום פענסטער, צו דער שויב מיט די ליפען צוגעפאלען...

זי איז אין שטוב ביים טיש געשטאנען. די פרומע, די הייליגע, גאט געבעטען האט זי... איהרע ליפען האבען געווים געמורמעלט: טאטע־פאטער, בארעמהארציגער פאטער, דערבארעם זיך איבער אונז... דערבארעם זיך, ווי א טאטע דערבארעמט זיך איבער זיין קינד... פאטער אין הימעל...

— ביי אייך זאגט מען אויך אזוי?

זי וואונדערט זיך.

— און בין אנטלאפען, שוועסטער...

— וואו אהין ?

— אויס דער שטאדט ארויס, אין דער וועלט אריין... וויי־טער און ווייטער פון איהר, זי נישט צו באליידיגען, זי נישט צו פארשעמען... זאל זי מיינען, כ׳בין ערגעץ פארפאלען געווארען, א חיה האט מיך צוריסען... און בין ווייט ווייט הינטער׳ן שטעדטעל, אויפ׳ן שאסיי געפאלען...

איז עמיץ דורכגעפאהרען, אפשר מיין אייגענער טאטע...

— וואס רעדסטו דו, קינד !

— קאן זיין...

אז אלטער מאן מיט קאצענע אויגען. זיך אפגעשטעלט, מיך אויפגעהויבען און אין וועגעלע אריינגענומען... באלד נאך אמאל מיך געשענדט... צו דער סטאציע צוגעפאהרען, בילעטען געקויפט, אהער מיך געבראכט, ביי זיך געהאלטען א צייט און דערנאך פאר־קויפט...

א בלאסע, א צושיטערטע וויל זי אוועקגעהן...

—ווארט, שוועסטער, טרינק אויס ביז צו ענד :

— זי, די פרומע, די הייליגע מיינע, איז געווער געווארען, מיר נאך די שפורען נאכגעקומען, אוועקגעפאלען און — געשטארבען...

און זי ליגט הי אויפ׳ן בית־עלמין באגראבען...

און איך האב געוואוסט, און ביי איהר בעט נישט געשטא־נען... נישט איך האב איהר די אויגען פארמאכט... איך בין נאך איהר לויה נישט געגאנגען, איהר קבר נישט געזעהן...

נישט געקאנט. איך קאן נישט, איך טאר נישט !

און געגאנגען בין איך פון האנט צו האנט, פון הויז צו הויז און — געטרונקען פיעל...

— —

דער דאקטאר האט אויך משוגע׳נע הענט, לאנגע פינגער און טאפט אויך די לופט ארום דער הייליגער שוועסטער.

— שוין, דאס געזיכט פארנעמט זי אויך...—מאכט ער צו דער שוועסטער, אהן א פונק רחמנות...

זי גנב׳עט מיר דערוויילי דאס שפיגעלע פון אונטער׳ן קישען אפיר. איך זעה און מאך מיך נישט זעהענדיג...

היינט האט ער געזאגט, אז עס וועט שוין לאנג נישט גע־דויערן...

— קינד, — מאכט זי צו מיר נאך זיין אוועקגעהן — צייט זיך „אויסצוגלייכען" — שלום צו ווערען מיט גאט...

— בא, — גיט זי טרויעריג צו — וואלסט דו פון אונזער רע־ליגיע געוועז...

און זי דערצעהלט, ווי גוט, ווי בארעמהארציג איהר גאט איז. אלץ איז ער מוחל... אבי מען טוט נאר תשובה, אבי מען האט נאר חרטה... ער אליין עפענט די טויערען פון הימעל...

— כ'וויל נישט אין הימעל אריין, שוועסטער!

— ווא—אס?

— דארט איז מיין מאמע!

שריי איך אויס מיט טויט־שרעק. פארגעסענדיג דאס ווארט, וואס איך האב מיר געגעבען, זי דא נישט צו דערמאנען...

שטעהט זי א ווייל און געהט דערנאך געריהרט און לאנגזאם ארויס, זאגענדיג:

— דאך, טראכט דעריבער, קינד...

און כאפט די הענט צו די אויגען...

— — — — — — — — — — — — — — — —

איך טראכט.

גאנצע נעכט טראכט איך. איך שלאף אזוי ווייניג און אזוי שלעכט...

אבער נישט וועגען תשובה און חרטה טראכט איך... אין גיהנום פארפאלען ווערען וויל איך... מיט איהר זיך נישט טרעפען! און מיך האב איך אזוי פיינט, אזוי פיינט! אז מיר וואלט איך אן אייביגע נקמה דערלעבט... איך וויל קיין תשובה טון. איך האב דאך דא אויפגעהערט צו דאווגען, וואס עס איז ביי גאט צו בעטען... איך זאל איהם קאנען נאך מעהר דערצערנען, זאל ער נאך מעהר, נאך הארטער שטראפען!

מיט טויט־שרעק טראכט איך, אבער גאר וועגען עפעס אנ־דערש.

איך וועל דא שטארבען, וועט מען מיך הי באגראבען...

און איין ערד מיט איהר ליגען וויל איך נישט... איך וויל די

ערד, וואו זי ליגט, מיט מיר נישט פאראומרייניגען... באין אופן נישט...

ארויס מוז איך, ארויס פון דאנען אין דער וועלט אריין.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

— דאקטאר, שרייבט מיך אויס פון שפיטאל...

— נו, פרואוו אראפ פון בעט...

— דאקטאר, — שלאגט איבער די שוועסטער, — פארשרייבט איהר בעסער א מיטעל צו שלאפען, זי שלאפט אזוי ווענִיג און שלעכט.

ער פארשרייבט און זי ברענגט מיר — מארפיום.

— דאס איז א שרעקליכער סם, — זאגט זי — מעהר ווי צוויי, דריי טראפען מיט אמאל — זאל גאט היטען!

און דאס פלעשעלע איז אזוי אומשולדיג ווייס, און די שטראַלען פון דער אונטערגעהענדיגער זון שפילען זיך דערמיט...

ווייטער אין גערטעל צושפילט זיך א פויגעל...

איך האב קיין טראפען נישט גענומען און קיין אויג נישט צוגעטאן...

אויפ'ן אידישען בית־עלמין באגראבען ווערען, — נישט און נישט!

און באלד צו־מארגענס:

— שוועסטער!

— וואס, קינד! — וויפיעל רחמנות פאר שטארבענדיגע!

— שיק נאך א גלח...

— וואס הייסט?

— איך וויל אננעמען דיין רעליגיע. איך וויל צו דיין גאט, צו דיין בארעמהארציגען גאט...

דערפרעהט, פייל פון בויגען לויפט זי; איך שריי איהר נאך; פון מיר ארויס שרייט עס, איך קאן מיך נישט איינהאלטען:

— געשווינדער! איך טאר נישט ליגען אויפ'ן אידישען בית־עלם...

צום גליק, הערט זי שוין נישט.

און נאך דעם זעלבען טאג איז עס געשעהען...

פאר'ן טויט איילט מען זיך, א נשמה נישט צו פארלירען...

קומט צו־מארגענס דער דאקטאר, ווייסט ער שוין און ווארפט מיר צום בעט צו, נאך פון טיר:

— פאסקודסטווא!

ווי האב איך באלד נישט דערקענט, אז עס איז א איד? אבער ווי קומט ער צו דער הייליגער שוועסטער?

— אזא שווייגעריי פאר'ן טויט!

— געשווינגען זאל זיין! — שרייט אויף איהם די שוועסטער.

א איד! א איד! אזוי שרייט מען אויף א איד... און ווארפט איהם צו א בליק פול מיט האס... און ווי שעהן זי איז אין צארן.

ער קאן אבער נישט שווייגען; שוים שפריצט איהם פון מויל:

— ווען אויף דער שוועל פון לעבען... א יונגערמאן... פאר־ליעבט זיך...

— דאס איז ביי אייך געווען דער פאל?

איך דערקען איהר שטימע נישט; א סיק פון א שלאנג...

ער מיטיגירט זיך נישט:

— און ווען צוליעב קאריערע?! גישט כדאי, צוליעב א נאַ־רישקייט, צוליעב אזא אידיאטיזם, ווי רעליגיע איז, א גאַנץ לעבען צו ליידען...

— שווייג!

פער „דו“!

איך קריג רחמנות אויפ'ן דאקטאר, וואס ציטערט פאר אויפ־רעגונג אויפ'ן גאנצען לייב.

— א שאד, — שרייט ער הייזעריג — א שאד!

עס איז א שאד, וואס עס איז קיין גאט נישט דא, קיין הי־מעל, קיין גיהנום, וואס דאס אלץ איז אן אויסגעטראכט שפינ־וועבס, נשמות־פליגען צו כאפען... מיר צוליעב, פאר מיר און פאר אזוינע, ווי איך, וואלט געדארפט זיין א הימעל און א גאט אין הי־מעל, און א גאט, וואס שטראפט. פאר אונז דארף זיין א גיהנום, אן אמת'ער גיהנום, מיט קעסלען מיט סמאלע, און אן אייביג פייער זאל אונטער זיי ברענען, נישט אויפגעהערט...

— הלואי, דאקטאר!

קוקט ער מיך אן צומישט און אנטלויפט.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

די בארעמהארציגע שוועסטער האט איהר קריסטליכע פליכט געטאן און צו וויסען געטאן וואו מען דארף, אז דער דאקטאר, אליין געטויפט, רעדט אפ פון דער הייליגער רעליגיע.

זי קומט צו מיר מיט אן אנדערען... מיט אן אלטען, גאלען ציטער־קאפ, א צושמייכעלטען. זי האט רויטע, אנגעשוואלענע אויגען — וועה טוט איהר! זיינע אלטע אויגען גלעטען אזוי נישט איבער'ן געזיכט...

— ערגער! (עס הויבט זיך נישט אן) אומזיסט מיין היציגער קאלעגע איבערגעשראקען... אייערע זענען אזוי פאנאטיש. און מערק־ווירדיג — די געטויפטע נאך מעהר... נישט וואונדערליך, שוועס־טער?

זי שווייגט.

— עס וועקט אין זיי נאך שטארקער...

— אבער — וועגדט ער זיך צו מיר — באמת — אלע איינס... אונזער גאט איז דער גאט פון אלע באשעפענישען, זיין רחמנות וועקט זיך אויף אלע גלייך. אלע איינס, וואס פאר א רעליגיע... אלע זענען מיר גאטס קינדער... איין הימלישער פאטער פאר אלע... און פאר אלע, אויב מיט גאט זיך פאראייניגט, איז אפען דער הי־מעל... פריהער אדער שפעטער...

ער פארשרייבט א נייעם רעצעפט, געהט, שמייכלענדיג, ארויס — איך פארהאלט די שוועסטער. און אין טויט־שרעק פרעג איך זי:

— אמת?

— אמת, קינד?

— און קיין זינד איז נישט אימשטאנד אויף אייביג אין גיהנום אריין צוווארפען...

— קיין? פאראן... צום ביישפיל, אז מען נעמט זיך דאס לע־בען אליין... מען שטארבט אהן ודוי, מען באקומט נישט קיין קריסט־ליך באגרעבעניש... ווי א הונט ווערט מען באגראבען...

— איך בין שלעפעריג, שוועסטער!

זי קושט מיך אין שטערן אריין (זי האט קיין מורא נישט), נעהמט ארוים און איך כאפ מיך צום מארפיום...

— אויף אייביג אין גיהנום אריין! לכל הדעות! מיט מיין מאמען (צום לעצטען מאל איהר נאמען דערמאנט) זיך אין ערגעץ נישט טרעפען...

באשולדיגט קיינעם נישט אין מיין טויט!

אויפ׳ן גלעגער.

צוויי חברים זענען זיי געווען, אין איין צימער געוואוינט, יעדען אווענט אויפ׳ן באלקאן פון צימער געזעסען, אין לבנה־שיין זיך און די נשמות געבאדען, און פון שטילער זיסער פריינדשאפט און איהר סימבאל די לבנה גערעדט. און מעהר מיט די אויגען ווי מיט׳ן מויל. זיי האבען נישט געדארפט רעדען. איין נשמה האט ביי דער צווייטער דאס שטילע נחת פון דער שטילער פריינדשאפט פון אויג געזוינגען.

איז אבער געקומען דער טאג פון בענקשאפט...

אין יענעם אווענט האבעןביידע נשמות דערפיהלט, אז לבנה־שיין און שטילע פריינדשאפט איז נישט דאס גאנצע לעבען.

און עס האט זיך זיי פארבענקט צום גאנצען לעבען.

ביידע האבען עס דערפיהלט מיט אמאל. און יעדער פון זיי,— אז דעם צווייטענס נשמה איז פאר איהם שוין נישט אפען, נישט אנטפלעקט, נאר ווי איינגעהילט אין עפעס, ווי אין עפעס פארשלייערט.

און דערפיהלט האבען ביידע, אז פון היינט אן וועט שוין איינער דעם אנדערען נישט גענוגען, אז אין הארץ פון יעדען וועקט זיך עפעס נ י י ע ס. עפעס א וואונדערליך פרעמדס, פון וועלכען עס וועט אויסשפראצען ביי יעדען פאר זיך אליין דאס לעבען אין זיין גאנצקייט, און דער צווייטער וועט דערינען קיין חלק נישט האבען.

און זיי האבען, נישט וויסענדיג און נישט ווילענדיג, אפגעווענדט די קעפ איינער פון צווייטען. דערנאך האט זיך איינער אויפגעהויבען און, נישט מעלדענדיג דעם צווייטען, ארויס — פון באלקאן, פון צימער, פון די טרעפ אראפ, אין גאס אראפ געצויגען. און באלד האט זיך אויפגעהויבען דער צווייטער, שטיל אין צימער

אריינגעגאנגען, אויפ'ן געלעגער זיך אויסגעצויגען און די אויגען פארמאכט...

דער וואס איז אין גאס אריין האט זיך אומגעקוקט און פלוצ־לונג אויסגערופען:

— לער, לער! עפעס פעהלט, עפעס מוז מען באקומען, עפעס מוז מען דערגרייכען.

און ער האט פלוצלונג דערפיהלט, אז לעבען איז נאר א גאנץ לעבען, און אז ער־קאן קיין גאנץ לעבען נישט האבען, ווייל ער האט נאר א האלבע נשמה. די צווייטע העלפט פעהלט, זי מוז מען זוכען, געפינען, א גאנץ לעבען צו באקומען, און דאס גליק פון גאנצען לעבען...

און ער לויפט ראש איבער דער גאס, און פון איין גאס אין דער צווייטער; קוקט אלעמען אין די אויגען אריין, זוכענדיג זיין צווייטע העלפט נשמה.

— — — — — — — — — — — — — — — —

ערשט דעם צווייטען טאג איז ער צוריק אהיים געקומען... מיט א פרייד אין שטוב אריינגעפאלען:

— געפונען, געפונען!

דער חבר, וואס איז נאך אלץ אויפ'ן געלעגער צוצויגען, פרעגט:

— וואס?

— מיין צווייטע העלפט נשמה!

— ווי אזוי?

דער אריינגעקומענער זעצט זיך ביים חבר צוקאפענס:

— זעה, ווי איך שטראל! איך פיהל, מיינע אויגען גיסען ליכט...

און צו זיך קומענדיג:

— ווי אזוי, פרעגסט דו? איך האב געזוכט... איך בין א מאן, מוז, טראכט איך, מיין צווייטע העלפט נשמה זיין ביי א פרוי. געה איך אין די גאסען און זוך ביי פרויען... פון פרויען־אויגען, טראכט איך, מוז צו מיר ארויסקוקען מיין צווייטע העלפט נשמה, נאך וועל־כער איך בענק. און טרעף איך די אויגען, וועל איך זיי דערקע־נען. יענע העלפט בענקט דאך אויך נאך מיינער... זי וועט א ציי־טער טון... בין איך געגאנגען, געגאנגען, געגאנגען — — —

— און געטראפען!

— אויגען, זאג איך דיר! אך, אויגען! מיין צווייטע העלפט נשמה קוקט ארויס, מיט אזא הארציגקייט... זי האט מיך באמערקט; אונזערע אויגען — זיך געטראפען. זי האט, ווי איך האב פריהער געוואוסט, א ציטער געטאן: אויפ'ן גאנצען לייב א ציטער. זי האט זיך דאך באהערשט, מיט געוואלד פון מיינע דעם בליק אפגעריסען און ווייטער געגאנגען. איך געה איהר נאך. ווי א שאטען געה איך איהר נאך. פון גאס צו גאס. זי קלאפט אין א טויער... מען עפענט. איך ציטער — דאס הויז וועט מיר איינשלינגען מיין צווייטע העלפט נשמה. און אזוי איז געשעהען. נאר פאר'ן אריינגעהן האט זי זיך אויף א סעקונדע צו מיר אומגעקערט, א בליק געווארפען, א גוטען, א הארציגען. מיין צווייטע העלפט לעבען האט זיך מיט מיר געזעגענט, אויף איבער נאכט געזעגענט... אזוי האב איך געפיהלט, אזוי האב איך געמוזט פיהלען, און א גאנצע נאכט אויף און אפ פאר'ן טויער געשפאנט, מיט מיין העלפט נשמה ביי דער צווייטער אויף דער וואך...

דער מארגען גרויט, דער מארגען בלייכט... דער טאג וועקט זיך, — — —

— זי האט זיך באוויזען...

— געוויס! מיך מיט א לייכטער קאפ־באוועגונג באגריסט! מיט א קוים־קוים גערויטעלטען שמייכעלע ארום די זיסע ליפען. איך בין צונעגאנגען.

— גוט מארגען...

— גוט יאהר! דער שטילער ענטפער...

איך האב זי באגלייט... דערנאך ערלויבניש באקומען, זי צו באזוכען, איהרע עלטערן ווענען באשטעהען... היינט אוועקט געה איך! ווינש מיר גליק! איך האב ליעב, בין געליעבט, מזל־טוב זאג...

— נאר! — ענטפערט דער צווייטער — דו האסט קוים א כלה... איך, ליגענדיג דא, האב מעהר דורכגעלעבט... א כלה געהאט, אונטער דער חופה געשטאנען... קינדער געהאט... דריי, פיער, פינף... דערנאך קינדס־קינדער...

ביי דיין אריינקומען אז אייניקעל באגראבען...

אהן גרן איז ערגער ווי פאַקען.

אין קופע איז געווען פינסטער און צוויי מענשען האבען גע־כראפעט. זיי האבען זיך פארדריסליך אויפגעכאפט, ווען דער אבערקאנדוקטאר איז אריינגעקומען מיט דער לאמטערנע רעווידי־רען די בילעטען. ערשט דאמאלט האבען זיי זיך איינס דאס אנ־דערע דערזעהן.

— יאש ? ! — האט פרעהליך אויסגערופען א פיסטעל.

— אנדרזשעי ! — האט געענטפערט א טענאר.

זיי האבען אפגענומען די בילעטען און זיך צוקושט.

— וואוהין ? — פרעגט יאש.

— אין דער וועלט אריין ! — ענטפערט טרויעריג דער טענאר.

— איך אויך ! — זאגט דער פיסטעל — א שעהנע וועלט ! דאקטארייי איז אויך שוין קיין געשעפט נישט... אוים גוטע ציי־טען.

— מיך האט אן אומגליק געטראפען ! — קרעכצט דער טענאר.

— מיך אויך... שערשע לא פאם... א „זי" ?

— א זי !

— נו, א ליעבע ?

— אן אומגליקליכע ליעבע, — קרעכצט דער טענאר — גאט זאל היטען... אזוינס טרעפט זיך איין מאל אין הונדערט יאהר !

— איך האב אויך א ליעבע, איך אנטלויף אויך דורך איהר אין דער וועלט אריין — ענטפערט דאס פיסטעל — נאר ביי מיר איז אזוינס, וואס עס טרעפט זיך יעדען טאג זעהר אפט, אומאינ־טערעסאנט... וואס איז דיר געשעהען ?

דער טענאר האט אפגעקרעכצט, מיט'ן טיכעל זיך אפגעווישט דעם שטערן און דערנאך די נאז מיט די ברילען. ער האט זיך פאר־ריכט די לאצען, אויסגעגלייכט די ט'שופרינע, נאך אמאל א קרעכץ געגעבען און פארצעהלט :

— נעדענקסט דאס הויז צימרינג אין פלאצק?

— אויב איך געדענק? אפט א קערטעל, אמאל א טענצעל און שטענדיג גרויסארטיגער טיי מיט פראכטפולע שינקע!... א רייך הויז, עטליכע מיידלעך... פאניא... פראניא, און... און...

— אננא, — האט דער טענאר ארויסגערעדט מיט געפיהל.

— יא! יא! ווען נישט, וואס איך בין אריבער קיין קאליש, וואלט איך זיך זיכער אין איינער פארליעבט! נאר איך האב אלץ געקלערט צו וועלכער אויפהויבען מיינע ראמאנטיש־קעלבער־נע בלויע אויגען, און איידער איך האב געהאט א ישוב, האב איך געכאפט א צוויי פון לאטיין. וואס מאכען זיי?

— דער אלטער צימרינג איז געשטארבען.

— א שאד אזא פארטנער! שטענדיג א פאר רובעל פאר־שפילט. ער שטעהט מיר פאר די אויגען. „ווער ליגט?" „איהר!" „אויף וויפיעל?" „אהן צוויי!" און ער האט פארשריבען. ער האט קיינמאל נישט געוואוסט, אויף וואס ער האט אנגענומען און ווי־פיעל לעזען ער האט געמאכט. ווען האט מען עס דאס לעצטע מאל ארייגעלעגט און... פארשיט?

— ערשט א פאר יאהר.

— זי, די צימרינג, וואס מאכט? אודאי איינגעמאכטס? גע־דענקסט, זי פלעגט נאנצע סלאיעס דערלאנגען, מען פלעגט מיט א פאריזער לעפעל שעפען?

— זי איז דערנאך בלינד געווארען.

— בלינד? און די קינדער?

— פאניא איז אויך געשטארבען.

— פאניא, אזא ריז?

— אויף סוכאטע!

— און פאניא?

— האט חתונה געהאט מיט א רייכען קאמיסיאנער.

— און אננא, די בלאנדינע מיט לאנגע זיידענע האר, ווי געהט עס איהר?

— אויך קראנק אויף סוכאטע, זיצט היינט אין די בערגער.

— אננא?

דער טענאר ווייטער א קרעכץ געגעבען. ער האט אראפּגעלאזט דעם קאפּ אויף דער ברוסט.

— דו האסט זיך פארליעבט אין אננא׳ן ?

— מיר האבען זיך אמת און שטארק ליעב געהאט, — ענט־פערט טרויעריג דער טענאר.

— טעמפּעראטור ? — שמייכעלט יאש.

— נאר אהן חוזק, אהן דיינע מינעס. איך בעט דיך, שווייג ! עס טוט מיר נאך צו שטארק וועה. איך האב זי אמת, אמת גע־ליעבט...

— נארעלע, דו מיינסט איך וועל לאכען פון דיר ? איך האב אויך געליעבט. דו אין פלאצק, איך אין קאליש. דיינע, אננא, האט ציידענע, מיינע — סאמעטענע האר. די לבנה האט אונזביידען גלייך געשיינט. געקושט האבען מירביידע גלייך. דו אפשר נאר די ווייסע האנטשוה, איך — די רויטע ליפּען אויך... עס איז נישטא וואס פון דיר צו לאכען !

— נישט אוים מיר, אוים דער ליעבע מיינער לאך נישט. דאס איז מיין איינציג פּאמיאנטעק אין מיין לעבען. איך וועל שוין מעהר נישט ליעבען. איך שווער דיר !

— שווער נישט ! איך האב אויך געשוואוירען, איך האב מיין אמאליע, כ׳ליעבען, גאנץ ערענסט, גאנץ ערענסט, מיט׳ן גאנצען הארצען געשוואוירען. איך בין אזוי גליקליך געווען !

דאס פּיסטעל האט געציטערט.

— איך בין אויך גליקליך געוועזען, יאש ; באלד נאכ׳ן עק־זאמען האבען מיר זיך דאס ווארט געגעבען ! אך ! עס איז געווע־זען אזא שעהנע, אזא ליכטיגע נאכט ! מיר האבען שפּאצירט אין גארטען...

— נו, האבען די פייגעל געזונגען, די בוימער זיך גע׳סוד׳עט און אייערע הערצער האבען געקוואלען ?

— ווייטער ? לאך נישט, איך בעט דיך ! פייגעל האבען טאקע גאנץ אנדערש געזונגען, מיר האט זיך באמת געדאכט, אז די בוי־מער סוד׳ען זיך און ווייזען אויף אונז מיט די צווייגען... דאס הארץ האט מיר געקוואלען און זי האט געוויינט... זי האט יאמערליך געוויינט...

— געוויינט ?

— דאמאלט האט שוין דער פאטער נישט געלעבט. די עלטע־רע שוועסטער אויך נישט. די מוטער איז אוועקגעפאהרען מיט'ן מאן. זי איז געבליבען איינע אליין מיט דער בלינדער מוטער, זי האט זיך מיט מיר געזעגענט. אך, ווי שעהן זי איז דאמאלט געווען!

— ווארט, איך וועל זי אויסמאלען. מיינע האט מיך אויך געזעגענט, זי האט אויך געוויינט. זי האט מיך ארומגענומען מיט איהרע דינע הענטלעך און אויפגעהאנגען זיך מיר אויפ'ן האלז! דורך די טרערען האט זי מיר געקוקט אין די אויגען אריין. עס איז דונקעל געווען, נאר איך האב געזעהן אין די אויגען א תהום פון ליעבע, פון גליק! איהר אטעם האט מעהר געשמעקט, ווי א גאנץ יאהר... כ'האב זיך דאמאלט דערמאנט אן מיין טאטענס „בשמים־שקעטעלע", וואס איך פלעג עס האלטען צו דער הבדלה. די האר... נאר דיינע איז א בלאנדינע, מיינע האט געהאט לאנגע שווארצע האר. זי האט זיי מיר פארווארפען איבער'ן קאפ, מיר האבען זיך אונטער דער נעץ געקושט!... עס איז נאך דונקעלער געווארען, נאר איהרע אויגען האבען געלייכט, געברענט! איך האב זי גע־כאפט אויף די הענט, ווי א קינד. איך האב זי צוגעדריקט צום הארץ אזוי שטייף, אזוי שטארק, אז זי האט אזש א געשריי געטאן פאר וועהטאג, און באלד נאך געבעטען זיך: נאך אמאל, נאך אמאל! זי וויל, עס זאל איהר נאכאמאל אזוי דער אטעם פארפעה־לען, אזוי וועה טון!

ער האט אראפגעלאזען דעם קאפ און געריהרט צוגענעבען:

— גלויב מיר, איך האב עס גאנץ ערענסט געמיינט!

— ניין! — ענטפערט דער טענאר, — דאס האב איך קיינ־מאל נישט געטאן! איך האב זי נישט צוגעדריקט צום הארץ. ניין, איך האב עס קיינמאל נישט געקאנט, קיינמאל נישט געוואלט. פאר מיר איז גענוג געווען, אז איך בין געזעסען צופוסענס און זי האט מיר געגלעט די האר! עלעקטרישע פונקען זענען מיר דורכגעפלוי־גען דורך די נערווען... און איהרע אויגען, איהרע אויגען — האסט נישט אביסעל בראנפען?

נאכ'ן ביסעל בראנפען האט ער ווייטער דערצעהלט:

— דעם זעלבען אווענט זענען געווען מיינע תנאים.

— צו דעם האב איך ווייטער נישט צוגעלאזט — ווארפט אריין דאס פיסטעל, — נאר דער טענאר מאכט זיך נישט הערענדיג.

— מיר האבען זיך ביידע געזעצט צופוסענס דער אלטער מאמען. די ברענענדיגע טרערען פון די בלינדע אויגען זענען אונז אויף די קעפ גערונען.

— א. — ווערט דעם פיסטעל גרינג אויפ'ן הארץ — שטילע תנאים, דאס איז עפעס אנדערש! דאס שאדט נישט!

— די אלטע איז אזוי איינגעשלאפען, און מיר זענען זיך אזוי געזעסען ביז אין גרויען טאג אריין. מיר האבען גערעדט פון אלץ אין דער וועלט, פון אונזער צוקונפט.

— מיינע — פאלט אריין דאס פיסטעל — האט דוקא געוואלט א גרינגעם איבערצוג אויפ'ן מעבעל! א וואוינונג נים אנדערש, ווי מיט דרייערליי געגנג.

— האק מיר נישט איבער! מיינע האט פון דעם נישט גע־רעדט... וועהרענד די פינף יאהר, וואס איך האב שטודירט, האט זי געוואלט אסך לערנען, אסך שטודירען, כדי מיר זאלען דערנאך קא־נען ארבייטען צוזאמען.

— צוזאמען אויסשניידען די אלטע „פלוימען"? — האט זיך נישט איינגעהאלטען דאס פיסטעל.

דער טענאר איז אויפגעשפרונגען, גלייך א שלאנג וואלט איהם געביסען.

— יאש!!!

— אנדרזשעי, אנדרזשעי! מיין ליעבער חבר! צי לאך איך דען אויס דיר? אויס איהר? אויס דער ליעבע? גאט זאל היטען! איך לאך אויס מיר. האב איך דען נישט דאס אייגענע געטאן? האט זיך דען מיר דער הימעל נישט געעפענט אין איהרע אויגען? און ווען עפענט זיך נישט דער הימעל, ווען מען קריגט דעם אטעסטאט? און וועלכער פארליעבט זיך דאן נישט? אנדרזשעי — מאכט ווייטער דאס פיסטעל — בייזער זיך נישט. זעהסט, דו האסט זיך געבעטען, איך זאל נישט לאכען, פארוואס איז דיר איינ־געפאלען, אז איך וועל לאכען? לעג נאר די האנט נישט אויפ'ן הארצען, נאר גראבעל דיר אין מוח... פארוואס האסטו געוואוסט, אז מיר קאן איינפאלען, אז עס איז גאר מעגליך צו לאכען?

אנדרזשעי לאכט.

— אויף מיין ווארט — בעט זיך ווייטער דאס פיסטעל — איך לאך נאר אויס מיר! ביי מיר איז גאר קיין תנאים, אפילו

קיין שטילע נישט געווען! איהרע עלטערען האבען גארנישט גע־וואוסט דערפון. דער טאטע, עפעס א מין שלאק, א גולם; די מאמע, א כיטערקע, אן איינגערעדטע חכמה, א פראסטע אידענע! נאר זי אליין איז געווען א וואוילע מויד! פלאם־פייער! זי האט פון קיין תנאים נישט גערעדט. זי האט מיר צופיעל געגלויבט. איך בין אויך זיכער געווען. און מיר האבען אויך גערעדט פון צוזאמען צו ארבייטען. אויף אלע וואקאציעס בין איך געקומען.

— יאש! — האט אנדרזשעי געשריען. — איך רעד נישט מעהר מיט דיר!

— פארוואס?

— דו האסט חתונה געהאט מיט איהר? — פרעגט דער דאק־טאר.

— ניין!

— פארוואס?

— דו ווילסט וויסען פארוואס? גוט, כ׳וועל דיר פארצעהלען.

— ניין! איך וועל דיר פריהער מיין געשיכטע דערצעהלען— ענטפערט דער טענאר עררעגט. הער!

דאס פיסטעל האט צוגעלעגט דאס אויער צום אנלעהן, ער זאל בעסער הערען.

— איך האב זי א גאנצע צייט נישט געזעהן, ווי דו... איך בין אויף וואקאציע אהיים נישט געקומען, איך האב לעקציעס געגעבען א גאנץ יאהר, איך האב געארבייט אכטצעהן שעה אין מעת־לעת.

— ווארום?

— זי איז ארעם געווען... צימרינג האט באנקראטירט באלד נאך זיין אוועקפאהרען.

— און דו האסט געוואוסט?

— יא, איך האב געוואוסט, יא. איך האב געשיקט יעדען חודש די העלפט פון מיין פארדינסט, הערסט? וועהרענד די פינף יאהר האב איך פון איהר, און זי פון מיר, אויסער דורך א געלע־גענהייט, קיין באגריף נישט באקומען. עס איז א שאד געווען מארקעס. איהר מוטער איז א פאר מאל קראנק געווען. וועהרענד די פינף יאהר האב איך געארבייט שווער אכטצעהן שעה אין מעת־לעת און די רעשט צייט פאר וועהטאג נישט געשלאפען. ענדליך

איז די אַלטע געשטאָרבען, איך האָב פאַרזעצט מיין פּאַלטאָ, איך האָב טעלעגראַפירט, זי זאָל קומען.

דער טענאָר האָט אַראָפּגעלאָזען דעם קאָפּ און האָט זיך פאַר־טראַכט אַביסעל.

— דאָס איז געווען דעם זעקס און צוואַנציגסטען מאַי, — האָט ער נאָכהער אָנגעפאַנגען. — איך בין געזעסען אין שטוב, איך בין שוין אייניגע טעג גאַנץ פריה געווען אויפ׳ן וואַקזאַל און זי איז נישט געקומען. איינמאָל האָט זיך מיר געדאַכט, אַז דאָס איז זי. איך האָב געזעהן אַ וואָאַלירטע דאַמע: עס האָט זיך מיר געדאַכט זי... נאָר די דאַמע האָט זיך אומגעדרעהט און געגאַנגען אין אַן אַנ־דערער זייט. איך בין געזעסען אין שטוב, אויפ׳ן בעט, קיין בענ־קעל איז ביי מיר נישט געווען... ביינאַכט, דאָס ליכט איז אויסגע־גאַנגען.

— פאַרוואָס האָסטו זיך נישט געלעגט? זיך נישט אויסגע־טון?

— איך האָב עס שוין אַ חודש נישט געטאָן... איך בין גע־זעסען און געשלאָפען.. די ערגסטע חלומות האָב איך געהאַט. דאָס שטיבעל איז אָהן פענסטער, געדענקסט? דו ביסט אַמאָל ביי מיר געווען, איך האָב מיך רואינירט אויף ליכט בייטאָג!... די ערגסטע חלומות האָב איך געהאַט... מיר האָט זיך געדאַכט, אַז זי האָט גע־מוזט קראַנק ווערען, זי מוז נאָך קראַנק זיין... גאָט! דו קאָנסט קיין באַגריף נישט האָבען.

דער טענאָר האָט געציטערט און דאָס פּיסטעל האָט שטילער־הייט אָפּגעגעבעצט —

— אינמיטען האָב איך זיך אויפגעכאַפּט. איך זעה, עמיצער קניט פאַר מיר, אימיצער האַלט מיך ביי דער האַנט און קוקט מיר אין פּנים אַריין. זי! זי! זי איז עס געווען! — נאָר זי איז אויפגעשפּרונגען און אַנטלאָפען אין צווייטען עק צימער אַריין.

— אַ האַלב איילענדיגער שפּרונג, — מאַכט דאָס פּיסטעל; אָבער דער טענאָר הערט נישט און דערצעהלט ווייטער.

— אננאַ, אננאַ! — רוף איך זי מיט פרייד און שרעק צוזאַ־מען; איך האָב דערקענט די וואָאַלירטע דאַמע... איך האָב געפיהלט, אַז עפּעס דרעהט זיך מיר שרעקליכעס אין מח.

— אננאַ! וואָס אַנטלויפסטו פון מיר?—זי רוקט זיך אַלץ אָפּ.

איך וויל אויפשפרינגען. דאס הארץ קלעמט. איך שטרעק אויס די הענט.

— זיץ! — האט זי אויסגעשריען, — אום גאטעס ווילען, זיץ! ריהר זיך נישט פון ארט. אויב דו הויבסט זיך אויף, שטארב איך!

דאס בלוט האט מיר געשטארט אין די אדערען. איך האב גע־פיהלט, אז יעדעס ווארט איהרס שניידט מיך אין הארצען, אז מיין מוח ווערט מיר דול, פארווירט —

— אננא! אננא! — האב איך קוים ארויסגערעדט — אננא!

— איך האב צו דיר א בקשה, — מאכט זי אזוי טרויעריג און מיט אזויפיעל טרערען אין דער שטימע, אז איך האב געמיינט, עס פלאצט אין מיר עפעס, אז אט, אט איז אן עק מיט מיר.

— זאג...

— שווער מיר צו, אז דו וועסט טון, וואס איך וועל דיך בעטען. — איך האב איהר געשוואוירען.

— זיץ, ריהר דיך נישט... איך וועל צו דיר צוגעהן. איך וועל דיר געבען א קוש. נאר דו זאלסט מיר נישט צוריקגעבען. הערסט? דערנאך...

— וואס דערנאך? וואס דערנאך? — האב איך געפרעגט דערשראקען.

— דערנאך וועסטו זעהן, — האט זי געענטפערט מיט א וועה־טאג — שווער מיר!

— איך שווער!

זי איז צוגעגאנגען. זי האט אינגאנצען געציטערט. זי האט זיך געוואקעלט. זי האט פאר מיר געקניט; געקוקט מיר אין די אויגען אריין, כאטש עס איז פינסטער געווען. ראפטום האט זי זיך אויפ־געהויבען, מיר א קוש געגעבען און א געשריי געטאן פון הארץ אזוי הויך, אזוי שטארק, אזוי שניידענדיג. איך — זעהסטו — האב פארגעסען אן דער שבועה, איך האב זי געכאפט אויף דער האנט — און זי האט גע'חלש'ט! איך האב זי געקושט, גערופען — זי הערט נישט. איך האב זי געלעגט אויפ'ן בעט... איך האב קוים געפונען שוועבעלעך, קוים אנגעצונדען און...

— און וואס?

— הערסט! הערסט! זי איז געווען געשטופעלט, זי האט

געפאקט. זי האט א פנים ווי א ריב־אייזען! איך בין אנטלאפען פון שטוב!...

— און זי?

— אז איך בין צוריקגעקומען, איז זי שוין נישט געווען.

— און עד היום?

— עד היום...

— דו זוכסט זי?

— איך זוך זי.

— ביי מיר — ענטפערט יאש, נאך א ווײלע שווייגען — איז נאר פארקערט! זי זוכט מיך, איך אנטלויף... אפשר האט מײנע אויך געפאקט, נאר איך ווייס נישט... פארשטעהסט? מיין שיער־געווארענער שווער האט באנקראטירט...

— נו?

— אהז נדן, ברודער, איז ערגער ווי פאקען.

דער סימן.

מיט שטאַלצע גרינגע בוימער־קעפּ און לוסטיג־פאַרביגע בלו־מען־אויגען קוקט דער רייך־אויפגעבליהטער גאַרטען צום אַפּאַלען־בלויען הימעל אַרויף.

און אפשר נאַר צו די ווייסע, זילבער־ווייסע טויבען, וואָס שווימען א ו נ ט ע ר איהם.

צו די זילבער־ווייסע טויבען, וואָס וויגען און הויבען זיך אונטער׳ן בלויען, טיפען הימעל, אויף די ציטערדיגע ליכט־וועלען אין דער לופט.

און, אז די טויבען הויבען זיך העכער, שלאָגען זיי זיך פון דער ליכט־אָנגעזאַפּטער לופט נישט אָפּ, פאַרשווימען זיי אין איהר און פאַרשווינדען, גלייך דער בלויער הימעל האָט זיי צו זיך געצויגען, אַרויפגענומען צו זיך...

זיי בלייבען אין דער הויך נישט לאַנג...

זיי פאַרבענקען זיך און פליהען צוריק אראָפּ צו די שטאָלצע גרינגע בוימער־קעפּ, צו די לוסטיג־פאַרביגע בלומען־אויגען פון רייך־אויפגעבליהטען גאַרטען... און לאָזען זיך אראָפּ, און עס בליצען די זילבערנע פליגעל און זיי רוישען אזוי ווייך, אזוי ווייך...

און דריי מענער שפּאַצירען אין גאַרטען, אין גרין־גאָלדענעם ליכט, אויפ׳ן געל־גאָלדענעם זאמד פון א לאַנגער אַלעע.

שוואַרצע שפּאַצירען זיי און מיד שלעפּען זיי זייערע שוואַרצע שאָטען אונטער זיך.

און איינער מיט זיין שאָטען שטעלט זיך פּלוצלינג אָפּ און פרעגט:

— ווער שטאַרבט פון אונז פריהער?

— וואָס פאַלט דיר איין? — וואונדערט זיך דער צווייטער. און דער דריטער ענטפערט.

— איך!

— יונגערהייט — דערצעהלט ער — האב איך א הארץ־פעהלער באקומען. דאקטוירים האבען געהיילט, אבער נישט אויסגעהיילט. איהר קוקט מיך אן? אויפ'ן פנים געזונט און פריש; איניווענינ, אין הארץ, שפאצירט ארום דער טויט...

דער צווייטער לאזט אראפ דעם קאפ און מיינט, אז דער ערשטער וועט ער זיין!

— אז עלענד־נאריש לעבען געלעבט — פארטייטשט ער — אויסגעוועבט פון וועהטאג און פינסטער מזל. מיין נשמה מוז זיין א שווארצע, א שווארצע, ווי א קראה... פליגעל האט זי אפשר, נאר שווארצע, קיין איינציגער ליכטיגער בליק פון ליעבע, געטרייע אויגען איז אויף איהר נישט געפאלען... אזא לעבען האקט זיך איבער. ווי א פאדים... אזא נשמה בענקט אין דער אייביג־פינסטערער נאכט אריין — — —

— און דאך — רופט זיך אן דער ערשטער — וועל איך געהן פ א ר איידך! צוריטעלטע נערוועז... פארשלאפענע טעג, פארוואגעלטע נעכט...

זיי טרעפען א באנק און זעצען זיך.

זיי זעצען זיך. בלייבען שטיל און קוקען אויף די טויבען, אויף די ווייס־זילבערנע טויבען, וואס לאזען זיך פון בלויען הימעל אראפ און שווימען אין דער ליכטיגער לופט.

— לאמיר זיך מאכען א סימן! — מאכט איינער פון די דריי.

— ווי אזוי?

— זעהט, די טויבען פליהען, וואס אמאל נעהנטער צו אונז. פאראוים שווימט איינע, א גרויסע, אן עכט זילבערנע טויב... א ווייסע אהן א שווארצען פלעק, אהן א שווארץ פינטעלע — נישט באפלעקט, ריין...

— אלזא?

— שטעלט אייך פאר: זי איז דער טויט! דער ריינער, ווייסער טויט! און פארוואס זאל דער טויט נישט זיין אזוי ווייס, אזוי בליצענדיג ריין?

זי פליהט צו אונז, און איהר צורוקט אייך.

איך בלייב אין דער מיט, און איהר רוקט אייך אפ ביז צו די עקען פון דער באנק.

און איבער וועמענס קאפ עס וועט דורכשווימען די ערשטע, די ווייסע, די אומבאפלעקטע טויב — — דער טויט, דער — דער, הייסט עס, האט דער ערשטער דעם צייכען באקומען — צום געהן...

און די טויבען־שאר שווימט וואס אמאל נעהנטער.

זי הויבט זיך און צופליסט אין דער ליכט־אנגעזאפטער לופט — —

און זיי פארבענקען זיך צום רייך־אויפגעבליהטען גארטען, צו זיינע שטאלצע בוימער־קעפ, צו זיינע פיעל־פארבינע בלומען־אויגען און לאזען זיך אראפ.

זיי הויבען זיך אויף און אפ און שווימען אלץ נעהנטער, אלץ נעהנטער צו די דריי שווארצע שאטען אין ליכטיג־פארביגען לעבען...

און די איינע, די גאר ווייסע, די גאר ריינע — דער זילבערען־בליצענדיגער טויט שווימט פאראויס...

און וואס נעהנטער זי קומט צו די דריי שאטען, שטילער בלייבען זייערע הערצער, מיט שטארערע אויגען קוקען זיי איהר נאך...

און די טויבען קומען פון דעם בלויעם הימעל, און שווימען נאך נעהנטער, נאך נעהנטער; דער ענטפער, דער טויט — די ווייס־זילבערנע טויב שווימט פאראויס!

און, אז די טויב קומט נאך נעהנטער צו, ווערען די דריי שאטען פארציטערט, שפרינגען די דריי מענער אויף און צולויפען זיך אין גארטען.

נ י ש ט ג ו ט.

אויב איהר ווילט, וועל איך אייך דערצעהלען א מעשה. פריהער אבער, מוז איך אייך זאגען, ווער איך בין.

א שניידער בין איך.

אייגענטליך בין איך קיין שניידער נ י ש ט; מיינע אבות אבותי זענען קיין שניידער נישט געווען. נאר, אז עס האט זיך גע־מאכט, און איך האב פארגעסען דאס לערנען פון תלמוד־תורה און פארלוירען די עטליכע גילדען, וואס מען האט מיר געגעבען נדן, — האב איך מיך געמוזט נעמען צו דער נאדעל.

פארוואס גראדע צו דער נאדעל? ווייל גראד האב איך געהאט א שכן, וואס האט געלעבט פון דער נאדעל. אין איין שטוב האב־מיר געוואוינט. —

אין דריטען ווינקעל האט אפילו געוואוינט א שוסטער אויך; איז עס אבער א שווערע מלאכה, און א פארריסטע, א פארסמא־ליטע...

מיין שכן פון ערשטען ווינקעל איז געווען א דאמען־שניידער; בין איך אויך געווארען א דאמען־שניידער.

צו דער ארבייט האב איך מיך מיט אמאל נישט גענומען; איך האב געווארט: אפשר וועט מיר א נס געשעהען. איך, אדער מיין ווייב, קאנען א כשר'ע מציאה געפינען; נאר דערווייל, אבי נישט לעדיג צו געהן, האב איך מיך צוגעזעצט צום שכנ'ס טיש, גע־פרואווט אננעהען קנעפלעך, „צוסטריגעווען". און דערנאך — עפעס נעהען אויך! פאמעלעך אריינגענארט!

צום אויפנעהען א גאנץ קלייד בין איך נ י ש ט געקומען, און האלט נאך נישט דערביי ביז'ן היינטיגען טאג; נאר פארלא־טען, פארפרעסען, אויסוואשען און ארויסנעמען א פלעק, אפילו א מאס נעמען, — דאס האב איך מיך אויסגעלערענט, מיט דעם האב

איך געלעבט און עס לעבט זיך נאך... זאל אן אנדערער צושניידען; א געשעפט דאס איז.

איך קאן נישט זאגען, עס איז נ י ש ט פון די ערגסטע מלאכות. ערשטענס — פרעהליך: א שניידער זינגט א ליעדעל, לאזט זיך גאנץ אפט ארוים אין די דערפער, צווישען פריצים, מען זעהט א וועלט, און מען לעבט א וועלט, נישט פארפינסטערט, ווי א פארסמאליטער שוסטער...

גוט, איז מיר אבער דערוויל נישט פאר איהר, נישט פאר קיין שום איך געדאכט, דאס ווייב אוועקגעקומען... צרות...

נישט דאס אבער וויל איך אייך פארצעהלען.

ווארים וואס? בין איך אן אלמן; וואוין איך מיר אליין אין א קליין שטיבעל ערגעץ העט, העט, כמעט הינטער דער שטאדט; איבער'ן מויל גיסט זיך נישט, נאר גארנישט; מען טרעפט א גוטען ברודער, מען נעמט א קאפ, מען בארגט א „זהב טהור“, און מען לעבט ווייטער.

מאכט זיך אבער א מעשה. אזוי ווי מען זאגט: א גאנץ יאהר שכור, פורים ניכטער! אבער נישט א דרייער אין שטוב! וואס טראכט איך? איך וועל מיך איינבעטען צו א גוטען ברודער! עס איז דאך נאריש, איך וועל דאך נישט ארומגעהן פורים מיט א טרוקענעם האלז, פארט אזא נס געשעהען! אסתר המלכה, כאטש א גרינגע, איז אלץ נאך ווערט, מען זאל איהר צוליעב נ י ש ט געהן בדרך הישר ווי ניכטערהייט!...

געה איך מיר ארוים פון שטוב און האלט אין איין קלערען: צו וועלכען שניידער געהט מען?

נאר פרעהליך איז ביי אהרן דבשה'ס. בראנפען גיסט זיך דארט, ווי וואסער. ער טרינקט, זי טרינקט. די טאכטער, זאגט מען, האט אויך דעם ביטערען טראפען נישט פיינט! אבער טאקע צוליעב דער טאכטער, האב איך קיין חשק נישט אהין צו געהן! א בתולה פון א יאהר דרייסיג, אפשר מיט א שמיץ, און שדכ'ענט זיך צו מיר. אז זי דערזעהט מיך, נעמט זי „מים אויף די עינים“. קוקט זי אויף מיר, ווי א שאף אויף זאלץ, און פארגלייסט נאך די אויגען, אז מען זעהט די שווארצאפעל נישט ארוים, סאמע ווייסעל, צוויי שיסעלעך כמעטענע...

ניין, צו אהרן דבשה'ס געה איך נישט... צו אנדערע רייכע

שניידער אודאי נישט! זיי קוקען אויף מיר פון דער הויך, ווי א סאווע אין די פעדערען אויף א נאקעט הינדעל... איז טאקע שלעכט: גנעה טרעף, וועלכער קבצן איז נישט קיין פורים־שפילער און האט אין דערהיים א קאפ?

און אזוי קלערענדיג, האב איך א טעות, און אויפ'ן ארט פון געהן אין שטאדט אריין, געה איך גאר ארויס פון שטאדט... העט אוועק.

אז איך דערמאן מיך, בין איך שוין א היבש שטיק וועגס ווייט פון שטאדט. שטעהט א וועלדעל, געה איך אריין. נאך וואס? כ'וויים נישט! איך געה... פרעגט מיך בחרם, וואו אהין?

טרעף איך א האלץ־העקער; פרעג איך איהם: ווייט צו א קרעטשמע?

טראכטען טראכט איך מיר, הינטער דער שטאדט קריגט מען אויך א טרונק בראנפען! אי וואס? עס איז נישטא קיין געלט, קאן מען טרעפען ביים קרעטשמער ארבייט, און טרינקען דערוייל על חשבון המלאכה... אז ערל געטרויט!

זאגט ער, דער האלץ־העקער: נישט ווייט.

געה איך ווייטער; צווי וועגען. איינער — רעכט, איינער — לינקס. נעם איך מיך רעכטס, איך בין דאך א שניידער, האלט די נאדעל אין דער רעכטער האנט, איז די רעכטע האנט בילכער!

אויסגעוויזען האט זיך, אז בעסער וואלט געווען, ווען איך נעם מיך לינקס. און אפשר פארקערט? איך זאל מיך געווען נעמען לינקס, וואלט קיין מעשה נישט געווען...

הכלל, איך געה רעכטס. און געה, און געה.

דורשטיג בין איך שוין לאנג; ווער איך נאך הונגעריג.

קאלט אביסעל איז מיר אויך געווארען... אזוי, עס בלאזט אבי־סעל צווישען די ביינער. — און אינמיטען — סטאפ! א צוים.

אן אייזערנע צוים. שווארצע אייזערנע שטאנגען מיט פאר־גילדעטע שפיצען. — א מורא!

א פורטקע איז דא. ביי דער פורטקע — א גלאק. בין איך נישט פויל, נעם איך און קלינג אן.

הערט זיך הינט בילען. ווערט מיר קאלט אין די קנעכעל און וויל מאכען פליטה. הער איך אבער, מען ריפט: „שטיל!" — בלייב איך שטעהן; איך בין דאך נישט קיין מלמד. איך זאל מיך שרעקען פאר הינט!

באווייזט זיך אן אלטער ערל, אנגעטאן ווי א יעגער, מיט גרינע לאצען, שטעקט אריין דעם גרויען קאפ, מיט צוויי צורינענע אויגען. צווישען די שטאנגען, און פרעגט, ווער איך בין.

זאג איך: א שניידער.

— וואס דארפסט דו?

— א טרונק בראנפען!

לאכט ער, ווייזט ער מיר צוויי שורות אלטע, אויסגעקרימטע ציין. אבער א פלעמעל אין די אויגען!

ביסט דו מיין מענש, טראכט איך! דיר איז אויך טרוקען אין האלז!

דארף מען אריינגעהן מיט איהם אין א נעהנטערען שמועס.

איך שטעה אין דער זייט, ער אין יענער זייט און מיר רעדען.

איך פרעג און ער ענטפערט.

— וואס איז דא אזוינס?

— א פאלאץ.

— און דו ווער ביסט?

— דער היטער פון פאלאץ.

— און ווער וואוינט אין פאלאץ?

— א פריצה!

— וואס פאר א פריצה?

— א שעהנע פריצה.

— א שעהנע?

— און א משוגענע...

— וואס פאר א משוגע'נע?

— זי וויל נישט חתונה האבען! עס געפעלט איהר קיינער נישט.

לאך איך:

— אפשר וועט זי מיך וועלען!

— פרואוו, — מאכט ער. — אפשר איז זי דיר באשערט!

און אזוי רעדענדיג, שליסט ער אויף! לאזט מיך אריין. שטע־הען מיר שוין ביידע אויף י ע נ ע ר זייט.

א חברה הינט דרעהען זיך ארום מיט לאנג־ארויסגעשטעקטע צונגען, — הער איך זיי? — אז ער האלט מיט מ י ר!

— איך בין אן אלמן, — זאג איך איהם.

— פרואוו... עס האבען אסך שוין געפרואווט... דייטשען, אר־מענער, ציגיינער... פרואוו דו אויך... אפשר וועט דיר בעסער גע־לינגען...

קוק איך איהם אן! איך ווערטעל מיך שניידעריש, פאר איהם איז עס „חי וקים“.

געה איך צוריק צו מיין זאך און פרעג מכח אביסעל בראנפען.

— פאראן — זאגט ער — אין פאלאץ בראנפען, מעד אויך, וויין... און חתנים נעמט מען שעהן אויף, מען גיט צו עסען, צו טרינקען... כיד המלך, — זאגט ער.

ווערט מיר שוין אביסעל נישט היימליך.

איז ער נישט, דער אלטער, אביסעל פארדרעהט? ניין, ניכ־טער, א קלארען בליק האט ער.

זאג איך:

— נענוג, אלטער, שפאס אן דער זייט! מיר איז, ווירקליך, טרוקען אין האלז! אזוי טרוקען, אז דאס קול קומט ארויס, ווי פון א בלעך... און הונגעריג בין איך, אז ווינטען בלאזען מיר אין מאגען!

— נו, קום, — שמייכעלט ער, — קום, עסען און טרינקען וועט נישט פעהלען.

מיין איך, אז ער פיהרט מיך צו ז י ך; פיהרט ער מיך צום פאלאץ!

און א פאלאץ, — עס איז דען צו באשרייבען? דער מחבר פון אקדמות, וואלט געבליבען מיט אן אפען מויל! זיילען און זיילען, מיט גאלדענע שלאנגען, אדלער, כל'ערליי מיני פלעדער־מייז אויף די זיילען...

און דאס אלץ מיט גאלדענע קרוינען אויף די קעפ... און ער פיהרט מיך צו צו א גאניק, אויסגעלעגט מיט א טערקישען דיוואן. און גיט מיך איבער צו א לאקיי.

— א חתן! — זאגט ער.

דער לאקיי שמייכעלט און פיהרט מיך ווייטער.

די פריצה, פארשטעהט זיך. ליגט מיר נישט אין דער לינקער פאה. אבער א שניידער בין איך. ווייל איך זעהן...

און וואס? מען וועט מיך דאך נ י ש ט הענגען! לאז איך מיך פיהרען.

פיהרט מען מיך. פון איין סאלאן ארויס, אין צווייטען אריין; פון א גרינעם סאלאן צו א געלען; פון א געלען — צו א רויטען. פון א רויטען — צו א בלויען... די קאלירען שווינדלען מיר אין די אויגען.

און עס געהט א גאנג. א געיעג. נאר מען לויפט. און די פאר־בען הויבען זיך מיר אן צו מישען. איך האב שוין קיין צייט נישט אפילו דאס מעבעל אין די סאלאנען צו באטראכטען. די פארטרע־טען אויף די וואנט. קאלירטע פלעקען לויפען מיר. אויג ארויס, אויג אריין; און איין לאקיי גיט מיך איבער דעם צווייטען, איינער דעם צווייטען...

אליץ האט דאך אבער א סוף. שטעלט מען מיך אין א סאלאן. נאר אין א ווייסען סאלאן...

רעכטס, זאגט מען מיר, געהט א טיר צו דער פריצה אליין, און לינקס — א טיר, ארויסצואווארפען פון פאלאץ, אויב דער חתן גע־פעלט נישט!

קוק איך, מן הסתם, אויף דער טיר צו דער פריצה; דערזעה איך א קליין לעבעל אין טיר.

— וואס איז דאס? — פרעג איך.

פארטייטשט מען מיר, אז דורך דעם לעבעל קוקט די פריצה אויף די חתנים!...

— און ווי אזוי זעהען די חתנים די פריצה?

— אט! — מאכט דער לאקיי, פון וועלכען עס בליצט און קאפעט מיט גאלד, און ווייזט מיר א פארטרעט אויף דער וואנט.

א שטאלצע נקבה, א ריז... א בליק פון אן אמת'ער שררה'טע. כאטש זי שטעהט עפעס אויף די קני! און האט עפעס ארום די ליפען, וואס רייצט און ציהט ממש, ווי מיט צוואנגען.

איך בין דאך א שניידער, האב גענוג קליידער געמאסטען. שעהנע נקבות און פריצות געזעהן, אבער — וואס זאל איך אייך זאגען — אזוינס האט זיך מיר אפילו נישט גע'חלומ'ט!

דער יצר־הרע אליין!

און דאס הארץ קלאפּט שוין, ווי ביי א גזלן!

און איך פאַרגעס שוין ו ו ע ר איך בין, ו ו א ס איך בין; ווער און וואס ז י איז; מיין באַבעס דאגה!

איך ציה מיך אוים ווי א סטרונע און וואַרט אויף איהר ווי א איך אויף משיח'ן ווי א פרומע נשמה אויף עולם־הבא!

מ'גיט א קלונג! דער לאַקיי פאַרטייטשט: די פּריצה געהט! און נעמט מיך אָן, שטעלט מיך קעגענאיבער דעם לעבעל אין טיר. און נייגט זיך פאַר מיר מיט א שמייכעל, און פאַרשווינדט.

און איך שטעה, און ציטער א ריהר צו טון מיט א ברעם. און די פּאָר סעקונדען, וואס איך בין געשטאַנען, זענען יאַהרען. און ווייטער א קלונג און עס קומט אריין דער זעלבער לאַקיי.

— געפעלען! — זאגט ער...

מיין איך, דער שלאג האט מיך געטראָפען.

— נאר, — זאגט ער.

— וואס נאר?

— נאר אומריין — האט זי געזאגט. זי הייסט דיך פיהרען אין בעדעל אריין.

איך וועל אייך נישט לאנג ברייען...

איהר זעהט דאך, אז איך בין צוריק שניידער; פאַרשטעהט איהר דאך, אז דער שדוך איז נישט עולה יפה געוועזען... אבער דער „נאר" מיט'ן בעדעל האבען מיר דעם מארך פון די ביינער ארויס־געצויגען!

פריהער האט מען מיך געבאדען, דער ברוד זאל אראפּ, דער שוויים זאל אראפּ... מילא, א שניידער, פון וועג, געגאנגען צו פוס. איז אבער ווייטער א „נאר".

די מלבושים מיינע געפעלען איהר נישט...

זאג איך, איך וועל שיקען נאך מיין שבת'דיגע קאַפּאָטע, — מאך איך מיך, הייסט עס, גרויס. וואָרים, פאַר אונז זאגענדיג, האב איך קיין שבת'דיגע קאַפּאָטע נישט פאַרמאגט!...

וויל זי אבער, איך זאל מיך אנטון דייטש...

ווילט זיך מיר נישט! וואס איז עפּעס פּלוצלונג — דייטש?

דערמאָנט מיך אָבער דער יצר־הרע, אַז איך האָב געזעהן אַמאָל דעם פראַנקפורט־אַם־מיינער רב. וואָס איז אַרומגעפאָהרען זאַמלען נדבות אויף אַ ישיבה, און איז אויך געגאַנגען דייטש. — מילא, אַז אַ ראש־ישיבה מעג, מעג איך דאָך אודאי. — באַשטעה איך...

הייסט מען מיך אָבער אָװעקוואַרפען דעם ארבע כנפות. — טראַכט איך: הלמאי אַ אידענע, האָט אויך אַ חלק עולם הבא, און באַגעהט זיך אָהן ארבע כנפות! גיב איך אַװעק די ציצית... אַז עס איז איהר איינגעפאַלען!

פרעגט מען מיך נאָך, צי איך קאָן רעדען פּריצ'יש לשון, זאָג איך: אודאי! איך האָב דאָך געגעהט ביי פּריצים! געגעהט, גע־פּרעסט, געמאַסטען... אויף פּריצ'יש לשון געזונגען, געקריגט זיך, געבעטען זיך, און די ציין פאַררעדט... זאָגט מען: ניין, דאָס איז װעניג! מען מוז קאָנען לעזען און שרייבען אויך!

נעמט מען מיך צו אַ לעהרער... לערענט ער מיט מיר גראַ־מאַטיק, — שוויץ איך! מילא... אויסלערנען וועל איך מיך, אַ אי־דיש קעפּעל האָב איך... נאָר — און דאָ איז דער הונט באַגראָבען— לערען אומגעגעסען... פּשוט אומגעגעסען, וואָרים, עיקר שכחתי — כאַטש אַ שניידער, לעב איך אין פּאַלאַץ מיט טיי און געבראָטענע קאַרטאָפּעל, נאַריש, קיין טרפות וועל איך דאָך נישט עסען!... איז מיר טאַקע שווער... פאַל איך אַביסעל אָפּ...

איך קען שוין אַביסעל גראַמאַטיק, איך רעד שוין, קיין מעשה נישט, מיט דער ריש, נאָר — איך פאַל אָבער אַריין אין דער דאַר...

און די פּריצה וויל דוקא אַ „מענש"; הייסט מען עסען!
הויבט זיך ווייטער אָן אַ מעשה מיט'ן יצר־הרע!

פּת עכו"ם, זאָגט ער, איז נישט פון די גרויסע זאַכען... איז אַסך אידישע הייזער קויפט מען שוין לאַנג דייטשע זעמעל... פון חזיר רעדט מען נישט! פּריצים עסען אויך אַ גאַנץ יאָהר קיין חזיר נישט... אלא וואָס, וויעלקאַנאַץ? אָדער דו וועסט דיך ביז דאַמאָלט צוגעוואוינען, אָדער דו וועסט דיך מאַכען קראַנק, לעגען אין בעט אַריין און הייסען דיר דערלאַנגען איינגעמאַכטס! און אפשר וועסט דו ביז דאַמאָלט דער פּריצה אַזוי געפעלען, אַז זי וועט אויך אַנהויב־

בען צו עסען כשר'ס, און וועט גאר, דיר צוליעב, מאכען א קוגעל אויך!

הער איך איהם, לכתחלה, ווי'ן רב... פאר טרפות האב איך אביסעל אפשיי... א פריצה, ווייס איך, פארגעהט — און גיהנום באשטעהט! אן אייביגע זאך!

נעמט ער מיך אבער, דער ממזר, אויף קאוויאר...

און קאוויאר ווייס איך שוין נישט... אפשר גאר פון כשר'ע פיש!

און קאוויאר עסט מען מיט ציבעלעס!

און איך שפּרינג שיער נישט אויס דער הויט ארויס! שוין דריי וואכען דעם כשר'ן ריח נישט געפיהלט; אויס מענש בין איך אהן א ציבעלע!

טראכט איך מיר, לאזען זיי נאר געבען קאוויאר! איך וועל עסען די ציבעלעס... און פאר דרך־ארץ א לעק טון א שווארצען רויג — און אפשר אויסשפּייען...

עס שפּייט זיך אבער נישט... איך עס קאוויאר מיט א לעפעל און ווער טאקע אביסעל פולער...

קוק איך אין שפּיגעל אריין — א גאנצער מענש! וואס א מענש? א גאנצער פריץ בין איך! די אויגען קלאר, אויסגעשלאפען... די באקען בליהען ווי די רויטע עפּעל! און פּלייצעס!

וואו די פאות זענען אהינגעקומען? אסור, אויב איך ווייס... מען האט זיי מיר אפשר אין שלאף אונטערגעשניטען. די בארד איז אויך ערגעץ אוועקגעקומען... מיין באבעס דאגה! אומשטיינס געזאגט, וואס מיין גאנץ שניידעריש שפּיציג בערדעל איז ווערט געווען! אבער א יונג מיט ביינער — בין איך... דער פריצה געפעלען מוז איך!

האב איך דאך אבער פּארט א שטיקעל יצר־טוב אין מיר; הויבט ער אן נאגען: וואס טייטש? נישט מיט קיין אידיש קינד...

קומט דער יצר הרע און פארמאכט איהם דאס מויל.

— ווי הייסט, — זאגט ער, — און בת יתרו? איי וואס,— קודם מתן תורה? אבער משה רבינו, נישט קיין שניידערעל...

און אסתר המלכה איז אויך, דאכט זיך, א אידיש קינד געווען, א שפּאס — אסתר המלכה, און האט גענומען א גוי — אן

אחשורש! און א נארישען אחשורש... און פונדעסטוועגען מאכט מען נאך א יום־טוב דערפון!

איי וואס? זי האט אידען א טובה געטאן, ווערסט דו אויך טובות טון!

די פריצה האט קיה, ווערסט דו אוועקגעבען אידען ביליג די פאכט... זי האט קרעטשמעס, ווערסט דו אריינזעצען אידען בחצי חנם... זי האט וועלדער, וועלען אידעלעך האבען... ווערסט זיי פאר־קויפען תבואה אויפ'ן פעלד! האב קיין מורא נישט, עס וועט זיין א יום־טוב!

דער יצר־טוב וואלט אפשר געענטפערט, קומט אבער באותו הרגע אריין די פריצה, הער איך איהם?...

און — בכבודה ובעצמה די פריצה, — טויזענט מאל שענער פאר'ן פארטרעט! און א לאקיי טראגט נאך א גאלדענע טאץ... און אויף דער טאץ שטעהען גאלדענע בעכער, און אן אלטע פלאש וויין...

„לחיים" וויל זי מיט מיר טרינקען...

„נסך", שרייט דער יצר־טוב.

„טפש"! ענטפערט דער יצר־הרע...

און באמת, וואס איז נסך נאך גאלען די בארד, אנטון דייטש, עסען טרפות?

זעץ איך מיך איהר צופוסענס און טרינק...

„לחיים" און „לחיים"!

זי גיסט, איך טרינק!

נאך א פאר כוסות, קוש איך איהר די זוים פון קלייד... זי איז דאך א פריצה — ביסלעכווייז!

נאך א כוס! און זי אליין דערלאנגט מיר שוין די שפיץ פינ־גער צום מויל... לאנגע, שמאלע, ווייס־רויטליכע פינגער... טאקע כצפיחות בדבש!

פרעגט זי מיך, צי איך וויל טרינקען איהר געזונט פון איהר פאנטאפעלע...

אויב איך וויל!

עס איז נאר א שאד, וואס זי האט אזוינע קליינע פיסעלעך — אזוינע קליינע פאנטאפעלעך! פאנטאפעל וואלט איך אויסגעטרונ־קען, שטיוועל, פויערשע — וואסער־שטיוועל!

וואס טו איך? טרינק איך צ ו ו י י פאנטאפעלער; און נאר אמאל צוויי, און נאך אמאל.

פרעגט זי מיך, צי איך קאן זינגען?

א פראגע.

וועלכער שניידער קאן עס נישט זינגען?

דער קאפ דרעהט זיך, די צונג לויפט אביסעל, נאר זינגען מוז מען.

שטעל איך מיך אויף און זינג.

און וואס זינג איך?

מיין אלט ליעדעל, אלע זינגען עס:

וואס מיר זענען, זענען מיר,
אבער אידען זענען מיר,
וואס מיר טוען, טוען מיר,
און כפרות שלאגען מיר!

הערט זי „כפרות"; גיט זי א קלונג...

קומען אריין דריי לאקייען, פרעגען מיך נישט א ווארט, נעמען מיך אן און ווארפען מיך ארויס דורכ'ן פענסטער!

פאל איך...

גוט, וואס איך בין געפאלען אויף עפעס ווייכס; פון אזא הויך, — די ביינער וואלט איך געקליבען!

מיין איך, איך בין געפאלען אויף א סטויג חיי, אויף חויד גראז. וויזט זיך נאר אויס — אויף בעט־געוואנט...

אויף יונה דבשה'ס בעט בין איך געפאלען!

עס איז א שכור'ער, פורים'דיגער חלום געווען!

צו אלדע שווארץ יאהר, צו זייערע קעפ, צו מיינע שונאים'ס קעפ...

מילא, איך האב נישט געוואלט געהן צו יונה דבשה'ס, און בין געגאנגען, א שעהנע כפרה!

מיין באבעס דאגה!

זאגען זיי אבער, אז שכור'ערהייט ביז איך פאר יונה דבשה'ם
טאכטער, וואס קוקט אויף מיר מיט די צוויי שיסעלער סמעטענע.
ווי א שאף אויף זאלץ, א חתן געווארען —
דאס איז נישט גוט!

ווי אזוי די וואלד־ישיבה איז בטל געווארען.

(איבערארבייטונג).

עס איז געווען פארצייטענס...

פונדעסטוועגען איז פונקט אזוי ווי היינט פריהמארגען אויפגעשטאנען די זון, מען האט געקלאפט אין שול און ותיקין זענען געלאפען דאוונען; פונקט פארנאכט האט זיך דיזעלבע זון געלעגט און אנגעהויבען אונטערגעהן און מען האט ווייטער געדאווענט. יעדען פריה־מארגען איז די ערד אויפגעשטאנען, ווי תחית המתים און די פייגעלעך האבען געזונגען א שבח צום בורא עולם, וואס האט צוריק אפגעגעבען די נשמות, און פארנאכט האט זיך די ערד וואס אמאל מעהר איינגעהילט אין א נעבעל און איינגעשלאפען. און די פייגעלעך האבען אפגעזונגען זייער קריאת שמע און באהאלטען זיך אין די נעסטען... און דאמאלט ערשט איז לעבעדיג געווארען אין די בתי מדרשים. אינעווייניג האבען געציטערט קליינע פלעמלעך, ווי נשמה־ליכטלעך, און פון דארט איז ארויסגעשוואומען א טרויעריג ווייכער נגון, ווי א הספד אויף דער געשטארבענער וועלט!... אין מ י ט ע ן — האט מען געקלאפט צו חצות...

ווייטער נישט — איין טאג איז גלייך געווען צום צווייטען. איין נאכט צו דער צווייטער. נאר טיילמאל פלעגט זיך דער הימעל פארציהען מיט וואלקען, פלעגט זיך צוהיצען, צובייזערען— פלעגט מען זאגען שכחו וגבורתו... אויסלעגען ספרים ביי די פענסטער און פארשטעקען זיך אונטער׳ן איבערבעט...

ווי היינט פלעגט טרעפען, אז אינמיטען דער שטילער נאכט, געהענדיג צו חצות, האט א איד, נישט ווילענדיג, אויפגעהויבען די

אויגען צום הימעל, און געזעהן, ווי א שטערן גליטשט זיך אוים, פאלט אראפ. גאט ווייסט וואוהין, אין ים צי אין שאול תחתית אריין; פלעגט ער אפזיפצען: א שטערן גליטשט זיך אוים, מכל־שכן א בשר ודם! — —

און מען האט ווייטער געלעבט. איין טאג איז גלייך געווען צום צווייטען, איין נאכט צו דער צווייטער; שטיל און רוהיג — אויסער, אז עס זענען דורכגעגאנגען זעלנער און מען האט אויף עט־ליכע טעג צושטעלט זיי אין די הייזער, פלעגט זיך הערען געשרייען פון טיר און פענסטער — אדער, אז אין בית־המדרש האט זיך אפ־געשטעלט א גלות־ליידענדער פרוש און האט דערצעהלט מעשיות פון ל"ו צדיקים אדער פון לצים, וואס האבען איהם גענארט אויפ'ן וועג...

עס פלעגט זיך אויך טרעפען, אז עמיץ איז נפטר געווארען. פלעגט זיין א לויה, פלעגען אין דער שטילער גאס קלינגען זילבער־נע צדקה־פושקעס, דער שמש פלעגט רופען: צדקה תציל ממות, קרובים האבען געוויינט, ווייבער — מעהר און שטארקער...

פונקט אזוי, ווי היינט!

נאר אזוינע ישיבות, ווי דאמאלט זענען געווען, איז שוין היינט נישטא!

די באריהמטע ישיבה איז געווען א פרושים־ישיבה אין א ווילדען וואלד.

די ישיבה איז געווען אין סאמע מיטען וואלד, נאר ארומגע־צוימט על פי קבלה מיט א שם... קיינמאל האט אהין קיין חיה רעה נישט פארבלאנדזשעט, קיין יעגער־קויל נישט געטראפען און עט־ליכע וויארסט ארום האט אפילו קיין פויגעל נישט געזונגען, מען זאל זיי נישט שטערען אין לערנען. געלערענט האט מען ווינטער אין היילען, זומער אונטער'ן פרייען הימעל. יעדער פרוש האט זיך געהאט זיין קלעצעל פון א בוים. אז עס פלעגט אמאל קומען א נייער תלמיד, האט זיך תוך כדי דבור אונטערגעשניטען א בוים, איבערגעלאזט פאר'ן נייעם תלמיד דאס „קלעצעל" און איז זיך אוועקגעגאנגען און האט שטיל זיך אוועקגעלעגט אין א זייט.

געגעסען האבען זיי שוואמען, וואלד־אויבס, רויזען־בלעטלער,

פארשידענע וואורצלען — ערב שבת ויום טוב פלענט זיך באלד
איז דערפריה הערען א געבלעקעריי. וואס פלענט קומען אלץ נעהנ־
טער און נעהנטער; דאס האט דער וואלד געשיקט דער ישיבה
קרבנות — עטליכע ווידער לכבוד שבת. און דער ראש הישיבה
פלענט אליין שחט'ען און די תלמידים כשר מאכען...

טאג און נאכט האט מען געלערענט. נאר אין א יומא דפגרא
האט מען דערצעהלט פון משיח'ס צייטען, פון די עשרת השבטים,
פון די נסים אויפ'ן ים הקרוש! און וויפיעל תלמידים אזויפיעל
בריליאנטען האבען אונטער די שטערען געלייכט; אויפ'ן ראש
הישיבה האט נישט אנדערש, ווי די שכינה גערוהט!

און טעם גן־עדן האט מען געפיהלט, ווען מען איז געקומען צו
רבה בר בר חנא'ס מעשה'לעך...

„איינע האט איהם אויסגעשטעלט א פליגעלע... די צווייטע א
פיסעלע"...

מיט אפענע מיילער האט מען געהערט.

איינמאל אבער איז די הייליגע שטילקייט פון דער ישיבה
צורודערט געווארען.

ווי פון די עולמות העליונים איז עמיץ אראפ מיט א קאזשיא־
לעק און געפאלען דעם ראש ישיבה צו די פיס!

עס פלענט טרעפען, אבוואל זעלטען, אז פון פרושים, וואס
ליידען גלות, פלענט אמאל איינער זוכה זיין צו ד ע ר ז ע ה ן די
ישיבה און אריינגעלאזט צו ווערען פון שם הקודש...

— אבער נאך וואס קאזשיאלקעס? — בייזערט זיך אביסעל
דער ראש ישיבה.

דער געפאלענער הויבט זיך אויף, עפענט דאס מויל, דער ראש
ישיבה מיינט, ער וויל בעטען מחילה און מאכט אוועק מיט דער
האנט:

— נו, נו, בטול תורה — זעץ דיך און לערן!...

עס איז אבער א טעות געווען. קיין בוים האט נישט „מפנה
מקום" געווען, און דער אויפגעהויבענער האט געזאגט:

— איך בין נישט קיין פרוש, רבי, א דארף־שניידער בין איך!

די פרושים קוקען זיך איבער איינער מיט'ן צווייטען.

— ווי דען קומסט דו אהער איבער דעם צוים ? — פרעגט דער ראש ישיבה.

דאָס שניידערל זאָגט, אַז ער האָט קיין צוים פאַר די אויגען נישט געזעהן...

עס האָט זיך איהם אויסגעלאָזט די אַרבייט אין א י י ן דאָרף, איז ער געגאַנגען איבער'ן וואַלד אין א צווייט דאָרף אַריין, איז עס אָבער ביינאַכט געוועזן, האָט ער זיך, געהענדיג, פאַרדריי־מעלט, פאַרבלאָנדזשעט און פאַרטאָג איז ער געקומען אין א פרעמד דאָרף אַריין. דער ערשטער פרעמדער הונט איז איהם באַפאַלען, איז ער צוריקגעלאָפען אין וואַלד, דער הונט נאָך, ער לויפט, דער הונט לויפט נאָך. פּלוצים האָט ער איהם אָנגעכאַפּט ביי א פוס, האָט ער זיך געגעבען א ריס אויס, געמאַכט א קאַזשיאַלעק און —

— בין איך געקומען אהער — האָט דאָס שניידערל מיט א געלעכטערל געענדיגט — האָט איהר עפּעס צו נעמען אין מויל אַריין ?

— קינד מיינס, — זאָגט דער ראש ישיבה ערנסט, — עס איז נאָך צייט צו רעדען פון חומר... נאָר זיי וויסען, קינד מיינס, אַז די ישיבה איז אַרומגעצוימט מיט א שם־הקודש, אַז קיין שום מענש און קיין שום חיה ועוף קאָן די צוים נישט אַריבער — קוק אַרויף צום הימעל ! זעהסט דו דאָ א צייכען פון א פויגעלע ? ער „רום רקיע" האָב'מיר זיך פאַרצוימט, און אויב דו ביסט אַריבער, איז עס א סימן, אַז עס איז נישט פּשוט, — עס איז קיין פרעמדער דאָרף געוועזן, קיין פרעמדער הונט געוועזן — עס איז מעשה־נסים ! דאָס האָט דיך זכות אבות אהער געטריבען. פאָלג מיך, נעם א ספר און זעץ דיך און לערען !

א נאָהנטער בוים האָט געהערט דעם ראש־ישיבה'ס רייד און האָט זיך אָנגעהויבען צו שאָקלען, א סימן, אַז ער וויל אָפּטרעטען דעם אָרט דעם נייעם תלמיד, נאָר דאָס שניידערל ענטפערט :

— לאָ, מיט א ספאָדעק, רבי'ניו ! איך האַלט גאָרנישט פון אייער זיצען און לערנען...

— א גרויסע קונץ — מאַכט ער ווייטער — צו זיצען אין וואַלד ! אהן דאגת פרנסה, אהן ווייב און קינד און לערנען ! געהט בעסער אין שטאָדט אַריין, און טוט עפּעס ! איהר ווילט אַראָפּ־

ברענגען משיח'ן, וואס? אומזיסט אייער ארבייט, אייערע צוואנ־ציג—דרייסיג נעהען דעם מאנטעל פאר'ן מלך המשיח, יא? און דארטען זיצען הונדערטער און טויזענטער, וואס טרענען אויף, וואס איהר נעהט!

און דאס שניידערל מאלט זיי אויס, וואס אין שטאדט טוט זיך. ווי דער יצר־הרע האט אריינגענארט דעם גאנצען עולם אין א זאק אריין און מען בייסט און מען ווערגט זיך איינם דאס אנדערע איבער דער פינסטערער פרנסה...

זיין שווארץ שפיציג בערדעל ציטערט, די אויגען ברענען, ווי קוילען, די הענט ציטערען און ווארפען זיך, פייער שיט זיך איהם פון מויל — —

— סדום־ועמורה — זאגט ער — ניין און נייציג מענשען הונגערען און פארקויפען די נשמה פאר א שטיקעל טרוקען ברויט. דער הונדערטסטער זיצט, ווי א פליג אויף א פלאסטער האניג און ווערט אנגעשוואלען און פארזינדיגט זיך די יאהרען...

מענער פארקויפען די נשמה, ווייבער דאס לייב; מען קוי־קעלט זיך בארג אפ אין גיהנום אריין — וואס וועט העלפען אייער תורה?

דער ראש־ישיבה מיט די פרושים לאזען אראפ די קעפ.

— וואס העלפט דאס אראפלאזען די קעפ? — לאכט דאס שניידערל — אויב איהר ווילט דוקא משיח זאל קומען, הערט א שניידערשע עצה אדער שווייגט און זינדיגט מיט. וועט ווערען „כלו חייב“, אדער געהט און זאגט מוסר, „גוואלד, רוצחים“ און זייט „מחזיר למוטב“, וועט זיין „כלו זכאי“... אניט — וואנצען! — און דערווייל — אדיע! דער הונט איז שוין אודאי צוריק אין דארף אריין.

עס נעדויערט אווילע, איידער די פרושים זענען צו זיך גע־קומען און האבען מיט א געשריי: עזות־מחוצף־פנים, זיך א ווארף געטאן „קורע כדג“ צו זיין דאס שניידערל...

דאס שניידערל האט אבער שוין צייט געהאט צו מאכען א קאזשיאלעק צוריק, און איז נעלם געווארען צווישען די בוימער.

— אזא רשע, אזא רשע! — קריצען די פרושים מיט די ציין.

דער ראש־ישיבה אבער גיט א צייכען, זיי זאלען שווייגען.

— שווייגט, קינדער, — זאגט ער טרויעריג, — ער איז גע־רעכט, דאס שניידערל. (אויב עס איז נאר א פראסטער שניידערל געווען, נישט אליהו הנביא!) ער האט אונז געזאגט, וואס מען דארף טון, וואס איך דארף טון!

די פרושים שווייגען, טראכטענדיג: אפשר טאקע אליהו... אזוי געשווינד נעלם געווארען... און דער ראש־ישיבה הייסט זיך דערלאנגען דעם שטעקען.

— איך געה אין שטאדט, קינדער! איך וועל טון, ווי דאס שניידערל האט געהייסען! איך וויל מיך פרואווען ראנגלען מיט'ן ס"ם — און איהר בלייבט דא און לערענט און בעט פאר מיר רחמים!

אלע זאגען צו, און מען דערלאנגט איהם דעם שטעקען, ווי ער האט באפוילען.

ער איז געגאנגען גלייך פאר זיך און די הייליגע באהאלטענע צוים האט איהם דורכגעלאזט!

שוין דריי מאל האבען די פרושים מחדש געווען די לבנה, און דער ראש־ישיבה האט זיך נישט געוויזען, ערשט נאכ'ן פיערטען קדוש החודש ביים שלום עליכם, עליכם שלום! האט ער זיך באוויזען, די תלמידים זענען איהם אקעגען געלאפען מיט פרייד — נאר ער האט זיי אפגעשטעלט מיט דער האנט, און איז, א ווארט נישט רע־דענדיג, אריינגעגאנגען אין זיין הייל אריין.

זיבען טעג האט ער געהאט התבודדות, זיבען טעג און זיבען נעכט זענען די תלמידים געשטאנען נישט טויט נישט לעבעדיג און געווארט און ערשט אויפ'ן אכטען טאג איז ער ארויסגעקומען פון דער הייל, און האט זיי דערצעהלט, וואס עס איז מיט איהם אין די דריי חדשים געשעהען.

און דעם וועג פון ישיבה אין שטאדט אריין האט ער דער־צעהלט שטיל, געלאסען און אפילו מיט א שטיקעל נחת...

געהענדיג האט ער געלערענט אויסענווייניג הלכות סוכה!...

בייטאג און ביינאכט האט ארום איהם געברילט פון חיות רעות, צווישען די בוימער איז געווען א רעש'נדיג פליהעריי, לאַ־כעריי, געיאגעריי, ער האט זיך אבער נישט אומגעקוקט און ווייַ־טער געלערענט. — א פאר מאל איז איהם עפעס געפלויגען אי־

בער'ן קאפ, וואס אמאל נידעריגער און נידעריגער, געקלאפט מיט די פליגעל, עפעס געקראקעט, ער האט אפילו קיין אויג נישט אויפ־געהויבען... מעהרסטענטיילס איז ער מיט פארמאכטע אויגען גע־גאנגען און איינגאנצען איינמאל — דורך א פרעמדע מחשבה, וואס האט זיך איהם מיט געוואלד ארייגעריסען אינמיטען גמרא אריין, זיך אנגעשלאגען מיט'ן שטערן אן א בוים. ער האט זיי א צייכען געוויזען. פארטאג נאר האט ער געהאט גובר צו זיין גרויסע מניעות — די פייגעלעך מיט זייער שירה! עס ווערט אזא געשריי, א גע־ליארם!... נאר מען איז איהם בייגעשטאנען (ער ווארפט א דאנק־בארען בליק צו די תלמידים) און די פויגעל־שירה האט איהם נישט שטארק מבלבל געווען... א פאר מאל האט זיך עפעס א טייבעל פאר די פיס פארוואלגערט, האט ער זיך אפגע'טובל'ט און ארי־בערגעגאנגען. טיילמאל האט ער קיין ערד נישט געפיהלט אונטער די פיס, נאר געגאנגען איז ער — מען האט'ן ארויסגעהאלפען (ווייטער א דאנק די תלמידים מיט א ליעבליכען בליק).

איינמאל איז ער אבער נישט ארוים מיט גרוים נצחון... אין זיבען טעג נאכ'ן ארויסגעהן פון ארט... ער איז געקומען צו אן ארט, וואו דער וואלד איז מקטיר זיין קטורת צום רבונו של עולם... עס זענען ארויסגעפלויגען ריחות, עס האבען זיך ממש געהוידערט בשמים, זיי האבען זיך איהם איינגעזאפט דורך אלע אברים, און ער איז אפגעשוואכט געווארען, דאס לערנען האט זיך איבערגע־ריסען („צי האט איהר גראד דאמאלט נישט מבטל תורה געווען, קינדער"), איין בורא עולם ווייסט, צו וואס ער וואלט געקומען, ווען נישט, וואס עמיצער האט זיך באוויזען אין פריצ'ישע קליי־דער, אויף א פערד, און האט איהם דערלאנגט מיט עפעס א וויכס איבער די אקסעל... דאס האט איהם אויפגעוועקט...

און אזוי ווייטער, ביז'ן שטאדט אריין.

אז ער איז אבער געקומען צו דער שטאדט, האט זיך דער קול ווי איבערגעבראכען, טיילמאל הייזעריג געווארען. די אויגען האבען טרוקען געברענט און איבער די פרושים'ס פנים'ער איז געלאפען זיין הייסער אטעם — —

— טאקע סדום ועמורה! — קרעכצט דער ראש־ישיבה — פון מיר צו מיר איז ער געגאנגען — קיין רעכטער ביסען!

רבנים — רבונו של עולם — רבנים! ארבייטען מיט דער תורה, ווי מיט א האק... זיי ארבייטען מיט איהר טאג און נאכט, ביז זי ווערט שטימפיג, און זיי שארפען זי נישט... פרעסען אויף חתונות, ברית'ן און אלערליי סעודות און פסק'נען פון „חיי־אדם“... דער פראסטער עולם איז פארגרעבט, קינדער געהען ארום אהן תורה, אהן עברי... די בעלי־בתים — רחמנא לצלן — פרעסער און זויפער און וואכערניקעס... מען טרעט די תורה מיט די פיס... ווייבער אין די אייגענע האר... יונגען געהען ארום און פייפען, די מיידען לערנען זיך קלעזמער זיין און שפילען אויף אלע כלים...

און ער זאמעלט די זינד און פארשרייבט זיך אין זכרון, סוף כל סוף וועט ער געהן אין בית־המדרש און וועט זיי זאגען, הייסע סמאלע וועט ער זיי גיסען אויף די קעפ...

צולעצט אבער האט ער גאר אויף א מאוס'ע זאך געטראפען...

ער איז ארויסגעגאנגען התבודדות אין גאס און אויסגעלעגט זיך אין קאפ די חטאים, און פון אויבען באשמירט יעדען חטא מיט זיין עונש אין גיהנום, פלוצים גיט איהם א בליץ פאר די אויגען... צוועלף ליכטיגע פענסטער מיט אמאל... א סעודת מצוה צי וואס?... ער געהט אריין... א וואלקען רויך, ער זעהט גארנישט... ארויס שלאגט א ליכט פון שבעת הימים און אינעווייניג אז ענן כבד... עס בייסט זיך די אויגען... צו וואס אבער געוועהנט זיך נישט א מענש?... ער האט אנגעהויבען צו זעהן...

און דער ראש־ישיבה פארברעכט די הענט, צוואויינט זיך, ווי א קליין קינד און דערצעהלט, וואס ער האט געזעהן...

געפרעסען און געטרונקען האבען זיי, ביי קליינע און גרויסע טישלעך געזעסען... און זכרים און נקבות צוזאמען... און געגעסען אומגעוואשען, אויפגעשטאנען אומגעבענשט... אויפ'ן ארט פון תורה — נבול פה גערעדט, און אויף אלערליי לשונות, וואס ער האט גארנישט פארשטאנען, נאר אין די זינדיגע אויגען געלעזען... חלשות'דיגע חצופות מיט'ן גאנצען פאסקודסטווע אינדרויסען האבען ארומגעטראגען שוימענדיגע קופעל ביר, גלעזער וויין... דער רויך איז געווען פון פאפיראסען מיט ציגארען, אפילו ווייבער האבען גערויכערט, און פון דאמפענדיגע מאכלים—אינדרי־

קעס, געגז, קאפהענער און אנדערע — אודאי עופות טמאים... דאס האבען אויך מיידען ארומגעטראגען... און איינער גיט זיי א קניפ, דער צווייטער א כאפ אויף דער שוים, דער דריטער א טשמאקטש אין באק... רבונו של עולם, רבונו של עולם... ווילסט טאקע כולו חייב ?

און די פרושים האבען אראפגעלאזט די אויגען און געזיפצט און דער ראש־ישיבה דערצעהלט ווייטער:

דערנאך האט עפעס א קונצען־מאכער קונצען געמאכט, אין לופטען געפלויגען, דורך רייפען, פייער געשלונגען און גלאט חוזק געמאכט — אריבערגעשפרונגען א שטרוי וכדומה, און דער עולם לאכט, קוקט און פאטשט מיט די הענט, און זינגט עפעס אזוינע פאסקודנע שירים. תיפלות רחמנא לצלן... און דאס הארץ וויינט אין מיר... רבונו של עולם, די שעהנע קולות, וואס דארפען דיך לויבען, וואס טוען זיי ? און אין דער זייט איז געשטאנען א מין קאסטען, א גרויסער שעהנער קאסטען, אודאי פון פימסענהאליץ... און פון פארענט זענען געשטאנען צוויי מנורות, רעכטס א מנורה און לינקס א מנורה מיט אנגעצונדענע ליכט... און פלוצים איז איינע, א חצופה, צוגעגאנגען, אנגעטאן, ווי אין תכריכים, די ווייסקייט האט געבלענדט... און זי איז צוגעגאנגען, געעפענט א שטיק קאסטען און אנגעהויבען קלאפען אין קאסטען אריין מיט לאנגע פינגער, און פון קאסטען ארויס האבען אנגעהויבען ארויס־צימבלען שדים ורוחות, און עס האט געצימבעלט און געקלונגען, טיילמאל ממש גערונערט, טיילמאל האט עפעס ארויסגעוויינט, ווי א נשמה בעט זיך תקון — — — זעה איך שוין, וואס דא טוט זיך, ווי דער כשוף נעהט ! לויף איך אין דער מיט אריין, כאפ א בענ־קעל, שפרינג ארויף מוסר זאגען — צושמעטערען..

די שטימע פון ראש ישיבה האט זיך ווייטער אפגעבראכען, און מיט נאך א גרעסערען געוויין האט ער צוגעגעבען:

— ווייס איך נישט, צי איך האב א שלעכטען שפרונג גע־טאן — ווארים ווען שפרינג איך ? — צי איז דאס בענקעל לאם געוועזן — — —

אראפגעפאלען בין איך...

און דאס גאנצע גיהנום איז אויפגעשפרונגען און עס ווערט

ווייטער א געפּאטשעריי... די רשעים האבען געמיינט, עס איז וויי־טער א קונצען־מאכער, וואס פּאַלט פאר חוזק וועגען..

איינע פון די חצופות אבער האט געזעהן, אז עס איז נישט קיין כשוף מאכען..

און דער ראש־ישיבה צוגיסט זיך שוין מיט געוויין:

און זי איז צוגעגאנגען, און האט מיך אויפגעהויבען, און האט מיך מיט די פּאסקודנע פינגער געגלעט איבער׳ן פּנים און האט מיך מיט א פּאסקודנע זינגענדיג פויגעל־קול געפּרעגט, צי האב איך מיך, חס־ושלום נישט עפּעס געטאן, און אז איך האב א שעהנע באַרד, און אז אלטע לייט האט זי ליעב...

און זי האט מיך, רחמנא לצלן, מטמא געווען, דער מוסר איז מיר פון קאפּ ארויס... איך בין אנטלאפען אין וואלד, ש״י טבילות געמאכט, איך האב מיך געבארעט אפילו מיט׳ן שם, ער זאל מיך ארייגלאזען..

און ער ווארפט אן אומגליקליכען בליק אויף די תלמידים:

— אפשר האט איהר פאר מיר נישט ערנסט מתפּל געווען?

נאר די תלמידים האלטען אלע אראפּגעלאזען די קעפּ און שווייגען... די פּנים׳ער זענען געררויטעלט, א פּנים בושה..

— בין איך צוריק געקומען — ענדיגט דער ראש ישיבה — היינט, קינדערלעך איז שפּעט... ווערלען מיר געהן שלאפען אין די היילען. מארגען, נאר מארגען פארטאג וועל איך אייך וועקען — אהין געהן וועל איך שוין נישט, ניין — צו דעם דארף מען פאר־צייטיגע צדיקים... נאר דא ווערלען מיר מאכען תקונים, סגופין... תפלות... מוירען ווערלען מיר ברעכען..

צומארגענס אבער איז אויסער דעם ראש־ישיבה שוין קיינער נישט געווען..

אומזיסט האט ער גערופען און געוועקט... דער עולם איז ביי־נאכט אין שטאדט אריין..

און אזוי איז די ישיבה בטל געווארען..

עס קאן, חס־ושלום בלייבען ביי אונז כולו חייב...

דער חשוב ביים קאַנאַניק.

חשיבות איז דאָך אַ גרויסע זאַך.

דער רבונו של עולם באַשאַפט די רפואה פאַר דער מכה: האָט ער באַשאַפען גלות, האָט ער באַשאַפען די מטבע, וואָס פאַרגרינגערט דעם גלות און האָט צובאַשאַפען חשיבות, וואָס העלפט אפילו ביי אַ נקי כפים.

נושא חן דאַרף מען זיין!

אַט מיין מאַמע, עליה השלום, האָט נושא חן געווען ביי אונזער קאַנאַניק... פון אייביג אַן האָבען מענשען מיילער, האָבען זיי גערעדט. אידישע מיילער וועט קיינער נישט פאַרשטאָפּען, נאָר אַזאַ יאָהר זאָל איך האָבען, ס'אַרא כשר'ע אידענע מיין מאַמע איז געווען...

און וואָס איז אַרויסגעקומען פון חשיבות?

ערשטענס פּרנסה: צום קלויסטער, וואו דער קאַנאַניק איז קאַנאַניק, געהערען ביי אונז צוועלף געוועלבער, האָט די מאַמע, עליה השלום, געהאַלטען איין געוועלב פאַר זיך, און עלף האָט זי פאַרדונגען, און האָט, פאַרשטעהט זיך, דערצו נישט צוגעלעגט. היינט, זייט די מאַמע, עליה השלום, איז נפטר געוואָרען, האַלט איך די געוועלבער!

און איך טו אויך אַזוי: איינס האַלט איך פאַר זיך, עלף פאַרדינג איך.

פאַרשטעהט זיך, אַז דער עולם שווייגט נישט; יאָהר ביי יאָהר, אַז עס קומט פאַר יאַהאַנע, באַוואַרפט מען דעם קאַנאַניק מיט בריף, מיט הספּות, נאָר ער ענטפערט נישט קיינעם. אַז מען קומט צו איהם אהיים, אַדער, אַז מען פאַלט צו איהם צו אין גאַס — אַ פראַסטער מענש איז ער — לאָזט ער צו זיך רעדען — ענט־

פערט ער: פארפאלען; דבורה'ס זוהן האט שוין א „הייזאווקע"— מיין מאמע, עליה השלום, האט געהייסען דבורה רחל, זאגט ער בקצור דבורה, און „הייזאווקע" איז אונזער „חזקה"; אז זיי נעמען ביי אונז א ווארט, מאכען זיי דערפון קוידערניש!

מען האט אפילו פרובירט אונטער'מסר'ן, שרייבען צום ביס־קופ, איז אבער ביי זיי, להבדיל, א ח ד ו ת. ענטפערט דער ביסקופ א ווארט און שיקט אפ צום קאנאניק!

מען האט נאך דערנאך געפרואווט אונטערהעצען די „מיעש־טשאנעס". היום, דער קאנאניק מאכט בדיל הדל דעם קלויסטער. און מען האט אויך נישט גע'פועל'ט. ביי זיי, אז מען איז, איז מען, מישט זיך נישט ווער עס וויל אין רעליגיעזע זאכען. וועו מען הייסט מאכען חאגע, איז חאגע, און וואס דער קאנאניק טוט, קומט איהם א קוש אין האנט אריין.

אינזערם א רב, להבדיל אלף אלפי הבדלות, וואלט עס גע־דארפט טון! מען וואלט איהם אהן בארד און פאות אוועקגעשיקט וואו דער פעפער וואקסט!

בא! זאל ער פרואווען האלטען אזא גאספאדיניע, ווי מיין קאנאניק האלט!

הכלל, מען האט פרנסה!

נאר פרנסה איז נישט דער עיקר. קודם כל איז פרנסה א גאט־זאך, און וואס טו איך, אז דער קאנאניק נעהמט אוועק פון דער וועלט? ער איז א זיבעציגער און אפשר אן אכציגער. נו, מיינט איהר די וועלט וועט אונטערגעהן? איך האב נאך אזויפיעל בטחון אין זיין ליעבען נאמען, אז איך וועל אפילו קיין איבעריגען קרעכץ נישט געבען — דער עיקר איז, די טובה, וואס מען קאן אמאל טון א איד, אז מען איז א חשוב!

אויסרעכענען די טובות, וואס איך האב געטאן דער שטאדט און אזוי איינצעלנע בעלי־בתים ביי מיין קאנאניק, בין איך נישט אימשטאנד, און בטבע האב איך מיך פיינט צו באריהמען, נאר פון

איין טובה מוז איך איך דערצעהלען, ווייל עס האט שוין אנגע־ריהרט גאר טיף, גאר טיף!

און הערט, וואס עס קאן זיך טרעפען:

א אידענע האב איך, זאל זי געזונט און שטארק זיין, איז זי באמת א גרויסע חכמה, טאקע קלוג, ווי דער טאג. עס איז דאך נאריש, אין די אויגען אריין וועל איך איהר דאס נישט זאגען; אין די אויגען צריין, ווער שמועסט אויב עמיץ איז דערביי, בין איך דער מאנספארשויז, האלט זי דאס מויל! איך האב פיינט, אז א אידענע געהט אין ספאדיק! נאר איך מעג דאך אייך זאגען: זי וועט נאך צעהן מאנספארשוינען אריינגארטען אין זאק אריין!

א שפאס, מיין טריינעביילע!

שטעהען מיר, איך און טריינע ביילע, אזוי אין געוועלב; א זומער־טאג איז עס געווען. לייזען אין שניט־אויט האט זיך נישט געלייזט, מען זעהט נישט קיין פויער פאר א מיליאן, — שטעהען מיר אזוי און קוקען ביידע אין גאס אריין, קעגענאיבער צום קא־נאניק'ס הויז.

פלוצים כאפט מיך טריינע ביילע אן ביי דער האנט.

— הערסט דו — זאגט זי — משה, ביים קאנאניק איז נישט פשוט! דארט טוט זיך עפעס.

— וואס איז?

— ערשטענס, — זאגט זי — זענען די פארהאנגען אראפ־געלאזט.

זאג איך: פאר דער זון.

זאגט זי: ניין, נעכטען איז אויך א הייסער טאג געווען און די פארהאנגען זענען געווען צושפרייט, מען האט געקאנט זעהן, ווי די דיקע גאספאדיניע איז ארומגעגאנגען בארוועס און האט זיך געפאכעט און געפאכעט.

— און די פענסטער — זאגט זי — זענען פארמאכט.

זאג איך: פאר'ן שטויב.

— נעכטען — זאגט זי אבער — איז א גרעסערער שטויב גע־ווען, און די פענסטער זענען געשטאנען אפען!

— חכלל, וואס איז?

האט זי אבער, מיין טריינעביילע, נאך געזעהן, ווי וואס אמאל באוויייזט זיך די גאספאדיניע אויף דער שוועל, האלט הינטער זיך די טיר, קוקט זיך אום אין אלע זייטען און ווערט צוריק פאר־שוואונדען.

— זי ווארט אודאי אויף געסט — זאג איך.

זאגט זי: ניין, עס שטעקט עפעס דערינען!

זאג איך איהר: עס, וואס א נארישער אידענע פאלט איין!

פונדעסטוועגען געה איך צו צו דער טיר פון געוועלב, שטעל מיך אויף דער שוועל, די גאספאדיניע באוויייזט זיך, כאפ איך אראפ די בובע, שריי איהר אריבער „גוט מארגען". פארשטעהט זיך, אויף פויליש, און זי ענטפערט מיר נישט קיין ווארט, פאר־שווינדט און פראלט צו די טיר.

טוט עס מיר שוין א פיק אין הארץ; טריינע ביילע, אפנים, איז גערעכט.

איז׳ן איז זי בטבע א שטילע, דרך ארץ פאר א מאן האט זי, ענטפערען וועט זי נישט, נאר גערעכט, זעה איך שוין, איז זי.

טוט מיר שוין באנג, וואס איך האב איהר געזאגט נארישע אידענע, צי אפשר שלים־מזל׳ניצע, איך געדענק שוין אליין נישט וואס; נאר מילא, איך וועל מיך דאך נישט געהן פארענטפערען פאר א אידענע, הויב איך מיך אויף און געה אין גאס אריין.

אפשר, קלער איך, וויים מען עפעס אין גאס.

אין איינוועגס רינגעל איך ארום דעם קאנאניק׳ס הויז און דערזעה, אז אויף יענער זייט, ביי דער קיך, שטעהט א פוהר. די פערד זענען פארשוויצט, ווי פון א שווערען וועג, שטעהען אונטער דערעס און קייען פריש היי.

דערקען איך די פערד. דאס זענען דעם וואלקאוויסקער — א דארף ביי אונז — דעם וואלקאוויסקער שרייבערס פערד.

דער שרייבער קומט אפט אין שטאדט אריין, פארפאהרט צו מיר און קויפט סחורה (א צאהלער איז ער אויף אלע שונאים גע־זאגט!); טיילמאל קומט ער צום קאנאניק און ברענגט איהם מתנות: אייער, פוטער, הינער, אינדיקעס און גענז. אמאל האזען אויך, — דער שרייבער נעהט אויף „פאלאוואניע!".

נו, הכלל — איז ער היינט פארפאהרען צום קאנאניק, האט

ער מתנות געבראכט, נו, וואס־זשע איז דער סוד? וואס הענגען אראפגעלאזט די פארהאנגען און וואס איז די נאספאדיניע אזוי פאר מיר אנטלאפען?

שטעל איך מיך אפ און ווארט אויפ'ן שמייסער.

קומט ער ארויס פון קיך, ווישט זיך מיט'ן ארבעל דאס מויל. אודאי נאך א פעט שטיקעל כשר פלייש, ווי דען! און איך פרעג איהם: יאנטעק, וואס טוסטו דא?

איך קען איהם, דעם יאנטעק'ן. אז דער שרייבער קויפט און נעהמט ארויס אויף דער פוהר, באקומט ער א טרונק בראנפען, צו אזוי א מטבע!

היינט פארריקט יאנטעק די כובע. ער האט גאר קיין צייט נישט צו מיר!

איך לאז מיך פארט אריין מיט איהם אין א שמועס.

— וואס האט איהר געבראכט דעם גלח?

שווייגט ער.

— א מתנה?

ער שווייגט.

— אייער, אינדיקעס, האזען, פוטער?

יאנטעק שווייגט און דרעהט זיך אוועק.

אינמיטען ווערט ער גאר בייז און כאפט די בייטש.

— נעהסט נישט אוועק? — מאכט ער.

עס פארדריסט מיך אפילו, איך זאל נישט קענען אויסנארען ביים „חמיל" וואס איך דארף; נאר וואס זאל איך טון? געגען א בייטש און א הונט בין איך קיין בריה נישט!

לאז איך מיך טאקע אין גאס.

טרעף איך דעם וואלקאווויסקער שרייבער ארויסגעהן פון א טראקטיר.

ער וואקעלט זיך אביסעל. אט, אט, טראכט איך, פאלט ער, דער דראנג; ער איז טאקע הויך און דאר, ווי א דראנג... און די אויגעלעך, ווי מאנדעלעך זענען שטארק פארלאפען.

הויב איך פאר איהם אפ דאס היטעל און פרעג, צי ער האט געבראכט דעם קאנאניק א שעהנע מתנה.

זאגט ער: זעהר א שעהנע.
און שמייכעלט זעהר גנב׳יש: זעהר א שעהנע!!
פרעג איך איהם: וואס? צום עסען?
זאגט ער: ניין!
— צום טרינקען?
לאכט ער ווייטער: ניין!
זאג איך: עפּעס אריינצושטעלען אין שטוב אריין?
קוקט ער מיך ווייטער אן פון אויבען ביז אראב.
— יא, — זאגט ער — אין שטוב, נאר עס מוז נישט שטעהן. אמאל, בפרט ביינאכט, ליגט עס.
און צולאכט זיך מיט א געלעכטער:
— אוי, ביסט דו א נאר, שמואל׳יק!
מילא, לויף איך צוריק צו זוגתי אין געוועלב און דערצעהל איהר אלץ, מלה במלה.
ווערט זי רויט און בלאס און גיט א פרעג:
— לייבעל ווילקאוויסקער האט א טאכטער?
— דאכט זיך — זאג איך — יא!
גיט זי א געשריי: איז זי ביים קאנאניק!
און אזוי ווי זי שרייט ארויס, ריהרט מען דעם פארהאנג ביים קאנאניק׳ס פענסטער און איך דערזעה מיט מיינע אייגענע אויגען א שאטען פון א נקבה, וואס דרעהט זיך ארום אין שטוב.
און איך בין זיכער, אז עס איז נישט די גאספאדיניע!
ערשטענס, איז דער שאטען א דינער געווען; צווייטענס, טראגט די גאספאדיניע שטענדיג א טיכעל אויפ׳ן קאפ, און דא האב איך דערזעהן בלויזע האר.
אז בלויזע האר איז עס דאך א מיידעל, און ווייסען וויים איך, אז לייבעל ווילקאווויסקער האט פון ערשטען ווייב א מיידעל חתונה צו מאכען — ווערט מיר טאקע פינסטער אין די אויגען! ערשטענס, לייבעל, נעבעך, א גוטער פריינד, אפילו א שטיקעל קרוב. צווייטענס — א אידישע נשמה.
לויף איך גלייך צו שמעלקען דעם אייער־הענדלער.
— האט איהר נישט ביי זיך א טרונק בראנפען?
— לחיים, לחיים!
עס איז מיר שוין טרוקען געווארען אין האלז.

יא, וואו האלט איך?

בין איך געלאפען צו שמעלקע אייער־הענדלער.

שמעלקע אייער־הענדלער קענט איהר דאך אודאי, כל טוב־רע איז ער, דער שמעלקע, א זולל וסובא, א שטיקעל מסר דערצו און איז שוין דריי מאל געזעסען, נאר דאס ווייב זיינס, שפרינצעביילע, איז אן אמת'ע אשה צנועה, טאקע א כשר'ע אידענע און ליידט זיך פון איהם אן צרות צרורות... א גהינום האט זי ביי איהם.

און די שפרינצע ביילע איז מיין ווייבס א „שמעלקע שבשמעלקע" און לייבעל ווילקאווסקער גאר א נאהענטע קרובה, א שני בשלישי, דאכט זיך. פון וואנען דען, מיינט איהר, קומט מיין משפחה'שאפט מיט לייבעל ווילקאווסקער?

קלער איך, אז אויב עס איז עפעס, מוז מען שוין ביי שמעלקען וויסען.

וכך הוה. עס איז שוין א שליח מיוחד געוועזען! מילא, שמעלקע איז דאך שמעלקע, זיצט ער זיך ביים טיש און טרינקט טיי, נאר א פנים האט ער געהאט, אויף אלע שונאי־ציון. שפרינצע ביילע אבער, טאקע שענערע לעגט מען אין קבר אריין! נאר חלש'ן וויל זי! און איך האב איהר נישט וואס פאראיבעל צו האבען. מען האט א זוהן צו דער חופה, א מיידעל וואקסט אויך אונטער, נאכ'ן מיידעל געהען וויטער אינגלעך! איז וועניג „יחוס עצמי" פון שמעלקען, דארף זיך נאך טרעפען אזא מעשה!

און אז שמעלקע דערזעהט מיך, שפרינגט ער אויף:

— הערסט, — זאגט ער, און א קול האט ער ווי פון גרוב ארויס — הערסט, געה צום קאנאניק, זאל ער זי ארויסלאזען!

עס איז לייכט צו זאגען: געה צום קאנאניק, ווי אזוי געהט מען, אז מען פארהאמערט זיך?

— איך גיב א הונדערטער אויפ'ן קלויסטער! — שרייט שמעלקע.

— מילא, — טראכט איך, — איך וועל פרואווען.

— נאר שטיל — זאגט ער.

שטיל איז שטיל, איך וועל אפילו בייטאג נישט אריינגעהן.

איך לאז מיך אין בית־המדרש אריין, לערען מיר א פרק משניות, און דאווען מיר אפ מנחה און פאר מעריב לאז איך מיך צום קאנאניק.

אויפ'ן וועג טרעט איך אפ אין געוועלב, נעם אונטער דער פאלע א טערקיש טוך — נהרג ווערט זי דעם קאנאניק'ס גאספא־דיניע פאר א טערקיש טוך — און געה!

איך געדענק אפילו נישט, צי איז דאס מיין איינפאל געווען מיט'ן טערקישען טוך, צי טריינע ביילעס. נאר געטראפען מיט'ן טוך האב איך.

ביי דער שוועל האט זי מיך געוואלט פארהאלטען.

„דער קאנאניק איז נישט אין דער היים."

זאג איך: איך האב איהם יא געזעהן דורכ'ן פענסטער.

זאגט זי: ער איז מיד.

זאג איך: אויף מיין ווארט, א נויטיג געשעפט, און ווייז איהר דאס טערקישע טוך.

לאזט זי אריין.

דער קאנאניק איז זיך געזעסען אין דער ערשטער שטוב ביים טיש, מיט א לאנגער אנטיפעקע אין מויל און האט זיך געזופט טיי; און דער קאפ זיינער שאקעלט זיך איהם אזוי און שאקעלט זיך, און ער הערט נישט, אז איך בין אריינגעקומען.

זאג איך איהם: גוט נאוועגט!

דרעהט ער זיך איבער און זאגט: גוט יאהר, מיין קינד!

אזוי איז ביי זיי דער מנהג, יעדער גלח איז א פאטער און אלע פון זיין קלויסטער זענען זיינע זיהן, צי וואס — גארנישט. זיהן זאל זיין זיהן.

בעט ער מיך זיצען און שמייכעלט.

— ווילסט זי ארויסנעמען?

איך זאג אייך, א שטיין איז מיר אראפ פון הארצען. איך האב מיר געבראכען דעם קאפ און אפילו זיך מתיעץ געווען מיט טריינע ביילע'ן פון וואס מען הויבט אן, פון פרנסה צי פון פא־ליטיק און ווי אזוי מען שלאגט זיך דערנאך צו צום עסק און ער פשוט: ווילסט זי ארויסנעמען? פרעגט ער.

— מן־הסתם, זאג איך, יא.

און בין נאך מטעים די זאך, אז איך האלט איהם פאר א קלוגען, וואס גלויבט נישט אין די אלע נארישקייטען... און וואס דארף ער אויף דער עלטער, מיט איין פוס אין קבר אריין, צו טון ליבעל ווילקאוויסקער אזא עולה! און דאס מיידעל, זאג איך איהם,

וועט אויך אודאי חרטה האבען, און לאז מיך אריין אין א שמועס, אז אלע האבען דאך איין גאט, נאך וואס, נאך ווען? וכדומה, גלעט ער מיך מיט א שמייכעל איבער'ן היטעל און ווייזט מיר אן אויף דער טיר אין דער צווייטער שטוב אריין, דאס הייסט, גען, רעד מיט איהר.

פרעג איך פונדעסטוועגען: מעג איך?

שאקעלט ער מיט'ן קאפ אויף יא.

און אויב זי וועט באשטעהן — זאגט ער — גנב'ע זי ביינאכט ארויס. נאר שטיל! עס זאל הייסען, זי איז אנטלאָפען! ווארים די מעשצאנעס וועלען דיך צורייסען.

און איך הער איהם מיט איין אויער, איך שטעה שוין אויף דער שוועל, און איידער איך עפען די טיר, טראכט איך מיר:

רבונו של עולם, זיי דו מיט מיין צונג! לערען דו מיר, וואס צו זאגען, איך זאל טרעפען צו איהר הארץ!

און ווי איך טראכט אזוי, קריג איך פלוצים א גרויסען בטחון, אז פריהער גאט און דערנאכדעם איך, וועל זי ראטעווען, און איך גיב אן עפען אויף די טיר, און ווי זי דערזעהט מיך, גיט זי א געשריי: גוואלד! אז די פיס האבען אנגעהויבען אונטער מיר צו ציטערען!

איך מאך מיר אבער נישט דערפון און געה גלייך צו איהר צו.

די טיר האב איך הינטער זיך פארמאכט; וואס דארף ער דארט צוהערען, וואס איך וועל איהר זאגען? טאמער וועל איך רעדען אויף זיין אמונה.

און צו איהר ווינק איך: שא, שא!

— איך וועל דיר, זאג איך, חס ושלום, גארנישט טון, עס וועט דיר, חס ושלום, קיין האר נישט געקרימט ווערען!

זעהט זי דאך, אז איך רעד מיט איהר ווייכע דבורים, און קיין פנים פון קיין גזלן האב איך אויך נישט, פארשוויינט זי און זעצט זיך אוועק. קוק איך אזוי אויף איהר, א מיידעל פון א יאהר זעכצעהן־זיבענצעהן, מילך און בלוט, און זי זיצט אזוי פאר מיר און לאזט אראפ דעם קאפ און פינטעלט, זעה איך מיט די אויגען,

און האלט זיך איין מיט אלע כוחות נישט ארויסצולאזען קיין געוויין.

„סימן טוב ומזל טוב,“ טראכט איך מיר. איך וויל דאך אבער דאך וויסען אין וואס עס געהט, הויב איך ווייטער אן מיט ווייכע דבורים.

איך בין דיינס א קרוב, זאג איך, דיינס א נאהנטער קרוב (פאר אזא ליגען וועט מען מיך אויף יענער וועלט ניט הענגען ביי דער צונג), האב איך, זאג איך, טאקע רחמנות אויף דיר.

א יונג מיידעל, זאג איך, א נאריש מיידעל, פאלט איהר עפעס איין, טוט זי, דערנאך רייסט מען פון זיך שטיקער.

הויבט זי אויף מיר די אויגען מיט אזא מין צער, מיט אזא פחד'יגען צער, אז עס נעמט מיך ביים הארץ.

וואס קאן דאס זיין? קלער איך.

— צי גלויבסט דו טאקע, אז יענעם איז בעסער?

שאקעלט זי דעם קאפ אויף ניין.

— האסט דו זיך, חס ושלום, אין איינעם פון זיי פארליעבט? היינטיגע צייטען, טראכט איך, אייז איך אין דארף.

ווייטער ניין.

— מען האט דיך ארויסגע'גנב'עט?

— אויך נישט.

— וואס דען?

וויינט זי בדמעות שליש, און דערצעהלט מיר אזא מעשה:

א שלעכטע שטיף־מאמע האט זי.

צרות צרורות האט זי פון איהר.

קיין גלייך ווארט האט יי נאך נישט געהאט פון איהר.

און דאס ברויט האט זי :אהאלטען, פארשלאסען דאס ברויט און דאס מיידעל האט געהונג ט! און לייבעל — גארנישט!

וואו זענען זיינע אויגע, .עווען, ווייס איך נישט! א כלה־מיידעל, האט מען זי געלאזט ארומגעהן נאקעט און בארוועס, קיין פריש העמד אויף שבת נישט ארויסגעגעבען! סוכות, פסח — פאר קיין גראשען נישט געמאכט.

און וועגען א תכלית קלערט מען גארנישט.

צוויי זיהן און א טאכטער האט ער חתונה געמאכט: לייבעל איז, קיין עין הרע, א איד אן עושר, געגעבען צו טויזענט רובעל

נדן, לייטישע חתונה־קליידער געמאכט — נאר דאמאלט האט נאך א מאמע געלעבט! היינט דערצעהלט זי, נעבעך, אז עס קומט א שדכן, — דער פאטער איז פאריאגט, שטענדיג אויף פערד און ביטקע — שאפט איהם די שטיף־מוטער אפ מיט גארנישט! גיט איהם א טרונק ב־אנפען און געה ווייטער!

איינמאל האט זיך געטראפען אזא מעשה:

די שטיף־מאמע האט איהר דערלאנגט אין באק.

איינמאל און דאס צווייטע מאל, א פארביטערט הארץ האט דאס מיידעל געהאט, האט זי איהר אפדערלאנגט.

ביינאכט, אז לייבעל איז אהיימגעקומען, אויסגעהערט פון דער שטיף־מאמע די מעשה פון איהר צד, אזוי ווי זי האט דער־צעהלט; דאס מיידעל איז שוין געלעגען אין בעט, פרעגט ער זי נישט איבער, רעדט נישט קיין ווארט, געהט צו צו דער שוועל, טוט אוים א שטייועל, געהט צו צום מיידעלס בעט און הויבט אן שלאגען! און נישט מיט דער כאליעווע, נאר דוקא מיט דער צוויי־טער זייט, און וואו ער האט געטראפען.

דאס מיידעל האט עס איבערגעקרענקט.

און אז זי האט דערזעהן, אז דער פאטער האט אויך אויף איהר קיין רחמנות נישט, וועגען א תכלית קלערט מען נישט, איז איהר איינגעפאלען — שמד'ן זיך! פארטרויט האט זי זיך פאר'ן שרייבער, וואס פלעגט אריינקומען צו לייב'ן, און ער האט זי אהער געבראכט.

און אזוי רעדענדיג, פאלט איהר ארונטער דער קאפ, עס ווערט איהר, לא עליכם, נישט גוט, זי הויבט אן חלש'ן...

וואס האט זיך ארויסגעוויזען? אז זי האט פון נעכטען נישט גענעסען! דאס הארץ האט איהר געזאגט, אז זי איז נאך נישט פארפאלען, אז גאט קאן איהר נאך העלפען, און זי האט נישט טועם געוועז נישט ביים שרייבער, נישט ביים קאנאניק, קיין פת־עכו"ם, אפילו קיין ביסעל ווארעמע וואסער אין מויל נישט געהאט.

ברענג איך איהר א גלאז וואסער.

מילא — זעה איך דאך מיט וועמען איך האב צו טון, מיט א כשר קינד! א אידישע טאכטער, זי זוכט, נעבעך, א תכלית — גיב איך איהר מיין עהרליך ווארט און שווער איהר ביי די ציצית,

אז אויב זי וועט זיך לאזען ארויסנעמען, מאכט מען איהר חתונה כיד המלך.

פאַלט זי מיר צו די פיס און הויבט מיר אן קושען די שיך.

פון וואנען, מיינט איהר, פאהר איך אצינד?

פון מיידעלס תנאים.

באותו הלילה האט מען דאס מיידעל ארויסגעצויגען דורך א פענסטער; איך האב זי גלייך אפגעפיהרט צו שפרינצעביילען. לייבעל מיט זוגתו זענען דארט געווען.

וואס זאל איך אייך זאגען?

האט דער איך געטאנצט פאר שמחה! האט דער איך געגאַסען מיט הייסע טרערען פאר פרייד, האט די שטיף־מאמע געכאפט דאס מיידעל און געהאלזט און געקושט און טויזענטער מאל די הענט איהר געקושט, און שפרינצע ביילע האט אפגעקאכט א וועטשערע, אבער א וועטשערע!

וואס זאל איך אייך זאגען — שמחת בית השואבה!

און ווארט האב איך געהאלטען.

באותו הלילה האט לייבעל איינגעלעגט ביי מיר א שטר חוב קוויטעל אויף צוויי טויזענט קארבוינים, צוזאמען נדן מיט הוצאות החתונה, און בגדים, ווי עס דארף צו זיין, צוגעזאגט קעסט. די שטיף־מאמע האט אוועקגעגעבען איהר גאנצע צירונג, שמעלקע האט איינגעלעגט ביי מיר הונדערט רובעל, וואס ער האט געוואלט געבען אויף וויים איך וואס, פאר דער כלה דרשה־געשאנק —

און מען איז אהיים געפאהרען — איין לעבען —

און היינט זענען די תנאים געווען, שעהנע תנאים, אן אמת'ע שמחה! און א וואוילער חתן!

פארשטעהט זיך פון ווייט, פון טיף רוסלאנד ערגעץ; נאר א יונג מיט ביינער, א בן תורה אפילו — טרייגע ביילע און שפרינצע ביילע (זיי הייסעןביידע נאך איין באבען) האבען זיך נישט מיט וואס צו שעמען.

אפילו איך, ברוך השם, אויך נישט.

און דאס אלץ האט געמאכט, וואס? חשיבות ביים קאנאניק! אז אנדערע וואלט ער ריק און לענד געבראכען.

און ווייסט איהר, וואס איך וועל טון?

איך האב מיר א נדר געטאן, איך קום אהיים, געה איך נישט אין שטוב אריין, און פאהר מיר גלייך, מיט דער דראשקע דורך דעם מארק, מיין טריינע ביילע קוקט מיך אודאי אוים און וועט מאכען גרויסע אויגען, מאכט נישט אוים! איך וועל גלייך פארפאהרען צום בית עולם, געהן אויף דער מאמע, עליה השלום'ס, קבר, און אנזאגען איהר א בשורה, אז ביי לייבעל'ס טאכטער איז תנאים געוועזען!

און עס קומט איהר! פריהער גאט און דערנאך איהר זכות... ווען נישט זי, וואלט איך אפשר געהאט אזא דעה ביים קאנאניק, ווי איהר.

א קלעזמער טויט.

א סקעלעט ליגט אין בעט. א סקעלעט איבערגעצויגען מיט א געלער, דארער, טרוקענער הויט; מיכל כלי־זמר שטארבט אוועק. לעבען איהם אויף א קאסטען זיצט מירל זיין ווייב מיט געשוואלענע אויגען פאר געוויין. אין ענגען שטיבעל זענען צושפרייט זייערע אכט זיהן, אלע — כלי־זמר. שטיל, קיינער רעדט נישט צום צוויי־טען; עס איז נישטא פון וואס צו רעדען. דער דאקטאר האט שוין לאנג אוועקגעמאכט מיט דער האנט, דער רופא אויך. אפילו ראובן פון הקדש, דער אמת'ער מומחה, האט אויך געהייסען שריי־בען דריי פ'ען... קיין ירושה וועט נישט זיין, די חברה קדישא וועט געבען תכריכים און א קבר, די חברה נושאים — וועט נאך צוגעבען א טרונק בראנפען... אלץ איז אפען און דייטליך, נישטא פון וואס צו רעדען. אייז מירל וויל נישט זיך אונטערגעבען!... זי האט נאך אלעם ערשט אויפ'ס ניי גאר געוואלדיג איינגעריסען די שול. ציינד קומט זי ערשט פון קברים־מעסטען. זי האלט זיך איהרס — — „ער שטארבט דורך די קינדערס זינד. זיי זענען נישט פרום, הולטאיען, דעריבער נעמט זיי גאט, ב"ה, דעם טאטען צו"... „די קאפעליע פארלירט די קרוין; עס וועט שוין קיין שום חתונה קיין פנים נישט האבען, עס וועט ביי קיין איד שוין קיין אמת'ע שמחה נישט זיין."

גאטס רחמנות איז דאך גרויס. מען דארף שרייען, בעטען, וועקען! און זיי, די קינדער, די כלי־זמר־יונגען, „האבען גאר קיין רחמנות נישט, געהען אהן לייבצודעקלער..." ווען נישט די גרויסע זינד, האט זי א פעטער—א שוחט אין הימעל; ער מוז דארטען זיין גאר דאס אייבערשטע פון שטייסעל, ער וואלט איהר נישט אפגע־זאגט! ביים לעבען, זכרונו לברכה, פלעגט ער זי שטענדיג גלע־

טען... ער איז איהר אודאי היינט אויך נישט שלעכט. ער וואָלט זיך געמיהט, ער וואָלט אַלץ געטאָן... נאָר די זינד — שרייט זי — די זינד! „מען פאָהרט אויף גוי'שע בעלער, מען עסט דאָרט ברויט מיט פּוטער, גאָט ווייסט וואָס נאָך!... אַהן אַרבע כנפות... ער וועט דאָך נישט דורכברעכען קיין מויער... ער טוט אודאי זיינס... אוי, די זינד, די זינד!"

די זיהן ענטפערען נישט, זיי קוקען אַראָפּ אויף דער ערד; יעדער אין זיין ווינקעלע.

— עס איז נאָך צייט! — כליפּעט זי, — קינדער! קינדער! געוואַלד, קינדער! תשובה טוט!

— מירל, מירל, — רופט זיך אָן דער קראַנקער, לאָז געמאַך, מירל, עס איז שוין פאַרפאַלען, איך האָב שוין מיינס אָפּגעשפּילט. מירל, הער אויף, מירל, איך וויל שטאַרבען!

מירל ווערט אונטערגעצונדען!

—„א רעכטע שעהנע ריינע!... שטאַרבען וויל ער! שטאַרבען! און יעך, און מעך... ניין, איך וועל דיך נישט לאָזען שטאַרבען, דו מוזט לעבען... דו מוזט... איך וועל אַזוי שרייען, אַז עס וועט נישט קאָנען קומען צו יציאת נשמה!" עס זעהט אויס, אַז אין מירל'ס האַרץ האָט זיך געעפענט אַן אַלטע, נישט פאַרהיילטע וואונד.

— לאָז געמאַך, מירל, — בעט זיך דער קראַנקער — מיר האָבען זיך ביידע שוין גענוג אַנגעשאַלטען ביים לעבען... גענוג... פאַר'ן טויט פּאַסט נישט אַזוינס... אוי, מירל, מירל, א י ך האָב געזינדיגט, ד ו האָסט געזינדיגט... נאָר אַן עק!... שווייג בעסער! איך פיהל כסדר, ווי דער קאַלטער טויט קריכט מיר אַרויף פון די שפּיץ פינגער פון די פיס ביז צום האַרץ. עס שטאַרבט א צאָהל נאָך א צאָהל... שריי נישט, מירל... עס איז גלייכער אַזוי!

— ווייל דו ווילסט מיינער פּטור ווערען, — פאַלט אַריין מירל אין די רייד,—אוי, דו האָסט שטענדיג געוואָלט פּטור ווערען,— וויינט זי ביטער — שטענדיג! די שוואַרצע פּעשע איז דיר נאָר געלעגען אין האַרץ... דו האָסט שטענדיג געזאָגט, אַז דו ווילסט שטאַרבען... וועה צו מיינע יאָהר... ער טוט אפילו צינד קיין תשובה נישט... אפילו צינד... צינד...

— נישט נאָר די שוואַרצע פּעשע, — שמייכעלט ביטערליך

דער קראנקער, — עס זענען אסך שווארצע פעשעס געוועזען, און ווייסע אויך, און געלע אויך... נאר דיך, מירל, האב איך קיינמאל נישט געוואלט פטור ווערען... א מויד איז א מויד, דאס איז שוין א כלי־זמר'שע זאך... עס ציהט ווי א בלאטער, עס איז עפעס א מין טשעקאוואשטש... א ווייב איז דאך א ווייב! דאס זענען צוויי גאר אנדערע זאכען... געדענקסט, אז די שווארצע פעשע האט דיר גע־רעדט א שלעכט ווארט, האב איך זי אינמיטען גאס אויסגעטשאס־קעט אויף אלע זייטען...

— שווייג שטיל, מירעל! א ווייב איז א ווייב! אויסער,— אז מען גט זיך... אויך — טוט וועה דאס הארץ... גלויב מיר, מירל, איך וועל בענקען נאך דיר... נאך אייך אויך, קינדער! איהר האט מיר אויך גענוג צרות אנגעטאן, נאר גארנישט... דאס ליגט שוין אינ'ם פידעלע — אינ'ם כלי־זמר לשון... איך וויים, איהר האט מיך נישט עהרליך געהאלטען, דאך ליעב געהאט, אז איך האב אמאל געטאן אן איבעריגען טרונק־בראנפען, האט איהר גע־ווארטשעט „שכור"... מען טאר נישט אזוי, א טאטען טאר מען נישט... מילא... איך האב אויך געהאט א טאטען און האב איהם אויך נישט בעסער באהאנדעלט... נאר אן עק פון דער זאך!... איך בין אייך מוחל...

ער איז מיד געווארען רעדענדיג.

— איך בין אייך מוחל, — האט ער נאך אמאל אנגעהויבען נאך א פאר סעקונדען. ער האט זיך אביסעל אונטערגעהויבען אויפ'ן בעט און באטראכט דעם עולם...

— זעה נאר, — זאגט ער פלוצלונג, — די ביקעס! אריינ־געשלאגען די אויגען אין דר'ערד אריין, גלייך עס קאן קיין צוויי נישט צעהלען!

— הא? פארט א שאד א טאטע! כאטש א שכור, הא?

דער אינגסטער זוהן האט אויפגעהויבען די אויגען. אין דער אייגענער רגע האבען איהם די ברעמען אנגעהויבען ציטערען, און ער האט ארויסגעלאזט א געוויין. די רעשט ברידער זענען איהם נאך. אין א מינוט ארום איז דאס גאנצע פיער־א[illegible]לענדיגע שטי־בעל פול געוועזען מיט יללה...

דער קראנקער האט געקוקט און געשעפט נחת.

— נו, — מאכט ער ראַפּטום מיט אַ פרישען כח, — גענוג! איך האָב מורא, עס וועט מיר צופיעל אַ שאָד זיין! גענוג, קינ־דער! פאָלגט אַ טאַטען!

— רוצח! — שרייט מירל, — רוצח, לאָזען זיי וויינען, זיי־ערע טרערען קאָנען העלפען, רבונו של עולם...

— שווייג, מירל, — האַקט איהר דער קראַנקער איבער, — איך האָב דיר שוין געזאָגט, איך האָב מיינס שוין אָפּגעשפּילט... גענוג... עה! חיים, בערעל... יונה... אַלע! הערט! געשווינד, נעמט די כלים!

אַלע גלאָצען אויס די אויגען.

— איך הייס, — מאַכט דער קראַנקער, — איך בעט אייך! טוט מיר צוליעב, נעמט די כלים און קומט צו צום בעט!

די קינדער האָבען געפאָלגט און ארומגעשטעלט זיך ביים בעט; דריי פידעל, איין קלאַרנעט, אַ באַס, אַ טראָמפּייט...

— לאָז מיך הערען, ווי די קאַפּעליע וועט שפּילען אָהן מיר... — מאַכט דער קראַנקער.

— מירל'שי, איך בעט דיך, רוף דערווייל אריין אונזער שכן.

דער שכן איז געוועזען דער שמש פון דער חברה נושאים, מירל האָט נישט געוואָלט לכתחלה געהן, נאָר ער האָט אויף איהר געקוקט מיט אַזאַ מין געבעט, אַז זי האָט איהם געמוזט פאָלגען. שפּעטער האָט זי דערצעהלט, אַז דער „מירל'שי" און דער קוק פאַר'ן טויט זענען געוועזען גאָר להבדיל די אייגענע ווי באַלד נאָך דער חופה... „איהר געדענקט, קינדער, מאַכט זי, זיין זיס קול און זיינע אויגען!"

דער שמש פון דער חברה נושאים איז אריינגעקומען, ער האָט געוואָרפען אַן אויג אויפ'ן חולה און געזאָגט:

— זייט מוחל, מירל, רופט אריין אַ מנין.

— מען דאַרף נישט, — רופט זיך אָן דער קראַנקער, — וואָס טויג מיר אַ מנין? איך האָב מ י י ן מנין, מיין קאַפּעליע! געה נישט, מירל, איך דאַרף נישט קיין מנין...

און, אויסדרעהענדיג זיך צו די קינדער, מאַכט ער:

— הערט, קינדער... שפּילט אַ ה ן מיר, ווי מ י ט מיר, שפּילט גוט... זייט נישט קיין שקצים אויף אָרעמע חתונות... האלט עהרליך די מוטער, און צינד — שפּילט מיר אָפּ די ודוי... אונזער שכן וועט פאַרזאַגען...

און — די פיער־איילענדיגע שטוב איז געוואָרען פול מיט מוזיק.

אין חדר אַריין, שקצים!

דאָס שטעדטעל האָט זיך צולעגט אויף דעם רוקען פון אַ נישט הויכען בערגעל. אַז מען שטעהט ביים טייכעל, וואָס פליסט איהם צו־פוסענס, זעהט מען אַלע הייזלעך, איינס איבערס אַנדערע: אָט, דאָס איז דעם רב'ס הייזעל, נישט ווייט פון דער מקוה... דאָס איז די שול מיט'ן בית־המדרש אינאיינעם. דאָס איז אַ שורה בעלי־בתי'שע הייזער: די אויסגעווייסטע געהערען צו רייכע, די שוואַרצ־ליכע — צו די אַפּגעקומענע... אָט אביונ'ישע שטיבלעך... דערנאָך ערשט באַווייזט זיך דער בית־עולם... כסדר — אַלץ. מען זעהט אפילו די יאַטקעס אַרוים, וואו דער קצב הויבט די האַק איבער אַ רעדעל ווייבערשע קעפּ און שילט לכבוד שבת!

באַרג אַפּ לויפען צוויי בחורים; אין שינעטענע קאַפּאָטקע־לעך, שיך און זעקלעך. די הענט אַריינגעלאָזט אין די גאַרטלען. אויף די קעפּ גלאַנצענדיגע היטעלעך, געווים פון חלב! נישט פון חלב, פון וועלכען מען מאַכט ערשט ליכט, נאָר פון חלב, וואָס טריפט פון היימיש־געצויגענע ליכטלעך, וואָס ווערען גענוצט צו: „וואַנט־אותיות".

אפשר ווייסט איהר נישט, ווי אַזוי מען מאַכט וואַנט־אותיות? אין דערהיים, אַז טאַטע־מאַמע זענען נישטאָ; אין חדר, ווען דער רבי איז דערטרונקען געוואָרען אין אַ פּני־יהושע; אַמבעסטען אין בית־המדרש, אין אַ שעהנעם העלען טאָג, ווען די בעלי־בתים שפּאַ־צירען אָדער עסען אָנבייסען — נעם אַ חלב'ען ליכטעל, שרייב דער־מיט עפּעס אָן אויף דער וואַנט, למשל, „משנכנס אדר מרבים בשמחה". קאָנסטו גע'כתיב'עטע אותיות, איז נאָך בעסער, עס וועט אַרויסקומען שענער, בולט'ער... דערנאָך נעם דאָס היטעל, שמיר עס איין אין רוס (סאַזשע) פון אויבען, רייבט דערמיט אינע־ווענינ, אַז דער וואַנט, איין מאָל און צוויי מאָל, דערנאָך נעם

דאס איינגעשמירטע היטעל אז ביים דאשעק און קלאפּ א פּאר מאל איבער די חלב'ענע אותיות. וועסט זעהן, וואס עס וועט זיין... עס וועט ארויסקומען ווי געדרוקט!

און דאס איז דער גאנצער סוד פון די אפּגעריסענע דאשקעס. צופלויגענע היטלען! די מאמעס ווייסען נישט דערפון. זיי מיינען, אז די תורה איז דאס שולדיג! רייסט זיך דיר אפּ א קנעפּעל פון א הויז, פארפלעקסטו א שינעטענע קאפּאטע, אדער, דו ברענגסט אהיים א פּאר אויסגעוויייקטע שטיוועל — בין איך דיך נישט מקנא; אבער אז דאס היטעל איז פארפעצט, שמייבעלט די מאמע:

„נעבעך, — טראכט זי— אלץ פון דער תורה. פון לערנען שוויצט איהם דאס קעפּעל! נעבעך... פּונקט ווי דעם פּאטערס טלית פון דאווגען... אזא ווארים און שוין אזא שוויצען!"

היטעל־מאכער האבען אויך הנאה דערפון. א קינד מוז אויף יעדען יום־טוב באקומען א ניי היטעלע, לכל הפּחות — אויף יעדען פּסח!

מיר האבען זיך פארשמועסט און אז אונזערע צוויי בחורים פארגעסען!

עס זענען געווים בחורים; יונגעלייטלעך לויפען נישט אזוי. אז מען טראגט א מיהל־שטיין אויפ'ן האלז, לויפט זיך נישט, האט מען קיין כח נישט צו לויפען. אז מען עסט אפילו קעסט פּאסט אויך נישט צו לויפען... האלט מען זיך אליין אין דער מעלה...

זיי לויפען אראפּ פון בארג, ווערען ערגעץ פארלוירען הינטער א הייזעל, שווימען באלד צוריק ארויס, קוקען זיך אום צי מען יאגט זיי נישט נאך... צוועלף איז דער זייגער, און דאס זענען חדר־אינגלעך. פופצעהן יעהריגע חדר־אינגלעך; אודאי זיך ארויסגע־ גנב'עט פון רבי'ן... וואס ערגער די צייט איז, לענגער לערענט מען ביי מלמדים! עס דויערט איידער מען קלייבט צונויף א נדן, און ביז צו די תנאים מוז מען דאך לערנען אין א חדר!

זיי זענען שוין ביים טייך... ביידע הויבען: פריהער די לינקע, דערנאך די רעכטע פוס, שליידערען, ביי יעדען אויפהויבען א פוס, אראפּ א שוך; פייל פון בויגען האבען זיי שוין אראפּגעווארפען די קאפּאטקעלעך. און זעצען זיך שוין אויפ'ן זאמד, אויסצוטאן די זאקען.

— ווייסט, בערעל — פארהאלט זיך איינער און זאגט — איך פארשטעה פארט נישט דעם רבינו תם... באשר, דער רבונו של עולם וויל נישט מבזה זיין זיינע באשעפענישען און געבען זיי עולם־הבא אומזיסט... דעריבער וואס? וויל ער דעריבער, זיי זא־לען דעם עולם־הבא פארדינען... גוט. נאר טאמער פארשטעהסטו בושה? וואס איז? איך נעם עפעס ביי א פרעמדען? צי איך נעם ביי א בשר ודם, וואס עס ווערט איהם ווענינער? הא? עס קאסט איהם עפעס, דעם רבונו של עולם? א בשר ודם, אז ער האט אפילו קרח'ם אוצרות, וויל ער באהאלטען אויף שפעטער, פאר קינדער, פארשטעהסט — לדורות...

— אבער פונדעסטוועגען — ענטפערט דער צווייטער — איז פארט א גרעסערע מדרגה, אז מען נעמט אפילו ביים רבונו של עולם אויך נישט אומזיסט! נאר שכר!...

— שטעהט דאך אבער — שלא על מנת לקבל שכר...

— דאס איז ווייטער עפעס אנדערש...

זיי האבען זיך פארשמועסט, און פארגעסען, נאך וואס זיי זענען געקומען. זיי האבען אלץ נאך די זעקלעך נישט אויפגע־בונדען. זיצענדיג אין זאמד, פארקנייטשען זיי די שטערענס אין הויי־סען וכוח. ביי יעדער שטארקער תנועה, צופליהען זיך די ציצית פון די טלתים קטנים, צוקריכען זיך ארום אין זאמד.

— נו, איז רעכט — שכר! אבער עונש? פארוואס נאך — עונש?

— דער עונש איז טאקע דערויף, מען זאל בעסער ווערען, תשובה טון... מפשפש במעשיו זיין...

— גוט... הא תינח, אויף דער וועלט; אבער אויף יענער וועלט, וואס פאר א טעם האט דארט דער עונש?

— זאגט טאקע דער רבינו תם, אז דארטען איז שוין דער עונש אן אנדערער: דארט רייניגט מען אפ די טומאה, וואס האט זיך אנגעקלעפט אן די נשמות... למרק... הייסט עס, ווארים א חטא איז א פלעק... וואשט מען טאקע... מטהר איז מען...

— יא. אבער...

נאך עמיץ לאזט זיך אראפ פון בארג.

עס איז א דארע, הויכע אידענע; א דיקע שאל איבער'ן קאפ...

א בעזים אין האנט... די אויגען איהרע ברענען, דער אטעם איז הייס...

— שקצים! — שרייט זי אין איין כעס. — אין שעהנעם העלען טאג — באדען! א כפרה, זייגער צוועלף — באדען!

— פאר דעם וועל איך צאהלען מלמד־געלט! — שרייט זי און ווארפט איבער'ן קאפ מיט'ן בעזים.

די פילאזאפען אבער זעהען נישט און הערען נישט:

— עס איז דאך פארט א רחמנות אויף דער נשמה... זי האט טאקע געזינדיגט, נאר ווי זאגט די גמרא, וואס רש"י ברענגט: אין אדם חוטא, אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות... נאר א משוגע'נער טוט אן עברה... אויסער א שוגג...

— און אז דער יצר הרע איז א תקיף?

— בין איך דאך ערשט אן אמת'ער אונס!

— טאקע? און דברי הרב ודברי התלמיד... הא? און היינט וואו איז א מומר להכעים?

— זעהסטו, א מומר להכעים, איז טאקע נישט צו פאר־שטעהן! נעם א האק און שפאלט דיר אליין דעם קאפ...

— איך וועל אייךביידע די קעפ שפאלטען, שקצים עכברושים!

— דונערט שוין נאהנט דער אידענעם קול.

— די מאמע! די מאמע! — שרייען די פילאזאפען, כאפען אין די הענט אריין דאס אוועקגעווארפענע אבטון און אנטלויפען צוריק בארג אויף.

די מוטער סאפעט און לויפט נאך מיט'ן בעזים, שרייענדיג אלץ אינאיינעם:

— אין חדר אריין, שקצים!

דער חלום.

יונגערהייט (א צייט פון דריי ביז צוועלף יאהר) בין איך כמעט נישט ארויסגעקומען פון שטוב. איך בין עטליכע מאל געפעהרליך קראנק געווען און דער דאקטאר האט מיר פארווערט דאס לער־נען. בסוד סודות פאר'ן בייזען דאקטאר, וואס פלעגט פאר נישט פאלגען טופען מיט די פיס און קולות מאכען, האט מען מיך אין דערהיים קיים אויסגעלערענט דאווענען. איך פלעג גאנצע טעג זי־צען, זומער — ביים פענסטער, און ווינטער — אין בעט, און אויס־הערען די ליעדעלעך, מיט וועלכע מיין קליין ברודערלס ניאניע פלעגט איהם איינשלעפערען... ערשט צום צוועלפטען יאהר האט מען מיך אויף א האלבען טאג געשיקט אין חדר אריין, אויך האט מען דעם רבי'ן שטרענג אנגעזאגט, ער זאל מיך נישט מאטערען און — גאט באהיט! — נישט אנריהרען. —

נאך עטליכע וואכען זיין אין חדר, בין איך געווארען א מין „כוי": האלב איך און האלב גוי... דער ניאנעס ליעדעלעך און דעם רבי'נס מעשיות האבען זיך מיר וואונדערליך אויסגעמישט אין מוח. ווי אזוי איך האב מיר פארגעשטעלט די הייליגע זאכען, ווייס איך שוין נישט... פארפלאנטערט זענען זיי געוועזען גענוג; נאר געצי־טערט האב איך פאר צוויי מלאך־המות'ן. מיט איינעם — א זכר— האט מיך דער רבי באקאנט געמאכט. ער האט מיר דערצעהלט, אז „ער" האט טויזענט אויגען און א שווערד אין דער האנט! זיין פנים האט ער מיר נישט באשריבען, און דעריבער האב איך איהם אליין צוגעגעבען דעם רבי'נס ביי"ז, בייזעריג פנים, זיין שפיציגע נאז, שפיזיגע אויגען און קאלטאנאוואטע בארד און פאות. די שווערד

האב איך דעם מלאך־המות געלאזט אין דער רעכטער האנט, און אין דער לינקער אריין האב איך איהם אריינגעשטעקט דעם קאנטשיק מיט די בלייערלעך. וואס דער רבי פלעגט גאנץ אפט ארויפלאזען אויף מיינע חברים׳ס אקסעל.

דעם צווייטען, אדער בעסער געזאגט — די צווייטע מלאך־המות׳טע, האט מיך פארגעשטעלט מיין ברודערס ניאניע. שטענדיג פלעגט זי זינגען פרומע ליעדעלעך ; אזוינע אויסגעצויגענע, וויינענדיגע, ווייכע, אז עס פלעגט מיך אנכאפען ביים הארץ... גאנץ אפט פלעגט זי זיך ערגעץ ארוים׳גנב׳ענען, צוריקקומען מיט א רויטען פנים, טרערען אין די אויגען און ציטערדיגע הענט ; זי וואקעלט זיך אויף די פיס און זינגט מיט א טרויעריגען, דעמפיגען קול, ווי פון א גרוב ארוים, א ליעדעל פון מלאך־המות. דאס איז געוועזען, ווי געזאגט, א נקבה ; איינגעהילט אין א ווייס ליילעך, פליהט זי ארום אין דער לופט, און אויף וועמען זיווארפט ביינאכט דאס לייןלעך, דעם נעהמט מען מארגען תכריכים...

טיילמאל שאקעלט זי מיט׳ן ווייסען לייןלעך איבער א גאנץ דארף אדער א שטאדט, — דאמאלט ווערט א מגפה. אהנ׳ם לייןלעך איז די „נקבה" אפילו גארנישט מאוס : בלויע אויגען, לאנגע, העל־זיידענע האר...

דאס איינענע יאהר האט מיך דער טאטע דאס ערשטע מאל מיטגענומען ראש־השנה צום דאווענען. קומענדיג אין שול אריין, און דערזעהענדיג דעם ווייסען עולם, האב איך אנגעהויבען ציטערען. נאר דער טאטע, וואס האט מיך געפיהרט ביי דער האנט, האט דאס נישט באמערקט און האט מיך נאכגעשלעפט ביז צו דער מזרח־וואנט .ער האט מיך אנידערגעזעצט לעבען זיך און געגעבען אן אויפגעמישט מחזור׳ל אין דער האנט אריין. איך האב פון ווייסען עולם קיין אויג נישט געקאנט אפרייסען, און דאס געוויין פון דער וויבערשער שול האט מיך דורכגענומען... שפעטער האב איך באמערקט דעם וואלד מיט ליכט אין ארון, אין דער רעכטער האנט ביים חזן, און נישט וויסענדיג פארוואס, האב איך מיך נאך מעהר געשראקען און צוגעדריקט זיך פעסטער צום טאטען.

— ביסט, נעבעך, מיד פון דער היץ. — האט דער טאטע געזאגט. — לעג דיך אביסעל צו...

איך האב'ן געפאלגט. איך האב מיך צוגעלעגט אויף דער באנק און אנגעשפארט דעם ברענענדיגען קאפ אויפ'ן טאטענס שוים. מיט פארמאכטע אויגען בין איך אביסעל רוהיגער געווארען. פון דער ווארעם בין איך באלד איינגעשלאפען, און עס האט זיך מיר גע'חלום'ט א וואונדערליכער חלום:

איך בין געלעגען קראנק אין בעט און דער טאטע מיט דער מאמען זענען געשטאנען איבער מיר און האבען געוויינט. די מאמע האט זיך פארשטעלט די אויגען מיט א טיכעל, נאר דער קאפ מיט די פלייצעס האבען שרעקליך געציטערט. דעם טאטען זענען געררו־נען די טרערען איבער די איינגעפאלענע באקען, פון דארט זענען זיי אראפ אויף דער בריטער, בלאנדער בארד, און פון דארט — אויף דער ברוסט. אין א ווינקעל זענען געשטאנען צוויי דאקטוי־רים, וואס האבען מיך נאר וואס באטראכט, און סוד'ען זיך אצינד אויף לאטייניש, קוקענדיג אויף מיר פון דער זייט. גאט ווייסט — קלער איך מיר — וואס פאר א ביטער־געזאלצען פלעשעלע זיי ווע־לען מיר אצינד פארשרייבען. נאר אזוי לייכט וועל איך שוין נישט איינגעמען. וועט זיין קאווע־לעפעלעך, וועט מיר די מאמע מוזען געבען איהר יום־טוב'דיגע ציטער־נאדעל צו שפילען, און אויב גאנ־צע עס־לעפעל — וועל איך נאך וועלען דעם טאטענס זילבערנעם נארטעל מיט'ן גאלדענעם קאפעל פון פסח'דיגען סדר...

איך האב געמוזט אין חלום אסך אינגער זיין, אז עס האט זיך מיר אזוינס פארגלוסט.

נאר פלוצלונג האב איך דערזעהן אין די פענסטער, קעגען וועל־כע איך בין געלעגען — צוויי געשטאלטען.

אין פענסטער פון דער רעכטער זייט איז געשטאנען די מלאך־המות'טע אין ווייסען לייליך. און אין פענסטער פון דער לינקער זייט — דער מלאך־המות מיט טויזענט אויגען און א שווערד אין האנט... זי וויל שוין אויסטון דאס לייליך, ווייל עס ווארפען אויף מיר; ער הויבט שוין אויף די שווערד, — נאר זיי האבען זיך איינס דאס אנדערע דערזעהן, איינס פאר דעם אנדערען זיך דערשראקען און ביידע זענען פארשוואונדען געווארען...

פאר שרעק האב איך מיך אנגעהויבען צו שטיקען. דאס בלוט איז אין מיר פארקיהלט געווארען, אונטער די נעגעל האט מיך גע־שטאכען, ווי מיט שפילקעס, און די עטליכע האר, וואס זענען מיר געבליבען נאכ'ן טיפוס, האבען זיך אויפגעשטעלט און געריסען זיך פון דער הויט ארויס, גלייך זיי ווילען אנטלויפען פאר שרעק...

מען באמערקט מיין לאגע, עס ווערט א געשריי, די טאטע־מאמע מיט די דאקטוירים לויפען צו מיר צו, פלוצלונג... ווערט מיר פינסטער פאר די אויגען.

צי האט מיר עמיץ די האנט אויף די אויגען ארויפגעלעגט?
צי האט מען פאר'ן מלאך המות די לאדען פארמאכט? צי חלש איך?
און אפשר בין איך גאר געשטארבען?

קוים האב איך מיך דאס געפרעגט, האט זיך דער חלום פאר־ענדערט.

איך בין שוין טאקע א געשטארבענער...ביידע מלאך־המות'ן פיהרען מיך ערגעץ, — וואלד אוים, וואלד איין, איבער טאל און איבער בערג.

איך האב מורא צו פרעגען, וואו אהין מען פיהרט מיך. זיי זעהען ביידע אזוי שרעקליך אוים, אז איך ציטער א ריהר צו טון מיט די ליפען. אויך ווייס איך נישט, צי א טויטער מעג און קאן רעדען...

— מן הסתם אין גן־עדן אריין, — טרייסט איך מיך, — איך בין דאך א גוטער געוועזען און אזוי פיעל געליטען יונגערהייט... איך האב קיינעם קיין גוטס נישט געטאן, ווארים וואס פאר א גוטס קאן טון א קראנק אינגעלע? דאך זומער־צייט, אין שעהנעם וועט־טער, אז מען האט מיך צוגערוקט אויף א פאטעל צום פענסטער, פלעג איך ארויסשיטען די פייגעלעך עסען... פיצלעך זעמעל, קריש־קעלעך ברויט, טיילמאל אויך פעדעמלעך פלייש, אויב איך אליין האב גראד געגעסען...

און מען פיהרט מיך טאקע אין דער אייגענער רגע איבער א גרינעם וואלד, וואו די פייגעלעך וואוינען. זיי שטעהען גאנצע מחנות אויף די בוימער, און זינגען אלע אין איין כאר:

— אין גן־עדן אריין, אין גן־עדן אריין! דו ביסט א גוטער געוועזן, דו האסט אונז, ארעמע, שוואכע פייגעלעך, עסען גע־געבן!

און טאמער, חלילה, אין גיהנום אריין? פרעגט דאס פאר־קלעמטע הארץ. אין דער רגע פארטווישט זיך די געגענד; דער וואלד ווערט פארשוואונדען, און איך פליה צווישען שנייענע בערג... ארום איז קיין צייכען פון לעבען נישטא. עס פינקעלט אזוי קאלט, עס בלישטשעט אזוי שטאר, אזוי טויט... פלוצלונג באווייזט זיך א סטא־דע שווארצע קראהען מיט פייערדיגע אויגען.

— קרא־קרא־קרא — שרייען די קראהען — אין גיהנום אריין, אין גיהנום אריין! אונז האט ער קיינמאל נישט קיין קרישקעלע געווארפען.

און די קראהען האבען אמת געזאגט. פאר זיי האב איך שטענדיג מורא געהאט. איינמאל האט זיך א קראה צוגעשלאגען, מן־הסתם — פאר הונגער, צום פענסטער, און האט געדראפעט אין די שויבען... אויפ'ן פענסטער־ברעטעל אין שטוב איז געלעגען ברויט... איך בין אפילו קראנק געלעגען, איינער אליין געוועזען אין שטוב, איך האב דאך געקאנט רופען, מען זאל די ארעמע ראטע־ווען... איך האב מיך אבער פאר דער קראה דערשראקען און באַ־האלטען אונטער דער קאלדרע... נאכ'ן ווינטער, אז דער שניי איז אפגעגאנגען, האט מען הינטער'ן פענסטער א טויטע קראה געפו־נען...

פלוצלונג הויבען מיר זיך אן אראפצולאזען. די לאנדשאפט האט זיך ווייטער געענדערט, מיר פליהען איבער אומגעהויערע פעל־זען, וואס שטעהען קאפ אויף קאפ און באוואכען עפעס א וואסער. צי איז דאס דער ים הקדוש, צי דער סמבטיון, אדער אן אנדער וואסער — ווייס איך נישט. מיר האבען עטליכע רעדער געמאכט איבער די פעלזען, און ענדליך זיך אראפגעלאזט צו א הייל. מיינע באגלייטער האבען מיך ארייגעלאזט, געהייסען זיך אנידערזעצען ביי דער וואנט, און זיי האבען זיך אנידערגעזעצט חוטען ביים

אריינגאנג; די מלאך־המות׳טע פון איין זייט, דער מלאך־המות פון דער צווייטער. אין דער הייל איז פינסטער, נאר אויף דער קאלטער, גליטשיגער ערד טאנצען ארום עטליכע ליכטיגע קיילעכ־לעך, כמעט די אייגענע, וואס איך האב ערב ראש־השנה ביי אונז אין קעלער געזעהן, ווען דער משרת האט מיך מיטגענומען, אויס־קלייבען א גוטע פלאש ווייז אויף קידוש...

די ליכטיגע קיילעכלעך האבען מיך פלוצלונג דערמאנט אז דערהיים... איך האב אנגעהויבען קלערען, וואס דארטען טוט זיך. צי דער טאטע האט מיך שוין פארגעסען, צי די מאמע דערמאנט מיך כאטש אמאל, צי קומען זיי כאטש אמאל אויף מיין קבר?... און ווער זיצט אויף מיין בענקעל ביים טיש? און ווער קריגט די לע־בערלעך פון די פיש?

עס האט מיך אנגענומען א ביטער געוויין, נישט איינצוהאל־טען, און איך ווארף א בליק מיט שרעק אויף מיינע שומרים... רבונו של עולם! וואס איז דאס אזוינס?

פון דער מלאך־המות׳טע האט זיך אראפגערוקט דאס ווייסע לייל־עך... וואס פאר א זיידענע האר! וואס פאר א בלויע אויגען! א רויט־פארטרונקען פנים מיט א האלב־גאלען קאפ... און דער קאפ וואקעלט זיך און די נאז (כאטש נישט קיין לאנגע) שלאגט זיך אלע מאל אן אן דער פלאש, וואס זי האלט אין ביידע ציטערדיגע הענט... איך קוק מיך בעסער צו, — דאס איז זי! זי, מיין ברו־דערס ניאניע!...

איך ווארף אן אויג אויפ׳ן צווייטען, — וואס פאר א טור־זענט אויגען? וואס פאר א שווערד? עס זיצט מיין רבי, רויכערט א לאנגע ליולקע־ציבעק, האלט־צו איין אויג און וויל פארמאכען דאס צווייטע...

צי חלומ׳ט זיך מיר?

פלוצלונג עפענט די מלאך־המות׳טע איין אויג און פרעגט:

— א צא, פשיא יוכא, פאוויע רבי׳ציו, יאק טשיע טו זעמ־נאן זאבאטשי?

דער מלמד ענטפערט נישט. א שמייכעל ווייזט זיך אויף זיין פנים, און ביידע שלאָפֿען איין...

זיי שנאָרכען, און איך באַנוץ די געלעגענהייט און אַנטלויף...

איך לויף איבער טאָל און בערג, וואַלד אויס, וואַלד איין, און קום ענדליך אין א שטאָדט אריין... איך קוק מיך אום — עס איז מיין שטאָדט! נאָר עס איז שטיל, גלייך דאָס גאַנצע שטעדטעל וואָלט אויסגעשטאָרבען; די גאַסען — לעדיג, טיר און טויער און לאָדען פאַרמאַכט, די געוועלבער פאַרהאַמערט... וואָס איז דאָס אַזוינס געשעהען? איך וויל לויפען אויף „אונזער“ גאַס. אויפ׳ן וועג טרעף איך עטליכע ווייבער, וואָס לויפען דורך אין ווייסע ספּאָדניצעס, מיט העל־בלויע בלומען אויף די קעפּ און פאַרוויינטע פנימ׳ער... איך שטויס מיך, אז עס איז ראש־השנה, דער עולם איז אין שול, און די ווייבער לויפען פון קריאת התורה, אַנזויגען די קינדער אָדער מבקר חולה זיין די קראַנקע...

מיין מאַמע פלעגט אויך אַלע יאָהר אַזוי טון, און איך לויף גלייך אין שול אריין.

אין דער ווייבערשער שול אריין האָב איך מורא צו געהן, די מאַמע דאַרף נישט מעהר, נאָר איהר טויטען זוהן צו דערזעהן! אַזוי חלש׳ט זי אייך יעדעס מאָל, קוים צו דערמינטערן. איך געה אין שול אריין צום טאַטען.

איך בין אין שול, און קיינער זעהט מיך נישט... דורכגעהענדיג, ריהר איך מיך אָלע מאָל אָן אין אַן אַנדערען; קיינער פיהלט מיך נישט. איך האָב דאָך קיין צייט נישט זיך אויף דעם אַלעם אומצוקוקען. איך לויף גלייך צו צו דער מזרח־וואַנט און שטעל זיך קעגענאיבער דעם טאַטען...

ער זעהט מיך אויך נישט! איך רוק איהם אָפּ דאָס מחזור׳ל. ער קוקט זיך אום, מיט א פאַרוואונדערט און אביסעל דערשראָקען פנים, רוקט עס צוריק און זאָגט ווייטער נאָך דעם בעל־קורא...

איך זעץ מיך לעבען איהם אַנידער, ער פיהלט נישט... ער פיהלט מיך נישט, כאָטש איך שפּאַר מיך אָנ׳ם אָן, שטעל מיך אויף אופ׳ן בענקעל און קוש איהם אין מויל אריין, כאָטש איך נעם איהם אַרום און דריק מיך צו איהם צו, — ער זעהט מיך נישט, ער פיהלט מיך נישט... איך בין געשטאָרבען פאַר דער וועלט... פאַר׳ן טאַטען אפילו...

און עס כאפּט מיך אַן אַ שרעקליך געוויין, און איך ציה מיך אוים אויף דער וואנט, און שפּאַר אַן דעם קאָפּ מיט'ן פּנים אַראָפּ אויפ'ן טאַטענס שוים, און הויב אַן אַזוי צו שלוכצען, ביז — דער טאַטע וועקט מיך אויף און פיהרט מיך אַ קראַנקען אהיים.

די לעזערין.

פרייטאג צונאכט.

אינ'ם שטיבעל איז שרעקליך שטיל, אין ד' אמות שלאפען זיבען נפשות.

דער אלטער וואסער־טרעגער האט נישט געהאט: נישט קיין פלייש, נישט קיין פיש, נישט קיין בראנפען, נישט קיין חלה. ער האט קידוש געמאכט איבער ברויט. עס איז קוים אויף צוויי גראַ־שענדיגע בענש־ליכט געבליבען. ער האט אפילו קיין פריש העמד נישט באקומען.

און עונג שבת איז געבליבען: אויסשלאפען זיך פאר א גאנצע וואך.

דעם זעלבען עונג שבת האט דאס ווייב אויך... א גאנצע וואך לויפט זי ארום אין די דערפלעך, קויפט אויף אייער, חזיר־האר, שמאטעס. די וואך איז זי געלאפען אהן געלט, זי האט אומזיסט גע־בעטען קרעדיט, און איז אהיים געקומען פרייטאג פארנאכט אהן סחורה, א גע'הרג'עטע, א פאר'חלש'טע... קוים האט זי אפגעבענשט ליכט, איז זי אויך אנידערגעפאלען און איז איינגעשלאפען...

געוועהנליך שלאפט דער וואסער־טרעגער מיט דריי — און זי מיט צוויי קינדער צוזאמען. היינט זענען זיי ביידע צו פריה אנט־שלאפען געווארען, די קינדער האבען זיי נישט געוואלט וועקען, און זיי ליגען צולעגט און כראפען אויף דער גאלער ערד.

פון די בענש־ליכט צאנקט נאך איינס, און פון די שטוב־נפשות איז נאך איינע וואך.

די עלטסטע טאכטער.

די צופלאסענע האר זענען רויט. דאס פנים — געל: גענעהרט פון קארטאפעל נישט צו דער זאט. אין די אויגען דאך ברענט; די

איינגעפאלענע ברוסט הויבט זיך און פאלט. די דארע הענט ציטערן...

זי לעזט ביים צאנקענדיגען ליכט שמר'ס א ראמאן. די ליפען ציטערן פאר אומגעדולד.

זי איז צורודערט. זי שרעקט זיך: טאמער נעהט איהר אוים דאס ליכטעל, און זי וועט נישט געוואר ווערען דעם סוף פון פיפערנאטער!

דער עפּעל.

(אַ מאָנאָלאָג פון אַ באַנקיער.)

די אַלטע פעלקער פלעגען זיך פאַרשטעלען וואונדערליך צו־זאַמענגעזעצטע ברואים, האַלב מענש האַלב פיש, אַ פערד — מיט פליגעל פון אַן אַדלער, אַ קעלבעריגען קאָפּ מיט אַ שלאַנגגען־עק... צי ווערט היינט אַנדערש געפּאַרט?

צום ביישפּיל, איך און מיין ווייב פילאָמענע!

איך בין בריק־באַג עט קאָמפּ. און זי — פי־לאָ־מע־נע! דער נאָמען אַליין איז גענוג!

מיט אַ וואָרט, מיט אַ מאַך מיט דער האַנט, מיט איין שטריך מיט דער פעדער, טראָג איך איבער טויזענטער קאָרץ ווייצען, טוי־זענטער צענטער מעטאַלען, טויזענטער וואַגאָנען קוילען פון איין עק וועלט אין דער צווייטער! איך זיץ דאָ און מיין נעץ איז פאַר־שפּרייט אויף בערלין, פּאַריז און לאָנדאָן, אין ניו־יאָרק אפילו קלינגט מיין נאָמען! אַז איך גיב אַ טופּ מיט׳ן פוס, ציטערט די בערזע, פאַלען באַנקיערס, ווי פוילע עפּעל! דאָס בין איך. און זי קושט בלומען און וויינט פאַר דער לבנה!

אמת, אַ פּאָר?

און ווער האָט אונז געפּאַרט? אַ בערלינער פּראָפעסאָר האָט מיר געזאָגט, אַז יעדער מענש באַזונדער אַנטוויקעלט זיך פּונקט אַזוי, ווי די גאַנצע מענשען־וועלט. דאַמאָלט האָב איך געלאַכט: פון וואַנעט ווייסט דער פּראָפעסאָר, ווי אַזוי די מענשען־וועלט האָט זיך אַנטוויקעלט? היינט זעה איך — עס איז אמת... מיט פופצעהן יאָהר צוריק בין איך באמת אַ ווילדער מענש געוועזען... איהר וועט גלויבען? איך האָב אפילו פּאָעטיזירט... אייגענט־

ליך האָב איך אַרויסגעשלעפּט אַביסעל פון דאָנען, אַביסעל פון דאָרט, נאָר פאַנטאַזירט האָב איך... אויגען, ווי שטערען, ווי בלימ־לעך, ליפּען, ווי קאַרמעלקעס און נאָך אַזוינע נאַרישקייטען... איך האָב אַפילו איבער׳ן בעט מיר אויפגעהאַנגען אַ פּיסטאָלעט, וואָרום טאָמער זאָגט זי „ניין“? נו, ווי אַזוי לעבט מען, ווי אַזוי ווייזט מען זיך אויף דער גאַס?

און היינט? זעה איך אַ קניפּעל צוויאָרענע נערוועז, קעלבערנע גרויסע אויגען... מיט דער צייט איז נאָך צוגעקומען אַביסעל רויטס און ווייס און אַביסעל גאָלד אין די ציין אַריין — און דאָס אַלץ צוזאַמען איז פּ י ל אָ מ ע נ ע!

איך האָב דאָך ביי איהר קיין קאָפּיקע נישט גענומען!...

אַ חלום, נאָר אַ ט י י ע ר ע ר חלום איז עס געווען!

פי! פי!

נאָר „טייערער“ איז וואַנצען! בריק־באַג עט קאָמפּ. קאָן זיך אַזוינס ערלויבען. און ווען באמת „אַ י י ב י ג ע ליעבע“, וואָלט עס גאָר קיין שלעכט געשעפט נישט געווען! פּילאָמענע אַליין אַרט מיך נישט. איך נעה מיר מיין וועג — פּאַרדאָן — איך פאָהר מיר אויף גומי־רעדער מיט ווייסע אַראַבער מ י י ן וועג. און זי בלאָזט זי קענען דער לבנה איהר וועגס! דאַרף מען, מאַכט זי דעם האָנער אין סאַלאָן, ווי אַן אמת־געבוירענע גרעפין... ביי־נאַכט, ביי עלעקטרישער באַלייכטונג און נאָך שאַמפּאַניער, געפי־נען זי טייל נאָך היינט פּיקאַנט און נישט איינעם קומט די סלינע אין מויל אַריין!

נאָר — וואָס וועט אַרויס פון טראַנספּאַלגער, פון י ו נ ג ע ן בריק־באַג עט קאָמפּ.?

וואָס פאַר אַ בריאה וועט אַרויס פון אַלטען בריק־באַג עט קאָמפּ. מיט דער אייביג יונגער פּילאָמענע?

הו! אַ קעלט געהט מיר דורך די ביינער, אַז איך דערמאָן מיך, ווען איך לאָז איבער דאָס הויז! נישט איינמאָל חלום׳ט

זיך מיר, אז אלץ פאלט צוזאמען, אלץ, אלץ, און איך כאפ מיך אויף בארעקט מיט'ן קאלטען שוויים!

נעכטען האב איך איהם א נאוואליע געבראכט, א שעהנעם עפּעל.

— אך, ווי שעהן איז דער עפּעל! — צאפּעלט ער.

איך דערצעהל איהם, אז ער איז געבראכט פון איטאליען און קאסט דרייסיג קאפּיקעס.

ער הערט מיך נישט, און רופט די מוטער און ווייזט איהר „ווי שעהן, ווי פּראכטפול שעהן דער עפּעל איז". הונדערטער ווערטער האט ער געהאט פאר'ן שעהנעם עפּעל, און די אויגען האבען איהם געגלאנצט, געפלאקערט!

— ווירקליך שעהן, — מאכט פילאמענע מיט איהר זיסער שטימע.

— א, עס! — זאג איך.

— ניין! — מאכט ער — ניין!

דער עפּעל איז צו שעהן, דער עפּעל, זאגט ער, לעבט. עס וועט איהם וועה טאן, אז ער וועט ארייגבייסען!

— נאר, — ווער איך בייז, — דער עפּעל לעבט נישט, עס וועט איהם נישט וועה טון.

— ניין, ער לעבט! ער האט אליין געזעהן, ווי עפּעל וויינען, אז מען בייסט זיי, אדער אז מען שניידט זיי מיט א מעסער! ד ע ם עפּעל וועט ער עס נישט טון!

— נאר, עס! ווער איך בייזער.

— ניין, ניין, ניין!

ער וועט דעם עפּעל קיינמאל נישט בייסען! אייביג, אייביג וועט ער איהם האלטען ביי זיך (ער האט איהם צום הארץ צוגע־דריקט). ער האט דעם עפּעל ליעב באקומען! אייביגע ליעבע!

— נאר, אז דו וועסט איהם צו דער צייט נישט אויפעסען, וועט ער פארפוילט ווערען!

די ווערטער האבען איהם שווער געטראפען! ער האט א ציטער געטאן, איז בלאס געווארען און מיט טרערען אין די אויגען

צונעלאפען צו דער מוטער, באהאלטען דאס בלאסע געזיכט אין איהר שויס.

— אמת, — שטאמעלט ער, וויינענדיג, — אמת... דער עפּעל לעבט שוין נישט... מען האט איהם אפּגעשניטען פון בוים...

און זי האט אויך טרערען אין די אויגען... זי גלעט איהם די האר און די האנט ציטערט איהר...

— גאָט, טראכט איך, זאל איך א סקאנדאל מאכען ? !

— נאר, — שריי איך אין איין כעס; מען זאל דעם עפּעל נישט אפּרייסען, וואלט ער אליין אראפּגעפאלען !

און ער האט זיך ערשט צוואויינט אויף א קול !

וויים איך, וואס זי טוט מיט א י ה ם ? וואס זי זאגט איהם ? וואס זי רעדט איהם איין ? וויל איך איהם אוועקשיקען — חלש'ט זי !

גאָט, גאָט, וואס וועט ארוים פון איהם !

פילאמענע האט מיר אפּגעשטאט א וויזיט אין קאבינעט.

וואס איך האב פון איהר געמאכט, זאגט זי, איז שוין פאר־פאלען. זי וויל, איך זאל וועניגסטענס אויפ'ן קינד רחמנות האבען!

געפעלט אייך דער פּלאן ? !

מיר האבען זיך צורעדט...

— האסט חרטה ? — פרעג איך זי.

— וואס העלפט חרטה ? — ענטפערט זי טרויעריג און פאר־חלש'ט. — האסט דאך אליין געזאגט, אז דער עפּעל מוז שטאר־בען, מוז אפּגעריסען ווערען פון בוים...

— דאך וואלסט דו געוואלט אנדערע הענט —

זי האט נישט געענטפערט, איז ארויסגעשוואומען פון שטוב און איבערגעלאזט עפּעס א מאטען זיס־זויערען ריח...

נאר וואס וועט זיין פון א י ה ם ? פון טראנ־פאלגער ? פון יונגען בריק־באג עט קאמפּ ?

דאָס זיבעטע בענש-ליכטעל.

דער דרייצעהן־יעהריגער שטערן קנייטשט זיך איין פאר צער. דאָס יונגע, קינדישע פּנים איז בלאַס פאר שרעק. פון די אומשול־דיגע אויגען פאַלט א טרער נאך א טרער. נאך פאר אכט־טאָגען פרייטאַג איז איהר אזוי וואויל, איז איהר אזוי לוסטיג געוועזען! עס איז געווען ד׳ער קורצער פרייטאַג. די באַבע האט זי געוועקט אביסעל פריהער. א גאנצען טאג איז זי פארנומען מיט שבת מאַ־כען. פארנאכט האָט זי זיך, זינגענדיג און טאנצענדיג אפּגעוואַ־שען, איבערגעפלאָכטען די לאַנגע צעפּ, איבערגעטאָן זיך און גע־גאנגען מיט דער באָבען אין שול אריין. די באַבע צינדט זיך איה־רע ליכט און זי — איהרע...

דאָס ערשטע ליכטעל — די באַבע זאל געזונט זיין. דאָס צווייטע—דער טאַטעשי זאל געזונט זיין, האָבען אסך „דיעלעס" און פּאַרדינען אסך געלט, ער זאָל נישט אַלע מאָל געבען א זיפץ, אז די צייטען זענען שלעכט; דאָס דריטע — די מאַמעשי זאל געזונט און שטארק זיין. דערנאך — פאר שוועסטערלעך און ברידער־לעך, יעדען א ליכטעל... עס דויערט ביז דער עולם הויבט אָן צו־זאַמען צו קומען צום דאַווגען...

ווי ליעב האָט זי די שול, און ווי ליעב דאָס ליכט־בענשען!

זי איז שוי׳ צוויי יאהר ביי דער באָבען... זי בענקט נישט אהיים... דאָרט איז נישט דער מנהג פון ליכט־בענשען... זי וואָלט נישט איין מאָל גערן זעהן די מאַמעשי, ארומכאַפּען דעם טאַטען ביים האַלז און שפּילעי זיך מיט זיין שווארצזיידענער באָרד, אבי־סעל ארומלויפען און טאנצען מיט די אינגערע קינדער... מען טאָר נישט די אַלטע באַבע אַליין לאָזען... זי איז שטענדיג אזוי גוט, זי האָט זי אויסגעלערענט ליכט־בענשען... זי האָט זי אזוי ליעב. —

דאס ליכט־בענשען אויך... זי בענקט א גאנצע וואך, זי צעהלט די טעג... נאר היינט איז עפּעס אן אומגליקליכער פרייטאג.

אין דערפריה איז געוועזען ווי אלע מאל... זי האט שבת גע־מאכט... די באבע האט אויף איהר געקוקט און געקוואלען... זיי האבען זיך שויןביידע אנגעטאן, די באבע האט שוין גענומען דעם שטעקען אין האנט אריין...

„האט דער שווארץ־יאהר אנגעטראגען דעם בריף־טרעגער..."
די באבע האט איבערגעלייענט דעם בריף, געווארפען זיך צוריק אויפ'ן בעט און ליגט שוין אזוי צוויי שעה מיט'ן פּנים צו דער וואנט...

זי איז שווארץ ווי קויל... די אויגען פארמאכט, אין דער האנט האלט זי נאך דעם בריף... פון מויל יאגט זיך איהר א שוים...

זי לאזט צו זיך נישט צו, לאזט נישט עמיצען רופען, שטופּט זי אוועק פון בעט. קוים וויל זי די טיר עפענען, דערהערט זי און שרייט:

— ניין!

זי שטעהט ביים בעט און קלערט, עס צאפּעלט איהר דאס הארץ; גאט ווייסט, וואס מען האט דער באבען געשריבען פון דערהיים... אפשר... און זי קאן זיך גארנישט איינשטעלען איבערצוקלערען, וואס עס האט געקאנט פּאַרפּאַלען.

זי פאלט אנידער אויף די קני, כאפּט אן קראמפּפהאפט די באבען ביי דער האנט...

— באבעשי! באבעשי! וואס איז אזוינס געשעהען?... רעד א ווארט מיט מיר, זאג מיר עפּעס, וואס איז געשעהען?... באבע, איך וועל שטארבען פאר שרעק!

די ווערטער האבען זיך איהר אויסגעריסען. נישט ווילענדיג. פון הארץ.

די באבע האט זיך צו איהר איבערגעדרעהט, געריהרט מיט די ליפּען, געעפענט די אויגען... און קוים האט זי זי דערזעהן — גע־ענטפערט הארט:

— שטארב!

זי האט זיך איבערגעדרעהט צוריק צו דער וואנט.

— ער אויס'ן אויג, — זאגט זי, — שטארב, באשע, שטארב!

באשע איז שטיל געבליבען. עס איז איהר ראפטום פינסטער געווארען. זי האט אויפגעהערט צו קלערען און צו פיהלען.

עס האט אזוי געדויערט אן אנדערטהאלבען שעה.

זי דערהערט דער באבעס קול:

— שטעה אויף!

באשע איז אויפגעשפרונגען.

די באבע האט זיך אליין אויפגעהויבען, צוריק גענומען דעם שטעקען, וואס זי האט פריהער אוועקגעווארפען.

— וויפיעל האסט דו ליכט? — פרעגט זי הארט.

— אכט, ווי תמיד! — ענטפערט באשע ציטערענד —

— איינס לאז איבער!

באשע ריהרט זיך נישט.

— איינס לעג אוועק! — שרייט די באבע נאך הארטער.

באשע ציטערט, נאר ריהרט זיך נישט.

די אלטע איז אליין צוגעגאנגען צום טיש, אויפגעוויקעלט דאס פעקעלע ליכט, איינס ארויסגעלעגט, די רעשט פארבונדען און אריינגעשטופט באשע'ן אין דער האנט אריין.

— קום!

באשע איז איהר נאכגעגאנגען אויטאמאטיש; ביידע האבען פארגעסען צו פארשליסען די טיר.

באשע געדענקט נישט, ווי אזוי זי איז צוגעקומען צום עמוד מיט די ליכט.

— ציּנד איינציגוויים, פאר וועמען איך וועל דיר הייסען! זאג מיר נאך!

— זאג! די מאמע זאל געזונט זיין און לעבען!

באשע ציטערט ווי אין א פיבער; דאס ערשטע ליכטעל איז שטענדיג דעם טאטענס.

— זאג! — שרייט די באבע.

באשע זאגט נאך.

— דאס צווייטע: חיים'ל זאל זיין א פרומער איד...

באשע ציטערט נאך מעהר, זי הערט נישט דעם טאטענס נאמען. די פיסלעך שאקלען זיך אונטער איהר, דאס הערצעל צאפעלט, די שלייפען שלאגען, די אויגען ברענען... די באבע איז אהן רחמנות, זי שרייט אלע מאל העכער: זאג! זאג! זאג!

פארוואס געהט נאך נישט דעם טאטענס ליכטעל? —
אט צינדט זי שוין דאס לעצטע —
— זאג: שרה זאל געזונט זיין! — שרייט די באבע.
ניין! זי וועט עס נישט זאגען. וואו איז דער טאטע? ניין! זי קאן עס נישט. אלץ אין איהר אמפערט זיך געגען דער שלעכטער באבען... ניין! און ניין!
— זאג! זאג! — שרייט די באבע, נאך העכער, נאך הארטער.
באשע וויל אבער נישט פאלגען, דאס לעצטע ליכטעל מוז שוין זיין דעם טאטענס — זי הויבט אן:
— דער טאטעשי —
— שטיל! — שרייט שרעקליך די באבע. — שטיל! שטיל! דיין טאטע איז שוין קיין איד נישט! ער איז שוין א „פריסאזשני“...

ס'הערצעל צאפּעלט.

פריילין מאריע איז געוועזען האלב ראָמאַנטיש, האלב פּראַק־טיש און אינגאַנצען א גאַנץ שעהן מיידעל; אביסעל פּיאַנע, אביסעל פראַנצויזיש; געשמאַקפּול געקליידט, אַן אויפגעריסען נעזעל, און אויגען, וואָס זענען אמאָל העל און אמאָל טונקעל־בלוי גע־וועזען.

איינמאָל האָט זיך איהר גע'חלום'ט א זעלטענער חלום.

זי האָט געזעהן פון הימעל אראָפּהענגען א וואגשאָל. זי האָט זיך געוואַקעלט אה'ין און אהער, נישט געפינענדיג קיין גלייכגע־וויכט —

און וואָס איז געלעגען אין די שאָלען?

צוויי מלאכים האָבען אויף זיי געשיט און געשיט...

אין איין זייט א שוואַרצער מלאך (אין צילינדער און פראַק) האָט געשיט פּערל, בריליאַנטען און גאָלד.

אין דער צווייטער זייט, א ווייסער פארקלערטער מלאך — טרערען, זיפצען און ליעדער...

אויפ'ן צינגעל אין דער הייך איז געוועזען אויפגעשטאַכען איהר אייגען הערצ'על... זי האָט עס באלד דערקאַנט...

און עס האָט געצאַפּעלט און געוואָרפען זיך איהר הערצעל און אלע מאָל זיך צוגעבויגען צו אן אנדער וואַגשאָל...

„וואָס ווילסטו הערען?

געלדער קלינגען,

ליעדער זינגען, —

ווילסט דו פּערעל אָדער טרערען?"

אזוי זינגען די מלאכים און דאָס הערצעל צאַפּעלט און ווייסט נישט, וואָס צו קלייבען. —

ראפטום איז זי געפאלען אויף א שכל (אונזערע דאמען האבען אין חלום אויך שכל!) זי איז ארויפגעשפרונגען רייטענדיג אויף דער וואנשאל מיט די פערעל, בריליאנטען און גאלד, און, נישט אראפצופאלען, האט זי זיך, תוך כדי דבור, מיט'ן קאפ געווארפען אויף דער צווייטער וואנשאל...

דאס ג ע ז ע ס איז געוועזען אויף גאלד, זילבער און בריליאנטען, דער ק א פ — אויף טרערען, זיפצען און ליעדער; נאר דאס הארץ האט א י י ב י ג, א י י ב י ג ג ע צ א פ ע ל ט אין דערמיט...

די ווילדע בריאה.

דאס ערשטע מאל אטעמט זי אפ פריי; דאס ערשטע מאל לאזט מען זי ארויס אין גאס ארייז... און זי טאנצט ארום אין שניי!

וואס זומער איז געוועז, געדענקט זי נישט. אונטער'ן קור־צען שטערן, מיט דער גרינליכער הויט באדעקט, איז דא ווייניג פלאץ אויף א גוטע' זכרון. די ליכטיגסטע איינדריקע ווערען באלד טונקעל און פארלאָשען. זי אליין ווייס אפילו נישט, ווי אלט זי איז. און קוקענדיג אויף איהר, איז אוממעגליך איהרע יאהרען צו שאצען. זי זעהט אויס דיק — דאס איז אבער נאר דאס בייכעל אויפגעלאפען. — די ברוסט איז איינגעפאלען, דאס קעפעל קליין. די הויט אויפ'ן פנים קנייטשט זיך, נאר זי איז איינגאנצען צו דין און קליין, מען זאל זי רעכענען עלטער ווי ניין—צעהן יאהר. דאס אויסזעהן טוישט זיך ביי איהר אלע מינוט: נאך א קינדיש־ליכ־טיגען שמייכעל, לעגט זיך אויפ'ן אלטען פנים אן איינגעשפארטער קנייטש; טיילמאל פארקרימען זיך איהר די ליפען און די אויגען ברענען אומהיימליך אונטער צוזאמענגעצויגענע, כאטש ווייניג באוואקסענע ברעמען. איהרע געדאנקען בינדען זיך נישט איינער אן צווייטען, נאר ווארפען זיך דורך און טוישען זיך אהן א שום צוזאמענהאנג...

און זי איז נישט אזוי געבוירען... די באבע, וואס האט זי אפ־גענומען, האט געזאגט: „א שעהן קינד!" די ערשטע פאר יאהר האט זי גוט געוואקסען. זי האט פריהער די ברוסט, דערנאך די מו־טער, דערנאך דעם פאטער און שפעטער אלץ אין שטוב דערקענט; די שווארצע אויגעלעך זענען איהר אלע טאג העלער און ריהרעוו־דיגער געווארען. נאר דאס האט נישט לאנג געדויערט. אין א צייט ארום הויבט זי אן געהן צוריק... דער שכל'דיגער פונק וועקט זיך

איהר אין די אויגען אלע מאל זעלטענער... ווענינער געדענקט זי די זאך. דער פאטער איז שוין אוועק א יאהר פינף, דאך געדענקט זי גאנץ גוט, ווי ער פלעגט זי האלטען אויף דער שוים און קושען און די מוטער האט זי איהם אויסגעריסען פון דער האנט, ער זאל איהר נישט אויסקושען די נשמה. טיילמאל געדענקט זי, איז זי ביי דער מוטער געזעסען און דער פאטער איז געשטאנען ביי דער מוטער הינטער די פלייצעס און האט זיך באוויזען אלעמאל אין אן אנדער זייט: קוקו! קוקו! — די שטוב, די פנימ'ער זענען אזוי ליכטיג און ווארעם געוועזען...

דערנאך האט דאס אבער אויפגעהערט. עס איז עפעס געווארען שטיל און טרויעריג און טונקעל. די שטוב איז עפעס לעדיג געווארען, דער פאטער פלעגט אסך מאל שרייען, די מוטער וויינען; טיילמאל האט מען אזוי הויך געשריען, אז זי פלעגט אנטלויפען אין א ווינקעלע און באהאלטען זיך פאר שרעק. אין א צייט ארום האט מען זי אנגעהויבען שלאגען, דערביי אלעמאל ווענינער צו געבען עסען... דערנאך איז דער פאטער געשטאנען אין שטוב פארפינסטערט מיט אראפגעלאזטע אויגען, די מוטער האט באהאלטען דאס פנים אין די הענט און האט זיך געווארפען מיט'ן גאנצען קערפער... דער פאטער האט שטיל געזאגט: „איך וועל שיקען געלד!“ און האט זיך איבערגעדרעהט און ארויסגעגאנגען... ער איז באלד נאך אמאל אריינגעקומען, נאר זי האט איהם שוין קוים דערקענט, אזוי בלאס, אזוי איינגעבויגען איז ער געוועזען... ער האט געקוקט א פאר מינוט אויף ביידען און איז נאך אמאל שוין אויף שטענדיג ארוים פון שטוב...

פון דאמאלט אן, איז די צייט פאר איהר א שטיק וועגס אין א פינסטערער נאכט, א מין שלעפען זיך אין א וויסטעניש. אהן א בוימעל, אהן א בלימעל... הונגער און קעלט אדער א הייסע קארטאפעל און קוים דערווארעמט זיך אין בעט...

נאר אצינדערט שמייכעלט זי... דאס ערשטע מאל (דאכט זיך איהר), האט מען זי ארויסגעלאזט פון דער תפיסה.

א גאנץ ווינטער האט זי די מוטער נישט ארויסגעלאזט פון שטוב. ווען זי האט זיך אויפגעכאפט, איז די שטוב געוועזען לעדיג. די שויבען פארקאוועט, די טיר פארשלאסען, נאר ביים בעט, אויף א שטיקעל לייווענט איז געוועזען גרייט פאר איהר עפעס צו

עסען: א שטיקעל ברויט, טיילמאַל א בייגעל, א נעכטיג געבראָ־
טענע קאַרטאָפעל... דאָס אַלץ איז געווען קאַלט און זי פלעגט
עס צו דערוואַרעמען אין בעט און דערנאָך עסען... אַזוי פלעגט זי
אָפּליגען א גאַנצען טאָג. ביינאַכט ערשט איז געקומען די מוטער,
געמאַכט אביסעל פייער און אָפּגעקאָכט אָדער געבראָטען פרישע
קאַרטאָפלעס. טיילמאַל פלעגט די מוטער אהיים קומען גאָר שפּעט.
וואַרטענדיג אויף איהר, פלעגט זי טיילמאַל וואַרפען זיך און שרייען
פאַר הונגער, אַרויסשפּרינגען פון בעט און באַרוועס אַרומלויפען
אין שטוב און רייסען זיך די האָר, נאָר פאַר דאָס פלעגט איהר דאַ־
מאָלט די מוטער ברענגען עפּעס גוטע, זיסע אָדער פעטע זאַכען.
אָם בעסטען איז געווען ביינאַכט. די מוטער האָט זיך צו איהר
געלעגט, פריהער איז געוואָרען שרעקליך קאַלט, נאָר עס איז אַלע־
מאָל וואַרעמער געוואָרען און זי פלעגט זיך צודריקען צו דער מוטער
אַלץ פעסטער און פעסטער. מיט דער צייט האָט זי זיך צוגעוועהנט
צו שלאָפען בייטאָג און צו וואַכען ביינאַכט. אין אַנהויב נאַכט איז
נישט גוט געווען: פאַר'ן איינשלאָפען האָט די מאַמע שטאַרק גע־
וויינט, נאָר דערנאָך איז געוואָרען וואַרעם און שטיל און זי איז
געלעגען און געלעקט די פינגער און געקוקט אין פענסטער אַריין...
אויפ'ן פענסטער זעהט זי אלערליי בוימער. דורך זיי רייסט זיך אָפּט
אַריין א ליכטיגער שטראַל און איהר דאַכט זיך, אַז דער פאָטער
שטעהט אונטער'ן פענסטער און שמייכעלט.

טיילמאָל איז זי בייז געוואָרען אויף דער מוטער, וואָס לויפט
אַרום א גאַנצען טאָג אין גאַס און האַלט זי אין תפיסה; דאַמאָלט
האָט זי נישט געוואָלט עסען, נישט אַריינגעלאָזט די מוטער אין
בעט און טיילמאָל געוואָלט זי נאָך דראַפּען און בייסען... נאָר איהר
אייגענער הונגער און די מוטערס טרערען האָבען זי איבערגע־
דבר'ט... זי עסט, וואָס די מוטער האָט איהר געבראַכט און פרעגט
נאָך אַלץ אין כעס: — וואָס לויפסטו — האַ? (זי רעדט שלעכט
און שווער). אומזיסט וויל איהר די מוטער געבען צו פאַרשטעהן,
אַז דאָס לויפען איז נישט פאַר נחת, אַז זי לויפט אַרום צו „פאַר־
דינען", עס זאָל זיין וואָס צו עסען. די קליינע פאַרשטעהט נישט,
וואָס מען מיינט „פאַרדינען", נאָר זי האַלט זיך נישט לאַנג ביי
איין זאַך און פאַרגעסט אַן אַלץ. טיילמאָל וועקט זי דאָך אויף די
מוטער אינמיטען דער נאַכט: „וואָס פאַרדינען?" עס געדויערט

לאנג. איידער די מוטער רייסט אויף די אויגען, דערנאך בעט זי זיך ערשט: טאכטער, לאז מיר שלאפען. נאר אפזאגען טאר מען איהר נישט, זי איז איינגעשפארט און וועט באלד אנהויבען צו בריקען. די מוטער מוז איהר דערצעהלען, אז זי געהט ארום פון הויז צו הויז, און זוכט, אויב עס איז נישטא עפעס אן ארבייט: פאמיעס ארויסצוגיסען, ביי דער קיך העלפען, א גאנג געהן... זי הערט נישט אויס איינגאנצען און האקט פלוצלונג איבער מיט א נייער שאלה:

— קרעפלעך — אדער האניג בעסער? די מוטער האט זיך שרעקליך צואוויינט. „ווען האט זי קרעפלעך, ווען האניג געגעסען?“ זי האט דאך אמאל געמוזט ביידע זאכען עסען און דאס זענען צוויי מאכלים, וואס זענען איהר ראפטום ארויסגעשוואומען אין זכרון. די מוטער ווארפט זיך אין בעט אזוי ווי דאמאלט, ווען דער פאטער איז ארויסגעגאנגען...

באלד פארגעסט זי איינגאנצען. די מוטער בארוהיגט זיך און נעמט זי ארום און קושט זי און האלזט, נאר אין דער פריה איז זי ביי דער מוטערס אוועקגעהן נישט געשלאפען און געזאגט: מאמע — קרעפלעך — האניג — ברענג. די מוטער איז ארויסגעלאפען פון שטוב.

איינמאל האט מען זי אויפגעוועקט בייטאג. פרעמדע מענשען האבען געעפענט די טיר. אריינגעבראכט די מוטער, אויסגעטאן זי און אריינגעלעגט צו איהר אין בעט. זי האט זיך דערשראקען — נאר עס איז איהר באלד גוט געווארען: דער מוטערס לייב האט געברענט ווי א פייער! עס איז איהר נאך קיינמאל אזוי ווארעם, אזוי טרוקען נישט געווען!

ביים לעגען אין בעט אריין האבען די פרעמדע געוואלט עפעס ארויסנעמען ביי דער מוטער פון דער האנט, נאר זי האט נישט גע־לאזט... מן הסתם א קרעפעל! זי לאזט זיך ארונטער אונטער דער קאלדרע און געפינט די האנט, זי עפענט זיך לייכט און זי שווימט ארויס פון אונטער דער דעק מיט עפעס ווייסעס, דינס און הארטס. זי כאפט עס אין מויל אריין, — עס עסט זיך נישט... זי נעמט עס ארויס פון מויל, באקוקט און דערזעהט עפעס א פארטרעטעל, א קליינס אין עק פונ׳ם ווייסען...

— וואס — איז — דאס — מאמע? — וועקט זי די מוטער. נאר זי ענטפערט נישט.

עס קומען אריין צוויי ווייבער, איינע דערלאַנגט איהר עפּעס צו עסען א לעקעכעל — און נעמט ביי איהר אַרויס דאָס ווייכע מיט דעם פּאַרטרעטעל פון דער האַנט. עס איז א בריף, נאַר ביידע ווייבער קאָנען נישט לייענען.

דערווייל קומט אָן אן מאַנספּערשוין, דעקט אויף די מוטער, באַקוקט זי, נעמט ביי איהר די האַנט...

זי הויבט אָן שרייען, זי האָט מורא מען זאָל איהר די מוטער נישט צונעמען, און עס ווערט איהר אויך קאַלט. נאַר מען דער־לאַנגט איהר עפּעס אין מויל און זי שווייגט.

— ר׳ מרדכי! — מאַכט איינע פון די ווייבער, — לייענט נאַר דעם בריף.

דער פרעמדער טוט עס און שאָקעלט מיט׳ן קאָפּ.

— דער מאַן — זאָגט ער — שרייבט, אַז ער איז קראַנק גע־וואָרען פון דער שווערער אַרבייט. א שניידער איז ער, אַרבייט אי־בער אַכטצעהן שעה א טאָג... ער בעט זי, זי זאָל איהם שיקען געלט צוריקצוקומען...

— נאַר! נאַר! זיס! — האַקט די קליינע איהם איבער און שטרעקט אויס די הענט.

די ווייבער הערען זי נישט.

— אויף שעהנע צרות געקומען — זאָגט איינע.

אין בעט איז געוועזען היים, דערנאָך האָט מען נאָך איינגע־הייצט אין אויווען.

וואָס פאַר א גאָלדענע נאַכט עס איז געוועזען. די מוטער וואַ־רעמט... ביים בעט זיצט א פרעמדע און דרעמעלט און ווען זי כאַפּט זיך אויף, דערלאַנגט זי עפּעס דער מוטער אין מויל אַריין. זי וויל אויך דאָס אייגענע. זי וויל שוין אָנהויבען שרייען, נאַר די פרעמדע האָט מורא פאַר איהר קול און דערלאַנגט איהר עפּעס זיסעס, זי רופט עס לעקעכעל און זעצט זיך צוריק און דרעמעלט ווייטער. און דאָס לאָך פון אויווען איז אָפען, עס ברענט... ווערה, ווערה, אַזוי רויט, אַזוי שעהן. עס דרעהט זיך, עס טאַנצט ציק־ציק־ציק! ערשט שוואַרץ, אַצינד רויט, אוי, ווי שעהן־רויט..

איינמאָל ביינאַכט האָט מען זי איינגעוויקעלט אין א וואַרע־מען שאַל און געטראָגען פריהער ערגעץ ווייט, דערנאָך הויך אויף טרעפּ און מען האָט זי אַריינגעבראַכט אין א פרעמדע, קאַלטע שטוב

אריין. אינמיטען שטוב איז געזעסען א קליינע אלטע ציטעריגע אידענע און האט געפליקט פעדערען, און די זייטען אויף שעניקעס אויף דער פאדלאגע זענען קינדער געשלאפען...

די פעדער־פליקערין האט זיך נישט געריהרט פון ארט, נאר געפרעגט מיט א פישטשענדיג אפגעריסענעם קול:

— ווער וועט צאהלען?

— מען וועט שוין צאהלען! — האבען געענטפערט די אידענעס, וואס האבען זי געבראכט.

— מאמע! — האט די קליינע ארויסגעלאזט א געוויין, פאר שרעק און קעלט צוזאמען.

נאר קיינער קוקט זיך אויף איהר נישט אום.

— א יתומה? — פרעגט ווייטער די פארפעדערטע אלטע.

— נאך נישט...

— מאמע!

— שריי נישט, בהמה, — ענטפערט איהר איינע פון די אידענעס, — די מאמע איז אוועקגעפאהרען.

פלוצלונג איז איהר פרעהליך געווארען און א שכל'דיגער פונק האט זיך איהר באוויזען אין די אויגען.

— צום... צום... טאטען? — נאר מען ענטפערט איהר נישט.

— וואו וועט זי שלאפען?

— היינט מיט מיר.

די אידענעס לעגען זי אין א קאלט בעט אריין, דעם שאל נעמט מען צו און זי הויבט אן ציטערען.

— מאמע! — צולאזט זי זיך אויף א קול.

— נעמט זי איין, פריידעל, — זאגען די אידענעס.

— געהט נאר, געהט! — ענטפערט די פארפעדערטע, — דאס איז שוין מיין זאך.

די, וואס האבען זי געבראכט, געהען אוועק און די אידענע פון די פעדערען הויבט זיך אויף און געהט צו איהר צו.

— שוייג! — מאכט זי הארט און טרוקען. און זי דערשרעקט זיך און בלייבט שטיל.

זי קריגט אין דערפריה, גלייך מיט נאך פיער קינדער, א שטי־

קעל ברויט מיט טיי — טיי האט זי שוין לאנג נישט געטרונקען. זי האט עס גאר פארגעסען. בייטאג קריגט זי אביסעל קארטאפלעס אדער קאשע, ביינאכט ווייטער טיי מיט ברויט... זי איז כמעט זאט. נאר עס איז איהר נישט גוט. זי האט פיינט די קינדער און מורא פאר פריידלען און בענקט...

— מאמע!

נאר פריידעל גיט א קוק אויף איהר און זי שווייגט. פריידלען האט זי שרעקליך פיינט.

איינמאל, ביינאכט, (זי האט נאך אלץ נישט איהר שעניק און שלאפט נאך אלץ נישט ביינאכט נאר בייטאג) קריגט זי חשק זיך איבערצודרעהען צו דער אלטער און צו בייסען און דראפען די שלעכטע, די מרשעת... נאר פריידעל שלאפט מיט האלב אפענע אויגען און זי דרעהט זיך צוריק איבער דערשראקען.

— וועסט איינליגען אמאל? — פישטשעט פריידעל'ס קול און דערלאנגט מיט דער ביינינער פויסט אין די פלייצעס.

מיט דער צייט האט זי די מוטער פארגעסען! דאך בענקט זי און שרייט אלץ אינאיינעם: ארויס! ארו'ים!

זי האט איהר שעניק באקומען און פון דאמאלט אן האט זי פאר פריידלען ווייניגער מורא: זי אנטלויפט פאר איהר, און אין לויפען קערט זי אום און שלאגט די קינדער, צוויאגט די פעדערען, צוברעכט דעם טאפ פון זיי... פריידעל כאפט א בעזים, נאר זי פארלירט דעם אטעם נאכיאגענדיג די „ווילדע בריאה“, פאר דאס איז זי זיך אן איהר שפעטער נוקם. זי מאכט זיך רוהיג און שטיל. פאר דאס, אז די „ווילדע בריאה“ שלאפט שפעטער אויף דעם שעניק, ווארפט זי זיך אויף איהר ארויף און צוהאקט איהר דעם לייב מיט די נעגעל. זי וויינט נישט, נאר פארבלוטיגט בייסט זי די ליפען. די יעשט גרינע קינדער באהאלטען זיך אין די ווינקעלעך און אטעמען פאר שרעק...

נאר היינט האט דאס אלץ אויפגעהערט. א אידענע איז גע־קומען צו פריידלען און געזאגט, אז מעהר וועט מען שוין פאר דער ווילדער נישט צאהלען: „נישטא פון וואנען“.

פריידעל האט זיך אויפגעשטעלט, אין די אויגען האט איהר אויפגעבליצט די רשעות. זי האט אנגעכאפט די „ווילדע בריאה“ און ארויסגעשטופט פון שטוב.

די ווילדע בריאה איז אראפגעקראכען אויף אלע פיער פון די טרעפ (נעהן אויף טרעפ האט זי נישט געקאנט) און אצינד, הא, הא! זי זעהט די גאס! אזוי וויים, אזוי שעהן! א גלייכער, ווייסער, בלישטשענדיגער שניי! הו הא!

און זי לויפט איבער'ן שניי בארוועס און לאכט...

די לבנה דערצעהלט.

מיך פון קוקען אויף ווייסע; מארמאר און אויערם ווייסע גאז־באלייכטונג, האב איך מיך אוועקגעדרעהט און געווארפען א בליק אויף אן הינטערגאס.

פון אן איבערגעבויגענעם הייזעל געהט ארוים א בארוועס אינגעל, שלעכט געקליידט (די שמאטעס האלטען זיך אויף איהם קוים) און קעגענאיבער, פון א צווייטען הויז כמעט א מפלת, קומט אויך ארוים אזא אינגעל.

קוים זענען זיי איינער צום צווייטען צוגעקומען, האב איך שוין נישט געוואוסט, וועלכער עס איז ארוים פון וועלכען הויז.ביידע אויסגעדארט, מיט ברענענדיגע אויגען,ביידע ציטערען פאר קעלט, אפשר פאר הונגער אויך.

איך הער, ווי זיי שמועסען.

— פארטיג?

— און דו?

— אויך!

— האסט געגעסען?

— ניין... דער טאטע האט נישט געבראכט.

— מיינער — קראנק; די מאמע וויינט...

— געהען מיר?

— בעסער לויפען... ס'איז קאלט...

— נו!

זיי לויפען פייל פון בויגען אין שטאדט אריין.

איך קוק זיי נאך.

ביי איינעם פון די שענסטע הייזער שטעלען זיי זיך אפ.

— זעהסט! מיין פעטערס הויז! — מאכט איינער שטאלץ.

דער צווייטער ווייזט אויף א הויז קעגענאיבער!

— דאס איז מ י י ן פעטערס!

— מיין פעטער האט מען אבער געבראכט אז אראביש פערדעל פאר זעבצעהן טויזענט!
— מיינער האט א קארעטע מיט פיער פערד, ווי די ליבען!
— מיינער האט אפשר טויזענט דערפער!
— מיינער — אפשר הונדערט שטעדט!
— שוטה! ביי מיין פעטער זענען די מעבעל פון גאלד!
— בהמה! ביי מיין פעטער — סאמע בריליאנטען!
— אבער מיין מוהמע מיט איהרע פערפומען! די נאז רייסט עס אויף!
— א וואו! מיין מוהמע געהט אלע טאג אין טעאטער אריין...
— און אז מיין פעטער שפילט יעדע נאכט אין קארטען — האא?

זיי האבען זיך לאנג געשפארט און שיער נישט געפאלען זיך אין די האר אריין...

איינער איז דאך פריהער אפגעשטאנען.

— קאלט, — מאכט ער מיט א ציטער.

דער צווייטער שטעהט אויך אף:

— איך בין זעהר הונגעריג, — זאגט ער, — עס נאגט מיר קלינג אז ביי דיין פעטער...

— ניין — ענטפערט יענער דערשראקען — ער האט אנגעזאגט דעם שווייצער, ער זאל מיר הענט און פיס צוברעכען!

— מיין פעטער — דאס זעלבע! — ענטפערט דער צווייטער.

זיי לאזען ביידע טרויעריג אראפ די קעפ.

— געהען מיר?

— בעסער לויפען...

און אויפ׳ן וועג:

— מארגען בייגאכט נאך אמאל...

— יא... איבערלויפען... איך וועל געבען א סימן... איך וועל א קרעה טון ווי א האן..

— איך וועל דיר ענטפערען מיט א מיאוק פון א קאץ.

— גוט...

זיי זענען מיר פארשוואונדען געווארען.

קינדער־שפּיל.

1.

א גאָלדענער טאָג...

די זון אויבען אין בלויען הימעל, די קאָפּולע פון דער צערקווע אונטען אין דער בלויער לופט — פלאַקערען... שפּריצען פייער.

די אַלעע אין סקווער ארום צערקווע איז איבערפול, דער אויס־געשפּרייטער זאַמד בליצט גאָלדיג, דאָס ליכט רייסט זיך אריין צווי־שען די געוויקסען, באַזוכט די פּאַרוואַקסענסטע ווינקעלעך און באַ־שיינט א חברה קינדער, וואָס ליגט ארום קלאָמב פון אויסגעמישטע פלאַמענדיג־רויטע רויזען און אָפּגעמאַטערטע, האַלב־געבויגענע ווייסע ליליען.

— סקומשנאָ!*) — רופט זיך אָן א אינגעל פון א יאָהר פופ־צעהן, אין א גענעראַלסקין מונדיר מיט א רויטען אונטערשלאָג, רויטע קלאַפּען און זילבערנע טראַלבען. ער שפּרינגט אויף.

עטליכע „מאַטראָסען“ טוען דאָסזעלבע, גענעצענדיג, און ווי־שענדיג זיך דעם שוויים. —

די רעשט קינדער שטעהט אויך אויף. — אָרעמערע קינדער, אין איבערגעמאַכטע זאַכען, אָן וועלכע מען דערקענט די פּאַטערס: א פּאָליציי־מאַן, א צערקווע־דינער, אָן אָרעמער טשינאָווניק...

די האַלטען זיך אביסעל פון ווייטען, מיט אויסגעשפּיצטע אויערען, גרייט צו דערפילען יעדען באַפעהל

— קומט ווייטער שפּילען! — זאָגט דער גענעראַל מיט א שטימע, אין וועלכער עס קלינגט שוין א קאָמאַנדאָ־טאָן.

— אין וואָס? — פרעגט א מאַטראָס.

---

*) לאַנגווייליג.

— אין אן אביסק! 1) — רופט זיך נישט דרייסט אן איינער פון ארעמען עולם.

— בילא! 2) — גענעצט דער „גענעראל!“ —

— וויענטשאניע! 3) — פראפאנירט א מאטראס.

— די בארישניעס 4) קאנען נאך נישט ארויס פון פריאיוט 5).

— זיי וועלען אנקומען.

— אבער דערווייל? — סקוטשנא! — גענעצט דער גענעראל. א קליינע פויזע.

— וו סוד! 6) — הערט זיך א שטילער פארשלאג, ווייטער פון ארעמען עולם ארויס.

— כאראשא! 7) — שמייכעלט דער גענעראל —

— נא, קאווא סודיט טא? 8) — פרעגט א מאטראס.

— ווזיאטאטשניקא! 9)

— ניע סטאיט! 10)

— ראזדענסטוויענקאווא!

— עטא גראי! צאר יעווא זשאלויעט 11)

— שמיטא! מאשענניקא 12) שמיטא! ראזבאיניקא 13)...

— כאראשא... — רופט מען ארום.

— ווער וועט זיין שמיט? — פרעגט דער גענעראל.

אלע ציהען מיט די אקסעל; קיינער וויל נישט... אלע קוקען מיט רחמנות פנים׳לעך און האלב מיט שרעק צום גענעראל, ער זאל, חס ושלום, נישט הייסען...

— וואניא בודיעט! 14) — רופט אוים דער גענעראל.

וואניא, דער אינגסטער, לויט די קליידער אויך דער ארעמסטער, א געלבליך בלאסער, מיט א גרויסען קעפעל, אויפגעשוואומענעם בייכעל און פייעלענבויגענדיגע פיסלעך, באקומט טרערען אין די אויסגעזעצטע אויגען.

— יא ניע כאטשיע! 15) — שטאמעלט ער, וויינענדיג.

---

1) אונטערזוכונג. 2) שוין געווען. 3) חופה, קדושין. 4) פרויליינס. 5) אזיל. 6) גערוכט. 7) גוט. 8) נאר וועמען משפט׳ן? 9) לאפאוניק, שוחד נעמער. 10) נישט כדאי. 11) דער קייזער האט׳ן ליעב. 12) שווינדלער. 13) מערדער. 14) וואניא וועט זיין. 15) איך וויל נישט.

דער גענעראל טופעט מיט'ן פוס.

— דו מוסט...

— ניין, ניין! — דאס אינגעלווארפט זיך אויף דער ערד.

— איך הייס!

— ניין און ניין! — און דאס אינגעל גראבט אריין די הענט־לעך און די פיסלעך אין זאמד — כאטש טויט מיך.

— חברה הייסט! אמת?

— יא! יא! — רופען זיך אן אלע ארום...

— אנים, טרייבט מען דיך ארויס פון חברה!

— טרייבט! — שרייט וואניא מיט פארצווייפלונג.

— וואניא, — רופט זיך אן דער גענעראל ווייכער — וואניא — און גערט צו צום ליגענדיגען — הער, וואניא, — ער באמיהט זיך וואס מעהר ליעבשאפט איינצופליסען אין דער שטימע — באקומסט, ווייסט וואס?

— וואס? — העשעט וואניא, און הויבט דאס קעפעל אויף העכער אביסעל און קוקט צום גענעראל ארויף מיט א הונגער־בליק.

דער גענעראל קלערט א ווילע און פלאצט ארויס, — שאקאלאד!

וואניא'ס הונגער־אויגען בליצען אויף.

— א גאנץ טעוועלע?

— א האלבס! — דינגט זיך דער גענעראל.

— א גאנץ! — שפארט זיך איין וואניא.

— א גאנץ! — גיט דער גענעראל נאך, נישט אהן פארדרוס. נאר וואניא'ס אויגען לעשען זיך צוריק אויס.

— גענארסט מיך?

— ניין... מיין גענעראלסקע ווארט!

— גיב פאראויס!

— נא! — און דער גענעראל נעמט ארויס, נישט אהן חרטה, א טעוועלע שאקאלאד און דערלאנגט וואניא'ן.

וואניא גראבט אויס דאס רעכטע הענטעל פון זאמד און כאפט אן דאס טעוועלע פון דער אויסגעצויגענער זייט.

דער גענעראל פארהאלט די צווייטע זייט, וועלענדיג אפברעכען כאטש א שטיקעל.

וואניא באמערקט דעם מאַנעווער, רייסט געשווינד אוים דאַס גאַנצע טעוועלע.

— פּרעסער! — זידעלט דער גענעראַל, און איבערדרעהענדיג זיך צו חברה:

— אַצינד קלייבט אוים אַ וואַיענע סוד*).

— דו — פּרעדסיעדאַטעל!**) — רופט מען צום גענעראַל.

נאָר וואַניא, וואָס האָט זיך שוין געהאַט אויפגעזעצט, מיט ציטעריגע הענטלעך אָפּגעשיילט דאָס טעוועלע פון בליצענדיגען בלייערנעם העמדעל און געכאַפּט צום מויל, נעמט עס נאָכ'ן ערש־טען אָפּלעקען צוריק אַרוים פון מויל און צואווייגט זיך.

— וואָס ווייטער? — דרעהט זיך אוים דער „גענעראַל" צור־קאָכט.

— איהר וועט מיך שלאָגען!

אַ שטילע רחמנות'דיגע פּויזע.

— נו, — רופט זיך אָן אַ מאַטראָס — אַביסעל שלאָגען מוז מען דאָך!

— אָבער נישט קאָפּען מיט די פיס! — בעט זיך וואַניא...

— גוט! — גיבען אַלע נאָך.

— נישט רייסען ביי די האָר...

— נאָר אַביסעל!

— ניין, גאָרנישט, עס טוט וועה! — צוהעשעט זיך וואַניא.

— און נישט שטעכען מיט שפּילקעס! — גיט ער צו.

דאַמאָלט געהט צו איהם נעהנטער צו דער גענעראַל, און טוט אַ טופּ מיט'ן פוס און אַ געשריי:

— פּרעס!

וואַניא ווערט פאַרציטערט, כאַפּט די שאָקאָלאַד אין מויל אַריין און לעקט.

— פּרעס! — זאָג איך.

---

*) קריגס־געריכט.

**) פאָרזיצענדער.

וואניא הויבט אן קייען פאר שרעק.

— געשווינדער!

וואניא פאלגט; א רגע, און דאס גאנצע טעוועלע פארשווינדט.

— אצינד מוזט דו! — שרייט דער גענעראל, און אויסדרע־הענדיג זיך צו די חברה:

— קלייבט זאסיעדאטעליעס!

2.

אינמיטען הויף ליגט אן אלטער באלקען.

ערגעץ איינגעמויערט, האט ער, גאט ווייס ווי לאנג, דאס הויז געשטיצט; ארויסגעווארפען, פוילט ער אינמיטען הויף.

עס פרעסען איהם די ווערעם, מען צופט פון איהם העלצלעך פאר עדות צו די נעגעל פארברענען, מען רייסט פון איהם שטעכער צו די ציין, מען כאפט פון איהם א קינדעל א פייער אנצולעגען... איינמאל האט אין איהם א דונער אריינגעשלאגען — און — ער פוילט ווייטער!

* * *

אין דער פריה האט געכאפט א פראסט.

ארום קלאץ הענגען ארום דינע אייז־צאפען פון אויסגעקרימ־טע זייטען.

עס עפענט זיך א טיר, און א ווייבערשע האנט שטופט ארויס א האלב־נאסען קינד.

— געה, געה, קער מיר נישט איבער די וועלט!

דאס קינד בלייבט שטעהן ביי דער טיר און וויל אנהויבען צו וויינען, נאר ער דערזעהט דעם אייז־צאפען און דערפרעהט זיך.

ער לויפט געשווינד אריין אין אן אנדער שטוב און קומט ארויס מיט נאך א חברה קינדער.

מיט א געלארם לויפט דער יונגער עולם צו צום קלאץ.

דאס געלויף האט ארויסגערופען נאך אנדערע קינדער פון די

שטיבער; טייל מיט שטיקלעך ברויט אין די הענט.

— שפּילען אין אייז־צאַפּען! — ווערט א געפּישטשעריי.

און דער עולם לענט זיך אוים אויפ׳ן פּאַרפרוירענעם הויף מיט די קעפּ אינטער דעם אונטערגעפוילטען קלאַץ. יעדעס קינד נעמט אַ אייז־צאַפּען אין מויל אריין...

— נאַגט! — קאָמאַנדירט איינער פון דער חברה.

און דער עולם נאַגט.

ווער עס וועט פריהער אויסנאַגען זיין צאַפּען, וועט געווינען אַ אַלטע פעדער, אַ שטאָלערען קנעפּעל...

ווער וועלען אויסנאַגען צוויי אין איין צייט, וועט ווערען אַ געד־שלעג...

אויך אַ קרבן.

(ווי אַזוי אַ פּרוש, אַן אַלטער מיט אָפּגענומענע פיס, איז געפאַלען אין קלויז בשעת מלחמה...)

אַ קלויז־זיצער איז ער שטענדיג געווען, אַ תם אַ קלויז־זיצער... נאָר אַ דירה געהאַט, אַ רווישענדיגע דירה מיט זיהן און שניר, טעכטער און איידעמס. פאַר׳ן גערויש פלעגט ער טאַקע אַנטלויפען פון דער היים און אָפּזיצען גאַנצע טעג אין קלויז איבער אַ ספר. דאָס הויזגעזינט האָט געשפּייזט זיין אשה חנה׳לע פון שפּייז־געוועלב...

פיער װעגען האָט דאָס שטעדטעל אין דער וועלט אַריין: אין צפון־זייט אַ בריק איבער׳ן וואַסער, מזרח און מערב — אַ שאָסיי, וואָס לויפט איבער דער שטאָדט, דורכשניידענדיג דעם מאַרק, אין דרום־זייט — אַ פּוילישען שליאַך. און אויף די אַלע פיער וועגען זענען איהם איינציגוויז די קינדער אין דער וועלט אַריין... דער־נאָך חנה׳לע אַן אַ וועג צום בית־עלמין... אַ קרובה האָט זיך אין שפּייז־געוועלב געשטעלט און איהם געשפּייזט... דערנאָך האָט איהם עפּעס די פיס אָפּגענומען, הילצערנע פיס באַקומען. דאָס ביסעל סחורה אין שפּייז־געוועלבעל האָט זיך אויסגעלאָזט, און דער בעל־הבית פון הויז, אַ איד מיט אייזערנע הענט, האָט איהם גענומען מיט׳ן געלעגער און געטראָגען אין קלויז אַריין און געלעגט אויף אַ באַנק הינטער׳ן אויוען; מילא, ער האָט די דירה באַ־דאַרפט... און קיין רעה האָט ער איהם נישט געטאָן... די קלויז האָט איהם אויסגעהאַלטען בכבוד. זעלטען אַ טאָג, למשל, אַ יריד, אַ טאַרג — אז מען האָט אַן איהם פאַרגעסען. די אינגלעך פון קלויז—וואוילע בחורים — האָבען איבער איהם משמורות געמאַכט. יעדען טאָג האָט אַ משמר פון צוויי אינגלעך אין דער פריה אראָפּגענומען

איהם פון געלעגער הינטער'ן אויוועז צום כיור און אפּגעגאָסעז די נעגעל און פון כיור צו דער דרום־וואַנט ביים פענסטער אין דער־לאַנגט א ספר אין דער האַנט אריין... „טעג" האָט מען איהם פון שטעדטעל געשיקט, אויך א משמר געמאַכט... אזוי פלעגט ער זי־צען גאַנצע טעג, קוקען אין ספר אריין און רעדען מיט די, וואָס זענען נעהנטער צוגעקומען... מען פלעגט אמאל פון שטאָדט זיך אָן עצה האַלטען... א זקן און בן־תורה און „אויסגעטוענער"...

לעצטענס האָט מען אַן איהם אַנגעהויבען צו פאַרגעסען...

רעדלער האָבען געדרוישט: מלחמה, מלחמה.

זייער דאגה: מלחמה...

דערנאָך: היי און האָבער, וואַרעמע זאַכען, רובעלס, מאַר־קען, קראַנען...

זייער באַבעס דאגה...

ציגד זעהט ער, זיצענדיג ביים פענסטער, ווי דאָס גאַנצע שטעדטעל לויפט... אנשים, נשים וטף... אלע לויפען און אויף איין וועג...

אַז פאַרטאָג איז אויפגעשפּרונגען די בריק איבער'ן וואַ־סער פון צפון־זייט, זענען די אינגלעך, וואָס האָבען איהם אויפ־געהויבען און נאָר וואָס געזעצט, אַנטלאָפען און איהם אפילו קיין ספר אין האַנט אריין נישט געגעבען — האָט ער געמאַכט:

„שכחו וגבורותו" איבער א דונער, א שטאַרקער דונער גע־וועז... צו שחרית איז קיינער נישט געקומען... ציגד לויפען זיי... וואוהין? ער מוז אבער צוריק אויסדרעהען דעם קאָפּ צו דער קלויז. ריהרען קאָן ער זיך נישט, און דער אויסגעדרעהטער האַלז, טוט שוין צו שרעקליך וועה... און קיין ספר אין דער האַנט אריינצוקוקען האָט ער נישט, און עפּעס קלערען קאָן ער אויך נישט. ביים קלערען איז ער געוואוינט די באָרד צו צופּען, און אָהן א ספר האָט ער נישט וואו די האָר פון דער באָרד אהין צו טון. כאַפּט ער איין האַנט אין דער צווייטער, פאַרפלעכט די פינגער, וואָס עס וועט זיין — וועט זיין... און איז אַלטען מח קריכען דאָך ארום געדאַנקען. אליין... פון זיך.

פאַרגעסען האָט מען איהם ציגד גאָר אינגאַנצען...

וועט איהם אויסקומען, הייסט עס, אויסצוגעהן... איז נאָר א קלער: פאַר הונגער צי פאַר דורשט?

אין כיור מוז נאך זיין אביסעל וואסער... קעגענאיבער אויף דער וואנט הענגט דער ערוב תבשילין... נאר וואו נעמט מען פיס?

סיי ווי סיי, פאר הונגער צי פאר דורשט — מיתה, און מיתה משונה. צי קומט עס איהם? אז עס וועט קומען, קומט איהם, ער גערענקט נישט פארוואס, א בשר ודם האט שכחה...

אבער נישט אזוי געשווינד! שמייכעלט ער.

ער וועט זיך לאנג ראנגלען מיט איהם, דעם מלאך המות. שני וחמישי פאסט ער מנעוריו... לעצטענס פלעגט צוקומען א תענית איבער א וואך, אמאל צוויי... ביי חנה'לען פלעגט זיך עס נישט טרעפען. די שטאדט פארגעסט!

דער האלז האט זיך אפגערוהט, ער וויל אויסדרעהען דעם קאפ צום פענסטער, צי מען לויפט נאך, דערהערט ער אבער גערויש פון רעכטס און לינקס... טריט, מענשען־טריט, פערד־טריט... רעדער פון וועגען שווערע. עס מוז זיין חיל... פון רעכטס חיל און פון לינקס חיל... ווייט נאך ווייט, נאר עס ציטערט שוין די ערד... צוויי חיילות קומען זיך אקעגען... פון איין זייט אונזערער, פון דער צווייטער — דער שונא. פון וועלכער זייט עס קומט דער און פון וועלכער זייט יענער, ווייסט ער נישט... אבער אין דער מיט צווישען צוויי חיילות איז ער... און עס קאן זיין, אז ער וועט אומקומען נישט פאר הונגער און נישט פאר דורשט...

ער הויבט אן שטיל צו זאגען ודוי און פלוצלונג:

טראך, טראך!

עס האט זיך אנגעהויבען טרוקענע קלעפ פון ביידע זייטען. דאס, א פנים, שיסט מען פון ביקסען... קוילען מוזען פליהען פון איין חיל צום צווייטען. אז מען כאפט נישט אוועק דעם קאפ...

טראך, טראך, טראך...

א ציטער פאר שרעק איז איהם דורכגעלאפען דורך די אפגעשטארבענע קני און א ציטער פון פריידיגער האפנונג דורכ'ן אלטען בלוט און די ענגע אדערען. די פיס כאפען זיך. ער האט גערערט, עס טרעפט זיך פאר שרעק; נאר ביידע ציטערען זענען פארביי. צוריק אפגעשטארבען די פיס. און צו וואס פחד? ממה נפשך, איז ער חייב מיתה, מילא! אויב נישט...

טראך, טראך, טראך... גערדיכטער, פעסטער. און: בום, בום, בום! שוין הארמאטען. ער גערענקט, ווי הארמאטען זעהען אויס.

ווי דאס הילכט! און עס קומט אלץ נעהנטער און נעהנטער. אט ריהרט זיך די קלויז, עס ציטערען די ווענט, די גאנצע קלויז פון גרונט ביז'ן דאך ציטערט, וויגט זיך, וואקעלט זיך, שטיקער ציגעל פאלען ארויס פון ווענט. אביסעל ארויס, אביסעל אריין, און אלץ מעהר... ווען א ציגעל טרעפט, איינער, א צווייטער און מעהר, וואלט געוועזען: —

סקילה!

קומט איהם סקילה? — ווער ווייסט? —

א פנים נישט. די קלויז וואקעלט זיך, וויגט זיך, ציטערט אין אויער און האלט זיך. א פארצייטיג בנין... א זעצעריי פון דרויסען. אנדערע הייזער פאלען. א מערכה — לעדיגע. די קלייט האלט! אפשר אין זכות פון ארון קודש, פון די ספרים הקדושים, אין ארון קודש... סיי ווי סיי — נישט סקילה...

טררר!

א שטיק פייער פון איבער דער קלויז האט דורכגעריסען דעם דאך און געפאלען פאר'ן ארון קודש. אנגעצונדען די פארלאגעס אלט האלץ, אנגעכאפט זיך. פייערדיגע צונגען לאזען זיך אראפ צו די טרעפלעך. אנדערע הויבען זיך און כאפען ארום די טירלעך... זיי פלאצען, פראלען אויף. די פייערדיגע צונגען כאפען ארום די מענ־טעלעך... כתרים פאלען אראפ אין פייער אריין. פארמעט הויבט אן ברענען... מען דארף מציל זיין די ספרים הקדושים. נישטא קיין פיס. און זיי — אנטלאפען... איהם פארגעסען, די ספרים הקדושים פארגעסען... און די פייערדיגע צונגען שפרייטען זיך רעכטס און לינקס און אראפ אין קלויז אריין. די ספרים־שענק רעכטס און לינקס צום ארון קודש ברענען... דאס פייער קריכט צו איהם נעהנ־טער. האט ארומגעכאפט די שטענדערס... אויסגע'חלב'ט, זיי פלא־קערען... עס געהט צום שלחן... אויך דאס זעלבע... און עס געהט נעהנטער...

שרפה וועט זיין! שרפה!

— בום־בום!

א נייער קלאפ אין דאך אריין!

— נישט שרפה!

עס קומט איהם, באשיינפערליך, נישט קיין שרפה. דער דאך פון ארון קודש ביז איבער'ן שלחן איז אראפגעפאלען און דאס

פייער באגראבען... אבער אינ׳ם הויפען ברענט ווייטער. פון צוויי־שען די שטיקער סופיט געהט א רויך, א געדיכטער, און פארפולט פאמעלעך, פאמעלעך די קלויז. אסך געהט ארוים דורכ׳ן דאך: אסך בלייבט און שפרייט זיך... עס בייסט איהם די אלטע אויגען אוים, א פול מויל מיט ביטערקייט, אט אטעם פארפעהלט, נישט אפצוהוסטען...

— חנק וועט זיין, חנק!

נישט באשערט געווען קיין חנק.

די טיר פראלט אויף. א ווילדע בריאה, א קורצע נאז, צור־קאכט־בלוטיגע אויגען אין געשויבערטען קאפ — אונזערער צי א שונא... ער ווייסט נישט...

פאלט אריין, הרב שלופה אין דער האנט. א ווילד געשריי:

שפיאן! שפיאן! און —

א זעץ אין אלטען הארץ אריין.

וואס „שפיאן" איז טייטש, ווייסט ער נישט, נאר איינס ווייסט ער אויף זיכער, די אויגען זאגען!

הרג—און בסייף.

מעשה׳לעך

וואָס מתים דערצעהלען.

עטליכע טעג נאָכאַנאַנד האָב איך געהונגערט.

און אז דער קאָפּ איז שוין צו־שווער געוואָרען, דאָס בלוט האָט מערדעריש אין די שלייפען געהאַמערט, און פאַר די פינטעל־דיגע אויגען האָבען ווערימלעך געווימעלט, און איך האָב מיך, אָנ־האַלטענדיג זיך ביי די וועגט, אַרויסגעוואַקעלט פאַר דער טיר ב ע ט ע ן ברויט, איז פּונקט געווען תשעה־באָב, ווען אַלע פאַסטען.

די זון איז געשטאַנען הויך איבער'ן מאַרק, געגאַסען ליכט און היץ אין די פאַרבאַרגענסטע ווינקעלעך אַריין... און עס געהען די פאַסטער אויפ'ן בית־עלמין אַרויס, זיך קיהלען.

געה איך מיט.

בוימלעך וואַקסען צווישען די קברים, נאָגען זיי די טויטע אויס. צום הימעל רייסען זיי זיך נישט, האָבען זיי דערפאַר שטאַ־מען פעסטערע, צווייגען דיקערע, צושפּרייטערע, און בלעטער — פעטערע און גרינערע, און גיבען שאָטען אַסך. —

געקומען בין איך, דער הונגעריגסטער, אַמשפּעטסטען.

פאַרדריסט עס מיך; אַלץ פאַרדריסט א הונגעריגען.

אויך פאַרדריסט מיך, פאַרוואָס געהען די לעבעדיגע צווישען די קברים און וואַקלען זיך, און וואָלטען געשטרויכעלט און געפאַ־לען, ווען עס זאָל זיך וואָס אמאָל א לעבעדיגער נישט אָנכאַפּען אַן א מצבה פון א טויטען...

און פאַרוואָס, אַרומדרעהענדיג זיך צווישען די קברים, רע־דען זיי אַזוי שטיל? פאַרוואָס זאָלען די טויטע נישט הערען?

ווערען זיי מיר פאַרהאַסט, די לעבעדיגע, מיט זייער סוד'ען און וואַקלען זיך. לאָז איך מיך פון זיי צום שטיק א ל ט ע ן

בית־עולם אוועק, וואו די לעבעדיגע געהען שוין נישט, וואו זיי קאנען זיך שוין קיין קרובה'שאפט נישט אויסרעכענען, און זייער פוס טרעט נישט. און ווארף מיך אין הויכען גראז אריין, וואו איך זעה־אלע און מיך זעהט קיינער נישט. און אז איך וויל אויך נישט זעהן, לאז איך די ברעמען אראפ, מאך די אויגען צו פעסט, דריי־מעל איך איין — —

געדענק איך נישט, וואס מיך האט אויפגעוועקט: א חלום א בייזער, צי א בייסענדיגער קאמאר. נאר אז איך האב מיך אויפגע־כאפט — א גרויסע לבנה שווימט, א שטילער בית־עלמין, טויטע שטערען נישט, שפעטער אווענט, פון שטארט זעהען זיך נאר די באלייכטע פענסטער פון שול, דארט זאגט מען „ויחל".

ווייסע פלעקען שוועבען דורך. דאס געהען מתים פארביי. מיט די פנים'ער צו דער שול, מיט די רוקענס צו מיר און זעהען מיך נישט.

נישט ווייט פון מיר, הער איך זיי.

— איך געדענק — זאגט א לאנגער מת — שוין גארנישט.

שאקלען יענע צו מיר מיט די קעפ.

שטעלט מען זיך אפ.

— נאר איין חלום — גיט דער לאנגער צו — איז מיר אין זינען געבליבען; פון די יונגע יאהרען.

— דאמאלט גע'חלומ'ט. און אפשר ערשט אצינד, און דאס לעבען דארט איז נאר דער באשייד צו דעם חלום געווען?

זאגען זיי:

— דערצעהל!

„ער געהט אויף א וועג, איינער אליין, און אין א פינסטער־ניש. וואס ה י נ ט ע ר מיר, וואס ר ע כ ט ס איז אין ל י נ ק ס, ווייס איך נישט"...

ג ע ו ו א ו ס ט, איינגעטליך, האט ער: סעדער געווען, גערטנער געווען. אין די סעדער און גערטנער זענען הייזער געשטא־נען, אין די הייזער האבען מענשען געוואוינט; יונגוואַרג — אין די סעדער און די גערטנער שפאצירט. פון בוים אראפ, אין די סע־דער, פריש אויבס אין מויל אריין זיך געריסען. בלומען — אין די גערטנער. און אין די גערטנער האט מוזיק געשפילט, האבען זיי ארום דער מוזיק שפאצירט; צום טאקט. אין די זייטען־וועגען — האר־

ציג געפּלוידערט. אין די טונקעלע ווינקעלעך — זיך געקושט. און די אלטאַנען — געטרונקען און געלאַכט — — נאָר ג ע ז ו ע ה ע ן דאָס אַלץ האָט ער נישט. פאַר איהם איז אַלץ ארום איינגעזונקען געוואָרען אין חשך. ג ע ה ע ר ט האָט ער אויך נישט — פאַר זיין אויער איז אַלץ פאַרשטומט געוואָרען... זיינע אויגען האָבען נאָר געזעהן דעם וועג פ אַ ר ז י ך, און די אויערען האָבען נאָר אַ געזאַנג פון ו ו י י ט ע ן געהערט. און אפשר האָבען נישט די א ו י ע ר ע ן געהערט, נאָר דאָס ה אַ ר ץ; אַ שטיל-פאַר'כשופ'טער געזאַנג געווען, אַ ליעד, וואָס האָט געצוי־גען... די ווערטער פון ליעד האָט ער נ י ש ט פאַרנומען; אפשר נאָר אויף אַ פרעמדער שפּראַך געווען, נאָר די מעלאָדיע. געפיהלט האָט ער, אַז ווען ער זאָל די ווערטער פ אַ ר נ ע מ ע ן, וואָלט ער א ל ץ געוואוסט, אויף אַלץ באַשייד באַקומען, — אַזוי האָט איהם דאָס הארץ געזאָגט... אין דער וועג גלאַנצט אויך פאַר'־כשופ'ט, עפּעס אַ שימערירענדיגער שאַרף ציהט זיך אין חשך, אויס־געצויגען ביז אהין, ביז צום וואָרט פון דער מעלאָדיע...

ער זעצט זיך, יענע שטעלען זיך אַרום איהם.

— היינט, זאָגט ער, ו ו י י ס איך, וואָס דער וועג האָט באַטייט...

„אסך, אַזוינע, ווי איך, זענען פ אַ ר מיר געווען, האָבען זיי מיט די פּיס דעם וועג אויסגעטראָטען. קיין גרעזעל, קיין בלי־מעל געבליבען...

„איך האָב מיך גאַנץ אָפּט אָפּגעשטעלט און געוויינט פאַר צער און צאָרן, פאַרוואָס מען קאָן נישט דערגעהן; זיי אויך...

פאַלען די טרערען פון פּנים אַראָפּ, ווערען זיי אויפ'ן וועג פאַרגליווערט, גלאַנצען זיי, שימערירען זיי, — די איינציגע טרייסט...

„דערגעהן קאָן מען נישט.

„ו ו ע ר עס זינגט און רופט, ווייסט מען נישט.

„אַמאָל האָט זיך מיר געדאַכט — אַ ווייטער שטערן אין הי־מעל רופט, זינגענדיג. איך געה אַ זינגענדיגען שטערן נאָך. און באַרג אַרויף געהט דער וועג, צו הימעל צו...

„אַמאָל — אַז ז י רופט...

„זי האָט שוין ל אַ נ ג נישט געלעבט. דאָס האָב איך גע־וואוסט, אָבער אַז זי רופט...

„און טײַלמאָל, אַז אַ פ ו י ג ע ל זינגט, נאָר עפּעס אַז אַ נ ד ע ר ע ר, נ י ש ט ווי אַ ל ע...“

ער לאָזט אַראָפּ דעם קאָפּ, פאַרטראַכט זיך און עס דערהערט זיך אַ פרויען־שטימע:

„איך האָב אַנדערע וועגן געהאַט — אין אַ גאָרטען! — גיט זי צו אַביסעל באַריהמעריש! —

און זיפצט באַלד אָפּ:

— איך אַ חלום פון יונגע יאָהרען... און אפשר — גע׳־חלומ׳ט ערשט אַצינד... איך קאָן נישט וויסען...

און זי פאַרצעהלט:

„אַ קליין מיידעלע בין איך געווען, און איינע אַליין אין שטוב.

„עפּעס זענען אַלע אַוועקגעגאַנגען, אויף אַ לויה, אויף אַ שמחה?...

„ניין, געמוזט אַ קונצענמאַכער געהן אין מאַרק איבער אַ שטריק; די דינסטען זענען אויך אַוועקגעגאַנגען.

„קיין ניאַניע שוין נישט געהאַט; לאַנג צוריקגעגאַנגען אין דאָרף אַריין.

„אָבער גלייך ווי געהאַט. איך האָב נאָך אַלע איהרע מעשה׳לעך געדענקט. אַ גאַנץ ניאַניע־וועלטעל האָט אין יונגען הערצעל גע־לעבט — און דאָס שפּילצייג, וואָס איך האָב געהאַט: העלדען אַלערליי, פערדלעך פלינקע, אַ בת־מלכה, וואָס האָט געקאָנט די אוי־געלעך עפענען און פאַרמאַכען, ווען איך האָב געוואָלט. און אַ האָן מיט אַ רויטען קאַם און אַ הון, וואָס האָט געקוואַקעט, ווען איך האָב געהייסען... דאָס אַלץ איז געווען די באַפעלקערונג פונ׳ם וועלטעל... אפילו דאָס טראָמפּייטערל מיט׳ן פּיקעל האָבען אַריינגעפּאַסט אין דער מלוכה פון די מעשה׳לעך... בין איך ווירקליך אַ גוט און שטיל קינד געווען, קיינמאָל נישט געוויינט... לעב איך מיר, אַליין גע־לאָזט, אין מיין ניאַנעס וועלטעל און שפּיל מיך...

„שפּיל איך מיך אַזוי.

„פאַלט מיר פּלוצלינג איין, גיב איך איינעם פון די העלדען אַ פרעג:

— האָסט מיך ליעב, הוסאַר?

„און דאָס ערשטע מאָל באַמערק איך, אַז ער ענטפערט נישט.
„זאָג איך: קוש מיך! און לעג־צו מויל צו מויל, און צום ערשטען מאָל דערפיהל איך אַ קעלט פון'ם בלעכעל...
פאַפט מיך אָן אַ פלוצלינגער צאָרן.
„וואַרף איך דעם הוסאַר אויף דער פּאַדלאָגע; די אנדערע העל־דען — נאָך. צוריים איך דאָס פערדעל; שיט זיך שטרוי. די בת־מלכה געשליידערט — פּאַרצעליי פּלאַצט. אַזוי די פּייקלעך. דאָס טראָמפּייטערל — טרעט איך זיי מיט די פיס און שריי:
— ניאַניע! ביסט אַ ליגנערין, ניאַניע!
„ווערט מיר אַ שאָד: אַ וועלטעל טויט געוואָרען...
„באַווייזט זי זיך, די ניאַניע.
„די טיר נישט געעפענט — אַריינגעקומען.
„שמייכעלט זי אַזוי ליעב, יעדעס שרימפּעלע שמייכעלט; פאַרגעס איך אַלץ. אויגעלעך האָב איך שוין טרוקענע, די הענטלעך אַרום איהר האַלז, קוש איך זי —
— קום, — זאָגט זי, — קינד מיינס, שפּאַצירען.
— וואוהין?
ענטפערט זי:
— פּאַר'ן הויז! אין גאָרטען אַריין, שפּאַצירען.
„וויים איך, אַז פאַר'ן הויז איז קיין גאָרטען נישט פאַראַן; נאָר אַז די ניאַניע זאָגט...
„עפענט זי די טיר אויף.
— „דיר, זאָגט זי — מוז מען עפענען.
„געהען מיר אַרויס פאַר דער טיר — אַ גאָרטען.
„אַרום גאָרטען — אַ מויער; אין דער מויער — אַ טירעל פאַראַן.
„עפענט זי מיר דאָס טירעל, שטופּט מיך פּלוצלונג אַריין, זי בלייבט אין דרויסען און פאַרמאַכט מיך איינע אַליין אין גאָרטען... גיב איך אַפילו אַ געשריי! אַזוי שעהן איז ער, דער גאָרטען. ווע־גען — גלאַנצענדיגע."
און צום לאַנגען, וואָס האָט פריהער דערצעהלט, זיך ווענ־דענדיג:
„און נישט פון טרערען, ווי דיינער!"
און ווייטער באַריהמעריש:

— „מיט גאלדענעם זאמד אויסגעשיט!...

„און ארום זיי — גאנצע פעלדער בלומען, אזוינע זאפטיג־ליכטיג־פארביג, אזוינע מיט ווילגערוך רייצענדיגע, און אזוינע ליעבליכע...

„און זיי ווינקען מיר, זיי עפענען חנ'עוודיג די בעכערלעך און בויגען זיך, און נייגען זיך פאר מיר, און יעדעס בלימעלע, דאכט זיך, לאדט מיך איין, בעט זיך פיין:

— מיידעלע פיינס, קום צו מיר! רייס מיך מיט דיינע ווייסע הענטלעך אפ... איך פאס צו דיר, באשאפען פאר דיר!

„טו איך עס, און רייס א בלום, — גאט מיין איינציגער! א ברענענדיגער שטאך אין האנט; א דערנדעל, נישט קיין בלום!

„נישט דערזעהן, טראכט איך מיר, טועה געווען, און רייס א צווייטס — דאס זעלבע, — דאס דריטע, דאס פיערטע — דערנדלעך אין דערנדלעך, און איינס פאר'ן צווייטען שטעכעדיגער, ברענענדיגער...

„דערשרעק איך מיך. טראכט איך מיר: א פאלשען וועג גענומען! גיזה איך, לויף איך אויף אן אנדערען.

„בלימעלעך נאך שענערע, פארבען נאך רייכערע, נאך שמעקענדיגערע בשמים; פאר דאס, אין דערנדלעך אויף דער האנט פארביטען. ש ט ע כ ע ן זיי מעהר, ברענען זיי שטארקער.

„וויל איך שוין ווינען, די ניאניע רופען... שוין אויפ'ן צעהנטען וועג, אויפ'ן צוועלפטען.

„פליהט א מחנה זומער־פייגעלעך פארביי. זיי שמעקען נישט. לעבען זיי! און ליכטיגער זענען זיי, און פארביגער. לויף איך נאך, כאפ איך איינס — —“

„א ווערימעל אויף דער האנט!“...

— ניין מאס רייד! — באמערקט דער לאנגער.

איילט זי זיך צו:

— לויף איך און לויף, פון ווערים געעקעלט, פון דערנער צור שטאכען, די הענטלעך צוהאקט און פארברענט... און לויפענדיג, אלע מאל אויף נייע וועגען ארום גארטען, בין איך פלוצלונג צוריק צום טירעל געקומען...

— געלויבט איז גאט! — עטעמט אפ דער לאנגער.

מאכט זי עס נאך קורצער:

— עפענט זיך דאס טירעל אליין פאר מיר אויך. קום איך ארויס — א וואסערל פאר׳ן טירעל! פריהער נישט געווען — א קלאר קריסטאלען וואסערל...

זאגט יענער אונטער...

— „שפיגעל איך מיך!"

באשטעטיגט זי: יא!

און צוריק אין טאן אריין פאלענדיג:

— דערזעה איך מיך: אן אלטע, א גרויע, אן איינגעשרומפענע...

„רוף איך דערשראקען: ניאניע! ניאניע!

„באוויזט זי זיך.

„נעמט זי מיך, ווי אמאל, אויף דער שוים, צו זיך, און רוימט מיר עפעס איין. אזוי זיס גלעטענדיג און שטיל קושענדיג. און זינגט מיר עפעס וואס, און וויגט מיך אזוי איין, און שלעפערט מיך איין — —

„אויפגעכאפט האב איך מיך דא!..."

עפעס טונקעלער געווארען. די לבנה האט געמוזט פארנעבעלט ווערען, אפשר פון דינסט פון די טויטע מעשה׳לעך; איך קוק אויף די מתים, נישט ארויף. געהט נאך א מת, א נידעריגער, א דיקליבער, מיט א האלז א קורצען — געמוזט שטארבען אויף אסטמא... און זעצט זיך, נישט ווייט פון מיר, אויף א שטיק אלטער מצבה און זאגט:

— אויך ביים וואסערל געווען! א שטילס, א קריסטאלענס... גאלדענע פישלעך אינ׳ם וואסערל פאראן... בין איך מיט א ווענטקע געקומען... געשטעלט זיך, כאפען געוואלט.

„איידער איך לאז די ווענטקע אין וואסער אריין, באוויזט עס זיך!

„א קינד, א הערליך קינד! —

„פון הימעל אראפ, פון אונטער דער ערד ארויסגעוואקסען— א מלאך׳ל א קליינס.

„און וואונדערליכע אויגעלעך: אהן שווארצאפלען — מאטע פערעלעך אזוינע... זעהט אלץ, נישט קוקענדיג. שטראלט מאט, נאר עפעס גלייך אין הארץ אריין. און האט א קליין זעקעלע אין דער האנט.

— זאמען אינ'ם זעקעלע! — זאגט עס, און דאס קול'כעל שפּילט.

„און עס שטרעקט דאס הענטעל אויס:

— נא, — זאגט עס, — נעם.

„ווארף איך די ווענטקע פון דער האנט ארויס און נעם דאס זעקעלע.

— זייה, — זאגט עס, — זאמען פון דעם זעקעלע ארויס, זייה אויפ'ן וואסערל... ווילאנג דו וועסט ז י י ה ע ן, אזוי לאנג וועסטו לעבען.

„און פארשווינדט.

„פאלג איך, ווארף איך א קערענדעל נאך א קערענדעל אי־בער'ן וואסער לאנגזאם. עס ווילט זיך ווי אמלענגסטען לעבען... וואס עס וואקסט ארויס דערפון, ווייס איך נישט; עס טראגט דאס שטילע וואסערל, ראש און ווייט אוועק... מיט'ן אויג דעריאג איך נישט, דערזעה איך נישט... זייה איך אזוי, ביז דער זאמען האט זיך אויסגעלאזט...“

ער פארשווייגט, אראפּלאזענדיג דעם קאפּ, און נאך אן אנדע־רער נעמט דאס ווארט:

— א קינד האב איך א ו י ך געטראפען, נאר אין וואלד, אבער נישט קיין שעהנס, און גאר, גאר א קליינס —

„נאר פריהער האב איך אין דעם זעלבען וואלד א גרויסען גע־טראפען, גאר א גרויסען. און ער איז מיר נאך אין די אויגען גע־וואקסען, ארויף און ארויף...

„וואס איך האב אין וואלד געטאן? געזוכט!

„וואס? האב איך אליין נישט געוואוסט. נאר ג ע פ ע ה ל ט עפּעס האט מיר!

„איך האב געפיהלט, אז מיר פעהלט עפּעס א ת ו ך און אן ע י ק ר. אהן וועלכען דאס לעבען האט קיין טעם און קיין ריח נישט און עס איז קיין לעבען נישט; זוך איך און ווייס נישט, וואס...

„געה איך און טרעף איהם, דעם גרויסען, גאר דעם גרויסען.

„אן אלטער, א גרייז־גרויער, נאר מיט אזוינע גרויסע און קלארע אויגען, אז איך האב גאר קיין פּחד נישט געהאט צוצו־געהן —

„צוגעקומען, דערגרייך איך איהם שוין נישט צו די קנעכעל, פונדעסטוועגען רייס איך ארונטער דעם קאפ, און קוק איהם גלייך אין די אויגען אריין.

„שמייכעלט ער.

„פאלט מיר איין צו פרעגען, ווי אלט ער איז, לויט דער גרויס...

„זאגט ער: פון דעם קאן מען נישט וויסען... ער וואקסט ארויף און וואקסט אראפ. ער נעמט צו און נעמט אפ. ווי די לבנה... נאר געבוירען איז ער גלייך מיט דער צייט...

„וואונדער איך מיך און פרעג: ווי לאנג ער רעכענט אזוי צו לעבען?

„ענטפערט ער:

— אזוי לאנג, ווי די צייט! מיר זענען א צווילינג!

— און פון וואנען, פרעג איך, קומסט דו?

— פון גארנישט, גלייך מיט אלעם...

— און וואו אהין געהסט דו?

— צו ג א ר אדער גארנישט, אויך גלייך מיט אלעם.

„זאג איך:

— דו מוזט זיין שרעקליך קלוג און געלערענט, אז איך פאר־שטעה נישט קיין איינציגעס פון דיינע ווערטער! אפשר קאנסטו מיר זאגען, ווי עס הייסט ד א ס, וואס איך זוך?

„ענטפערט ער:

— וואס עס ווערט געזוכט, האט קיין נאמען נישט... ערשט דערנאך, אז מען געפינט, באקומט עס א נאמען.

— און איך וועל געפינען?

— אויב דו וועסט געהן...

— אויף וועלכען וועג?

— אלץ איינס, אז מען געהט, געפינט מען. אויף אלע ווע־גען —

„געה איך...

„און אין א צייט ארום האב איך דאס קינד געטראפען.

„גאר א קליינס. נישט אפצומאלען, ווי קליין. אבער נ י ש ט שעהן. איינגעשרומפען, געל. אין די אויגעלעך ברענט עפעס. אמאל

פלאמט עס אויף ווילד, אמאל טליעט עס, ווי אין אש... די שטים הייזעריג; אמאל שארף, ווי א מעסער.

„דערשרעק איך מיך:

— ווער ביסטו?

— „פינגערל“.

— א נאמען?

— דאס פינגערל פון מעשה'לע!

„ווער איך שוין בייז:

— דו זאגסט נישט אמת! דאס „פינגערל“ פון מעשה'לע איז שעהן. עס שטראלט, און עס בלאנקעט זיך נישט ארום צו־פוס אין די וועלדער... עס וויגט זיך אין דער לופט, אויף זילבערנע אדער גאָלדנע שפינוועבס וויגט זיך עס, אדער אין די גערטנער, אין בעכער פון רויזען און ליליען...

— אזוי דערצעהלט א י ה ר! איהר קאנט קיינמאל קיין ריינעם אמת נישט דערצעהלען... איך בין דאס אמת'ע „פינגערל“. דער אמת'ער ט ע ם פון לעבען, דער ר י ח פון לעבען, דאס, וואס דו זוכסט, וואס דער ג ר ו י ס ע ר האט געזאגט, אז די וועסט געפינען, אויב דו וועסט געהן... און אויף אלע וועגען.

— דו קענסט דעם גרויסען?

— איך בין זיין לייבליכער ברודער... נאר דער עלטערער! אונזער מאמע, דאס מעשה'לע, האט מיך געבוירען פ א ר דער צייט! און שטארבען וועל איך דערפאר נ א ך דער צייט... איך בין — צער...

— ניין! — פרואוו איך מיך נאך שפארען — דער גרויסער האט געזאגט, אז דאס, וואס איך זוך, האט קיין נאמען נישט — —

— איך בין טאקע ד ע ר צ ע ר א ה ן א נ א מ ע ן...

— — — — — — — — — — — — — — — — —

ווי להכעיס, האט זיך מיר פלוצלונג פאר הונגער דער קאפ פארדרעהט. און האב שוין מעהר נישט געהערט.

א פאר'חלש'טען האט מיך צומארגען געפונען דער קברן און קוים אפגעמונטערט. טהרה־וואסער אויף מיר געגאסען...

יענקעל פעסימיסט.

איינמאל גיט יענקעל א רוק מיט בעם דעם „חובת הלבבות", ווארפט ארונטער דעם קאפ אויף דער אנלעהן פון באנק און פאר־גלאצט די אויגען צום סופיט.

דערביי האט ער געמאכט אזא זויער־לאנגווייליגע מינע און האט זיך אזוי פארקרימט, אז עס האט זיך געראכט, אז דאס לעבען קריכט איהם אויס'ן האלז ארויס.

— דאס גאנצע אומגליק איז, — זאגט ער — וואס ב ע ל כ ר ח ך א ת ה ח י! —

— יענקעל, וואס איז מיט דיר? וואס פעהלט דיר? א מאנ־טאג צי א דאנערשטאג?

— ער וויל מיר איינרעדען — ענטפערט יענקעל בייז, אנ־ווייזענדיג אויפ'ן אוועקגערוקטען „חובת הלבבות",—אז א י ך ב י ן די קרוין פון דער גאנצער טבע, אז מען מיינט נאר מיך. איך וואוין מיר אין דער שענסטער דירה, די ערד איז מיין פאדלאגע, זון און לבנה — מיינע הענגעל־לייכטער, די שטערען — מיינע העסעס; די חיות, עופות און בהמות און אפילו ווערים זענען מיינע משרתים! נו, פעהלט מיר עפעס?

— וועלכער טאג פעהלט דיר פארט?

— ע! עס נעהמט נישט אין די טעג — האט יענקעל גענענט־פערט, — איך האב א שבת ביי בערעל קצב, איז ער מעהר ווערט, ווי ערגעץ אנדערש א גאנצע וואך...

זיין ווייב, די גראבע שפרינצע, שרייט נאר: עס! עס!
זי וואלט מיך איינגאנצען אנגעפילט ווי א קישקע!

— עס, עס, יונגערמאן, — זאגט זי, — וועסט דו כח האבען צו לערנען; וועט דער זכות פון דיין תורה אונז ביישטעהן!
איך מוז שטודירען יוייטער קישקע, ווייטער קוגעל! אבי יוצא

זיין. אבי דער זכות פון מיין תורה זאָל זיי מציל זיין מדינו של גיהנום פאַר א ביין א צולאָג, פאַר א פאַלשע וואָג, און אפשר נאָר פאַר א גוט אויג... ווייל איך זעה, אז זי וואַרפט אמאָל אן אויג...

— וואָס פעהלט דיר פאַרט, יענקעל? גאָט איז מיט דיר!

— עס פעהלט מיר גאַרנישט, נאָר דאָס לעבען איז מיר נמאס ומאוס, דאָס לעבען!

— נו, ווער לאָזט דיך נישט, יענקעל? מאַך אן עק!

— בעל כרחך אתה חי! — דאָס זאָג איך דאָך! און ער לאָזט נישט אראָפּ קיין אויג פון סופיט.

— ווי הייסט בעל כרחך? און וואו איז א מעסער, א חלף, א טייך, א שטריק? ווילסט א זיסען טויט? — קויף דיר א צוקער־שטריקעל! א פרומען טויט? — הענג דיך אויף א הענגעל־לייכטער קעגען ארון־קודש!

יענקעל האָט זיך ביטער צולאַכט.

— הערט, — זאָגט ער, — איך האָב שוין דאָס געקלערט, נאָך אין דערהיים... איך האָב מיך געוואָלט, איינמאָל פאַר אלעמאָל, אָפּ־גט'ן מיט דער וועלט! פאַרוואָס — וועל איך אייך אן אנדערש מאָל דערצעהלען. די שאלה איז נאָר געווען ווי אזוי?

אמבעסטען — האָט זיך מיר געדאַכט — איז שיסען זיך!

איך האָב מיך געקענט מיט א אידישען זעלנער. נאָר אז ער האָט געהאַלטען די ביקס אין דער האַנט, פלעגען מיר די פיס אזוי ציטערען, אז איך האָב באין אופן נישט געקאָנט צוגעהן.

גלייך עמיץ האָט מיך צוריקגעשלעפּט ביי די האָר.

א טיר אקעגען א טיר האָט מיט אונז געוואוינט א שוחט; איך האָב אמאָל געפּרואווט ביי איהם אוועקניפּען דעם חלף... איך האָב מיך תוך כדי דבור סקאַליעטשעט א פינגער און שיער נישט נעבליבען חלשות.

פאַר קאַלט וואַסער, ווייסט איהר, האָב איך עד היום מורא.

איז ביי מיר געבליבען, איך זאָל מיך הענגען.

איך בין אריפגעגאַנגען אויפ'ן שול־בוידעם, דערלאַנגט א שטריק און האָב שוין אפילו געהאַט די פעטליע אויפ'ן האַלז, בין איך אָבער פלוצלונג אזוי דורשטיג געוואָרען, אז איך האָב געמוזט לויפען טון א טרונק וואַס.

דערווייל האָט מיך די מאַמע געשיקט קוילען אַז עוף און איך האָב מיך ער היום נאָך נישט געהאַנגען.

מיר האָבען זיך אַלע צולאַכט: „ווער איז דיר שולדיג, אַז דו ביסט אַ בעל־פּחדן?"

— ווער? אפשר בין איך שולדיג? איך וויל עפּעס מורא האָבען? וואָס איז, איך וויים דען נישט, אַז וואָס פריער איז געזונטער? איך גלויב באמונה שלמה, אַז דאָס איז דאָס בעס־טע, וואָס אַ מענש קאָן טון אויף דער וועלט.

איך נעם צוזאַמען אַלע מיינע כחות, איך זאָל קיין מורא נישט האָבען; דער „בעל כרחך אתה חי" ליגט אָבער ערגעץ טיף פאַרבאַרגען אין האַרצען, און אַז עס קומט צו עפּעס— שווימט ער אַרויס, איז ער דאָ!

מאַכט ער, עס זאָלען מיר ציטערען די פיס.
שלעפּט ער מיך ביי די האָר.
רוימט ער מיר איין אַ סוד, אַז איך בין דורשטיג...
נישט איך בין שולדיג! —

— און אַמאָל — זאָגט ווייטער יענקעל — האָב איך אַן אַנדער מין מורא: איך טראַכט מיר: ווער ווייסט? אפשר דאַרף איך וויי־טער לעבען אויפ'ן עולם הדמיון? זיין דאָרט אַ ישיבה־בחור; עסען דאָרט איין מאָל אין דער וואָך אויף זעקס טעג קישקע, אבי מזכה זיין בערעל קצב'ס ווייב! אַ קשיא אויף אַ מעשה? און אפשר נאָך, נאָך די יסורי מות, נאָכ'ן ביטערען טראָפּען און נאָך חבוט הקבר, וועל איך ערשט מגולגל ווערען אין אַן אָקס, אין אַ קאַלב, און מען וועט מיך פיהרען, הונגעריגערהייט, אויף אַ שטריק אין שחיטה־הויז אַריין?...

איך וועל אַרויסשטעקען די צונג צו יעדען גרעזעל, צו יעדען טראָפּען וואַסער אין דער בלאָטע, און עמיץ אַ בערעל קצב וועט נאָכ־געהן מיט אַ פאַלקע און וועט טרייבען, טרייבען...

ערשט שפּעטער וועט קומען אַ פרומער איד... וועט פאַרגלאָ־צען די אויגען, מאַכען אַ ברכה, און — כיק!

יענקעל איז געוואָרען בלייך, ווי די וואַנט; אַ קאַלטער שוויים האָט איהם באַדעקט דעם שטערן.

— איהר לאכט, — זאגט ער מיט א הייזעריגען קול, — איהר לאכט? באשר דער רמב"ם זאגט נ י י ן? דער אר"י זאגט דאך אבער יא! און שלמה המלך, דער אמת'ער חכם, זאגט פארט נישט מעהר ווי „מי יודע? !"...

ווער ווייסט? ווער קאן עס וויסען?...

ביים פאַקיער.

צו א פאַקיער קומט אריין א מענש, וואָס לאָזט זיך זעהר שווערליך באשרייבען: בארוועס, מיט אלט־צוריסענע קליידער אויפ'ן דארען לייב, און דאָך איז יעדע באוועגונג זיכער, כמעט שטאָלץ. די נערונצעלטע פארמעט־הויט אויפ'ן געזיכט זאָגט, אז ער איז אלט, זעהר אלט, און דער בליק פון גרויסע, שווארצע אויגען איז שטרענג און פול קראפט פון א יונגען מאַן. די ליפען בלויליך און צופלאצט, און ביי די ווינקלען פון שמאָלען מויל בלאָנדזשעט דאָך א שמייכעל פון בענגשאפט, איראָניע און גוטקייט צוזאמען.

דער פאַקיער שטעהט אויף און געהט איהם אקעגען, וואָס ער טוט זעלטען פאַר רייכע און גרויסע לייט.

— איך האָב צו דיר א בקשה. — זאָגט דער גאַסט.

— זאָג, וואָס דיין פארלאנג איז, — ענטפערט דער פאַקיער.

— ווייסט דו מיר טון, וואָס איך וויל?

— אויב איך וועל ווילען, — ענטפערט דער פאַקיער, און גיט צו מיר עניוות: — און אויב איך וועל קאָנען.

— דו קאָנסט, דאָס ווייס איך, — זאָגט דער גאַסט, און זיין שטימע קלינגט וואָס אמאָל העלער און ערנסטער צוזאמען. — איך האָב עס פון דיר נישט איינמאָל געזעהן, נאָר נישט א ו מ ז י ס ט...

— און דו קאָנסט נישט באצאָהלען?

— פיליכט... דאָך...

— מיט וואָס? — פרעגט דער פאַקיער און מוסטערט נאָך אמאָל דעם אפגעריסענעם שטאָלצען גאַסט... — האָסטו נישט, מיין קינד, ערגעץ...

— גע'גנב'עט? ניין... נישט מיט געלט וויל איך דיר באַצאָהלען... מיט מיין אייגענער געשיכטע.

— זי איז אזוי וויכטיג? זי וועט מ י ר צונויף קומען?

— וויכטיג, ווי פאר איינעם... צי זי וועט דיר צונויף קומען, ווייס איך נישט... דאך וועט זי דיך באפרייען פון מיה און מאטער.

— ווי אזוי?

— מיין אריינקומען, מיין פערזאן, האט אויף דיר אן איינדרוק געמאכט. איך האב דיך פאראינטערעסירט... אז איך וועל אוועקגעהן מיט א פארשלאסען מויל, וועסט דו נישט איינמאל פארטראכטען זיך און קלערען: ווער איז ער געוועזען? וואס האט ער געקאנט וועלען? און א פאקיערס צייט איז טייער, זיינע געדאנקען

— נאך טייערער! פון צייט און געדאנקען לעבט א פאקיער!

דער פאקיער האט געקלערט א ווייל, ער האט זיך געפרואווט, ווי ווייט ער איז ווירקליך פאראינטערעסירט מיט'ן גאסט, צי ער וועט ווירקליך דעריבער קלערען. —

די צייט באנוצט דער גאסט און זאגט ווייטער:

— דו ביסט אלט, פאקיער, זעהר אלט! אלע דיינע געפיהלען זענען אויסגעטריקענט... דיין הארץ געפינט שוין אין גארנישט קיין פרייד... מיט'ן קאפ לעבסט דו נאך... דאס געהירן איז נאך דאס איינציגע גליד אין דיר, וואס לעבט, נישט נאר אויס לויטער געוועהנהייט; נאר דיין מח האט נאך זיינע לײדען און פריידען, ער קלערט און וויל וויסען... טו ־יין קאפ צוליעב, — זאל ער האבען נאך איין איינדרוק פון דער וועלט, איידער ער וועט אויך בלייבען מיד און פויל צו שטארבען...

— גוט! — באשטעהט דער פאקיער.

זיי זעצען זיך, דער גאסט פארצעהלט:

— קליינערהייט האב איך אמאל שפאצירט מיט מיין פאטער צווישען די בערג הינטער'ן שלאס...

— איהר האט אין א שלאס געוואוינט?

— יא, מיר האבען איבערגעשראקען אן אדלער, און ער איז ארויפגעשאסען צום הימעל. „איך וואלט אויך געוואלט אזוי פליהען" — האב איך הויך געטראכט. „דו וועסט עס אויך טון", — האט מיר דער פאטער געענטפערט. — „נאר נישט אין דער לופט,

די לופט איז נישט אונזער עלעמענט; מיר קאנען אין איהר, און דעריבער — פון איהר, נישט לעבען"...

„און פליהען — זאגט ער ווייטער — וועסט דו צום הימעל — דאס זענען די בלויע, די זיידענע בלויע, מיט גאלדענע שטערען אויסגעשטיקטע טאפעטען איז אונזער קעניגליכען פאלאץ... און גלייך צו דער זון — דאס איז דער קעניג אליין... די שטראלען פון זיין גנאד זענען ליכטיגער און ווארעמער, און זיי זענען נישט פאר אלע, נישט פאר יעדען בעסטען"...

איך האב די ווערטער דערנאך איבערגעגעבען מיין לעהרער, אויך א פאקיער, ווי דו. זיין געזיכט האט זיך דערביי נישט געענדערט. קאלט און שטרענג האט ער מיר געזאגט: „דער אדלער, אויב ער וויל לעבען, מוז ער עסען, און עסען — מוז ער אראפ אויף דער ערד... עסען־ווארג ליגט נידעריג, אפט אין בלאטע."

— זעהר קלוג.

— איך האב איהם דאך נישט פארשטאנען און אינ'ם גאנצען געשפרעך פארגעסען.

צוריק אויף די גערדאנקען זענען מיר די ווערטער געקומען ערשט דאמאלט, ווען איך בין ערשטער מיניסטער געווארען.

— מאנציפוצי?

— אזוי פלעג איך הייסען —

— און היינט?

— האב איך קיין נאמען נישט.

— ווען איז עס געשעהען?

— שוין איינינע יאהר... עס פרעהט מיך פאר דיר, אז דו האסט פון דעם אלעם נישט געוואוסט, אז דו האסט געלעבט אזוי הויך, אזוי טיף אדער אזוי וויים פון מיין געוועזען לעבען!

איינמאל בין איך געשטאנען אזוי לאנג און אזוי טיף געבויגען פאר דער זון, אז עס איז מיר, נישט ווילענדיג, געקומען דער גערדאנק אין קאפ אריין, מקנא צו זיין די זיילען אין פאלאץ, וואס האלטען איהם אויך אונטער און בויגען זיך נישט...

— דו האסט עס געזאגט?

— ניין; מיינע ליפען זענען נאר נישט געוועהנט געוועזען דערצו; נאר דער מארד־ביין!... אן אומגערולדיגע באוועגונג האב איך געמאכט... די זון האט עס באמערקט...

— און דו לעבסט?

— גרויס איז געוועזען זיין ליעבשאפט צו מיר; מען האט מיך נאר פאר א לבנה געמאכט, א פראווינץ איבערגעגעבען...

— ביסט צופרידען געוועזען?

— א צייט... ביז די זון איז דורכגעפאהרען און די לבנה האט זיך וועניג געבוקט...

— און?

— מען האט מיך דעגראדירט אויף א שטערן... א שטאדט האב איך באקומען...

— און האסט רעגירט, ביז די לבנה איז געקומען...

— ריכטיג... דער מארד־ביין האט וואס אמאל זיך וועניגער געבויגען... איך בין אריין אין דער מילך־שטראסע; צווישען מיליאָנען קליינע שטערענדלעך —

— און?

— אלץ דער מארד־ביין!... מען האט מיך באקאנט געמאכט מיט'ן באמבוס און ארויסגעווארפען פון — הימעל!

— און דיין פאטער, דער שטאלצער שלאס־הער?

— ער האט עס נישט אויסגעהאלטען, און האט מיר א גרויסע ירושה געלאזט; איך האב מיר געקאנט פאר זיך אליין א קליינעם הימעל מאכען...

— האסט עס נ י ש ט געטאן?

— ניין, איך האב אן אנדער ליידענשאפט געהאט. איך האב געוואלט, וואס אלע, אייגענטליך, ווילען: אנדערע זאלען עהנליך זיין צו מיר; מען זאל זיך אויפהערען בוקען.

— א געפעהרליכע ליידענשאפט...

— איך האב איינגעקויפט עסענווארג און קליידער, געעפענט די טויערען פון שלאס און אויסגערופען אויפ'ן לאנד: ווער עס וויל, זאל קומען נעמען, וואס ער וויל... נאר א באדינג האב איך געשטעלט: קיינער טאר נישט דאנקען. ווער עס וועט עס טון, וועט מוזען באצאהלען...

— פיעל האבען געקאָנט?

— ווענינ, דאָך מיט דער צייט איז די צאָהל פון נישט־דאַנ־קענדיגע געוואקסען, גרעסער געוואָרען; נאָר מיט דער צייט האָט מען מיך — —

— ארעסטירט?

— ניין, אין דול־הויז געשיקט...

— ריכטיג, אלס פארשווענדער...

— אז איך בין ארויס פון דול־הויז, איז פון מיין ירושה קיין צייכען נישט געבליבען... פריינד און באקאנטע האָבען זיך באמיהט; שולדען האָבען זיך באוויזען, דאס אויפהאַלטען אין קעניגליכען דול־הויז, איז גענוג טייער...

„געה ארבייטען" — האָט מען מיר ביים ארויסלאָזען גע־זאָגט...

— און דאס איז, נאטירליך, דעם געוועזענעם מיניסטער נישט געפעלען.

— אימגעגענטייל, נאָך אזויפיעל רוהען האָב איך געבענקט נאָך ארבייט... נאָר אויסבעטלען זי האָב איך נישט געקאָנט... בעט־לען און בוקען זיך איז מיר שוין אוממעגליך געוואָרען...

דער גאַסט שווייגט א ווײַלע, און דער פאַקיער פרעגט:

— ווילסט, איך זאָל דיך אויסלערנען?

— דאס, — ענטפערט שטאַלץ דער גאַסט, — וועסט דו נישט קאָנען; הונגער און דורשט האָבען עס נישט געקאָנט... נאָר דאס לעבען איז מיר שוין איבערדריסיג...

— ווילסט, איך זאָל דיך דערפון באפרייען?...

— א, ניין! צו דעם דארף מען נישט דיין הילף... דאס ערש־טע בעסטע וואסער, דעם ערשטען בעסטען צווייג... זיי וואָלט איך זאָגאָר נישט גערארפט קיין מעשיות דערצעהלען...

— וואס דען?

— איך גלויב, פאַקיער, — יעדער מענש האָט זיין גלויבען, דאס איז דער פאַרדים, מיט וועלכען די געטער בינדען אונז צו צום לע־בען — איך גלויב, אז עס וועט קומען אמאָל א צייט פון גראָדע

מענשען, מיט הארטע מארך־ביינער; פון מענשען, וואס וועלען נישט וועלען און נישט קאָנען זיך בויגען... איך וויל עס דערלעבען!

— אזוי לאנג לעבען ווילסט דו?

— ניין... פאר דעם שפעטערען גליק, וואלט איך אזויפיעל נישט געצאהלט... שלאפען וויל איך, איבערשלאפען!...

דו קאנסט עס! שלעף מיך איין, פאקיער!...

דער פאקיער שווייגט.

— ווילסט דיין ווארט נישט האלטען? — פרעגט דער גאסט.

— נישט דאס, — ענטפערט דער פאקיער, — איך קלער נאר, ווער וועט דיך וועקען? איך — נישט, מיינע קינדער און קינדס־קינדער — אויך נישט... ווער וועט דיך געדענקען?

— שרעק נישט... מיך וועט וועקען די צ י י ט; גאָ ד שטיל וועט זי נ י ש ט קומען!

באַנייט אַ תּליה.

איז אַ געוויסער מדינה זענען געווען, ווי געוועהנליך, גע־וועהנליכע מענשען, נישט אינגאַנצען גוט און פרום, נישט גאַר אינגאַנצען שלעכט, נאָר אַזוי — מיטעלמעסיג; איינער אביסעל ערגער, איינער אביסעל בעסער, ווי אַ מענש און ווי אַמאָל.

און דער מלך פון דער מדינה איז געווען זעהר אַ קלוגער שופט, וואָס האָט פאַרשטאַנען, ווי אַזוי שלום צו מאַכען צווישען גאָט און לייט, צווישען לייט און לייט, און עס איז קיינמאָל נישט געקומען צו קיין שאַרפע שטראָפען. ער האָט שוין אין זיך אַ כח געהאַט צו שטילען דעם כעס פון מענשען: איינצוהאַלטען דעם בייזען, איבערצורעדען דעם איינגעשפּאַרטען, און נישט נאָר וואָס אין זיין צייט האָט מען קיינעם נישט געקעפּט, נישט געהאַנגען, נאָר פון תפיסה אפילו האָט זיך די מלכה געמאַכט אַ הינער־שטייג — קיינער איז נישט געזעסען. אַ זינדיגען מענש פלעגט ער הייסען אַריינוואַרפען אין פּושקע פאַר אָרעמע לייט, שענקען אויף׳ן שפּי־טאָל און — גענוג.

— עס וועט קומען אַ צייט, — האָט דער מלך געזאָגט, — ווען מענשען, קוקענדיג אויף דער תליה, וואָס שטעהט אינמיטען מאַרק, וועט בשום אופן נישט פאַרשטעהען, נאָך וואָס מען האָט אַריינגעשטעקט אין דער ערד אַזאַ קלאָץ!

נאָר דאָס זאָגענדיג, האָט דער מלך אָפּגעקרעכצט, און קיינער האָט נישט געוואוסט, וואָס דער קרעכץ באַטייט.

דאָס האָט אָבער באַמערקט די בת מלכה, דעם מלך׳ס איין איינציגע טאָכטער, און האָט זיך איינגעשפּאַרט, דער פאָטער זאָל איהר אויסזאָגען, וואָס ער מיינט מיט׳ן קרעכץ.

און דער מלך האט איהר נישט געקאנט אפזאגען און האט איהר אויסגעזאגט בסוד סודות, אז ער קרעכצט, ווייל ער האט מורא פאר צוויי מענשען! די גאנצע מדינה, זאגט ער. קאן מען פיהרען, ווייל דאס זענען מענשען, וואס אין זיי איז דאס גוטע מיט דעם שלעכטען אויסגעמישט, און ווען זיי קומען צו איהם, פאלט דאס שלעכטע אראפ און דאס גוטע קומט ארויף... צוויי מענשען אבער האט ער אין דער מדינה, וואס איינער האט אין זיך סאמע גוטעס אליין און דער צווייטער רשעות אליין. אז דיביידע — האט דער מלך מורא — וועלען זיך אמאל צוזאמענטרעפען, וועט זיין גאנצע חכמה נישט העלפען, וועט מען ווייטער הענגען און קעפען.

די בת מלכה האט זיך פארטראכט, געקלערט און געקלערט און נישט פארשטאנען, וואס דער מלך מיינט.

— עט, — מאכט זי, אוועקווארפענדיג מיט דער האנט, — פארט אן אלטער!

איינמאל איז אין דער עיר־המלוכה, אין דער רעזידענץ, געווען א גרויסער יריד און עס זענען זיך צוזאמענגעפאהרען און צוזאמענגעקומען אלע מענשען פון דער מדינה. צווישען זיי זענען אויך געוועזען די צוויי מענשען, פאר וועלכע דער מלך האט מורא געהאט: דער גאר גוטער, און דער גאר שלעכטער.

און עס איז געשעהען אזא מעשה:

אז דער גאר שלעכטער האט דערזעהן די לערע תליה אינ־מיטען מארק, האט ער געזאגט הויך פאר אלע:

— עולם, עס איז א רחמנות אויף אייך! איהר האט שוין לאנגע יאהרען נישט געזעהן דעם נחת, ווי פושעים הענגען און דריגען זיך אין דער לופטען...

— אמת, אמת! — האט אנגעהויבען דער עולם צו מורמלען.

דאס האט געהערט דער גאר גוטער און האט זיך אנגערופען:

— עולם, מזל מיט ברכה איז מיט אייך! גאט און שעהנע מלאכים זענען מיט אייך; איהר לעבט אזוי גוט און פרום, אז קיי־נער פון אייך האט נישט פארדינט מען זאל איהם הענגען.

— אמת, אמת! — האָט דער עולם ווייטער געמורמעלט.

— ניין, — האָט זיך אָנגערופען דער נאַר שלעכטער, — די וועלט איז קיין הימעל נישט, דאָ וואוינען קיין מלאכים נישט! עס איז בלויז זינד; נאַר דאָ זענען אזוינע פושעים, אזוינע רשעים, אזוינע זינדיגע פאר גאָט, אז איינער האָט מורא דעם צווייטען צו פארקלאָגען, עס זאָלען זיינע אייגענע זינד נישט ארוים אויף דער זון און דעריבער שטעהט די תליה לעדיג!

דער עולם שווייגט, און איז אפילו אביסעל אין כעס.

דער גוטער וויל אָנהויבען צו רעדען, נאַר דער שלעכטער לאָזט איהם נישט קומען צום וואָרט...

— רבותים! — האָט ער ווייטער אויסגעשריען, — אויב איך זאָג נישט אמת, באווייזט! לאָמיך זעהן, עמיץ פון אייך זאָל זיך פיהלען אזוי גוט, אזוי פרום, אזוי ריין פאַר גאָט און פאר לייט, ער זאָל קיין מורא נישט האָבען און אָנווייזען מיט'ן פינגער, וועמען מען דארף הענגען! מען זאָל ק י י נ ע ם נישט דארפען הענגען איז אוממעגליך!

דער עולם רוקט זיך צוריק, ווי דערשראָקען.

— איהר זעהט, פושעים! — שרייט דער שלעכטער, — איהר זעהט, ווי אמת מיינע ווערטער זענען! האָ! נו, וועל איך אייך באַ־ווייזען, אז איך בין ריין! אז איך האָב קיין מורא נישט!

— אָט דעם דארף מען הענגען! און ער האָט אָנגעוויזען אויף גאַר דעם גוטען.

דער עולם האָט זיך נאָך מעהר דערשראָקען.

דער גוטער וויל ווייטער רעדען, נאַר דער שלעכטער לאָזט איהם ווייטער נישט קומען צום וואָרט.

— נישט אומזיסט האָט ער אייך געלויבט! נישט אומזיסט! די תליה וויל ער אונטערברענגען! די תליה, אַהין וועלכער איהר וואָלט אראָפּ פון גוטען וועג און אייערע קינדער וואָלטען אַז גאָט פארגעסען. ווערגט איהם! ווער וויל באווייזען, אז ער איז נישט זיין קרוב, נישט זיין גואל — נישט זיין שותף, נישט זיין גליי־כען, — ווער עס וויל נישט פארדעקען פרעמדע זינד, כדי מען זאָל זיינע אויך פארדעקען, דער זאָל העלפען הענגען!

און אז דער שלעכטער האָט אַרויסגענומען אַ שטריק פון בור־זעם, האָבען זיך אויסגעשטרעקט הונדערטער הענט צו הילף און אין אַ רגע אַרום איז דער גאַר גוטער געהאַנגען...

נישט אומזיסט האָט זיך דער מלך געשראָקען — מען האָט די תליה באַניים...

װעגען אַ שװימער, אַ דאַך־באַשלעגער און אַ פאַרצעלײען מײדעלע.

(דרײ טרױעריגע געשיכטען).

פאַר אונזערע הײמיש־געבאַקענע פילאָזאָפען מאַמריסטען, דאַס הײסט פאַר די אַלע, װאָס רעדען פיעל, און הערען אַזױ װעניג, האָב איך דרײ טרױעריגע געשיכטען צו דערצעהלען: װעגען אַן אױסטערלישען שװימער אױף׳ן הײמישען טײכעל, װעגען אַ בלעכער, בעסער געזאָגט, אַ דאַך־באַשלעגער, װאָס האָט נישט געװאָלט אַראָפּלאָזען קײן אױג פון דאַך, און װעגען אַ שטיקעל פאַרצעלײ, װאָס מען האָט אַרױסגעװאָרפען פון אַ הױכען פענסטער...

און ראשית, דער שװימער איז אַן אױסטערלישער שװימער געװען. אַ פרײד געװען צו קוקען, װי ער מאַכט מיט די הענט אױף׳ן װאַסער־שפּיגעל, טײלמאָל נאָר מיט די פ י נ ג ע ר פון די הענט, למשל, בײם שװימען אױף׳ן רוקען, און טײלמאָל נאָר מיט די פינגער פון די פיס אַלײן. מאַנכע פּאָליטישע מענשען שאָקלען מיט זײ, על פּי סוד, אין די שטיװעל, און דער — פראַנק און פרײ איבער׳ן הײמישען טײך, װאָס פליסט שטיל און געלאַסען אונטער דער קהל־שטוב, מיט דער מקוה, שול און בית־המדרש צוזאַמען, און לאָזט זיך העט, העט װײטער, פון װאַנען דאָס אַלץ זעהט זיך אַרױס, װי שװאַרצע, ציטערדיגע פּינטעלעך. נאָר נישט װעגען די פּינטעלעך געהט עס; װעגען שװימער, װעגען דעם גרױסען, אױסטערלישען שװימער פון אױבען, איבער׳ן שפּיגעל פון הײמישען טײכעל, אונטער׳ן שפּיגעל פון הױכען הימעל! אַ פּעט מענשעל איז עס געװען, און װי באַקאַנט איז פעטס לײכטער, װי װאַסער, און דעריבער שװימען פעטע אַזױ לײכט פון אױבען, און

אז ער פלעגט נאך אנגעמען פולע לונגען מיט לופט, פלעגט ער בלייבען שטיל אויסגעצויגען אויפ'ן שפיגעל פון טייך; אפילו מיט די פינגער פון די פיס נישט גערירט! און אזוי שטיל, אזוי בשלום־ושלוה'דיג, אז פון ווייטענס האט זיך געדאכט: א טויטער וויגט זיך שטיל איבער'ן וואסער... א דערטרונקענער שווימט צום ברעג... נאהנט ערשט האט מען געזעהן, אז ער לעבט און האט אפענע אויגען; אפענע בלויע, כאטש נישט טיפע אויגען, וואס קוקען ארויף, ארויף גלייך אין הימעל אריין... און נישט נאר אויפ'ן רוקען שווימט ער! באריהמט איז אויך געווען זיין „קלאפטער״: א האנט נאך א האנט, אהן גערויש, אהן א שפריץ — קוים, קוים פון אוי־בען דאס וואסער געגלעט! אדער „פראש־פראש״, געשווינד, איי־לענדיג... נאר דאס פלעגט ער באנוצען ביים אוועקשווימען ווייט, ווייט פון קהל־שטוב, פון מקוה, שול און בית־המדרש, צו וועלכע ער פלעגט דערנאך צוריק קומען „קלאפטער״, אויפצוזוכען זיינע מלבושים צוריקצוקומען צו קהל...

מיט איין ווארט: ש ע ה ן פלעגט ער שווימען. אמאל אויך ווייט; אבער קיינמאל נישט טיף! אונטערטוקען זיך, אדער ווי מען רופט עס: „נורקיוועו״ איז נישט געלעגען אין זיין נאטור! ער האט זיך איבער'ן טייכעל ווי געגליטשט... פון אויבען, פון אויבען...

וואס אונטען טוט זיך, ווי עס לעבט זיך אונטען, צווישען זאמד און שליים און אהן א ליכטיגען שטראל, — דאס האט איהם קיינמאל נישט אינטערעסירט... אונטען איז נישט שעהן, אפשר נאר — צו טיף...

אבער בשעת ער פלעגט ארומשווימען פון אויבען, האט אונ־טען נישט גערוהט! גאט ווייסט פון וואנען עס איז אויפ'ן זאמד א זאמען געפאלען, א לעבעדיגער זאמען, און דערפון איז א וואַ־סער־פלאנץ ארויס... קיין ציטרין, קיין פאמעראנץ, קיין אתרוג— דאס מוז שטעקען אין פעטער ערד און באדען זיך אין לופט, נאר א קבצנ'ישע וואסער־פלאנץ, וואס איז יוצא מיט'ן גרינעם ציט־ריגען וואסער־שיין און צוואוואקסט זיך אין דער נאסער פינסטער־קייט פון שעה צו שעה... און וואקסענדיג צושפרייט זי זיך, פאר־וויקעלט זיך און ציטערט ביי יעדער באוועגונג פון שטילען וואַ־סער, און דאך ארבייט זיך עס פאמעלעך, פאמעלעך ארויף א גע־

מיינע, נאר א פרוכטבארע וואסער־פלאנץ... אין דער לענג און אין דער ברייט וואקסט זי... דערפון אבער האט דער אויסטערלישער שווימער נישט געוואוסט. און פון וואנען? ער פלעגט זיך נישט אונטערטוקען, נישט טיפער אראפלאזען, האט די וואסער־פלאנץ אהן זיין וויסען זיך צוואוואקסען און אהן זיין וויסען זיך געמעהרט, און אז דער אויסטערלישער שווימער האט פלוצלונג אנגעריהרט זי מיט א פוס, איז עס נישט צו זיין גוטען געווען!

עס איז איהם פלוצלונג איינגעפאלען: „טריט וואסער!" ער פרואווט און געהט טריט וואסער, און טרעפט צו דער וואסער־פלאנץ און פארטשעפעט א פוס אין עפעס קאלטעס, ווייכעס און לענגליכעס. ער דערשרעקט זיך: פון וואנען? וואס? קען ער דען נישט דעם טייך? און שרעק איז דער ערגסטער יועץ!... ער האט זיך אנגעהויבען ארויסצוארבייטען, ארויסצוואוויקלען זיך פון די לאנגע, קאלטע, ווייכע שלאנגען, און האט זיך אליין אין זיי וואס אמאל מעהר פארפלאנטעט... וואס מעהר ער האט זיך געווארפען פאר שרעק, מעהר פארוויקעלט האט ער זיך אין דער ארעמער קבצנ'ישער וואסער־פלאנץ, וואס וואקסט פון אונטען ארויף, און אלץ שטארקער און שטארקער האט עס איהם אראפ און אראפ גע־צויגען!... אט זעהט שוין דער הימעל נישט מעהר פון גרויסען, ווייטען שווימער, ווי א קאפ; דער שעהנער לייב איז שוין פאר־שוואונדען... אט נישט מעהר, ווי שרעקליכע, אפען־געריסענע שוויי־מער־אויגען... אט שוין נישט מעהר, ווי עטליכע לענגערע האר, וואס קריכען איבער'ן וואסער, ווי שווארצע ווערעמלעך, ענדליך ווערט דאס אויך פארשוואונדען...

אוים שווימער!

נישט בעסער האט אויסגעפיהרט א געוויסער דאך־באשלעגער, וואס האט זיך, נאך יאהרען פון מיה און מאטערניש, צו א הויך הייזעל דערשלאגען. ביליג האט ער עס געקויפט און באלד זיך גענומען דעם דאך צו באנייען. פארוואס גראד דעם דאך? ווייל דאס ק א ן ער, דאס איז זיין מלאכה, צו דעם ברויך ער קיי־נעמס האנט, קיינעמס עצה נישט!

פרעמדס האט ער פיינט!

און אז ער האט באנייט דעם דאך, האט ער שוין פון איהם קיין פוס און קיין אויג נישט אראפגעלאזט. ניט אן, און מוז בלייבען דער רייכסטער, דער שענסטער און דער שטארקסטער דאך אין שטאדט. וואס אין קעלער טוט זיך, איז נישט זיין זארג; דערויף איז ער קיין מבין נישט. וואס עס הערט זיך נאך טיפער, ביים פונדאמענט, איז נישט זיין זאך. אויפ'ן דאך, אין דער העכסטער הויך, איז פאר א דאך־באשלעגער, אזוי פריי, אזוי גוט... און א דאך פארלאנגט אן אויג! ווינטער מוז ער אפקערען דעם שניי... קוים עס פאלט אביסעל שניי, ער שטעהט שוין אויבען מיט'ן בעזעם! זומער־צייט האט ער נאך מעהר צו טון מיט'ן דאך! אט באווייזט זיך א גרעזעל (גאט ווייסט, פון וואנען דער זאמען דערצו האט זיך גענומען) אין א שפעלטעל צווישען צוויי בלעכען — רייסט מען עס אויס... אניט צוואוואקסט זיך דער קבצן און צושפארט די בלעכען פון אויבען! אט באווייזט זיך ערגעץ אויף א בלעך א שטיקעל שפרענקעלע, א פלעקעל א געלס, דאס איז געפעהרליך! עס הויבט אן ראסטען; און ער האט מיט זיך א קליין טעפעלע סמאלע מיט א פענזעל און פארכאפט, און פארשמירט... אמאל בויגט זיך אויס אן עק פון א בלעך, פון ווינט, צי פון דער זון, עס וועט זיך באלד איבערלעגען, ווי א „פאפלינקי" — געשווינד לויפט ער נאך בליי און לייט־אייזען — די בלעך וועט זיך שוין נישט ריהרען!...

און אזוי טאג אויף טאג, טאג אויף טאג! זאל דער הימעל זעהן, ווי ער היט אפ זיין אייגענעם דאך און נחת האבען פון זיין גלאנץ...

אונטען האט זיך דערווייל אויך עפעס געטאן...

אין קעלער אריין איז וואסער גערונען. רעגען־וואסער, שנייוואסער און אזוי פון גאס — רינשטאק־וואסער... פון דעם ווייסט קיין דאך־באשלעגער נישט. פונדאמענט און קעלער זענען נישט זיין פאך... און ווען ער איז פלוצלונג געוואר געווארען... נישט צו זיין גוטען איז עס געווען!

פאמעלעך, פאמעלעך, באטש אהן זיין וויסען, איז דאס וואסער צו די פונדאמענטען צו, און האט זיי אונטערגעוואשען, דורכגע־

נעצט, צווישען ציגעל און ציגעל זיך ארייגגעדריקט און דעם גאנ־
צען פונדאמענט צורודערט...

אויבען שטעהט דער דאך־באשלעגער און קלערט: ווי גלאנצט
דער דאך! ווען ער האט לבנה און שטערען, וואלט ער א הימעל
געווען! און אין דערזעלבער רגע: טראך! נאך אמאל: טראך!

צי דונערט פון ריינעם, בלויען הימעל?

ניין, דער ריינער, בלויער הימעל איז רוהיג; נאר דאס הייזעל
פלאצט און פאלט און באגראבט דעם דאך־באשלעגער אין זיך!

מיר בלייבט נאך די דריטע, די לעצטע מעשה.

אמאל איז געווען א קארטאפעל־קינד... אין א הייל אין דער
ערד איז עס געבוירען געווארען (גאט ווייסט, פון וואנען דער זאמען
האט זיך דארט גענומען!) און דארט האט עס געלעבט און גע־
קווענקעט, געלעבט און געקווענקעט.

דער זאמען, וואס גאט ווייסט, פון וואנען ער האט זיך גענו־
מען, האט נאר א מוטער געהאט. און די מוטער האט איהם קוים
מיט קארטאפעל און נישט צו דער זאט געשפייזט, מעהר האט
זי איהם נישט געקאנט געבען, אפילו קיין נאמען נישט! קארטא־
פעל — דאס ווייסט יעדער דאקטאר — פארמאגט אין זיך ווייניג
פאספאר און אהן פאספאר קאנען זיך די ביינער רעכט נישט אנט־
וויקלען. ביינער דארפען: פיש, פלייש און דער עיקר—מילך. די
האבען אסך פאספאר אין זיך און דערפון ווערען די ביינער גע־
בויט. דאס קינד, וואס האט זעלטען אמאל אביסעל וואסערדיגע
מילך געזעהן, — און פלייש און פיש אין דער שענסטער שמחת־
תורה־נאכט אפילו אין חלום נישט געזעהן! האט דעריבער שמאלע
שוואכע ביינדלעך געהאט... און ווי מאגער און ווי דאר עס איז
נישט געווען, ווי ווייניג פלייש עס האט אויף זיך נישט געהאט,
האבען עס די שוואכע פיסלעך נישט געקאנט דערטראגען, זיי האָ־
בען זיך געבויגען אונטער דער לאסט; ווי צוויי פיילענבויגען האָ־
בען זיי זיך אויסגעדרעהט... און דאס קארטאפעל־קינד האט זיך
אין דער נאסער, פינסטערער הייל אויף אלע פיער גערוטשט...

טײלמאַל האָט זיך עס אויך פון דער חייל אַרויסגערוטשט. בפרט אין אַ שעהנעם זומער־טאָג... עס האָט געבענקט אַרויס און אַרויס... און געבענקט האָט עס: נישט צו דער זון, נישט צו ליכט און װאַרעמקײט אָדער צו פרײער ליכט... נאָך װאָס? עס האָט געבענקט צום קאַלך, װאָס מען האָט אַלס מיסט אױפ'ן פרײען פעלד פאַר דער הײל צושפּרײט... דעם קינדס אינסטינקט האָט איהם אונטערגעזאָגט: עס קאַלך! עס האָט איהם געיאָגט צום פּאַס־פּאַר אינ'ם קאַלך!...

און עס האָט זיך גערוטשט אויף אַלע פיער דאָס קאַרטאָפעל־קינד אין דער נאַסער, פינסטערער הײל, און טײלמאַל האָט זיך עס אויף אַלע פיער אַרויסגערוטשט פון דער הײל, און אָהן דער מוטערס װיסען — קאַלך געלעקט... זי װאָלט עס נישט דערלאָזט! מיט אַמאָל אָבער האָט זיך דעם קינדס לעבען פאַרבעסערט. די מוטער איז נישט רײכער געװאָרען, האָט אויך קײן בעסערע אַרבײט נישט באַקומען. געשעהען איז עפּעס אין דרױסען: אַ שטאָדט־עושר האָט זיך, נישט װײט פון דער הײל, אַ זומער־װאוי־נונג, אַ קלײן פּאַלאַצעל געבױט; — די קיך פון פּאַלאַץ איז אױס־געקומען פּונקט קעגען דער הײל; און פ אַ ר דער קיך איז זיך אַ בערגעל מיסט געװאַקסען, פון טאָג צו טאָג, פון שעה צו שעה, און אין דעם בערגעל איז פאַר'ן קאַרטאָפעל־קינד אַ גן־עדן, אַן אוצר געװען, אַן אוצר פון אַלערלײ שיריים פון רײכען טיש...

דאַמאָלט האָט עס דעם קאַלך פאַרגעסען, און האָט זיך, װי אַ װאָרעם, אין מיסט געגראָבעלט, איבער'ן בערגעל מיסט געצװיגען און געשפּײזט זיך...

אויף יענער זײט פּאַלאַץ האָט זיך אַ גאָרטען צוגעװאַקסען, אַ גאָרטען מיט בלומען... נאָר אַזױ װײט האָבען דעם קאַרטאָפעל־קינדס פּיסלעך נישט געטראָגען... און: נאָך װאָס בלומען? אי־בער'ן קאָפּ האָט זיך אַ ליכטיגער, בלױער הימעל געצױגען; װאָס האָט עס צום הימעל? אַזױ הױך הױבט דאָס קאַרטאָפעל־קינד דאָס אַנגעלאָפענע קעפּעל מיט די װאַסעריגע אױגען נישט אױף!... אין בערגעל פאַר דער קיך האָט עס געגראָבעלט, גאַנץ אָפט אַפילו די הענט נישט באַנוצט, און גלײך מיט'ן הונגעריגען מױל געשלונגען... אויפגעהויבען דעם קאָפּ האָט עס שפּעטער, שפּעטער, ערשט

אינמיטען זומער, ווען עס האט זיך שוין געהאט אנגעגעסען כמעט צו דער זאט, ווען די פיסלעך האבען זיך אביסעל געשטארקט און אויסגעגלייכט... און אויך דאמאלט, נישט צום הימעל, נאר צו די פענסטער פון פאלאץ, פון איבער דער קיך... און דערזעהן האט עס — ווייסע פארהאנגען...

איינמאל דאך האבען זיך די פארהאנגען צורוקט און צווישען זיי האט זיך עפעס באוויזען — א קליין, ראזיג קינד, מיט גרויסע, גרויסע אויגען אין א ווייס, מיט שטערענדלעך באשאטען, קליי־דעלע... פארציטערט איז דאס קארטאפעל־קינד אדער דאס מיסט־קינד געבליבען... און האט לאנג, לאנג פון פענסטער קיין אויג נישט אראפגעלאזט. נישט געקאנט אראפלאזען! דער פארהאנג האט זיך צוריק פארמאכט, און ער האט אלץ געקוקט און גע־קוקט... אין די וואסעריגע אויגען האט אנגעהויבען א ליכטיגער שטראל צו בלאנדזשען... ביינאכט האט ער וואונדערליכע, נישט פארשטאנענע, חלומות געהאט; דאס קליינע מיידעלע (עס איז א קליין מיידעלע געווען) איז פארשוואונדען געווארען, נאר דאס קארטאפעל־קינד האט שוין אויפגענומען אין ארעמען הערצעל איהר זיסע געשטאלט. ער האט זי שוין נישט פארגעסען! ער האט זי פארשלאסען אין זיך, ער זעהט זי בייטאג, ער חלום׳ט פון איהר ביינאכט... א הייליגען סוד האט ער אין זיך איינגעשלאסען, און ער פלעגט זיך שוין ארויסרוטשען פון דער הייל נישט צוליעב דעם קאלך, אפילו נישט צוליעב שיריים אין מיסט, נאר צוליעב דעם פענסטער מיט די ווייסע פארהאנגען, צווישען וועלכע ער האט א אמאל דאס בעסטע און דאס שענסטע געזעהן און ער האפט, און הערט נישט אויף צו האפען, נאך אמאל עס צו זעהן...

און ער האט זי דערזעהן נאך אמאל.

נאר דאס איז שוין נאר, גאר סוף זומער געווען... און אויך נישט צו זיין גוטען...

מען האט זיך פון פאלאץ ארויסגעצויגען... צוריק אין שטאדט אריין... מען האט די פארהאנגען אראפגענומען, מען האט א פענס־טער געעפענט און פלוצלונג האט א האנט אנגענומען דאס קליינע נעהאפטע, גע׳חלום׳טע מיידעלע און פאר׳ן קארטאפעל־קינד אין מיסט ארייגעשליידערט...

און דאס קליינע געהאפטע, גע׳חלומ׳טע האט אויף א ביין געטראפען, און עס האט געפלאצט דאס געהאפטע, גע׳חלומ׳טע פארצעלייענע מיידעלע, און עס איז ארוים — אביסעל זעגעכץ!...

און דער מוסר דערפון?

1) נעמט טיפער!

2) קוקט אויף די פונדאמענטען און זייט וויסען, אז —

3) פארצעלייענע אידעאלען, וואס מען ווארפט פון דער הויך פאר קארטאפעל־קינדער זענען פול מיט זעגעכץ...

דער באַרד.

אין די ערגסטע צייטען זענען פאַראַן גוטהאַרציגע מענשען, וואָס האָבען ליעב, וועניגסטענס, גוטע בשורות אָנצוזאָגען, און אַז דעם דיכטער איז געבוירען געוואָרען דער ערשטער לעזער, האָבען זיך געפונען גוטע לייט, וואָס האָבען זיך אויפגעהויבען אויפ'ן העכסטען שטאָק און זענען געקומען אין דיכטערס דאַך־שטיבעל אַריין, אָנזאָגען איהם אַ מזל־טוב.

— מזל־טוב דיר, דיכטער, מען הויבט דיך אָן לעזען און פאַר־שטעהן.

און אַז דער דיכטער האָט זיך נישט דערפרעהט, האָבען זיי צוגעגעבען:

— אמת, איין שוואַלב מאַכט קיין זומער נישט. דאָך איז ער נישט ווייט; עס וועט קומען דער טאָג, ווען דיינע ליעדער וועלען אַרויסקלינגען פון אַלע פענסטער, דיינע מעלאָדיען וועלען געזונגען ווערען, און די הויף־מוטער וועט מיט דיין ליעב־זים געזאַנג איינ־שלעפען איהר ליעב קינד. דיינע געפליגעלטע ווערטער וועלען זיין אין חתן־כלה'ס מויל און דער אָרעמער בלינדער בעטלער אין גאַס וועט פאַרהאַלטען די פאַרבייגעהער מיט דיינע זים־קלינגענדיגע ריימען.

אַזוי האָבען די גוטע מענשען געזאָגט און דער דיכטער איז דאָך נישט פרעהליך געוואָרען און האָט זיי מיט אַ טרויעריגער שטימע געענטפערט:

— איך האָב איך פאַר דער גוטער בשורה נישט מיט וואָס אויפצונעמען. נעכטען האָב איך מיך מיט מיין קאָנאַרעק מיט'ן

לעצטען שטיקעל צוקער צוטיילט. פאר דאס, אויב איהר ווילט, וועל איך אייך א מעשה'לע דערצעהלען...

זיי האבען א זיס־זויערליכע מינע געמאכט און זענען באַ־שטאנען.

— אין אלטע צייטען איז אין אלטער שטארקער בורג א יום־טוב געוועזען — א דרייפאכיגער יום־טוב. דער הער פון דער בורג האט זיין נאמען־טאג געהאט, ער איז צוריקגעקומען פון שלאכט־פעלד אלס זיגער און — ער האט זיך מיטגעבראכט א יפת־תואר — א געפאנגענע.

אילומינאציע.

אויף די גרינע, קאלטע בריסט פון וואסער, וואס רינגעלט ארום די בורג, זענען ברענענדיגע פעסער סמאלע געשוואומען. די אלטע מויערען זענען באהאנגען געווען מיט גירלאנדען און פאר־שידען־פארביגע לעמפלעך ביז די העכסטע שפיצען. די איינ־וואוינער פון טאל האבען די גאנצע נאכט אויף די קליינע דעכלעך וואך געהאלטען און די פונקען, וואס זענען אויף זיי פון דער בורג געפלויגען — אפגעשארט, ווי מיט בלוט אנגעגאסענע רוחות־אוי־גען, האבען די גאטישע פענסטער געפלאמט...

און אין סאלאן, וואו די גרויסע סעודה איז געווען, בליצט! עס פלאמען די שמעקעדיגע וואקס־ליכט. עס פינקלען דיאדעמען אויף די דאמען־קעפ, די גארטעל ביי די העלדען. עס בלאנקט זילבער, גאלד און קריסטאלען־געשיר אויפ'ן טיש און פלאקערען די פנים'ער פון וויין, די דאמען־אויגען שלאגען פונקען — — —

און דאך איז נישט היימליך ביים טיש.

— וויין, ווייב איז דא — זאגט מיט א גערונצעלטען שטערן דער באראן — וואו איז געזאנג?

— גרויסער, מעכטיגער זיגער — האט מען געענטפערט — עס זענען אין דיין לאנד באַרדען געווען... האבען זיי פאר דיר פרעכע ליעדער געזונגען און מיר האבען אויף דיין באפעהל, זיי געהאנגען!

— איז קיין איינציגער געבליבען, ער זאל זינגען ביים טיש?

די הויף־לייט שווייגען. נאר אן אלטער קאמערדינער גענעהנט זיך בוקענדיג און זאגט:

— איינער, וואס האט נאך נישט די עהרע געהאט פאר דיינע אויגען צו זינגען, איז געבליבען; ער איז אין טאל... זיין מוטער שטארבט, און ער זיצט ביי איהר בעט און פאריאגט מיט זיין געזאנג די שרעק פאר'ן טויט פון איהרע אויגען.

— ברענגט'ן! — קלינגט דעם באראנס קורצער באפעהל —

און מען האט'ן געבראכט אין קייטען געשמידט.

— ווילסט מיך טויטען, — זאגט דער בארד — טו עס באלד, זאל זיך מיין נשמה מיט מיין מוטערס נשמה טרעפען אויפ'ן וועג...

— זינג! — באפעהלט דער באראן.

— נעמט איהם די קייטען אראפ! — ווענדט ער זיך צו די חאלאבארדען, וואס האבען איהם געבראכט.

— וואס זאל איך דיר זינגען? — פרעגט דער בארד.

— זינג פון מיין זיג — פון די שטעדט, וואס איך האב פארברענט, פון די שלעסער, וואס איך האב צושמעטערט, פון העלדען־העלזער, אויף וועלכע איך האב מיין פוס געשטעלט, פון די בלוטיגע קעפ אויף די שפיצען פון אונזערע שפיזען — פון גלאנץ פון די טייערע אוצרות, וואס מיר האבען גערויבט!

— דאס קאן איך נישט, באראן! פאר'כשופ'ט איז מיין ציטער, און ריהר איך אן איהרע סטרונעס, וועלען די טייכען בלוט, וואס דו האסט פארגאסען, אנהויבען זידען... און דאס געקרעכצערייי און געשילטערייי פון די געטויטעטע וועט זיך וועקען, און דאס געפייפערייי פון די פייערדיגע שלאנגען, און דאס פארשטיקטע כארכלערייי פון געשענדעטע פרויען און די שרעק־רופען פון געשפאלטענע קינדער — דאס אלץ וועט זיך וועקען — און נישט פרייד וועל איך אייך געבען, נאר שרעק — שרעקליכע אנגסט. אייערע אויגען וועלען אייך פון די קעפ ארויסקריכען, אייערע האר וועלען זיך, ווי די שלאנגען צוזאווארפען —

— שווייג! באפעהלט דער באראן און זיך איינהאלטענדיג, זאגט ער ווייטער:

— נו, זינג די שעהנהייט פון מיין געפאנגענער ליעבשאפט. זינג איהרע אויגען, און פארגלייך זיי צו די שטערען, איהר בלאס געזיכט — און פארגלייך עס צום ריינסטען מארמאר, איהר שלאנקען קערפער — און פארגלייך עס — נו, געפין דו דעם פארגלייך.

— הייליג איז מיין ציטער און ריין — ענטפערט דער בארד,— קיין שאנד און זינד שפילט זי נישט... עס וועט איין סטרונע פלאצען נאך דער צווייטער... איהר אומגליק נאר קאן איך זינגען — די וואונדען, וואס וועלען איהר ארויסשפראצען אונטער דיינע זינדיגע קושען, דאס פארלעשען פון איהרע אויגען, וואס דו וועסט אויסזויגען מיט דיינע שאנד־דורשטיגע ליפען.

— שווייג! — נאר ער האלט זיך ווייטער איין, ער וויל דעם דרייפאכיגען יום־טוב זיך נישט צו שאנדען מאכען — זינג פון פרייד — פון וויין, וואס פערלט זיך אין גאלדענע — —

— בלוט פערלט זיך אין דיין בעכער — האקט איבער דער בארד — שוויים און בלוט זופען דיינע ליפען — —

און דער באראן גיט א ווינק, ער זאל שווייגען, און ווענדט זיך צו זיינע העריען:

— דריי מאל האט מיר געענטפערט דער בארד, צי האט איהר פארשטאנען זיינע רייד?

— קיין ווארט, — ענטפערען אלע, ווי איין מאן.

— איהר האט איהם דאס לעבען גערעטעט — זאגט דער באראן — און איהם פארשליסט!

און אין פינסטערען קעלער זיצט דער בארד. דריי מאל אין טאג דערלאנגט מען איהם דורך א לאך אין דער וואנט ברויט מיט וואסער. אין דער פינסטערקייט זעהט ער אפילו נישט די האנט. וואס דערלאנגט עס איהם...

— נעבעך! — זיפצען אפ די גוטע לייט, וואס האבען די בשורה געבראכט.

— און דאך — דערצעהלט דער דיכטער — איז ער גליקליך געוועזן. ווייל גליק שטעקט אין דער מאכט. ווער, האט ער גערעכענט, איז שטארקער פאר איהם?

נישט קיין העלד געבוירען, קיין וואפען נישט געטראגען, קיין

הערשער־רעכט פון קיינעם נישט גע׳ירש׳נט, און דאך ציטערט פאר איהם די בורג, ציטערט איהר הערשער! מען ציטערט פאר זיין ווארט, פאר׳ן שטילסטען קלאנג פון זיין צימער!

ער זיצט אין דער פינסטער און זיין נשמה באדט זיך אין ליכטיגען נחת: איך בין דער שטארקער, מיך איינעם מוזען זיי אלע היטען, זיי, די שטארקע, די באוואפענטע, די הערשער!

און עס פליסען אוועק שטונדען, טעג, וואכען, מאנאטען און יאהרען — ער צעהלט זיי נישט; ער פיהלט נישט דעם גאנג פון דער צייט! איהרע שטילע פליגעל באריהרען נישט זיין געזיכט, און זייער גערויש קומט נישט אין זיינע אויערען אריין — ער פיהלט נאר זיין אייגענע קראפט און נאגט פון איהר שטילען און זיכערען תענוג! ארמאטען און טראמפייטען קאנען זיין שוואכע שטימע נישט פארשטילען! מען ציטערט פאר איהם, פאר שרעק האט מען איהם איינגעמויערט —

ער שלאפט נישט, דער בראן! לענדער האט ער איינגענר־מען, בורגען צושטערט — וועלדער ציטערען פאר איהם און זיינע הערשער, און ער ציטערט פאר מיר; כל־זמן איך לעב שרעקען איהם וויסטע חלומות, וואקעלט זיין טראן, איז פארגיפטעט זיין זינדיג לעבען...

— איך בין די קראפט!

קעגען וואס דערצעהלט ער עס? וואונדערען זיך די גוטע לייט, וואס האבען די גוטע בשורה געבראכט. און דער דיכטער רוהט זיך אפ א וויילע און ענדיגט זיין ערצעהלונג:

אויף אלץ קומט דאך זיין צייט! און, נאך לאנגע לאנגע טעג און נעכט, וועקען איהם טריט אין קארידאר און א געקלאנג פון אייזען.

— זיי קומען מיך טויטען! מיינט דער בארד און וויל אקעגען געהן דעם טויט מיט פרייד. דער טויט פון שטארקען איז שטאר־קער פון זיין לעבען. פאר זיין באפרייטען גייסט, וועלען זיי מעהר ציטערען — איך וועל זיי צו חלום קומען!

נאר ער האט א טעות געהאט.

— מיר זענען געקומען דיך באפרייען! — רופט מען צו איהם מיט פרייד און מיט אייזען ברעכט מען די טויער — א שטראם ליכט יאגט אריין —

— ווי אלט ער איז געווארען! — באמערקען די באפרייער.

— ווי ווייס זיינע האר!

— דאך די אויגען ברענען!

נאר די אויגען לעשען זיך און מיט א געבראכענער שטימע פרעגט דער בארד:

— באפרייען ווילט איהר מיך? מען האט שוין פאר מיר קיין פחד נישט? אזוי אלט בין איך?

און די באפרייער ענטפערען:

— נישט מורא האט מען פאר דיר; מען האט זיך צו דיר פאר־בענקט! יעצט פארשטעהט מען דיך, און מען וויל עס הערען פון דיין מויל אליין! דער באראן אליין האט זיך אן דיר דערמאנט... ער אליין שיקט נאך דיר. זיין נאמענס־טאג איז היינט און ביים טיש איז אנגעגרייט, ביי זיין רעכטער האנט, אן עהרען־שטול פאר דיר און גאלדענע בעכער אויפ'ן טיש. און די הויף־דאמען זענען זיך אין די גערטנער צולאפען זוכען בלומען אויף א קראנץ פאר דיר... און די הערען זאמלען אויף א געשענק פאר דיר — אן אייביג געדעכעניש... אזוי הויך שעצט מען דיך. מען האט דיך ליעב באַ־קומען — דיינע ליעדער פון טאל ווערען אין הויף געזונגען — —

— קום מיט אונז, דו האסט דיין גליק דערלעבט...

— איך ווייס נישט, — ענטפערט דער דיכטער — ווי לאנג איך האב אויף דעם גליק, פון וועלכען איהר רעדט, געווארט — איך האב די יאהרען נישט געצעהלט; נאר איבער די צייט בין איך ווילד באוואקסען געווארען...

— מען וועט דיך שערען און קרייזלען און מיט שמעקענדיג וואסער באגיסען — —

— און צופוילט זענען מיינע קליידער —

— נייע, זילבער און גאלד־געשטיקטע קליידער ווארטען אויף דיר — קום, געליעבטער דיכטער מיט אונז —

— ווי קאן איך אנטון — קלאגט זיך ווייטער דער בארד — די קעניגליכע קליידער, אז מיין ליים איז פארנאכלעסיגט געווארען

און אומריין ! — גוטע לייט, פיהרט מיך פריהער צום וואסער, וואס פליסט ארום שלאם, און לאזט מיך פריהער זיך באדען און וואשען !

דערויף זענען די גוטע מענשען בעשטאנען.

דער בארד איז אין וואסער אריין, אבער מעהר ארויפגעקומען איז ער נישט.

— ער האט זיך דערטרונקען ? — פרעגען די לייט דערשראקען.

— געוויס !

— פארוואס ?

— נאר וואס האט ער נאר געוואלט לעבען ?

דער שטראַל

(מעשה׳לעך).

1.

די אָפּטרינניגע.

און גאָט, וואָס וועט אייביג זיין, איז אייביג געווען, און האָט אייביג זיינע חלומות געהאַט. און מקוים און פאַרקערפּערט פלעגען ווערען די חלומות, נאָר אויך באַלד פאַרלוירען אין דער פינסטער־ניש פון אָנגעשיטעטע תהו ובהו...

חלומ׳ט זיך גאָט א טורעם, שטעלט ער זיך, דער טורעם, אין דער פינסטער אויפ׳ן שפּיץ, און פאַלט, און פּלאַצט, און צופּלאַצט, און עס ווערט פון איהם אַש און שטויב און זיי צושפּרייטען זיך אי־בער׳ן אומענדליכען תהו ובהו...

און חלומ׳ט זיך גאָט א ים, פאַלט ער אין דער פינסטערניש פון תהו ובהו פון געלעגער אַרוים, שלאָגט זיך אָן פעלזען און בערג פון אַנדערע געטליכע חלומות, און צופאַלט אויף וואַלען; די וואַ־לען אויף וואַסערלעך, אויף וואַסער־צונגען און וואַסער־שטראַלען; קומען ווינטען פון נאָך אַנדערע געטליכע חלומות, צוברעקלען און צוואָגען זיי ביז איינציגע טראָפּען... קומען שווערע, שוואַרץ־דורש־טיגע נעבעל און טרינקען זיי אוים...

און די נ י ד ע ר הויבט זיך אין דער פינסטער איבער דער ה ו י ך און שלינגט זיי איין... און וועלטען לויפען קעגען וועלטען, און שלאָגען זיך אָן, און פּלאַצען, און צופאַלען זיך אין די אָפּגרונטען פון תהו ובהו, און פאַרשווינדען. גלייך זיי וואָלטען קיינמאָל נישט געווען, און איבער די חורבות פון איינגעפאַלענע וועלטען, גיסען

זיך איבער די פינסטערע תהו־ובהו־וואלען, און זיי לאכען צו זיך, און שפעטען פון באשעפער און זיינע חלומות, און קראהען — מער־דער־געדאנקען פליהען אויף די שווארצסטע פליגלען איבער שטי־קער מפולת פון איינגעפאלענע חלומות, און שטעכען אוים, וואו עס עפענט זיך אין דער פינסטערניש ערגעץ אן אויג און וויל שיי־נען... און בייזע ווינטען יאגען, קאלערען זיך אין דער פינסטער־ניש, און פארשיטען מיט תהו־ובהו־אש, וואו עס וועקט זיך און עס וויל אויפפלאמען א פונק פון ווילען, פון לעבען.

ביז גאט האט אויף זיינע חלומות רחמנות באקומען און א טראכט געטאן: זאל זיין ליכט!...

און עס איז געווארען ליכט; פון זיך אויסגעשטראלט האט ער עס, פון שענסטען חלום, פון דער טיפסטער נשמה אויסגעשטראלט... געטליך ליכט.

און אין דער ליכטיגקייט האט זיך יעדער באשאפענער חלום אויף זיין ארט געשטעלט.

און אין דער פיינסטער ארדנונג איז אריבער א טאג נאך א טאג, און גאט האט דערזעהן, אז עס איז גוט. לעבען גוטען אבער האט ער אויך דאס שלעכטע דערזעהן; שאטען געהען נאך דעם ליכט... איז איהם, דעם גערעכטען גאט, באנג געווארען אויף זיין פון זיך זעלבסט אויסגעשטראלט ליכט, עס זאל לייכטען דעם ביי־זען, ווי דעם גוטען. און ער האט באשלאסען דאס ליכט נאר פאר גוטע, נאר פאר צדיקים צו באהאלטען, זאל עס זיין דער לוין פאר זייערע מעשים טובים...

און דאמאלט האט ער די ליכטער אין הימעל באשאפען: די זון זאל רעגירען בייטאג, לבנה און שטערען — ביינאכט, און די שטראלען, וואס ער האט געהאט אויסגעשטראלט פון זיך, האט ער צוריקגערופען — — —

און די שטראלען פליהען צוריק אין זייערע קוואלען. נאר איי־נער האט זיך אפגעריסען פון אלע; איז אפטריניג געווארען!

— די שלעכטע — האט דער אפטריניגער געטראכט — זענען די אומגליקליכסטע, און אויב זיי ווערען אצינד פון אלע מיינע ברידער פארלאזט, וועל איך מיך, זיי צוליעב, אפזאגען פון הימעל און בלייבען ביי זיי...

און דער אפטריניגער שטראל האט זיך ערגעץ אויף א שפיץ

בארג אין דאָרן־שטרויס באַהאַלטען. באַלד האָבען אויפ'ן שטרויס רויזען אויפגעפלאַמט, און דערווייל — האָט זיך דער הימעל צוריק פאַרשלאָסען.

איינס האָט דער שטראַל נישט געוואוסט, אַז, נ אָ ח נ ט צו דער ערד, איז די לופט אַזוי געדיכט, אַז ער וועט זי נישט דורכ־דרינגען, אַז ער וועט צו דער נידער קיינמאָל נישט קומען... אַז ער וועט בלייבען נאָר נענוג הויך, און וועט קיינמאָל די נידער נישט זעהן...

ווען ער האָט זיך דערפון דערוואוסט, איז שוין צו שפּעט געווען; איז דער הימעל געווען שוין פאַרמאַכט, און אַז ער האָט שטיל און פול חרטה, אַנגעקלאַפּט מיט אַ ציטערדיגען פליגעל, האָט איהם אַ רחמנות'דיגער מלאך געענטפערט:

— געה! נאָט וועט דיך דערזעהן און פאַרטיליגען, אָפּטריניגע איז ער נישט מוחל...

און אַראָפּ איז צוריק דער שטראַל.

און קיינער ווייסט נישט פון דעם פאַרלוירענעם שטראַל, פאַר וועלכען די הויך איז פאַרשלאָסען און די נידער צו טיף — און דאָך חלום'ט מען פון איהם, בענקט מען צו איהם... הערצער פיהלען, — נשמות לעכצען — נישט וויסענדיג...

2.

דער איינזאַמער שיפער.

דעם בארג צופוסענס — פליסט פארביי א וואסער. און איבער׳ן וואסער געהען שיפען, און פיהרען איבער פון לאנד צו לאנד — דעם פארגליווערטען מענשען־שוויים און מענשען־בלוט, אין געשטאַלט פון אלערליי, אויפ׳ן אָרט איבעריגע סחורות. אויך מענשען שיפען זיך אָפּט איבער פון טריקעניש צו טריקעניש, פון לאנד צו לאנד... ווערט עמיץ מיד פון לעבען אין איין לאנד, שיפט ער זיך איבער צום צווייטען. און, ווערענד א געוויסע צייט, דאכט זיך איהם, אז ער האָט אָנגעהויבען א נייע לעבען, אַ פריש לעבען... אז אַנדערער האָט, גערן אָדער נישט גערן־וויליג, אין וואָס עס איז זיין נשמה באַפלעקט, שיפט ער זיך איבער צו נייע שכנים, וואָס ווייסען נישט פון פלעק, און וועלען מיט די פינגער נישט טייטלען!

שיפען געהען איבער׳ן וואסער, גרויסע און קליינע, נאַר אלע פולע: פול סחורות. און אויך פול מענשען, וואָס קוקען מיט בענגשאַפט צום באָרט, וואָס זיי פארלאָזען, און מיט שרעקיגער האָפנונג צום באָרט, וואוהין זיי ווערען געשיפט. נאַר איין שיפעל געהט איינזאַם, זיין קאַפּיטאַן איז אויך זיין איינציגער פּאַסאַזשיר.

וואוהין רודערסטו, איינזאַמער שיפער? וואו פיהרט דיין וועג?

דער איינזאַמער שיפער ענטפערט נישט; מיט דער צייט האָט מען אויפגעהערט צו פרעגען, צו גריסען... נישט היימליך האָט אויסגעזעהן דאָס לערע שיפעל, נאָך וועניגער דאָס פינסטערע געזיכט פון איינזאַמען שיפער און זיינע קאַלט־שטראַלענדיגע אויגען. וואָס האָבען אַ בליצענדיגע מעסער דערמאָנט...

און א גאַנצען טאָג רודערט דער איינזאַמער שיפער. און ערשט ביינאַכט, ווען דאָס שיפעל, וואָס האָט קיין איינציגען לאַסטערען נישט, ווערט איינגעהילט אין נעבעל, שיפט ער זיך צום בארג, אַנקערט אין שאָטען פון פעלזען אָדער געוויקסען, און רוהט פאַרשלונ־

גען מיט'ן שיפעל אין נעבעל, ביז דער מארגענשטערן זאגט אן די בשורה פון א נייעם טאג. אבער רוהט דאס ש י פ ע ל, נישט ער...

דער איינזאמער שיפער ווייסט נישט פון קיין שלאף; זיינע ברעמען פאלען נישט צו; זיינע אויגען פארמאכען זיך נישט...

ער האט געאנקערט. און אט נעמט ער פון טאש א גרויסען שליסעל ארויס און עפענט די איינאיינציגע קאיוטע אויפ'ן שיפעל. דערנאך — א קלענערען און שליסט אויף די איינאיינציגע זאך אין קאיוטע — א שראנק.

און א פארצעלייערנער טאק — א פרויען־בילד באווייזט זיך. מיט אויגען בלויע, ווי דער הימעל. נאר דער הימעל, וואס איז פארכשופ'ט געווארען אין זיי, איז אייביג ריין... ער קאן זיך קיינמאל נישט פארנעבלען; ער האט קיינמאל נישט געבליצט — א פארצעלייענער טאק. און פאר איהם האט זיך דער איינזאמער שיפער אויף די קני געלאזט, די גאלדענע שיבלער פון קליין־פיסיגען טאק געקושט, און דערנאך דעם קאפ אויפגעהויבען, און מיט א שטיל און היים־פארגניגט געבעט אין די אויגען אריין פון טאק געקוקט...

לעב, לעב אויף! האבען זיך די אויגען געבעטען. איך בין אזוי עלענד, אזוי אליין...

און אז דער ערשטער מארגען־שטראל האט זיך א גליטש געטאן איבער'ן שטילען וואסער־שפיגעל — לעשט זיך איהם דאס געבעט אין די אויגען אויס, הויבט ער זיך, זיפצענדיג, פון די קני אויף; פארמאכט — מיט'ן קליינעם שליסעלע דעם שראנק, מיט'ן גרויסען — די קאיוטע; און, מיט צוריק קאלט־שטראלענדיגע אויגען אין פינסטערען פנים, נעמט ער זיך צום רודער צוריק.

און אזוי געהען פארביי טעג, מאנאטען, יאהרען...

און איינמאל — עס איז א טריבער טאג געווען — און דער איינזאמער שיפער איז גראד ביים בארג צופוסענס געשוואומען... האט ער אויפ'ן רוקען פון בארג א שטיל־שיינענדיגען גלאנץ דערזעהן — ווי דער שמייכעל, פון וועלכען ער האט גע'חלומ'ט, און האט פול בענקשאפט געוואלט ארויסרופען אויפ'ן אלבאסטער־פנים פון טאק. און צו זיך געצויגען האט'ם פלוצלונג דער בארג; נעהנטער איז ער צוגעשוואומען...

„בארג אויף! בארג אויף!" האט אין איהם דאס פארבענקטע

הארץ, ווי געשריען; און געדוכט האט איהם, אז ער הערט די שטי־מע פון א גוסס, וואס רופט נאך א זיכערער הילף... און דאס ערש־טע מאל, נאך טעג, מאנאטען, יאהרען האט דער איינזאמער שיפער אין א טריבען טאג געאנקערט, און איז אויפ׳ן בארג־רוקען ארויפ־געשפרונגען, און האט אנגעהויבען געהן...

און ער געהט. צווישען פעלזען און שטיינער שטייגט ער... שטיינער און שטיקער ערד קייקלען זיך איהם, רוישענדיג, פון אונ־טער די פיס, שטיינער שארפערע שניידען און פארוואונדען איהם די זוילען; ער דאך שטייגט. און וואס העכער, איז דער בארג גרי־נער, לעבעדיגער, פון וואס העכער קוקען וואס מעהר בלומען אראפ און גאר הויך טאנצט ארום א שיין, ווי א געטליך בארמהארציגער שמייכעל, און רופט... רופט, און דאס הארץ בענקט אזוי צום שמיי־כעל... צום געטליך בארמהארציגען שמייכעל...

שטארק איז דער איינזאמער שיפער געווען! און שטייגענ־דיג, האט די קראפט אין איהם געוואקסען, און דאס הארציגע גע־וויין אין איהם האט זיך, וואס אמאל מעהר, אין פריידען־אויסגע־שרייען פארביטען...

און ער וואלט דעם שפיץ בארג דערגרייכט, צום קוואל פון לעבען — צום שטראל געקומען, ווען נישט א קליינער געדאנק, וואס האט איהם פלוצלונג אויפגעבליצט אין געהירן:

— ווי ווייט בין איך שוין אפגעגאנגען פון איהר? ווי הויך בין איך שוין איבער י ע נ ע ר בענקשאפט געשטיגען?

און ער האט זיך אומגעדרעהט אויף א ווײלע, און זעהט!—

ביים ראנד פון שיפעל שטעהט זי — דער טאק — די הענט אויסגעשפרייט. א לייטזעליג־פארקלערט־בעטענדיגער שמייכעל שי־מערירט איבער׳ן אלבאסטער־ווייסען געזיכט, און אין די אויגען— אין די אויגען אזויפיעל בענקשאפט, אזויפיעל וועה...

ווי אזוי איז דאס וואונדער געשעהען?

און צוריק אראפ געהט דער איינזאמער שיפער...

„דו ביסט פון מיר אוועק — האט זי איהם געזאגט, און די שטימע האט ווי פון א פיינסטער הארפע געקלונגען — און אין מיר איז בענקשאפט געבוירען געווארען, א וואונדערליכער שמערץ האט זיך אויפגעוועקט אין מיר... און דאס איז מיין נשמה געווא־

רען! און אַט, זעה! איך לעב! לעב!" און הייס־גאָלדענע שטראַ־לען שפּריצען איהר פון אונטער די זיידענע ברעמען אַפּיר.

באַגליקט, האָט ער זי אין זיינע אָרעם געשלאָסען; מיט ברע־נענדיגע ליפּען איהר שטערן מיט די באַוועגליכע שלייפען געקושט און מיט אַ גליק־פאַר'שכור'ט הארץ צו איהר הארץ־קלאַפּען זיך איינגעהערט — — — אין די בלויע אָדערלעך, וואָס שפּרינגען אונטער איהרע שלייפען, זיך איינגעקוקט. ער קאָן פון זיי קיין אויג נישט אַפּרייסען.

— זי לעבט, זי לעבט! — יויכצט דאָס הארץ — — —

אָבער אין זיינע אָרעם האָבען זיך איהרע ליפּען צוריק צוזאַ־מענגעצויגען און געשלאָסען... אויסגעלייטערט, ווי אַן אייביג שטיל־בלויער הימעל, האָבען זיך די אויגען... שטיל שטעהען די שלייפען... שטיל — דאָס הארץ. אין זיינע אָרעם איז זי צוריק אַ טאָקעל גע־וואָרען... און ער האָט זי צוריק אין שראַנק פון דער איינאַיינציגער קאַיוטע פאַרשלאָסען! און איז געלאָפען באַרג אַרויף, אום נאָך אַמאָל זיך אומצוקוקען.

און פון דאַמאָלט אָן האָט קיין שיפער דעם איינזאַמען נישט געזעהן. קיינער האָט נאָך איהם נישט געבענקט; „אַ נישט היימ־ליכער געווען — פינסטערע בליקען געהאַט, איבער'ן וואַסער מיט עפּעס אַ שרעקיגען סוד געשוואומען"... „אומגליק ברענגט ער!" האָבען אַנדערע, וואָס האָבען שיף־ברוך געליטען, געמיינט — — —

צופוסענס דעם באַרג, אין שאָטען פון ציפּרעסען איז דאָס שי־פעל פאַראַנקערט... גרין מיט מושעלן אויסגעזעצט, פאַרוואַקסען... קיין פיש אין וואַסער מיידט עס נישט; קיין מעווע אין דער לופט שרעקט עס נישט איבער... פויגעל־נעסטען אין אַלע זיינע שפּאַל־טען. און דער איינזאַמער שיפער וואַנדעלט טאָג אויף טאָג; שטייגט און נידערט, נידערט און שטייגט — — — קומט ער העכער און רעהט זיך אום — לעבט אויף דער טאַק, קומט ער אַראָפּ און שליסט זי אין זיינע אָרעם — ווערט דאָס וואונדער פאַרלאַשען... און עס רופט דער שפּיץ־באַרג!...

דער — ווען דעם שטראַל נישט דערגרייכען.

8.

דער אַלטער כשוף־מאַכער.

אמאָל איז א כשוף־מאַכער געווען...

נאָר שרעקט אייך נישט, א גוטער געוועזן; נאָר צום גוטען האָט ער זיין קראַפט גענוצט... דער ווילען איז געווען אין איהם שטאַרק, דער שטאַרקער ווילען ש אַ פ ט, און ער האָט נאָר מעשים טובים געשאַפען... הונגעריגע געזעטיגט, דורשטיגע גע־טרענקט, טרערען פון אלמנה־ און יתומים־אויגען געטריקענט... און די קראַפט האָט ער פון בארג גענומען...

ארויף האָט ער נישט געקאָנט, דאָס גוטע הארץ קאָן אליין נישט געניסען פון גוטען! דאָס רחמנות אויף דעם, וואָס קוועלט און מאַטערט זיך אונטען אין ט אַ ל, טרייבט איהם... ער שטייגט, וויגט מיט די אויגען דעם געטליכען שמייכעל, וואָס שיינט אויפ'ן בארג־רוקען אין דער הויך, אין הארץ, אין דער נשמה אריין; די נשמה וואַקסט, דאָס הארץ וואַקסט, דער ווילען וואַקסט, אבער דאָס רחמנות וואַקסט מעהר פאַר אלע, און ער לויפט אראָפּ: „עס זאָל זיין אין הייזעל ברויט!" — און עס איז געוואָרען ברויט! — „פון שטיין זאָל פאַר'ן פאַר'חלש'טען וואַסער שפּריצען", און א רעגענ־בויגען־פאַרביגער וואַסער־שטראַל שיסט שוין ארויף און צושפּריצט זיך גלייך די שענסטע פּערעל... ער האָט פון ווילען אפילו שטעק־שיך פאַר שוואַכע און ביין־קליידער פאַר נאַקעטע געמאַכט... און מענשען האָבען געזאָגט ס'איז כשוף, און איהם האָט מען גערופען כשוף־מאַכער... פאַרברענט האָט מען איהם נישט; ער האָט גרויסע טובות געטאָן!

ארויף איז ער נישט — דאָס רחמנות אויף דעם, וואָס מאַ־טערט און קוועלט זיך אונטען, טרייבט ארויף און טרייבט צוריק— און דעם קוואַל פון לעבען האָט ער נישט געקאָנט דערגרייכען און איז מיט דער צייט דעריבער אלט און יעדען טאָג שוואַכער גע־וואָרען...

און וואס אמאל האט ער ווייניגער בארג געמאכט, טאג אויף טאג צו א קלענערער הויך געשטיגען... דער שאפּענדער ווילען איז איהם איז פון טאג צו טאג קלענער געווארען... ער האט שוין גע־קאנט מאכען בלויז ליימענע פייפערלעך תאר וויינענדיגע קינדער...

און מענשען האבען אן זייער כשוף־מאכער פארגעסען. מאנכע האבען איהם אויפגעהערט צו גריסען: „עס האט געמוזט זיין א שווינדעל!" יונגערע — האבען געלייקענט, — מאלע וואס אלטע דערצעהלען...

און בענקען האט אנגעהויבען דער כשוף־מאכער צו דער הויך, צו דער העכערער הויך, צום פרישען קוואל פון זיין קראפט; נאר שוואכער און שוואכער ווערט זיין לייב, מידער די פיס... די רחמנות־פליגעל, וואס האבען איהם געטראגען, זענען מיט יעדען טאג קירצער געווארען...

— נייע פליגעל דארף מען! — זאגט איהם דאס פארבענקטע הארץ.

— נאר די אומשולד קאן זיי געבען! — ווייסט ער.

און דער אלטער כשוף־מאכער לאזט זיך אראפּ זוכען די אומ־שולד...

נישט לייכט איז זי צו געפינען... איהר ווייסט, ווי עס שטעהט היינט מיט דער אומשולד... איהרע פאפּירען ווערען אויף קיין בער־זע ניט נאטירט...

„געווען, באנקראט געווארען"...

בלאנדזשעט ער אזוי...

איינמאל קומט ער ערגעץ אויף א קליין, ווילד־פארוואקסען בערגעל ארויף, טרעפט ער א קליין דארפס־מיידעלע, וואס פאשעט שווארצע ציגען.

— פארוואס דורכאויס שווארצע? — פרעגט ער זי זעהר מיטליידיג. — פארוואס געוועהנסט דו, אזוי יונג נאך, דיינע אוי־גען צום שווארצען?...

און שאקלענדיג מיט'ן קאפּ, ענטפערט איהם דאס מיידעל:

— מענש, טריבע אויגען האסט דו! מיינע ציגען זיינען וויים.

— אלע?

— ביז צום לעצטען! און ווייס, ווי ערשט געפאַלענער שניי!
— באַשטעטיגט דאָס קינד. —
„דאָס איז די אומשולד אַליין" — טראַכט ער און נעמט זי מיט מיט זיך צום רוקען פון באַרג...
און זיי שטייגען...
— קינד, — זאָגט ער איהר, — וואָס העכער איז אַלץ לייט־זעליגער דער שיין פון געטליכען שמייכעל... ווייסער זענען די ליליען, רויטער זענען די רויזען, בלויער און קלאַרער ריזלען די וואַסער־סטענגעלעך, העכער וואַקסען די בוימער, שענער און פרעהליכער זינגען די פייגעל צווישען די צווייגען...
און זי הערט מיט אַ גליקליכען גלויבענס־שמייכעל. נישט ווי־סענדיג דערפון, האָט זי פליגעל, וואָס טראָגען זי, און ער האַלט זיך מיט אַ פאַרציטערטער האַנט אַן איהר שירץ און טראָגט זיך מיט...
— איך דאַנק דיר — זאָגט איהם דאָס האַרציגע קינד — פאַר דעם וואָס דו פיהרסט מיך אַרויף... אַרויף צום געטליכען לייטזעליגען שמייכעל צום קלאַרען, ריינעם גליק...
און ער האָט שוין נישט די קראַפט געהאַט, זיך מודה צו זיין, אַז ער האָט נאָר דאָס וויסען פון דער הויך, און זי די פליגעל צו איהר — און דעריבער איז ער מיד געוואָרען... און וואָס אַ טאָג עלטער און מידער, און אַז ער וויל רוהען און זי ווערט פון איהרע פליגעל וייטער געטראָגען, שלעפט ער זי איין...
פלאַמענדיגע מאַן וואַקסט אויפ׳ן רוקען פון באַרג, ער רייסט דעם מאַן, צודריקט איהם אין דער פלאַכער האַנט, פיהרט זי איבער איהרע אויגען.
— ווי דו גלעטסט מיך! — זאָגט זי דאַנקבאַר פאַר דער לאַסקע און שלאָפט איין... און ערשט ווען ער רוהט אויס, וועקט ער זי דערפרישט צום ווייטער געהן...
ער וועט נ י ש ט דערגעהן...
זי — ערשט ווען ער וועט פאַלען, ווען זי וועט זיין טויטען קערפער פאַרלאָזען... זי וועט׳ן באַוויינען, פאַרגעסען און שטייגען...

4.

די טויטע האנט.

און נישט מיט אמאל מוז מען ארויפקומען...

מען קאן שטארבען און ניי געבוירען ווערען און ווייטער שטייגען... איהר גלויבט געווים אין תחית המתים? „ער", וואס איז מיט „איהר" געשטיגען, האט געגלויבט! און „ער" און „זי" שטייגען — די ליעבע טראגט זיי צו פרייד, צו ליכט, צום געטליכען שמייכעל אויף די גאלדיגסטע פליגעל... אויפ'ן בארג־רוקען דורך א צוזינגטען וואלד שטייגען זיי, ז י נ ג ע נ ד י ג מיט די פייגעל, ו ו א ק ס ע נ ד י ג מיט די בוימער, בליהענדיג מיט די בליטען...

איינמאל האט ער זי פרעהליך געלאזט, און, צוריק קומענדיג. מיט א טרער אין אויג געטראפען...

— וואס איז? — פרעגט ער, אויסקושענדיג איהר די טרער.

— איך האב מיך מיט א שרעקליכען סוד געטראפען...

זי שפארט אן דעם גאלדענעם קאפ אויף זיין שוים, הויבט צו איהם די טיף־דערשראקענע אויגען אויף, און דערצעהלענדיג, ציטערען איהר די ליפען.

— איך האב א בלאט אין וואלד געטראפען, אויף דער ערד, צווישען גראז איז עס געלעגען, און א גאלדענע זוים האט עס געהאט...

— ווי גאלדען־שיין דו ביסט, בלאט! — האב איך מיך צו איהם אראפגעבויגען.

— און שטיל זיפצענדיג, אז מיין אויער האט קוים קוים געהערט, — האט מיר געענטפערט דאס בלאט:

— גאלדיג איז דער בלעטער־טויט... אזוי שטארבען מיר...

— וואס איז ט ו י ט? וואס איז ש ט א ר ב ע ן?

— איך וויים נישט—ס'א סוד... אונזער גאלדיגער, שרעקליך גאלדיגער סוד, וואס שלינגט אונז איין...

און אז אטעם פון א ליכט ווינטעל האט׳ם פלוצלונג אוועקגע־טראגען... וואוהין?

ער שווייגט.

— איך געה ווייטער — א וואונדערליכע שטונדע געווען — חיפט א פויגעלע פון מיינע פיס, צווישען גראז חיפט עס.

— פויגעלע, פויגעלע, פארוואס פליהסטו נישט?

— כ׳האב מיר א פליגעל פארוואונדעט! — ענטפערט עס נאך פיעל טרויעריגער פאר׳ן בלאט...

— וואס שמאכסטו? טוט עס דיר אזוי וועה?

ניין, נאר דער ווינטער קומט, די מייניגע וועלען אוועקפליהען. איך איינער וועל דא בלייבען און פארגעהן!

— וואס איז פארגעהן?

— א סוד... עפעס א ווייסער סוד... דאס ווייסט קיין פויגעל נישט... אבער עס שלינגט אונז איין דער ווייסער סוד... און ער היפט פון מיר אפ...

ענג איז מיר געווארען אין דער ברוסט, און דיך בין איך גע־גאנגען זוכען... און בין פון וואלד ארויסגעקומען... א שטיק פעלד דערזעהן... עס וויגען זיך די זאנגען... גאלדענע זאנגען אזוי שטיל, אזוי טרויעריג שטיל...

— וואס טרויערט איהר, גאלדענע זאנגען?

— פארטיג זענען מיר, פארטיג און זאגען וידוי, גרייטענדיג זיך צום טויט!

— וואס איז ט ו י ט?

— א סוד... א שרעקליכער סוד — אויף א בלאנק שנייד־מע־סער א בליצענדיגער סוד... און דעריבער שרעקען מיר זיך און טרויערען...

— ליעבער! — כאפט זי איהם אן ביי דער האנט — רעטע אונזער ליעבע און דאס שענסטע און בעסטע פון וואלד.

— ווי אזוי, קינד?

— א פעסטונג זאלסטו געגען ווינטער בויען... אן אומגעהייערע פעסטונג, אן אומגעהייער צימער פון דורכזיכטיג גלאז... און ווייט און ברייט זאל אונזער פעסטונג, אונזער ליעבע־שוץ אונזער היי־

ליגקייט זיין; מען זאל קיינמאל מעהר, ווי איין וואנט נישט זעהן... אין דער מיט קיין איינציגע... עס זאל קיין געפענגניש נישט זיין... און אהין וועלען מיר דעם „סוד" נישט ארייגלאזען, ער זאל אונזער ליעבע און געליעבטע נישט איינשלינגען?

נישט איינזאם וועלען מיר זיין... אלץ וואס גוט איז און שעהן וועלען מיר רעטען, צו זיך אין היילינטום נעמען... די שענסטע בוי־מער, די שענסטע בלומען, די זינגענדיגע פייגעל, אלע, אלע!

— קינד — ארום היילינטום וועט געהן דער טויט, און זיין אטעם וועט אלץ פאר'סמ'ען אויף טויט... עס וועט קיין ריכטיג לע־בען נישט זיין, נאר עפעס ערגערס פאר'ן טויט! — א געפאנגע־נער וועט זיין דער פויגעל, און גוסס'ענדיגע ליעדער זינגען... שטאר־בען וועט דער בוים... אייביג קראנק וועט זיין די בלום... און א בלאסער, קרענקליכער שאטען, וועט זיך ארומדרעהען אונזער ליעבע צווישען טויטע; און פאלש וועט קלינגען אונזער ווארט, פאלש יע־דער קוש... ווער עס וויל לעבען, מוז שטארבען!

פארגעהן און אויפערשטעהן!

— אלע שטעהען אויף?

— די, וואס גלויבען!

— דו גלויבסט?

— איך גלויב! און ד ו?

— איך גלויב אין ד ע ם, וואס דו גלויבסט...

מיט שטראלענדיגע אויגען זאגט ער איהר:

— שטארבען איז נאר איין העלפט פון סוד: אויפערשטעהן די צווייטע... און וויפיעל מאל שטארבען און אויפערשטעהן מען האט אונז ביז'ן שפיץ בארג — ביז צום ריינעם געטליכען ליכט באשערט, דאס קאן מען נישט וויסען... עס ציהט זיך א גאלדענע שנור; וויפיעל מאל א פארבארגענע האנט וועט זי איבעררייסען און צוריק פארקניפען — דאס איז א ו י ד א סוד — דער ג ר ע ס ט ע ר סוד...

איהרע אויגען טרענקען פארטרויט אין זיינע — און זי הערט זיך איין.

— א קבר וועל'ן מיר זיך גראבען, דאס היילינטום, דעם אי־

בערגאנג פון איין זייט סוד צו דער צווייטער... דארט וועלען מיר רוהען. גאדעקען, שיצען און ווארעמען וועט אונז דער שניי, דער ווייסער, קלארער שניי, וואס איז ווייס און קלאר, ווי אלע געטליכע סודות זענען... און שלאפען וועלען מיר, רוהיג שלאפען... רוהיג שלאפען די, וואס גלויבען... דער גלויבען אין אונז, — דער גלויבען אין אויפערשטעהן, — דער זאמען פון ניי־געבוירען ווערען, פון אויפלעבען אויפ׳ס ניי, וועט אין אונז נישט שלאפען... שטיל וועט ער געדייהען... שטיל וואקסען, וואקסען, און וועט ארויסשפראצען אלס א ניי געפליגעלט לעבען...

לאנג האט ער גערעדט, לאנג! — זי גלויבט, נאר אונטער׳ן גלויבען אין זיינע רייד נאגט א ווארעם. „זיין גלויבען איז זיין אייגענער, מיינער איז נאר אן אפגלאנץ פון איהם — וועט ער נישט אויפערשטעהן אהן מיר?“

זי פארהעהלט עס דאך פון איהם, און מיט צוטרויען הערט זי ווייטער זיינע רייד:

— און אז ער, דער ערשטער שטראל פון דער זון, וועט דורכ־דרינגען די ערד, וועט זיך וועקען אונזער אויג, וועט זיך אויפהויבען אונזער ברעם... און אז דער ערשטער טריל פון א צוריק־געקומענעם, אויף די פליגעל פון היים־וועה געטראגענעם פויגעל וועט דורכ־קלינגען אין דער לופט, וועט ער וועקען אונזער אויער... און אז פון געטליכען גנאד וועט אויסשפראצען די ערשטע פריהלינגס־בלום, וועט אויפבליהען אונזער ליעבע, און וועקען אונזער הארץ, און מיר וועלען אויפערשטעהן...

— איך גלויב! — זאגען איהרע קוש־דורשטיגע ליפען — און א געדאנק פליהט איהר דורך דעם גאלד־פארהארטען קאפ:

— איך וועל מיין האנט אויף זיין הארץ לעגען, ער וועט אהן מיין וויסען נישט אויפערשטעהן!

און אזוי איז געשעהען...

נישט איין ווינטער איז אריבער, נישט איין פריהלינג איז גע־קומען... עס דרינגט דורך דער ערשטער שטראל, ער הויבט די ברע־מען אויף; עס טרילערט דער ערשטער פויגעל אין דער לופט, עס עפענען זיך זיינע אויערען... די ערשטע בלום שפראצט ארויס, די

ליעבע וועקט ביי איהם דאס הארץ, נאר פריי אויפאטעמען קאן דאס הארץ נישט — א טויטע האנט ליגט אויף דעם הארץ, אויפ־לעבען קאן עס נישט...

מיט אפענע אויערען און אויגען ליגט ער איבער'ן זומער... ווינטער פארדעקט זיי צוריק דער שניי... שלאפט ער טיפער איין...

5.

פ י י ג ע ל.

מאנכע, ס׳מעהרסט צופעליג, דערגרייכען דאך דעם שפּיץ פון בארג...

איינער — נאכיאגענדיג א האז, א צווייטער נאכלויפענדיג נאך א זומער־פויגעלע... א שכור, זאגט מען איז אמאל אויף אלע פיער ארויף... נאר די קומען נישט צוריק אראפּ...

די צופעליג־ארויפגעקומענע ווערען אין זינגענדיגע פייגעל פארביטען, בויען זיך נעסטען אין די צווייגען פון די העכסטע ביי־מער און — זינגען — פאר זיך, נאר פאר זיך!

אין חלום הערט זיך אמאל זייער געזאנג, — ווי פון די ווייטס־טע וועלטען קומט ער...

לבנה־פערל און אלטווארג.

אמאל איז געווען א „בת־מלכה“...

איך וויל אייך אבער נישט נענארען; עס איז קיין עכטע בת־מלכה נישט געווען...

דער פאטער, אויב ער איז זיכער, איז א פאר'מרה־שחורה'־טער שוסטער געווען, די מוטער —א מארק־אידענע, וואס האט ליעב געהאט דעם ביטערען טראפען... נאר אויגען האט זי געהאט פון א בת־מלכה, מען האט זיך טועה געוועזען...

און פארליעבט אין די אויגען האבען זיך צוויי ארעמע יונגע־לייט. זיי האבען זי פאר א ווירקליכע בת־מלכה געהאלטען, און ביידע, כאטש יעדערער באזונדער, האבען געזאגט: „זי, אדער — א שטריק אויפ'ן האלז“, די אייגענע ווערטער, כאטש איינער האט פון צווייטען נישט געוואוסט, זיי האבען זי גאר אפשר נישט גע־קענט.

און ביידע, כאטש יעדערער באזונדער, האבען זיך באשלאסען די בת־מלכה צו באקומען.

נאר ווי אזוי?

מען געהט דאך נישט צו קיין בת־מלכה — בפרט, ווי זיי האבען געמיינט, צו אן אמת'ער, מיט לעדיגע הענט, האבען זיי ביידע אנגעהויבען צו זוכען מיטלען, מיט וואס נושא־חן צו זיין אין איהרע אויגען.

און ביידע האבען געזוכט, נאר יעדערער אויף זיין אופן:

איינער האט אנגעהויבען ארומגעהן גאנצע טעג מיט די אויגען אראפ, דער צווייטער נעכט — מיט די אויגען ארויף.

דער „מיט די אויגען ארויף“ איז געווען א ראמאנטישע נא־טור: ער האט זיין גליק נישט געוואלט אויפהויבען פון מיסט אין

גאס. ער האט זיין גליק אין הימעל געזוכט; דערהויפט — אין אויסגעשטערענטע לייטזעליג־פאר׳חלום׳טע נעכט...

און גאנצע נעכט האט ער הינטער דער שטאדט, אין וואלד, אין פעלד, ציביים טייכעל פארברענגט אדער אפגעשטאנען ביים קליינעם פענסטערל אין דאך־שטיבעל ביי זיך, און אלץ מיט די אויגען אין דער הויך, אלץ צום הימעל ארויף, צו דער בלויער הויך, צו לבנה און שטערען. מיט הארציג־פייכטע אויגען האט ער זיך פאר זיי אויף זיין מזל געקלאגט, מיט ציטעריגע ליפען פון זיין ליעבע דערצעהלט און אלץ אין איינעם געבעטען זיך: שענקט מיר, הימעלשע לייט, פון אייערע גוטע זאכען עפעס ריינס און גוטס פאר א מתנה פאר דער שעהנער בת־מלכה; זאל איך נושא חן זיין אין איהרע אויגען, זאל זיך איהר הארץ ווענדען צו מיר, זאל זי מיר איהר ליעבע שענקען, ווארים, אז נישט, וואס איז מיין לעבען ווערט?

דער ערשטער אבער, דער „מיט די אויגען אראפ“, האט אנ־דערש געטאן! ער ווייסט, אז עס וואלגערען זיך ארום אויף דער ערד אלערליי אוועקגעווארפענע און פארלוירענע זאכען. מען ווארפט ארויס פון א הויז א שטיקעל אלטווארג; עס גליטשט זיך אויס פון א האנט א צו־גלאטער גראשען; א פערד פארלירט אמאל א פאד־קאווע; עס וואלגערען זיך אויסגעקרימטע נעגעל, עס טרעפען זיך אמאל אויך כשר׳ע מציאות — און אז מען האט געדולד און א גוט אויג, און מען קלייבט לאנג, קאן מען צו עפעס קומען: פון גאר־נישט מיט גארנישט ווערט עפעס, פון עפעס און עפעס — א פאר גראשען; און די גרעסטע פארמעגענס באשטעהען אויך נאר פון גראשען, — און ביי א פארמעגען ווערען בת־מלכה׳ס הערצער ווייך ווי א וואקס...

הויבט ער אן זוכען אין גאס...

דאס זענען געוועזען די צוויי אופנים פון די צוויי ליעב־האבער...

און פון וועלכען זאל איך אייך דערצעהלען פריהער? אין גאס, אין געשעפט, ווען איהר זוכט שדוכים פאר אייערע טעכטער, זענט איהר, געוויס, פראקטישע מענשען, איז דער „מיט די אויגען אראפ“ וואלט אייך מעהר אינטערעסירט; צווישען טאג און נאכט אבער,

ווען איהר נעמט אייך צום לייענען, ווערט איהר סאַמע רוחניות, סאַמע נשמה, און אייער מיטגעפיהל איז אודאי אויף דער זייט פון דעם „מיט די אויגען ארויף“. לאָז איך איבער, אויף א ווײלע, דעם „מיט די אויגען אראָפּ“ און וועל אייך פריהער דערצעהלען, ווי אַזוי עס איז געגאַנגען דעם פון „די אויגען ארויף“...

ער קוקט אין הימעל אריין, און ער האָט אַזוי לאַנג געקוקט און געקוקט, און געקלאַנגט זיך אַזוי האַרציג אויף זיין מזל, און אַזוי ריהרענד דערצעהלט פון זיין אָרעם לעבען און רייכער ליעבע; ער האָט אַזוי פיעל שעהנע און האַרציגע ווערטער געהאַט פאַר זיין איינזאַמקייט, בענקשאַפט און דער פלאַם, וואָס ברענט איהם אין האַרצען, — ביז די גוטע שטערענדלעך מיט די קינדערש־ריינע הערצעלעך האָבען אויף איהם א רחמנות באַקומען, און געמיהט זיך פאַר איהם ביי דער קאַלטער לבנה! — נישט איין שטערענדעל, האָט געזאָגט, אז עס געהט אוים פאַר צער! — — אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט ביז די לבנה האָט אויך אויף איהם רחמנות באַקומען, און איינמאָל אין א שעהנער העלער ענדע־נאַכט, עס האָט נאָר וואָס געזאָלט אָנהויבען גרויען דער טאָג, האָט זי אויף איהם א לייטזעליג אויג געוואָרפען און אין דאַך־שטיבעל אריין, דורכ׳ן קליינעם פענסטער, אויף א לאַנגען זילבערנעם שטראַל — נישט מעהר און נישט וועניגער, נאָר א שנירעל לבנה־פּערל דערלאַנגט!

דער אָרעם־בחור ווערט שיער נישט משוגע פאַר פרייד, און כאַפּט תיכף ומיד, און לויפט צו דער בת־מלכה און קלאַפּט אָן אין טיר.

— ווער איז דאָרט? — הערט זיך דער בת־מלכה׳ס זיסער קול, נאָר אַביסעל פאַרשלאָפען און דערשראָקען — ווער וועקט עס מיך פון שלאָף? ווער האָט מיר מיינע שעהנע טויבען, די געפליגעלטע חלומות פאַריאָגט?

— איך! איך! —ענטפערט ער מיט א פאַרציטערטען קול,— בת־מלכה! איך האָב דיר אַ הימלישע מתנה געבראַכט, אַזוינע, וואָס קיין שררה שענקט זיין ווייב, און אפילו זיין געליעבטער נישט, וואָס יענע האָבען אין זייערע אוצרות נישט, וואָס די וועלט, די גאַנצע וועלט פאַרמאָגט נישט, און איך האָב פון הימעל באַקימען און איך פאַרלאַנג דיין ליעבע דערפאַר...

„פון הימעל?" וואונדערט זיך די בת־מלכה און שפרינגט אראפ פון בעט און שליסט אויף די טיר און עפענט א שמאלע שפארע, און שטעקט ארויס די ווייסע מארמארנע האנט נאך דער מתנה.

און אז דער יונגערמאן דערמאנט נאך אמאל זיין באדינג, הייסט זי איהם קומען פארנאכט, אז די זון וועט אונטערגעהן נאך א תשובה...

איז ער, דער ליעבהאבער מיט די אויגען ארויף, דערפרעהט געווארען און איז זינגענדיג און אונטערטאנצענדיג פון שטאדט ארויס, צום פעלד, צום טייך, צום וואלד. אין די אויגען — די ווייסע מארמארנע האנט, אין אויער — דער זיסער קול... ער לויפט. די זאנגען אין פעלד, דאכט זיך איהם, ווינשען איהם גליק, דאס טייכעל רוישט: מזל־טוב! מזל־טוב! די בוימער שאקלען צו מיט די קעפ: יא, יא, עס קומט דיר, דו לבנה־פריינד! און די פייגעל, די באזינגען איהם שוין די כלה...

נישט געגעסען און נישט געטרונקען, איז ער אזוי, זינגענדיג און טאנצענדיג, ארומגעלאפען הינטער דער שטאדט. נאר אט לאזט זיך די פלאמענדיגע זון אראפ, ווייכע קיהלע שאטען לעגען זיך איבער טייך און פעלד, די בוימער־שטאמען גילדען זיך, א שטיל ווינטעל צולאזט די פליגעל און עפעס אן אויסטערלישער פויגעל קלאפט מיט'ן שנאבעל אין בוים אריין, און רופט: צייט! צייט! און ער לויפט אין שטאדט אריין נאך א תשובה...

ער קלאפט נאך אמאל אן אין דער בת־מלכה'ס טיר, נאר שוין זיכערער.

— ווער איז דארט? — פרעגט די בת־מלכה שארף און אומגעדולדיג.

— איך, דער וואס האט דיר פון דער לבנה'ס פערל געבראכט — נאך א תשובה בין איך געקומען...

און עס הערען זיך לייכטע טריט, און אויף א שמאלע שפארע עפענט זיך נאך אמאל די טיר, און ווי אין דערפריה שטעקט זיך אן אלבאסטער־האנט, נאר שוין נישט קיין נאקעטע, ארויס...

— „איך האב דיינע פערעל צו אלע גאלדשמידען געטראגען

— קיינער וויל זיי אין האנט אריין נישט נעמען: נישט קויפען.

נישט טוישען... עפּעס פרעמדע שטיינדלער, זאָגען זיי. נאָר דאָ אָהן א ווערם. איך בין אין א שניט־קראָם געלאָפען, געוואָלט כאַפּ׳ן א ציצען קליידעל דערפאַר, — מען האָט מיך אויסגעלאַכט. מיד און הונגעריג בין איך צו א שפּייז־געוועלבעל געקומען, און האָב פאַר׳ן גאַנצען שנירעל לבנה־פּערעל א קליין שטיקעל קעז געבעטען. האָט מען מיך, ווי א ווילד־משוגענע, ארויסגעטריבען.״—

און די מאַרמאָרנע האַנט וואַרפט איהם די פּערעל צו די פיס און ציהט זיך צוריק און פאַרוואַרפט די טיר. און הייזעריג דרעהט זיך איבער דער שליסעל אין שלאָס...

נאָר אַנדערש איז צוגעגאַנגען מיט׳ן צווייטען, מיט דעם פון „די אויגען אַראָפּ.“

ער האָט געקליבען און געקליבען: טעג, חדשים, יאָהרען...

א קורצע צייט ארום, אז ער האָט שוין א פולע קאַמער שטיק־לעך און אַלטוואַרג געהאַט, האָט עס א געהער פאַר קליין געלט אָפּ־געקויפט. דער „קלייבער“ האָט דאָס געלט אין א שפּאַרקאַסע גע־לעגט און ווייטער געקליבען און ווייטער פאַרקויפט... אמאָל האָט זיך איהם אויך א כשר׳ע מציאה געטראָפען... אז מען זוכט, געפינט מען; גאָט העלפט... פון גאַרנישט מיט גאַרנישט ווערט עפּעס, פון עפּעס און עפּעס — א דרייער און ווי געזאָגט, דאָס גרעסטע פאַר־מעגען באַשטעהט פון דרייער. איז ער טאַקע צו א פאַרמעגען גע־קומען, צו כבוד אויך. אַנפאַנגס האָט מען זיך פון איהם אָפּגע־רוקט: א מענש זוכט אין דער בלאָטע!... דערנאָך גיטיג צוגע־שמייכעלט... שפּעטער — ערנסט באַטראַכט, און נאָר דערנאָך, אז ער איז שוין רייך געוואָרען, באַוואונדערט און פאַר א מוסטער גע־שטעלט!...

און אז ער איז שוין רייך געוואָרען, האָט ער זיך א פּאַלאַץ געקויפט ביי א שררה׳ס א געליעבטער. אַלט, נאָר גרויסאַרטיג מע־בעל אָפּגעהאַנדעלט און דאָס פּאַלאַצעל אויסגעצירט; אין דער שענסטער שטוב האָט ער א גאָלדען בעט, מיט אַטלאַס און סאַמע־טען בעטגעוואַנט געשטעלט און האָט פון פּאַלאַץ דעם גאָלדענעם

שליסעל גענומען און איז צו דער בת־מלכה געגאנגען און געבעטן זי, צי וויל זי מיט איהם צוזאמען וואוינען אין פאלאץ און שלאפען אין גאלדענעם בעט? און זי האט געענטפערט: יא.

און אין חופה־טאג, איז ביי דער ארעמער סעודה, דער „מיט די אויגען ארויף“ צווישען די ארעמע לייט געזעסען און געגעסען און מיט שלעכטען בראנפען זיך אנגע׳שכור׳ט... און ביינאכט, אז מען האט דאס פאר־פאלק לעגען געפיהרט, איז ער אנטלאפען אין וואלד אריין און — האט זיך אויפ׳ן ערשטען בעסטען בוים — אויפגעהאנגען...

דריי מאָל געדופען.

(איבערזעצט פון א גאָר אַלטען, נישט געענדיגטען כתב־יד).

1.

איך בין דאמאָלט געשטאַנען אין פעלד, ווייט פון באגראַד, וואו איך בין געבוירען געוואָרען און מיין פאָטערס הויז איז גע־שטאַנען...

איך זעה זי דאָך, די שטאָדט, פון וויטען... איהרע טויזענ־טער ליכטלעך שניידען זיך דורך דעם שווערען, פייכטען נעבעל דורך און קוקען אויף מיר, ווי טויזענטער אויגען, פול בארמהער־ציגקייט און זאָרג.

זי האָט מיטלייד מיט מיר, אויפ'ן קליינעם, שוואַכען איינגעל, וואָס האָט זיך פארבלאָנקעט אזוי ווייט פון דערהיים און שטעהט איינער אליין אויפ'ן פרייען פעלד...

טרויעריג שווימט אויך איבער מיין קאָפּ די לבנה...

אנדערש קוקען די שטערענדלעך! מיט מיליאַרדען פינקעלדיגע אויגען שמייכעלט צו מיר דער הימעל אראָפּ. ער ווייסט, אז איך בין נישט פאראירט נישט פון דער שטאָדט, נישט פון טאַטענס הויז; אז איך וויים, וואו איך בין, וואוהין איך געה און וואָס איך מוז טון!

און נעמליך: איך מוז ארויף אויפ'ן שפּיץ טורעם, די ריינע וואַרהייט מוז איך וויסען!

אזוי האָט מען מיך געהייסען!

וואונדערליכע געשיכטען דערצעהלט מען וועגען דעם טורעם; מעשיות — איינע שענער פאר דער צווייטער.

דא — זאגען טייל — איז אמאל א שטאדט און א פעסטונג געשטאנען; א שטאדט א גרויסע, א גרעסערע אלס באגדאד; און א פעסטונג, וואס האט געווארפען א דיקען, שווערען שאטען פון איהרע מויערען איבער שטעדט און לענדער... דער טורעם איז גע־שטאנען אין דערמיט פעסטונג, און ארום שפיץ טורעם איז גע־ווען א באלקאן, אויף וועלכען עס איז ארומגעגאנגען א וואך.

איינמאל האט זיך א פיינט צוגעשלייכט צו דער פעסטונג, און דער וועכטער איז געשלאפען און האט נישט באמערקט, קיין סיגנאל נישט געגעבען, דאס פאלק נישט גע־וועקט! דער פיינט האט געשטורעמט די מויער, אריין אין שטאדט, אויסגעקוילעט דאס פאלק, פארברענט די שטאדט און איינגע־ווארפען די פעסטונג... איין טורעם איז געבליבען... און נאכט אויף נאכט שטעהט דער וועכטער פון קבר אויף, געהט אויפ׳ן באלקאן פון טורעם ארויף, — געהט אויף דער וואך, ביז ער שלאפט איין... וועה־געשרייען וועקען איהם, ער עפענט די אויגען און זעהט, ווי מען קוילעט זיינע ברידער; ער ווארפט זיך פון טורעם אראפ— דאס איז זיין אייביגע שטראף.

און אנדערע זאגען: עס איז א טורעם פאר שטערענזעהער געוועזען; פאר אזוינע כשוף־מאכער, וואס האבען מיט אפענע אוי־גען געקוקט אין הימעל אריין און געזעהן, וואס יעדען איז באשערט; וועמענס מזל עס צופלאקערט זיך און וועמענס שטערן לעשט זיך און פאלט, און יעדען געווארענט אדער בשורות אנגעזאגט — פאר קליין־געלט; גוטע מענשען געווען...

און ווער עס האט געהערט, געגלויבט, און, אויב א שלעכטע בשורה — תשובה געטאן, איז גוט! אדער ער איז געשטארבען א בעל־תשובה און געפונען אפען פאר זיך די טויערען פון גן־עדן. אדער ער האט פיעל געוויינט און געבעטען, ביז מען האט איהם פראלאנגירט אויף א צייט... האט אבער ווער נישט געגלויבט, — זענט איהר איהם זיכער נישט מקנא...

איינמאל האבען די מכשפים געשיקט א שליח מיוחד מודיע זיין דעם כליף, אז זיין צייט איז געקומען, אז מען רופט איהם אויף יענער וועלט... זיי האבען זיין ליכטיגען שטערן אין הימעל אונטער־געהן געזעהן און מורא געהאט, ער זאל נישט געהן פון דער וועלט אהן א צוואה, וועמען פון זיינע זיהן ער גיט איבער די קרוין און

וועלכע ברידער זאָלען ווערען געטויט... די טויזענט זיהן פון עטליכע הונדערט ווייבער זאָלען נישט צורייסען דאָס לאַנד, ווי אַן אַלטען מאַנטעל...

דער פרומער כליף האָט געגלויבט. דריי טעג און דריי נעכט האָט ער געפאַסט, אָפּגעריינינגט די נשמה פון זינד, צוטיילט דאָס לאַנד צווישען אַלע פרומע קינדער, און נאָר די נישט פרומע אין וואַסער אַריינגעוואָרפען. און גרייט צו געהן אין זיין רוה אַריין, האָט ער געוואָלט מיטנעמען די כשוף־מאַכער; אָהן זיי וויל ער זיך אין גן־עדן נישט ווייזען; אָהן זיי וועט ער דאָרט נישט קאָנען קיין מויל עפענען. ער קאָן זיך בלאַמירען מיט וואָס עס איז פאַר אַ נישט פּאַסענדיגען וואָרט. האָט ער זיי רויטע זיידענע שטריקלעך געשיקט.

נאָכ'ן טויט האָט מען דעם כליף געקרוינט מיט'ן נאָמען: „חכם“. און אַזוי רופט מען איהם אין אַלע געשיכטע־ביכער ביז'ן היינטיגען טאָג. אָבער דער טורעם פאַר שטערנזעהער איז פון דאַמאָלט אָן געבליבען — לעֶר!

די שטערנזעהער האָט מען נ י ש ט געקוילעט; זיי זע־נען, באַקומענדיג די שטריקלעך, אַנטלאָפען אין סטעפּ אַריין; און מענשען און כליפ'ען לעבען, נישט וויסענדיג, וואָס מאָרגען וועט זיין..., זעלטען עמיץ זאָל תשובה טון פאַר'ן טויט; אַז קיינער וואָ־רענט נישט!

אָבער נאָך אַנדערע זאָגען, אַז דאָס, וואָס אויבען איז גע־שטאַנען, איז „נישט געשטויגען, נישט געפלויגען“. דעם אמת ווייד־סען ז י י...

דאָ — ווייסען זיי — ליגט נמרוד באַגראָבען! דער גרויסער יעגער נמרוד, פון וועלכען מען רעדט אין בראשית; פאַר וועלכען אַ וועלט האָט געציטערט!

אַז ער האָט דערפיהלט, אַז עס געהט זיין עק, האָט ער זיך איינגעשפּאַרט, ער מוז שטאַרבען, שטעהענדיג אויף די פיס! און אַזוי שוין בלייבען שטעהן! כאַפּט ער אויפ'ן קאַרק אַרויף אַ שטיי־נערנעם טורעם, ווי אַ קיווער, און אַ הויכען, מען זאָל איהם אין הימעל דערזעהן, מען זאָל זעהן, ווי נמרוד שטאַרבט שטעהענדיג, און בויגט זיך נישט, און פאַלט קיינעם נישט צו די פיס!

און דער טורעם, וואָס האָט איינגעשלאָסען אין זיך נמרוד'ס

לייב, זינקט — טאָג און נאַכט זינקט ער, שוין טויזענטער יאָהר, און איז נאָך נישט איינגעזונקען...

אָבער מיידלעך און ווייבלעך יונגע דערצעהלען פון טורעם גאָר א שעהנע מעשה... א בת־מלכה שלאָפט אין טורעם... א גאָלדענע שטוב איז דאָרט פאַראַן, א גאָלדען בעט שטעהט אין שטוב, און א גאָלדענע בת־מלכה שלאָפט אין גאָלדענעם בעט.

א כשוף האָט מען איהר אָנגעטאָן, געשטראָפט האָט מען זי, ווייל זי האָט קיין אַלטען מאַן נישט געוואָלט, די קעניגליכע טאַטע־מאַמע נישט געפאָלגט, נישט געוואָלט... פון ליעבע געטרוימט!

און שלאָפען וועט זי אַזוי לאַנג, ביז איהר אויסלעזער וועט קומען! און איהר אויסלעזער וועט זיין א פרישער, אומשולדיגער יונגערמאַן, מיט אויגען, ווי שטערען, קראַפט פון א ריז, און אומשולדיג, ווי א לעמעלע...

ער וועט אַרויפגעהן, וועט זי דערזעהן און צוריהרען זיך צו איהרע ליפען אַזוי אומשולדיג, ווי א ברודער קושט זיין אייגענע שוועסטער...

פון דעם ריינעם קוש וועט זי דערוואַכען... דער כשוף וועט פאַרשווינדען, מען וועט חופה שטעלען, א סעודה וועט זיין און נדן וועט דאָס פאָר־פאָלק באַקומען — אחשורוש׳עס מלוכה!

נעה, וויים!

מיין רבי, יוסעל דער פילאָזאָף, זאָגט: הבל הבלים... נאַראָנים דערצעהלען, נאַראָנים גלויבען!

שמעיה בטלן — אַזוי רופט מען איהם, דעם חבר מיינעם — גלויבט, אַז אַלע מעשיות זענען משלים, זענען שאָלען, אין וועלכע דער נמשל — דער סוד ליגט, ווי א נאָמען באַהאַלטען; מען דאַרף׳ן נאָר אַרויסבאַקומען...

— —

דאָס האַרץ ביי מיר קלאַפּט, די פיס ציטערען... איך וויל אַרויף אויף׳ן טורעם, איך מוז! פון קינדווייז אַן איז דער טורעם מיין פאַרלאַנג, מיין איינציגער חלום... איך טראַכט פון איהם, זיצענדיג ביים ספר בייטאָג, ליגענדיג מיט אָפענע אויגען ביינאַכט...

עס רופט מיך, עס ציהט מיך. איך וויל, איך מוז!

„עס צ י ה ט מיך, איך ו ו י ל און איך מ ו ז!“
אלץ איז אזוי... צווישען מיר און דעם טורעם וועבט זיך א געהייער פאדים. ער וועבט זיך יעדע סעקונדע דיקער און קירצער... ער ציהט, איך וויל און מוז צו איהם געהן...
נאר נישט שרעקען זיך!

אויפ'ן ערשטען שטאק...

אן אומגעהויער צימער, נאר לער, פינסטער... א פענסטער אין וואנט... דורכ'ן פענסטער פאלט פון דרויסען א פיעל־פארביג ליכט אריין און באלייכט די טרעפ קעגענאיבער: די טרעפ, וואס פיהרען העכער ארויף...

א נעץ פון פארבינע ליכט צווישען פענסטער און טרעפ ארויף און אין צימער איז לער! איך געה ארום און שלאג מיך אן גארנישט אן; קיינער און קיין זאך שטעהען מיר נישט אין וועג; אויסער די ווענט... די קאלטע, פייכטע, גליטשינע ווענט... די הארטע, די פעסטע... אהן א מינדעסטען שפאלט, — אהן א ריץ; קיין נאגעל אריינצושטעקען...

איך געה צום פענסטער צו... גרויס איז עס און בריים. איך קוק ארויס און זעה מעהר, ווי פריהער, ווען איך בין אונטען געשטאנען... גרעסער און ברייטער אנטפלעקט זיך פאר מיר דאס פעלד מיט די זאנגען, צווישען וועלכע איך בין געשטאנען...

און זיי באוועגען זיך, די זאנגען, שאקלען מיט די קעפ...

וואס האט איהר מיר צו זאגען, זאנגען? וואס ניקט איהר מיר צו מיט די קעפ? איהר באדויערט מיך אדער ווינשט מיר גליק?

אבער נישט איהר טוט עס, דאס אוועגט־ווינטעל וויגט אייך... רעכטס און לינקס, אהין און צוריק...

מיך טרייבט עס ‏ ז ר ו י ף, אלץ ארויף; העכער און העכער!

און ווער באוועגט אונז?

נישט איהר ווייסט, נישט איך... און מיר וועלען עס, געוויס, קיינמאל נישט וויסען...

בלייבען זיי שטעהן, די זאנגען... האב איך זיי איבערגעשראָ־קען?

און איך דערזעה פון ווייטען מיין שטאָדט, מיין באָגדאַד... און צווישען די הייזער דערקען איך אונזער הויז...

דער טאַטע איז שוין געווים אהיים געקומען... ער האָט זיך געוואַשען, גאָט געדאַנקט און עסט זיין אָוועגט־ברויט; זאָל איהם זיין צו געזונט... די מאַמע זעצט זיך קעגענאיבער... וויל איהם לע־זען פון די אויגען אַרוים, ווי עם שמעקט איהם... „צו געזונט!“ — שעפּטשען איהרע ליפּען... מיין קליין שוועסטערל, מיין שעהן שוועסטערל, גראַבעלט זיך אויפ'ן טאַטענס קני אַרויף, און פאַר־האַלט זיך, פאַרוואונדערט, וואָס איך העלף איהר נישט, קוקט זיך ערשט אום, אַז איך בין נישט דאָ... זי פרעגט אויף מיר. דער טאַטע ווערט אומרוהיג... ער פרעגט: וואו איז ער? „לערענט אודאי מיט שמעיה בטלן ביי יוסל פילאָזאָף... — ענטפערט די מאַמע און רוי־טעלט זיך פאַר נחת... — פאַרשפּעטיגט זיך...“ עס פאַלט זיי נישט איין, אַז איך האָב ביידע פאַרלאָזט און שטייג אויפ'ן טורם...

צוריקגעהן און זאָגען? אַ שטימע רופט פון אויבען אַראָפּ!

— קום! קום!

דאָס איז זי, די שטימע, וואָס איך האָב נישט איינמאָל אין טרוים געהערט...

ווי זים איז זי, די שטימע, און עס קלינגט דאָך אין איהר:

— איך היים!

ו ו ע ר הייסט?

— אַרויף! — רופט מען פעסטער.

און איך גיי...

ווייטער אַ צימער, נאָר שמעלער און קלענער פאַר יענעם... ווייטער אַ פענסטער, נאָר אויך קלענער פאַר יענעם, און דאָס ליכט פאַלט אויך נישט איבער'ן גאַנצען צימער; אַ שטרייף געהט פון פענסטער צו די טרעפּ, וואָס פיהרען נאָך העכער...

אין צימער, אויב עס איז מעגליך, איז נאָך לערער, נאָך פינס־טערער, נאָך אומהיימליכער... די ווענט — פייכטער, קעלטער און פעסטער... אַז אַזאַ וואַנט איז זיך לייכט דעם קאָפּ צו שפּאַלטען...

אבער העכער — בין איך! איך קוק פון פענסטער ארויס און זעהר מעהר. נאך מעהר. נאך ווייטער! — ברייטער און לענגער איז געווארען די געגענד... עס האט זיך ארויסגעוויקעלט א טייך; איך האב איהם פריהער נישט געזעהן... און נייע בוימער, א נייער וואלד... פאר מיר ניי—; פאר די, וואס וואוינען דארט — אלט...

איך הויב די אויגען אויף אין דער הויך — א גרעסער שטיק הימעל — נאך א שטיק וואלקען, און שטערען פאר מיר נייע... ביי עמיצען זענען זיי געצעהלט!

איך פ ר ע ה מיך נישט דערמיט; אבער שטאלץ דערויף ווער איך... דאס אלץ זעה א י ך...

פלוצים שטעלט זיך א שאטען פאר מיר... איך דערקען איהם— שמעיה בטלן!

— וואס ביסט דו אזוי גרויס ביי זיך? — שפעט אוים מיר שמעיה — דו זעהסט מעהר. אבער צי זעהסטו בעסער? זעהסטו טיפער? און אויפ׳ן שפיץ טורם, צום הימעל נאהנט צו די שטערען, ווערסט דו בעסער אדער טיפער זעהן?!

אייביג וועט זיך דיין בליק גליטשען א י ב ע ר די זאכען, פון אויבען ג ל י ט ש ע ן, נישט אריינדרינגען אין דער זאך אליין, אין עצם־זאך! אין דער נשמה פון איהר.

און ער פארלעגט די הענט אויף דער ברוסט און זאגט: אלץ האט זיין אייגענע נשמה — א מענש, א טיר, א געוויקס, א שטיין, א קערענדעל זאמד... נישט אלע נשמות אבער זענען גלייך לעבעדיג און וואך... דאס מערסט נשמות שלאפט, אין הארטע קערפער פאר־ שלאסען און עס פאלט אויף זיי קיין טוי פון לעבען נישט, שפרא־ צען זיי נישט ארויס די נשמות...

וועקט זיך אבער א נשמה, פון וואס עס זאל נישט זיין א נשמה, קאן פון איהר ווערען אלע, אלץ — דאס שענסטע, דאס בעסטע, דאס העכסטע...

און קענען, זאגט ער — דארף מען נאר איין נשמה... פון וואס עס איז א נשמה... קען מען איינע, קען מען אלע... אלע נשמות זע־ נען גלייך, זיי זענען נאר וואך און אויפגעלעבט נישט אויף איין מדרגה...

אבער דעם תוך, דעם עצם־זאך, די נשמה זעהט מען נישט מיט בלויסע אויגען... דערצו דארף מען ברילען...

— ברילען !

— פאראן אזוינע, דורך וועלכע מען זעהט נשמות... הוילע, נאקעטע נשמות...

— וואו זענען זיי ?

— אין א הייל ! — אין א הייל הינטער ירושלים, אין אן אייזערנעם קאסטען מיט א קופערען באשלאג און שטאלענע שלעסער ליגט אן אלטער „כתב יד“, א שטיקעל פארמעט מיט א שם המפורש, מיט וועלכען מען קאן עפענען אן אנדער הייל, לעבען טייך גאנגעס, לעבען גן־עדן — אין כינא... און דארט אין יענער הייל ליגען זיי—די ברילען. די הייל איז אבער באוואכט מיט לייבען, ענדרישען און ברענענדיגע שלאנגען.

און פייניגט מען דעם גוף, ביז ער ווערט איינגעשרומפען, די חיות רעות זאלען קיין חשק נישט האבען ארייצושטעקען א צאן, און האט מען מיט זיך דעם שם, צו עפענען דעם קאסטען —

— ארויף !

הערט זיך פלוצלינג די שטימע ; דער שאטען פארשווינדט...

אויפ'ן וועג כאפט מיך יוסל פילאזאף, מיין רבי, ביי דער פאלע אן :

— וואוהין געהסט דו ? נאך וואס שטייגסט דו ? אלץ וויים דיין נשמה, אלץ שטעקט אין דיין נשמה... זעץ דיך נאר אין א ווינקעל, פינסטער ווינקעלע קלערען... נאר קלערען...

— ארויף ! — גיט א רוף די שטימע פון דער הויך ; ער פארשווינדט און איך שטייג...

און וואס העכער איך שטייג, קלענער ווערען די צימערען, קלענער די פענסטער, ארעמער דער שטראל, וואס פאלט פון זיי אויף די טרעפ קענענאיבער... הארטער, נאסער און גליטשיגער ווערען די ווענט...

אבער זעהן זעה איך וואס אמאל מעהר, אלץ ווייטער און ווייטער ! —

די פינסטערניש אין צימער ווערט, וואס העכער, אלץ געדיכטער, און לעגט זיך מיר, ווי א שווערע לאסט אויף דער ברוסט... איך אטעם קוים... דאס בלוט אין די אדערען גליווערט פאר שרעק... איך אייל מיך אלץ צום פענסטער צו... איך וויל ליכט פון דרויסען און לופט. צו־לאנג אבער שטעהן לאזט מען נישט.

— העכער! — רופט מען אלץ אינאייגעם...
איך ווער בייז.

— ווער רופט מיך? ווער האט מיר צו באפעהלען? די פיס— געשוואלען, אטעם — פעהלט, און דו רופסט און רופסט, וואס אמאל שארפער, געביטערישער! מיט וואס פאר א רעכט?

— העכער! — רופט די שטימע.

איך געה אלץ העכער און העכער, און אין הארץ קוילערט זיך ארום ביי מיר א לעכערליכער געדאנק: דו אליין רופסט! באהערש נאר דיך אליין!...

און איך וויל מיך איבערדרעען און שטעל מיך אפ און רעד צו מיר אליין:

— און אז דו וועסט שוין זעהן נאך וועלדער און פעלדער, נאך טייכען, נאך בערג, נאך ערד... און אז דו וועסט שוין זעהן נאך טויזענט שטערען, נאך שטיקער וואלקען, נאך הימעל, וועט דיר גענוג זיין? די זאכען זענען א ר ו ם דיר און מיט העכער קומסט דו צו זיי נישט נעהנטער... זיי רינגלען דיך ארום, דו ביסט די מיט, ארום וועלכער אלץ דרעהט זיך אין א ראד... מיט העכער קומסט דו צו קיין קערענדעל זאמד נישט נעהנטער!...

און וואס העכער, אלץ קלענער ווערען זיי, די זאכען, ווייניגער דערקענסט דו זיי...

און איך לויף צום פענסטער צו, קוק ארויס: וואו איז באנ־ דאד, וואו מיין טאטע־מאמעס הויז, וואו מיינע גאסען, מיינע חברים, מיין בית־המדרש?

פינטעלער זעה איך... גלייכע, אויסגעמישטע פינטעלער... און — זיי ווילען מיר אויך פארשווינדען... אליין וועל איך בלייר בען... און וואס העכער — איינזאמער, עלענדער...

וואוהין אייל איך מיך? —

— ארויף!

איך דערהער א געוויין... א היימיש־הארציגע קול וויינט... צי איז נישט דארט וואס געשעהען? צי איז נישט דארט עמיץ פון

מיינע געשטארבען? א ברונען איז דא אויפ'ן הויף, צי איז [illegible] מיין שוועסטערל אין ברונען אריינגעפאלען?

און איך הער דער מאמעס שטימע:

— קינד מיינס, וואס טוסטו דו? דו שפילסט מיט'ן לעבען... אויפ'ן שפיץ טורם שטעהט דער וועכטער, ער וועט דיך פאר א שונא האלטען, שטעכען דיך!

— ברודערל, ברודערל מיינס! דארטען זענען כשוף־מאכער, זיי וועלען דיר שלעכטס טון! וועסט אין עפעס משונה'דינגעס מגולגל ווערען!

— ארונטער! — בייזערט זיך דער טאטע, — נמרוד וועט דערהערען, אז דו קריכסט איהם אויפ'ן קיווער, וועט ער זיך א ריהר טון, פאלסט דו אראפ, ווי א שטויב...

— א! די בת־מלכה ציהט דיך! די בת־מלכה...

איך ווער פארציטערט!

— קום! — רופט ווייטער די שטימע.

איך געה און אויף שטיקער רייסט זיך דאס הארץ. —

אט בליצט עפעס אויף! א שפיגעל! ווער האט דא אויפגעהאנגען א שפיגעל?

און — דאס בין איך?

דאס לייבינגע, גערינצעלטע פנים, די מידע, האלב־אויסגעריבענע אויגען, די ווייסע גרויע האר... ד א ס איז דער סוף?

— געוויס! — ענטפערען אלע מידע גלידער...

— אזוי איז... אקצענטירען די פיס...

— אזוי! בלוטיגט דאס הארץ.

איך רייס מיך מיט שרעק אוועק פון שפיגעל און וויל ווייטער לויפען... ארויף, ארויף, וועניגסטענס דעם שפיץ דערגרייכען, מיט'ן לעצטען טראפען בלוט, מיט'ן לעצטען אטעם...

— אראפ! — דונערט פלוצלונג די זעלבע שטימע פון דער הויך.

— איך געה נישט אראפ! — שפאר איך פארצווייפעלט דעם פוס אין באדען!

— ווער עס געהט נישט, פאלט!
און איך קאלער מיך אראפ...

2.

איך בין זיכער, אז קיינער האט דערינגען קיין טעות נישט גע־האט; אז אלע האבען פארשטאנען, אז איך פארצעהל א חלום פון מיינע קינדער־יאהרען...

און, אויב עמ׳צער האט א טעות געהאט, איז אויך קיין אומ־גליק נישט... א חלום ווערט אויך נישט אויסגעטראכט, ער בינדט זיך נאר צוזאמען... שטעלט איבער, דרעהט אום; אבער — אלץ פון לעבען... וואס שאדט, אויב ער פארבט אמאל שענער, מאהלט פאנטאסטישער?

און ווער קען די גרענעץ צווישען חלום און לעבען?

און נאך א מעשה איז געשעהען...

און דאמאלט בין איך שוין געוועזען אין די מיטעלע יאהרען... און נישט אין דער היים... איך האב גלות געליטען... גע׳חלומ׳ט האט זיך מיר שוין אויף פרעמדע בעטען, וואו פרעמד אומפלוט האט געביסען, געוועקט און קיין איינציגער חלום האט זיך ביז צו ענדע נישט אויסגעשפינט! שוין לאנג ארויס פון די קינדער־שיך, פון קאליפען־לאנד... אויס ענוכען, קעבס־ווייבער, בשוף־מאכער, אויס נמרוד מיט׳ן קיווער, אויס בת־מלכה׳ס, וואס שיקען אמאל א לבנה־שטראל אין א מיד הארץ אריין...

א גלות־מענש בין איך; איך ארבייט, פיהר „מלחמה פאר׳ן לעבען“, פאר מיר, פאר ווייב און קינד! אויס חלומות!

דאס לעבען, דאס ווירקליכע לעבען איז צו הארט, צו פעסט איינדרינגליך, עס זאל בלייבען פלאץ פאר חלומות... קינדער אין ווינען חלומ׳ט שוין נישט...

און אוועגט־צייט איז עס געוועזען, א שעהנער אווענט, און איך בין מיר פאר׳ן הויז אין גערטעל געשטאנען. אין פרעמדען גערטעל פאר׳ן פרעמדען הויז...

א וואונדערליכער אווענט געוועזען...

צו מיטאג האבען זיך אויפ'ן הימעל צוזאמענגעקליבען לייכטע, זילבערנע, דינע נעבעל, וואס האבען זיך צוזאמענגעהעקעלט, און ווי א פיין געשפונען טישטוך אויסגעשפרייט, און פון צווישען די לעבלעך זענען טראפען, ווי טרערען פון אויגען געפאלען... דערנאך האט דאס טריפען אויפגעהערט, די לייכטע נעבעלעך צושווימען זיך...

די זון געהט אונטער, דארף ווערען טונקעלער; די לייכטע נעבעל צופליהען זיך — ווערט ליכטיגער —

בלייבט עס שטעהן! — נישט ליכטיגער ווערט, נישט טונקעלער... עס האט זיך די צייט, ווי אפגעשטעלט! דער אומרוה פון וועלט-זייגער איז שטעהן געבליבען!

די ביימלעך אין גארטען וואונדערען זיך... די בלומען אין גראז וויסען נישט, וואס מיט זיך צו טון... עפענען זיך נאכ'ן רעגען, פארוויקלען זיך פאר דער נאכט?

איך שטעה דערשראקען.

און וואס וועט זיין, אויב דער פארים, וואס באוועגט אלעס, האט זיך ווירקליך אפגעריסען? אויב איך בין אויפ'ן גרענעץ פון דער צייט, עס שלאגט אוים איהר לעצטע סעקונדע! און דאס, וואס עס איז, וועט שוין אזוי לעבען און דויערען אייביג; נישט פארענדערען זיך, נישט אויפהערען... אלץ וועט פארגליווערט, פארשטיינערט ווערען; אלץ וועט בלייבען אין דער זעלבער פארם!

דער אקס, וואס האט דעם קאפ געבויגען און ארויסגעשטעקט די רויטע צונג צום גרעזעל, וועט עס נישט דערגרייכען...

דער אדלער מיט'ן קינד, וואס ער האט אין די נעגעל, וועט בלייבען הענגען אין דער לופט, אונטער'ן הימעל, און די מוטער, וואס קניט אויף דער ערד, מיט אויסגעשטרעקטע הענט, פארשטארט פאר שרעק, וועט שוין בלייבען קניען... דאס געשריי פון קינד און פון דער מוטער וועלען פארפריהרען אויף אייביג אין דער לופט!

געבויגען אונטער א לאסט, וועט פארשטארט ווערען דער טרעגער, ער וועט קיינמאל נישט אויסגלייכען די אקסעל... דער טראפען שוויים, וואס האט זיך איהם געלאזט פון שטערן, וועט נישט דערגרייכען די באק, וועט הענגען בלייבען איבער דער ברעם...

און אלטע מויד וועט בלייבען ביי די קארטען, וואס זי לעגט זיך; דער „אייבער" וועט איהר שוין קיינמאל נישט ארויס...

און דער, וואס קניט פאר'ן פרעמדען ווייב, וועט שוין נישט אויפשטעהן; די ליפען, וואס זי טראגט איהם אקעגען, בלייבען אין דער לופט, און דער מאן, וואס לויפט מיט'ן מעסער צו, וועט ביידע נישט דערגרייכען...

א קינד כארכעלט אין וויג, דיפטעריט... עס וועט נישט שטארבען. נאר אייביג כארכלען... דער קראמפף אויפ'ן פנים פון דער מוטער, וואס קניט ביי דער וויג, וועט נישט אראפ...

די אלטע זעק־פליקערין בלייבט מיט דער נאדעל אין איין האנט, מיט'ן פאדים אין דער צווייטער...

דער מערדער אין וואלד, מיט'ן בילד פון זיין אפפער אין אויג!

און די טויטע וועלען שוין נישט אויפשטעהן, די לעבעדיגע — נישט שטארבען... אלץ וועט זיך איינציהען און איינגעצויגען ווערען אין איין סעקונדע — די אלע בילדער פון שרעק, פון פארצווייפלונג, פון כעס, רציחה, רחמנות, געבעט — אויף תמיד!

הער איך פלוצלונג א שטימע...

אייביגער נחת, אייביגער צער, אייביגע פרייד, אייביגע טארטורען...

— געה!

נישט ווילענדיג ריהר איך מיט א פוס, און אלץ הויבט זיך אן ארום מיר צו באוועגען...

איז דאס אויך געוועזען א חלום?

אבער, די שטימע האב איך דערקענט!

דיזעלבע!

— וואוהין געהן?

קיין ענטפער!

3.

אלט בין איך אצינד און זעה אויס, ווי דאמאלט אין שפיגעל...
די פיס ווילען שוין נישט טראגען... איך האב שוין לאנג קיין

גערטעל, קיין בלומען, קיין הויז, אפילו קיין פרעמדס... איך וואנ־
דער...

און צו חלום קומען: אייזערנע בלומען, קברים־קרענץ...

און פארגעסען פון אלע, עלענד, צוגעשלאגען אין א גאסט־
הויז צום בעט.

אינדרייסען, הינטער די ווענט, שטורעמט און זידט ווייטער
דאס לעבען, נישט מ י י ן לעבען שוין!

רייסט זיך אמאל צו מיר אריין א שטימע, פארשטעה איך זי
נישט... א פרעמדע שפראך, און וויים נישט, וועגען וואס עס געהט...

איך הער נאך: שווערדען קלינגען... הורא! עמיץ זינגט! אנ־
דערע שילטען און פאלען...

איך בין אויך אמאל א קריגער געווען, א שווערד געהאט...
וועגען עפעס געפאכטען, אבער וועגען וואס געדענק איך נישט...

דער קאפ איז צו שוואך; איך וויים שוין נישט, צי מיר האַ־
בען געזיגט, צי דאס פעלד געריינינגט...

צי געדענקט מיך נאך עמיץ דארט? געוויס נישט; איך האב
זיי אויך פארגעסען!

אין אלטען הארץ שימערט נאר א קליין פלעמעל: דאכט זיך,
א ליכטעל צאנקט, נאר עס האט שוין קיין קראפט נישט צו פאר־
טרייבען די קאלטע, שווערע שאטענס, וואס לעגען זיך מיר אלץ
מעהר אויף דער נשמה...

אמאל אלטע שאטענס; באווייזען זיך אמאל אין געהירן, איך
דערקען זיי נישט... איך וויים נישט, ביי וואס איך האב אמאל
געוויינט, פארוואס איך האב אמאל געלאכט...

און די אויגען זענען פארמאכט אויף אייביג... נאר די אויערען
הערען נאך עפעס...

נאך וואס? דאס גערויש פון לעבען פארשטעה איך נישט...

און אפען זענען זיי, איך זאל נאך אמאל ווערען גערופען! און
די זעלבע שטימע וועט רופען... דאס וויים איך...

— ווער ביסט דו, וואס דו וועסט רופען?

— איך וועל געהן, איך וועל פאלגען, ווייל איך מוז! נאר ווער
ביסט דו?

ביז איך נאַר דיין ווערקצייג געוועזען, נישט ווייסענדיג, דיינע צוועקען געדיענט, און צינד, אַז איך טויג נישט מעהר, וועסט דו מיך צושמעטערען?

און איך זאָל אפילו קיין רעכט נישט האָבען צו פרעגען: צו **וואַס** איך האָב דיך גענוצט?

אַ רייזע אין דער צייט.

...און איך וואַרף מיך אַרום אין בעט; אַ געדאַנק מאַטערט און לאָזט נישט שלאָפֿען. אין דרעמעל פּלאָנטערט ער זיך אַריין אין מיינע חלומות...

„מיר לעבען אין צ י י ט און אָ ר ט."

דעם אָרט קאָן מען נאָך באַהערשען: ווילען מיר, ש ט ע ה ע ן מיר, ווילען מיר, ב אַ ו ו ע ג ע ן מיר זיך: טוישען מיר דעם פּלאַץ.

אָבער מיט דער צייט — צי מיר ווילען צי נישט, מיר ב אַ־ ו ו ע ג ע ן זיך; אַפּילו די רעליגיאָן רוקט זיך אויך פאָראויס!

און דער אָרט האָט פיער זייטען.

מיר קאָנען געהן אַהין און צוריק, רעכטס און לינקס.

דער אָרט איז אָן אומפאַנג, אַ פאַרנעם.

אָבער די צייט איז אַ שטריך. נישטאָ קיין רעכטס און לינקס, נאָר אַ פאָרענט און אַ הינטען.

די היסטאָריקער קערען זיך אום צוריק, און מיט דער פאַנטאַ־ זיע דערגרייכען זיי אַמאָל צוריק ביז אָ ד ם און ח ו ה, און זעהען זיי אַרומגעהן נאַקעט און עסען גראָז...

אַנטקעגען זיי שטעהען די פּראָפעטען, די טרוימער. נאָר פאָר־ ווערטס! שפּרינגען אַמאָל אין דער צוקונפט אַריין, גלייך צום לעצ־ טען גרויסען טאָג אָדער צום קליינעם אינגעל, וואָס פיהרט מיט אַ רויזען־שטעקעל אין דער האַנט וואָלף און שעפּס צוזאַמען.

די זענען אָבער אויסנאַמען, אויסטערלישע מענשען, און באַ־ גניגען זיך אָפט דעריבער מיט אַ זייפענבלאָז פון לעבען אָנשטאָט לעבען. אָבער גאַנץ פאָלק, די גרויסע מאַסע, וואָס געהט טריט ביי טריט, און איך, נישט אויסגערעדט זאָל עס זיין, צווישען זיי, צווי־ שען דעם ערב־רב... מיר וואָס? מיר ווילען לעבען, און נישט קיין

װעקסעל אויפ׳ן לעבען. די עראינערונג פון טאפ פלייש איז עפּעס מעהר װערט אלס די זיסע האפנונגען פון מילך און האניג...

מיינע אויגען זענען האלב פארמאכט, און איך פרעג זיך:

„פארוואס געהען מיר נישט און פאהרען נישט אין דער צייט?

וואס אנבאלאנגט דעם ארט, אנטוויקלען מיר זיך, ווערען מיר פאלקאמענער פון טאג צו טאג. אמאל זענען מיר געגאנגען, (און פיליכט נאך אויף אלע פיער), דערנאך געקרימען צום רייטען. האט א גוטער מענש ערפונדען דאס ראד, האבען מיר צוגעשפאנט דאס פערד און געפאהרען! איז געקומען דער דאמפף און האט באזיגט דאס פערד. איצט באשטרייט די עלעקטריציטעט דעם דאמפף און זיגט! ציינד בויט מען לופט־שיפען, און מיר וועלען פליהען, ווי די אדלער!

נאר מיט דער צייט? קיין עצה, קיין ראט אנטקעגען דער צייט!

די ברעמען זענען שווער, ווי בליי. פאלען צו. קוים נאך א קליינער, שמאלער שפאלט... און דער געדאנק הערט נישט אויף צו מאטערען:

—„אז מיר איז קאלט דא, און איך האב געלט, אנטלויף איך פון דער קעלט, פארבייט איך דאס פינסטערניש מיט ליכט, ווינטער מיט זומער! און וויל איך און האב געלט, מאך איך מיר א גאנץ יאהר פריהלינג אדער א זומער: דער געזאנג פון די פייגעלעך הערט נישט אויף, און איך קוועל פון נחת — אין די ווארעמע לענדער.

אבער, אז עס איז מיר קאלט אין דער צייט, איז נישט דא וואו צו אנטלייפען!

נישטא קיין רעדער, קיין דאמפף, קיין עלעקטריציטעט און קיין לופט־באלאן...

און — מען טאר נישט בלייבען שטעהן! איך מוז מיך באוועגען, און באוועגען דורכאויס — אזוי וויל עמיץ — טריט ביי טריט!

צוריק, מיט די היסטאריקער, קאן איך זיך נישט אומקערען, מיך עקלען די דורות אהן ווייסע, געפרעסטע העמדער...

און נביאות זאגען קאן איך אויך נישט: זיינט דער בית־המקדש

איז חרוב געווארען, ווייסט איהר דאך ביי וועמען אין די הענט
דאס נביאות איז געבליבען!

איך וויל פ א ה ר ע ן אין דער צייט, איך וויל!

און דרעמעל איין און טראכט, אז עס איז גארנישט אזוי אומ־מעגליך.

מען דארף נאר ו ו ע ל ע ן! אלץ הענגט אפ פון ווילען.
און איך וויל, איך וויל מיט אלע קרעפטען, מיט'ן גאנצען הארץ.

און פלוצלונג — איך פאהר...

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

אוים! עס וואקסט שוין מעהר קיין ברויט נישט. און אויפ־געהערט האט די ערד צו זיין דאס אייגענטום פון „פריצים“ און פעלקער... די כ ע מ י ע מאכט ברויט פון דערנער, און מיר קאנ־קורירען נאר מיט די דערנער־פרעסער — די אייזלען. א רחמנות אפילו, וואס קאן מען אבער מאכען? אזא וועלט, ס'רעדעל דרעהט זיך! הונדערטער יאהרען האבען ז י י געגעסען און מ י ר געהונגערט! און נישט נאר ברויט אליין ג י ט אונז די כעמיע— אויך פלייש און פיש, און געפליגעל און הערינג. ס'הייסט — נאר דעם געשמאק דערפון. און דער גראבער בויך איז פארשוואונדען. דער טרעלבוך, דאס איבעריגע שטיק פלייש, וואס האט זיך נאכ־געשלעפט דעם מענשען הונדערטער יאהרען נאכאנאנד. און מיר עסען נישט, נאר מיר טרינקען. און אין פאריז טרינקט מען שוין אויך נישט, נאר מען שמעקט. די שפייזען געהען אריין דורכ'ן נאז. די ענגלענדער טראגען קליינע זעקעלעך מיט שטויב, מיט פור־דער פון שפייז, אונטער דער נאז איבער די וואנסען און שמעקען ווען עס ווילט זיך זיי. און אויב דאס מויל איז נאך אינגאנצען נישט פארשטאפט געווארען איז עס נאר, ווייל עס קומט צונוץ — ווייבער קאמפלימענטען צו מאכען, צו פלירט!

און די ליעבע — איז פריי, אהן א בייז אויג, אהן אייפער־זוכט — גארנישט!

נישט דער מאן שפייזט דאס ווייב, ווי אין צוואנציגסטען יאהרהונדערט, און נישט די פרוי האלט אוים דעם מאן, ווי אין דרייסיגסטען! יעדער האט זיך זיין פלעשעלע מיט פודער, און

שמעקט. האט די פרוי קיין באזונדער רעכט איבער'ן מאן און נישט פארקערט — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

— און דו, ווער ביסט?

— איך?

— יא, דו?

— איך — דער קוטשער!

— דער קוטשער?

— יא, כ'פיהר דעם וואגען אויפ'ן צייט־וועג. ווילסט דאך פאהרען... פארווערטס?! צו דער צוקונפט?

— יא, צום קליינעם אינגעל מיט'ן רויזען־שטעקעל. טרייב אן!

און מיר פליהען...

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

— און וואס פאר א צייט זענען מיר איצט? ווי הייסט זי?

— זי האט נאך קיין נאמען נישט; זי איז נאך נישט געבוי־רען געווארען...

— שנעל, ווייטער!

און מענשען לויפען הין און צוריק ארום, ווי פאר'סמ'טע מייז און שרייען:

— וואס טוט מען? נישטא גאר קיין הונגעריגע, זיי צו גע־בען ברויט, קיין דורשטיגע צו דערקוויקען מיט א טרונק, קיין נא־קעטע צו באקליידען, קיין קראנקע צו היילען? נישטא גאר קיין אומגליקליכע, קיין דערשלאגענע, פעלקער אדער איינצעלנע מענ־שען, רחמנות צו האבען?

די קיה גיבען מילך און קיין קעלבער צו זויגען זענען נישטא...

אלץ לעבט און שטארבט — נאטירליך, צו דער צייט!

אלץ לעבט און נעמט דאס לעבען פון זעקעלע. שטארבען שטארבט מען בלויז פון אלטקייט...

אלץ לעבט אין א פאלשטענדיגער הארמאניע מיט דער נאטור און שטארבט אין א פאלשטענדיגער הארמאניע מיט דער נאטור.

נישטא קיין קראנקהייט, נאר עלטער...

מיט דער צייט שרימפּען זיך די גלידער איין ביז צום פאַר־שווינדען און אַלע אין איין צייט, אין איין מאָס—לויט מ ע ט ש־נ י ק א ו ו ׳ ס מעטאָדע.

קיין איין גליד שטאַרבט פאַר זיינע חברים נישט אָפּ און טויט זיי נישט מיט זיך פאַר זייער צייט. און אַזן לײדען, אַזן שמער־צען געהט מען פון דער וועלט.

זיי לעבען אין האַרמאָניע און שטאַרבען אין האַרמאָניע, אָהן וועהטאָג, אָהן לייד. און די נשמה און דער גוף געהען אוים אינ־איינעם. נישטאָ קיין לעבעדיגע נשמה אין א טויטען גוף, און נישט פאַרקערט. נישטאָ קיין ווילען גרעסער אלס די מעגליכקייט, און קיין מעגליכקייט אָהן ווילען... נישטאָ קיין פאַרלאַנג, וואָס קאָן נישט דערפילט ווערען, און נישטאָ קיין איינגעהאַלטענע, אָנגעזאַמעלטע ענערגיע, וואָס גיסט זיך אין וועהטאָג איבער!

און מיט דער צייט איז אויך דער פלירט פאַרגעסען געוואָ־רען; נישטאָ קיין ווילען אָהן מעגליכקייט...

און קיין דיסקוסיען אויך נישטאָ! די ט ע מ פּ א ס זענען פאַרשוואונדען. די מיינונגען זענען אָהן אינטערעס און די שטימען אָהן פאַרב. קיין צאָרן, קיין באַרעדען; קיין שפּאָס, קיין וויץ! איינמאָל האָט זיך געמאַכט א צופאַל, „שלום עליכם" איז דורכ־געפאָהרען, מען האָט איהם איינגעלאַדען אויף א מאָלצייט — ער האָט געלעזען און אַלע — געגענעצט...

מיט דער צייט איז דאָס געגעצען געוואָרען אַן אַנשטעקענדיגע קרענק, אַן אַלגעמיינע וועלט־קראַנקהייט...

— און וואו איז דאָס אינגעל מיט׳ן רויזען־שטעקעל?

— צו וואָס טויג ער אונז, צו וועלכע שוואַרצע יאָהר? די וועלט, די שלאַנגען און איבעריגע ווילדע חיות זענען דער׳הרג׳עט געוואָרען דורך עלעקטריציטעט... אפילו די פרומע פּרעש, א ליכטי־גען גן־עדן זאָלען זיי האָבען!

— די ערד אפילו האָט שוין אַזוי לאַנג נישט געציטערט — האָט זיך איינער פון די אַלטע לייט געוואָלט באַקלאָגען, און האָט א געגעץ געטאָן.

און איך ווענד זיך צום קוטשער און רוף אוים מיט שרעק:

טרייב אָן, ווייטער! — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

— וואס, א „יריד"?

— גאט באהיט! מען קויפט נישט און מען פארקויפט נישט!

— וואס דען? קאראנאציע?

— אויך דאס האט מען שוין פארגעסען! לאמיר אראפגעהן זעהן —

די גאס ווימעלט פון מענשען.

און מען דערצעהלט א געשיכטע:

אמאל, אז מען האט ארויסגעטריבען די יעזואיטען פון פראנקרייך, האט איינער פון די הייליגע, פאר צארן און לייד, זיך אנגעטרונקען מיט טארטארען. א שכור'ער איז ער אנידערגעפאלען ביים פאס אין קעלער אין א לעטארגישען שלאף ביז אויף היינטיגען טאג. אהן יעזואיטען איז פראנקרייך געפאלען און געפאלען, ווי שפאניען. נאכדעם, אז מען האט ארויסגעטריבען די אידען. דאס לאנד האט זיך געבאדען אין שמוץ; פראנקרייך האט א ציטער געטאן, א קראמפף האט די ערד געכאפט און — א בארג אש, צי א סטעפ. איצט האט איינער פון די, וואס נענעצען, זיך געוואלט אויסגראבען א קבר און לעבעדיגערהייט באגראבען. און גראבענדיג, געפונען דעם יעזואיט! האט ער איהם ארייגעבראכט אין שטאדט. מיט געווירצען האט מען איהם אויפגעמונטערט...

און ווי ער האט זיך אויפגעכאפט, האט איהם דער גאנצער עולם ארומגערינגעלט און געפרעגט: צי דאמאלט, אין דער יעזואיטען־צייט, האט מען אויך געגענעצט?

— יא, — ענטפערט ער — עס האבען געגענעצט לארדען אין ענגלאנד, מיליארדערען אין אמעריקא און דערגלייכען!

— און די איבעריגע? דער עולם?

— ניין, דאכט זיך: ניין!

— וואס האט מען געטאן?

— איידער מען האט פארבאט די יעזואיטען, האט מען אין אלע לענדער געדאווענט, גאט געלויבט, געבעטען...

— א געשעפט! לעדיג־געהער געווען? וואס?

— מען האט זיך געפרעהט מיט דעם אויפגאנג פון דער זון אין דערפריה, און מיט'ן אונטערגאנג ביינאכט, צום ביישפיל: די פאטען!

— מיר האבען קיין מארגען און קיין אווענט. די עלעקטרישע זון ביינאכט לייכט נאך בעסער, ווי די בייטאג!

— עס זענען אויך געווען קאנצערטען פאר וואוילטעטיגע צוועקען.

— מיר האבען קיין „צדקה" נישט; נישטא קיין ארעמע לייט!

— קאטערינקעס האבען אין די גאסען געשפילט...

— מיר האבען „קנעפלעך" — א דריק, און עס הערט זיך א געזאנג, נאר ווייל אלע קאנען דריקען און הערען — —

— א! — דערמאנט זיך דער יעזואיט — ס'זענען געווען ארעמע, וואס פלעגען צוליעב פארגניגען, אזוי אמאל, אין א קאלטער ווינטער־נאכט ארויסשטעקען א פוס פון אונטער דער קאלדרע און אריינכאפען צוריק!

— נישטא ביי אונז קיין קעלט און קיין ווינטער! א מיטעלמעסיגער קלימאט אויף דער גאנצער ערד!

— נאך עפעס געדענק איך, — זאגט דער פארמאטערטער יעזואיט, — כ'וועל אייך זאגען, נאר — אביסעל ווייז...

— אביסעל וויין־שטויב צום שמעקען, גוט!

— זעלנער פלעגען דורכגעהן אין די גאסען, פאר זיי א קאפעליע מיט מוזיק, און דער עולם פלעגט זיי נאכלויפען מיט פרייד.

— וואס טייטש „זעלנער"?

— אנגעטאן אין אוניפארם, באוואפענט!

— וואס הייסט אוניפארם? און וואס איז אזוינס באוואפענט?

— גיב מיר נאך א שמעק וויין, ווייל מיין געדעכניש ווערט שוואך.

מען האט איהם געגעבען צו שמעקען, און ער האט זיך אלע דערמאנט און דערקלערט.

— גוט, זאגט דער עולם, און גלייך זענען באשאפען געווארען זעלנער מיט אוניפארמען און געוועהר.

און די „זעלנער" מארשירען איבער די גאסען און גענעצען.

און דער „עולם" גענעצט מיט...

— זאנסט ליגען, יעזואיט!

— ניין, כ'זאג גאר קיין ליגען נישט... אבער דאס זענען נישט קיין זעלנער.

— זיי געהען דאך אין אוניפארם?

— ריכטיג.

— זענען דאך באוואפענט?

— יא, אבער — —

— וואס „אבער"?

— זיי האבען נאך קיין בלוט נישט פארגאסען, און זיי האבען קיין צייכען פון קיין זעלנער אויף די פנים'ער.

— פארגיסט בלוט! — האט דאס פאלק פלוצלונג אנגעהויבען ליארמען — שטעכט, שיסט, טויט!

— וועמען? — פרעגט דער גענעראל.

— אונז, אונז אלעמען, שיסט, אבי נישט גענעצען, שיסט!— דונערט די שטימע פון פאלק; און דאס פאלק איז די לעצטע אינסטאנץ!

— שיסט! -- קאמאנדירט דער גענעראל...

איך האב מיך אויפגעכאפט.

פּאָעמען און פּראָזע

געה נישט מיט מיט מיר.

געה נישט מיט מיר, גאָלדענ, הארציג קינד; טרויעריג איז דעם איינזאַמען וואַנדערערס וועג...

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

און ווער איך שוואַך אַמאָל —

און ווער איך שוואַך אַמאָל, פון האַרץ־רייסענדיגער בענקשאַפט באַפאַלען, פון שמערצען באַזיגט, און איך קני פאַר דיר, און בעט מיך, מיט נישט מענשליכע טרערען, ביי דיר: קום! — נויג נישט צו דיין אויער צו מיין געבעט.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

טרויעריג איז דעם איינזאַמען וואַנדערערס וועג; פון טרויער־ווידען געהים, מיט זייערע שאָטען אויסגעבעט...

דער הימעל האָט זיי אָפּגעשטויסען, די ערד האָט זיי צוגעצויגען...

דער שטראַל פון העלסטען, פון גאָלדענסטען טאָג, וואָס רייסט זיך דורך די אבלים דורך, ווערט פון פרייד און גלאַנץ באַרויבט, און איבער'ן וועג לעגט זיך מיד און בלייך א טויטער שטראַל, א בר־מנן — א שטראַל!...

נישט פאַר דיר, גאָלדענ, הארציג קינד, איז דעם איינזאַמען וואַנדערערס וועג...

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

צווישען צווייגען און בלעטער פון די אבלים, וואָס זעהען קיין הימעל נישט, וואו עס נעסטען קיין פייגעל נישט, — פאַרבענקען וועט זיך דיין נשמה צו זאַנג און קלאַנג...

אויפ'ן שאָטען־אויסגעבעטען וועג וואַקסען קיין בלומען נישט;
אומזיסט וועט זיי מיט בענקשאַפט זוכען דיין אויג...
א, געה נישט מיט מיט מיר, גאָלדען, האַרציג קינד!

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

לעש, קינד, די באַרמהערציגע פונקען פון דיינע אויגען אויס; אומהיימליך איז דעם איינזאַמען וואַנדערערס וועג.

טרויער־ווײדען היטען איהם פון אַלע זייטען; נישט היימליך איז מיטער־נאַכט דאָס גערויש, וואָס שלאָגט זיך צווישען שווערע צווייגען און בלעטער...

אַלט־פאַרשטומטע קלאַגען, וואָס דער הימעל נעמט נישט אויף... פלוכען און צײן־קריצעריי פון פאַרשטויסענע און פאַרשאָל־טענע... מיטער־נאַכט וועקט זיך דאָס אַלץ און מישט זיך צוזאַמען מיט'ן יאָמער פון פאַרזינדיגטע נשמות, וואָס פלאַטערען אַרום, און זוכען און געפינען נישט קיין תקון...

נישט פרעהליכער איז דער טאָג... דורך אַש פון פאַרברענטע, דורך שטויב פון צו קבר־ישראל נישט געקומענע, קוקט דורך אַ רויט צאָרניגע זון...

נישט פאַר דיר איז דער וועג, גאָלדען, האַרציג קינד!

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

געה נישט מיט מיט מיר, גאָלדען, האַרציג קינד; שרעקליך איז דעם איינזאַמען וואַנדערערס וועג.

שאַרבען־קעפּ וואַלגערען זיך איבער'ן וועג, שאַרבען־קעפּ וואַל־גערען זיך אַרום אין זיינע שאָטען, שאַרבען־קעפּ פון לאַנג געשטאָר־בענע און נישט באַגראָבענע, און מיט הוילע אויגען־לעכער קוקען זיי אַרויס אויף דער וועלט און שרייען שווייגענדיג: פאַרוואָס? פאַר־וואָס?

און איבער קברים פיהרט דער וועג; איבער פאַרגעסענע דער־נער־באַוואַקסענע קברים...

דאָס זענען די קברים פון די פאַר'עקשנ'טע מלאכים, וואָס האָבען אַמאָל דעם כסא־הכבוד געשטורעמט און דערנאָך, באַזיגטע און פון הימעל אַראָפּגעשליידערטע, אומזיסט געזוכט פאַרגעסעניש און טרויסט אין דער שוים פון ערד־געבוירענע טעכטער, ביז זיי זענען אויסגעגאַנגען, ווי אַ ליכט...

צוגענומען האָט זיי די ערד, נאָר פאַרצעהרען זיי קאָן זי נישט!

און, הער, קינד! אָפּט אין האַלבער נאַכט שפּאַלט׳ן זיך די קברים, די פאַרגעסענע, דערנער־באַוואַקסענע קברים...

און זיי, די געוועזענע מלאכים, שטעהען אויף, געהען פון די קברים ארויס, שטעלען זיך אויס און קוקען מיט א ברענענדיגען האַס אין די אויגען צום הימעל ארויף, און הויבען מיט גרימצאָרן די פויסטען קעגען כסא הכבוד אויף, און כאַפּען זיי באַלד צוריק צו די מיילער... און בייסען די פינגער פאַר צער און שאַנד. — פאַר־וואָס זענען די הענט אַזוי קורץ!

— —

געה ניש מיט מיר גאַלדען, האַרציג קינד!

איך בעט דיך דאַרום, שאָקעל דיך אָפּ פון מיין געבעט, ווי פון א גרינעם וואָרעם, וואָס פאַלט דיר פון בוים אראָפּ אויף דיין ברוסט!

דאָרט געהען ארום די שאָטען פון נאָך נישט געשעהענעם, פון נאָך נישט באַשאַפענעם; אומרוהיגע שאָטען, וואָס רייסען זיך, קע־גען גאָטס ווילען, צו ליכט און לעבען פאַר דער צייט, נאָך איידער ער האָט זיי מיט פלייש און בלוט באַקליידט.

לעבענס־הונגעריגע זענען די ווידערשפּענסטיגע גייסטער, און וועה איז דעם, וואָס זיי טרעפען אויפ׳ן וועג... זיי נעמען צו פון די באַקען די פאַרב, זויגען אויס דאָס ליכט פון די אויגען, און נאַגען אויס דאָס בלוט פון האַרץ... לעבענס־הונגעריג זענען זיי...

נישט פאַר דיר איז דעם איינזאַמען וואַנדערערס וועג...

— —

און ווער איך שוואַך אַמאָל, פון שמערץ און בענקשאַפט פאַר־מאַטערט, און קני פאַר דיר, און בעט זיך רחמים ביי דיר: קום, פאַרלאָז מיך נישט! — הער נישט מיין געבעט!

לעש די באַרמהערציגע פונקען אין דיינע אויגען אויס; און די בענקשאַפט, וואָס איך האָב פאַרזייהט אין דיר, רייס דיר, ווי א דאָרן פון האַרץ ארויס! זעה, ווי צאָרניג עס שפּרייט זיך איבער מיר דער הימעלס־בויגען...

נעה, קינד! זאָל דער דונער, וואָס ווערט פאַר מיר געשמידט, דיך אומזיסט נישט טרעפען...

נישט דאס האט דיין מאמע, איבער דיין וויג געבויגענדיק, דיר געזונגען!

נישט דעם ווייסטן חלום האבן לבנה און שטערן, אין די שטילע זיסע נעכט, דורכ'ן מיידעלשען פענסטער דיר אויסגעשפינט!

געה אין דיין רוה אריין, קינד!

— — — — — — — — — — — — — — — — —

זעה, צארניג פינסטער בויגט זיך איבער מיר דער הימעל...

און פון צווישען די ביימער, אין פינסטערניש, פאר שרעק צוזאמענגערוקטע, פינקעלט ארום דיין היים, דיין זיסע שטילע היים!

מיט ווארעמע בליקען ווינקט זי צו דיר, צערטליך רופט זי דיך: קום! געה אין דיין רוה אריין, קינד!

געה, צארניגער נאך ווערט דער הימעל...

געה אין דיין רוה אריין, קינד, לעג דיך... לעג צו דיין קעפעלע צום קישען און קריאת־שמע לייען!

און הויב דיינע שטילע זיסע אויגען צום הימעל אויף און בעט!

בעט, ער זאל דיר אפציהען דעם שווארצען וואלקען, וואס האט זיך איבער דיין יונגען, אומשולדיג־בלויען הימעל געלעגט... אויסגע־ריסען זאל ווערען דער זאמען פון אומרוה און בענקשאפט, וואס איך האב מיט מיין זינדיגער האנט אין דיין הייליג שטיל הארץ פאר־פלאנצט...

און אפגעהן זאל דער שאטען, וואס דער פארבייגעהענדיגער איינזאמער וואנדערער האט אויף דיין ריין־געשטראלטע נשמה געווארפען. —

בעט, קינד! דיר איז דער הימעל נישט צארניג און וועט הע־רען דיין געבעט...

— — — — — — — — — — — — — — — — —

געה נישט מיט מיר, גאלדען, הארציג קינד!

עס זענען קיין וואונדער געשעהען.

א, וויסטע, טויב־שטומע נעכט, נעכט אהן חלומות, אהן שלאף, אהן טרייסט...

פון זיין שטראלענדיגער צירונג בארויבט, ליגט מיר אויסגע־שפרייט דער בלאס־גרויער הימעל; אין איינגענעם, אויסגענעבעלטען שוויים האט זיך איינגעהילט די ערד, און אין דער לופט שוועבט די אומפרוכטבארע מידקייט פון גאט און לייט, פון וועלט און באשעפער!

דורך פארדרעהטע צווייגען פון פארקריפעלטע בוימער קוקט צו מיר ארויין די אומפרוכטבארע, טויב־שטומע נאכט; מיט די וואסער־ריג־גרויע אויגען זויגט זי מיר אוים דעם לעצטען טראפען ווילען...

פייכט און קאלט הויכט זי אויף מיר, און א פייכטע קעלט צוגעהט זיך אין אלע מיינע גלידער; איך פריר...

איך פריר ביז'ן מארך אין די ביינער, ביז'ן לעצטען טראפען בלוט אין הארץ...

נעם, אלטע פארפרוירענע נשמה, א פייער־טאפ, נעם און געה פון הויז צו הויז, פון טיר צו טיר, און בעט א פונק פייער... א פונק פייער זיך צו דערווארעמען.

מיד בין איך, שטערבליך מיד, נישטא מיט וואס און נאך וואס צו לעבען... און שטארבען קאן איך נישט: מיט וואס וועל איך קור־מען אהין?...

מיד בין איך, שטערבליך מיד, און דאך בין איך אמאל שטארק געוועזן — גאטס געגנאד האט אויף מיר געשטראלט...

נאר פארזינדיגט האב איך מיך און די קראנס פארלוירען, און פארשלאסען האט זיך פאר מיר דער הימעל און וועט מיר שוין נישט אויסשטראלען קיין נייע קראפט...

א גאלד־געלאקטער, פון גאט געזאלבטער קעניג בין איך אראפּ־געקומען פון די הויכע בערג. — א בליצענדיגע קרוין אויפ'ן קאפּ געהאט, אן אויסגעשטראלטען מאנטעל אויפ'ן לייב געטראגען, מיט א גינגאלדענער קעניגליכער הארפע אין דער האנט — — —

איך בין אראפּגעקומען און אלץ אין דער נידער פארשוואונדען...

די גאלדענע לאקען זענען אראפּגעפאלען אין דלילה'ס פאל־שען שויס...

לילית האט מיך מיט איהר כשוף אין איהר נעץ געפאנגען; איך האב איהר לויב געזונגען און צוגעשפּילט אויף דער גינגאלדע־נער הארפע, און עס האט געפּלאצט א סטרונע נאך א סטרונע...

אין פאר'כשופ'טע נעכט, אויף פארבליהטע זומפּען, האב איך מיט איהרע טעכטער רעדלעך געטאנצט, און אינ'ם טאנץ די קרוין פון קאפּ אראפּ פארלוירען; און איינגעשלונגען האט זי דער זומפּ.

אויף קרומע, פארלוירענע וועגען בין איך געגאנגען, און די דער־נער אויף די קרומע, פארלוירענע וועגען האבען מיר דעם קעניגליך־אויסגעשטראלטען מאנטעל פון לייב אראפּגעריסען; צווישען־ווייז, פעדים־ווייז...

א, נעכט אהן חלומות, אהן שלאף, אהן טרייסט...

נאט האט מיר א ליכטיגע נשמה געגעבען, און איך האב פון איהר גראשענדיגע ליכטלעך געצווינגען און אין לוסט־פארביגע נאר־טען־לעמפּלעך אריינגעשטעלט, און פארברענט די ליכטיגע נשמה!

דאס גאלדענע הארץ, וואס איך האב פון זיין ליעבען־נאמענס האנט באקומען, האב איך צולאזט, אויף קליין געלט צומינצט. קראנקע שמייכלען אויף געשמינקטע פּנימ'ער איינגעקויפט — און פארשוואונדען דאס גאלדענע הארץ...

אַן אויסגעלאָשענער פלאַקער בין איך. און דער הימעל האָט זיך מיר פארשלאָסען און וועט מיר שוין נישט אויסשטראַלען קיין נייע ליכט, קיין נייע קראַפט...

צום געבעט פון אומריינע ליפען, וואָס האָבען לילית'עס לויב געזונגען און איהרע טעכטער געקושט, וועט גאָט נישט צונויגען זיין אויער...

מיך, שטערבליך מיד ליג איך.

נישטאָ מיט וואָס און צו וואָס צו לעבען...

און שטאַרבען קאָן איך נישט; נישטאָ מיט וואָס אהין צו קו־מען.

מען וועט מיך פרעגען: וואו זענען דיינע גאָלדענע לאָקען און די קרוין אויף זיי? דיין אויסגעשטראַלטער מאַנטעל וואו איז? פאַרוואָס האָבען געפלאַצט די סטרונעס אויף דיין קעניגליכער האַר־פע, מיט וועלכע מען האָט דיך אראָפּגעשיקט?

אַ, די נעכט אָהן שלאָף, אָהן חלומות, אָהן טרייסט!

ווי אַ בר־מנן, וואָס זוכט זיינע פארלוירענע נעגעל אויף, זוך איך די שטראַלען פון מיין פארלוירענער קראַפט...

מיט צושויבערטע האָר אויפ'ן קאָפּ, מיט פרעמדע אויסגעבעבע־טעלטע קליידער אויפ'ן לייב, מיט אַן אויסגעדאַרטען וואַלד־שטע־קען אין דער ציטערדיגער האַנט, וואַנדער איך און זוך מיין געווע־זען שטראַלענדיג גליק, און געפין נישט...

מיך, שטערבליך מיד וואַנדער איך! פון געדאַנקען, ווי פון רויב־פייגעל געיאַגט...

איבער באַרג און טאָל וואַנדער איך; איבער פעלד און וואַלד, אויף לאַנקעס און ביי ברעגען פון טייכען — טאָג אויף טאָג, טאָג אויף טאָג, און זוך אומזיסט...

צום נידעריגען גראָז בויג איך מיך אראָפּ, — זאָל איך כאָטש איינס דערקענען, וואָס האָט אויסגעשפּראָצט פון מיין האַרציג בלוט — און דערקען נישט... און דאָך האָב איך אויף די לאַנקעס אויסגעטריפט מיין האַרץ!

אויף וואַסער־שפּיגלען קוק איך און קוק מיר די אויגען אויס...

טויזענטער גלאנצען קאלירען, וויקלען זיך, פלעכטען און טאנ־צען, שפילענדיג אויפ'ן בלאנקען וואסער־שפיגעל, — — קיין איינ־ציגער גלאנץ פון מיין נשמה שמייכעלט מיר נישט אקעגען; און דאך האב איך אויף דעם וואסער־שפיגעל מיין נשמה אויסגעהויכט...

נישט מיינע פארבען טראגען די בלומען אין פעלד...

און הויב איך די אויגען צו די בוימער אויף, פליסט מיר קיין איינציגער טאן פון מיין געבענשטער הארפע פון זייערע צווייגען נישט ארוס...

און די דערנער, וואס איך פרעג אויף צויטען און פעדים פון מיין קעניגליך־אויסגעשטראלטען מאנטעל, לאכען מיך אוס שטע־כענדיג: צויטען און פעדים פון אן אויסגעשטראלטען קעניגליכען מאנטעל זוכט ער, דער בעטלער!

נישט פריינדליך איז מיר דא די ערד!

וואו איך קום, דערקען איך: דא איז אויף א ווילע מיין היים געווען... דא האב איך געבלוטיגט און געשטראלט. נאר די ערד האט מיך קיינמאל נישט גערן געהאט און האט מיר גארנישט באהאלטען!

קיין איינציגען טראפען בלוט פון הארץ, קיין איינציגען שטראל פון מיין נשמה, קיין קלאנג פון דער קעניגליכער הארפע, קיין פאדעם פון מיין קעניגליך־אויסגעשטראלטען מאנטעל... און די קרוין האט זי מיר איינגעשלונגען...

די שמעקענדיגע בלומען, וואס איך האב אויף איהר פרוכט־בארען שוים געשפרייט, האט זי, די שטיף־מוטער, נישט גענעהרט; נישט אויסגעשפראצט זענען מיינע בלומען...

אייפערזיכטיג איז די נידער...

אויף איהר זילבער־גלאנציגען מאד־געלעגער האב איך גערוהט און פרעמדע חלומות געהאט; צו די ווייטע, אין נעבעל איינגעהיל־טע בערג געבענקט... אונטער איהר הימעל האב איך געוואנדערט, און דאך האבען מיך פרעמדע שטערען געפיהרט...

נישט היימליך איז מיר דא די ערד...

און איהרע קינדער און שטיף־קינדער זענען מיר פרעמד...

ועמען איך באגעגען אויף מיין וואנדער־וועג, קוק איך מיט

באַנגשאַפט און פאַרציטערטער האָפנונג אין די אויגען אַריין — קאַלט און פרעמד זענען זיי מיר...

קיין איינציגער שטראַהל פון אַ ברידערליך־האַרציגער נשמה, וואָס זאָל אין מיר צוריק אָנצינדען דאָס פאַרלאָשענע ליכט...

קאַלטע, פרעמדע אויגען!

נישט מיין פרייד, נישט מיין לייד, גאָרנישט פון דעם, פאַר־וואָס איך האָב געליטען; גאָרנישט פון דעם, צו וואָס איך האָב גע־האָפט...

מיד, שטערבליך מיד, וואַנדער איך, און זוך מיין פאַרלוירען גוטס, און געפין נישט...

און קיינער שטעלט זיך נישט אָפּ, דעם אָרעמען וואַנדערער צו גריסען; קיינער שטרעקט מיר פריינדליך נישט אויס די האַנט!

קיינער פרעגט נישט: וואו פיהרט, וואַנדערער, דיין וועג?

פרעמד ביסט דו דאָ, טרויער און בענקשאַפט פאַרנעבלען דיינע אויגען. צי לעבסט דו און וואַנדערסט און זוכסט תקון פאַר דער זינדיגער נשמה?...

קיינער וועט מיר נישט ווינשען:

לעבעדיג צי טויט, זאָל דיך גאָט טרייסטען, וואַנדערער! מיט פרישע מאַנדלען זאָל אויפבליהען דיין וואַנדער־שטאָק!

און צוריק צו דער היים, אויף די הויכע בערג, אָהן קרוין און מאַנטעל, אין בעטלער־קליידער מיט דער פאַרשטומטער האַרפע — קאָן איך נישט...

אויף דער שמאָלער גרענעץ צווישען וואַלד און פעלד ליגט זי און דרימעלט...

ווער איז זי?

פאַרוואָס האָבען זיך אָפּגעשטעלט מיינע פיס? פאַרוואָס איז שטיל געבליבען מיין האַרץ?

אויף דער שמאָלער גרענעץ צווישען וואַלד און פעלד ליגט זי און דרימעלט...

אויף איהר וויים־שטראַלענדיגען מאַנטעל ציטערט מיט באַנ־גער ליעבשאַפט אַ נעץ פון ליכט און שאָטען, אויסגעשפּינט פון פאַר׳סוד׳עטען וואַלד און געבענשטען פעלד...

ווער איז זי?

שווארץ איז זי און בלאס, און וואונדער־שעהן — ווענעס ווייז־גארטען הינט זי, די שולמית?

קעניגליך־שטאלץ און שטרענג איז געוועלבט די פעך־שווארצע ברעם, און לוסטיגע ליכט־פלעקען גליטשען זיך שפּילענדיג איבער איהר עבען־קרוין...

א ווילדער מאָן פון פעלד ווארפט א הייסען גלאנץ איבער איהר בלאסען, הויכען שטערן; ארום די האלב־אָפענע ליפּען שוועבט א רעטעניש — א שמייכעל — טרויעריג און זיס!

מיט צוטרויען און ליעבע דריקט זיך דער שלאנקער לייב צום ווייכען, גרויען ערד־געלעגער, דאָך אומרוהיג, דאכט זיך, הויבט זיך און פאלט איהר ברוסט...

וואס חלומ'ט זיך איהר?

אויף דער אלטער הארפע ציטערט א ניי־אויפגעשפּינטע סטרונע...

ציטעריג בליהט מיר א נייע האָפנונג אין הארץ — און עס וועקט זיך דער לאנג געשטארבענער ווילען אין מיר: „זאל זי די אויגען עפענען!" און מיין ווילען איז געשעהען!

עס הויבען זיך די שווערע ברעמען אויף, און עס עפענען זיך גרויסע, גרויסע אויגען, מיט א שטאלץ־פארוואונדערטען, האלב־צארניגען בליק...

וואס איך קוק אויף דיר?

ווער עס האט מיר ערלויבט?

אָ, שטאלצע! דאס האט מיך נאך קיין שטערן נישט געפרעגט. און די זון, ווען איך פלעג איהר גלייך אין די אויגען אריינקוקען — אויך נישט!

צי איך ווייס, ווער דו ביסט?

איך ווייס!

דו ביסט די יאהרען־יאהרען־לאנג געהאָפטע... אין די שטילסטע, טרויעריגסטע נעכט קוים אויסגע'חלומ'טע...

דאָס אין טרערען צוגאָסען, אין בלוט צוגאַנגען, פאַר'יתום'ט הארץ האָט דיך אויסגעבענקט.

און אויף מיין וואנדער־וועג, אין דער פינסטערער נאכט, ווען דער לעצטער וועג־ווייזער אין הימעל האָט זיך פארלאָשען, האָט דיך אין אנגסטען און טויט־שרעק מיין נשמה קוים אויסגעבעטען. קוים אויסגעבעטעלט ביי גאָט!

טרייב מיך נישט אוועק.

לאָז דעם מידען וואנדערער דיר צופוסענס זיצען און, ווי צו א הייליגער ריינינקייט, צולעגען הארציג און פרום די לעכצענדיג־צר־פלאצטע ליפען צום זוים פון דיין קלייד.

איך וועל עס נישט באפלעקען...

זינדיג בין איך... נאָר פאַר זינד־געפּארבטע פארלאַנגען אין דיין קעניגליך־שטאָלצע און שטרענג געוועלבטע ברעם קיין רעגענ־בויגען נישט...

אויף דיין בלאָס פּנים דער שמייכעל איז דער אָפּגלאַנץ פון ריינסטען בלויען הימעל אויף דעם אייביג־בליצענדען שניי אויפ'ן חרמון־בארג אין הייליגסטען לאנד...

כרובים מיט בלאַנקע שווערטען אין די הענט היטען דאָס טויער פון גן־עדן פאַר'ן זינדיג־פארטריבענעם מענש; דער גלאַנץ פון זייער שווערט בליצט אין דיינע אויגען...

לאָז דעם מידען וואנדערער דיר צופוסענס זיצען און זינגען שטיל דיין לויב...

קוק נישט, וואָס איך בין אזוי שוואך און מיד; אויף מיינע צוריסענע קליידער קוק נישט; זאָל דיך מיין אָרעמער וואנדער־שטאָק נישט שרעקען...

גאָט האָט מיר זיין טרייסט געשיקט... עס קוועלט אין מיר פרישע קראפט; רויזען בליהען אויף אין הארץ; די סטרונעס פון דער אלטער הארפע ציטערען, וועקען זיך צום נייעם הללויה... עס ציטערט אויך מיין וואנדער־שטעקען אין מיין האנט — ער וועט

אנהויבען בליהען, מיט פרישע מאנדלען בליהען...

איך בין שטארק, איך בין רייך!

פון די טייכען אין גן־עדן וועל איך אפּשווימען די פּערעל צו דיין האלז... פון אומבאטרעטענע טיפסטע וועלדער וועל איך דיר ברענגען זאנג און קלאנג... פעלדער און וויזען וועל איך בארויבען און די שענסטע בלומען שטרייען פאר דיינע פיס — — דעם כסא־הכבוד וועל איך פון די טייערסטע שטיינער בארויבען און דיין פוסען־בענקעלע צירען — —

איך וועל דיר וועלטען באשאפען — — —

ווער איך בין?

ווער איך בין, פרעגסט דו — —

ווילסט מיין נאמען וויסען?

טויזענטער טראגען איהם; דארפסט דו איינעם פון טויזענ־טער?

וואס איך בין?

— דאס ווענדט זיך: מיט אדער אהן דיר?

אהן דיר בין איך א צאנקענדיג לעמפּעל ביי א גוסס צוקאַ־פּענס, און פארוויבער מיין לעצטען טראפּען צו באשיינען די העוויות פון דער גכיסה.

מיט דיר בין איך א פלאקער אין ליכטיגען גאטס האנט, א פייערדיגע זייל, וואס פיהרט איבער סטעפּען צום הייליגען לאנד...

אהן דיר בין איך א חורבה פון א פארלאשענעם מזבח, פון גאט און לייט פארגעסען... די ווינטען האבען שוין לאנג זיין אש צושפּרייט... פארהונגערטע קראהען שטעלען זיך אפּ אמאל און זו־כען שירים פון אלטע קרבנות, און געפינען נישט און פליהען אוועק, און שילטען...

מיט דיר בין איך א כהן־גדול אין קדשי־קדשים — מיט א גאלדענער ווייררויך־פאן אין דער האנט, א בליצענדער קרוין אי־בער'ן שטערן, די טייערסטע שטיינער אויף דער ברוסט, וועלט־הארמאניש קלינגען די גאלדענע גלעקלעך ביים זוים פון מיין קלייד און, אין גאטס וואלקען איינגעהילט, בעט איך פאר דער פאראומ־גליקטער וועלט...

אהן דיר בין איך א געפאַלענער, אן אפּטריניגער...

פאַרביי איז געגאַנגען א העלדען־אַרמיי וועלטען חרוב צו מאַכען. נייע צו בויען; איך בין געווען איינער פון זיי, איינער פון די גרעסטע — און בין אויפ'ן וועג געבליבען... און איבערגעלאָזט האָבען זיי דעם שוואַכען... טייל—מיט א באַרמהאַרציגער טרער אין אויג, אנדערע האָבען פאַר מיר נאָר שפּייעכץ געהאַט אין מויל, נאָך אַנדערע האָבען מיך מיט די פיס אָפּגעשטופּט און זיך דעם וועג באַפרייט. — —

און וויל — האָב איך גאָטס שופר אין האַנט; בלאָז איך. קומען נייע, נאָך נישט־באַשאַפענע גבורים פאַר נאָך נישט־אויס־געטראַכטע וועלטען, שטאַרקע, פלאַמענדיגע, שטראַלענדיג באַוואָ־פענטע, און זיי קניען פאַר מיר און בויגען פאַהן און געוועהר פאַר מיר, איך זאָל זיי בענשען...

זעה! עס וועקט זיך די אַלטע האַרפע, דער וואַנדער־שטאַק ציטערט אין מיין האַנט, אויפבליהען וויל ער... א נייע לעבען וועקט זיך אין מיר; דרעה נישט אוועק דיין געבענשטען קאָפּ פון מיר. איבערענטפער מיך נישט צוריק דעם טויט און זיינע שרעקען...

— וואַנדערער, איך פאַרשטעה דיך נישט!

פרעמד קלינגט מיר אין אויער דיין שטימע; איך פאַרשטעה דיין שפּראַך נישט!

פון די הויכע, ווייטע, אין נעבעל איינגעהילטע בערג, קומסט דו, וואַנדערער; פון די בערג, וואו עס לאַרמט דער אייביגער קריג צווישען שטורמען און אַדלערס, קומסט דו; ביזט אפשר איינער פון זיי, פון די ברייט און שטאַרק געפליגעלטע; איך בין די שטילע שוואַלב פון טאָל — און פאַרשטעה דיך נישט...

דיינע ווערטער הער איך, און פאַרשטעה זיי נישט...

עס צאַפּעלט אין זיי א הייס־פאַרבלוטיגט האַרץ — א פאַר־בענקטע נשמה צוגיסט זיך אין זיי — ווי רויטע בלוטיגע פלאַמען שוועבען זיי פאַר מיר אין דער לופט, זיי שרעקען מיך. נאָר איך פאַרשטעה נישט דיינע ליידען...

מיר זעגען זיך אַזוי פרעמד, אַזוי פרעמד...

אוועקגעגאנגען איז דאס ריינע, שטראַלענדיגע קינד פון טאָל—
דו ביסט דער אָדלער פון די הויכע בערג; איך — די שטילע
שוואַלב פון נידעריגען טאָל — וואָס האָסט דו צו מיר?
און זי הויבט זיך אויף און געהט...

מיר צופוסענס האָט זי געלאָזט דאָס בליצענדיגע דיאַדעם, מיט
וועלכען איך האָב איהר געבענשטען קאָפּ געקרוינט, און דעם אויס־
געשטערענטען מאַנטעל, מיט וועלכען איך האָב איהר שלאַנקען לייב
באַדעקט...

אוועקגעפלויגען איז דער ליכטיגער שטראַל פון טאָל...

זיי באַגריסט!

זיי באַגריסט, די צוריקגעקומענע שטאָלצע, הייליגע אין זיל־
בערנעם, שטיל־פאַר'כשופ'טען אָוועגט־גלאַנץ...

זיי געבענשט!...

און געבענשט זאָל זיין דיין אומפאַרהאָפט ערשיינען אין
דער זילבער־פליסענדיגער געטליכער גנאָד!

אין דער שטיל־פאַרחלום'טער, פאַר'כשופ'טער אקציען־אַלעע...

שטיל ציטערען די שנייעלעך־בליטען אויף די געבענשטע אַקאַ־
ציען־קעפּ; און אויפ'ס ניי הויבט אָן צו בליהען מיין האַרץ, וואָס
האָט שוין געזאָלט פאַרגעהן...

און נאָך אמאָל איז אויפגעגאַנגען א ליכט אין מיר; אין מיין
פאַר'יתום'ט פאַרשאָטענטער נשמה... און אַנטפּלעקט איז מיר גע־
וואָרען דער סוד פון הייליג שטילען אָוועגט...

מיט מיר צוזאַמען האָט מיט באַנגער ליעבשאַפט די בלויע טיי־
פע הויך אויף דיר געוואַרט...

מיט מיר צוזאַמען האָט די פרום־זילבער־פליסענדיגע לבנה
און די קינדיש־ריינע, גאָלד־שפּינענדיגע שטערענדלעך צו דיר גע־
בענקט...

און דיר וועבען זיי עס פון די צאַרטסטע גאָלד־ און זילבער־
פעדים דעם חלום פון גאָט־געבענשטען אָוועגט...

זעה, אין זילבער־פלום פארזונקען, אטעמט צו דיר איהר שמע־קענדיגע נשמה אוים די פאר'כשופ'טע אקאציע...

דער זיסער אטעם פון ליכט־באגאסענעם טאל הויבט זיך צו דיר אויף די שטילע אווענט־פליגעל אויף, און קושט פארליבט פון דיין מאנטעל דעם זוים...

און הויבסט זיך העכער, און רייסט די שנייעלער־בליטען פון די פאר'חלומ'טע אקאציען־קעפ און שטרויט פאר דיינע טריט...

און ווייסט דו, וואס דער זיסער פויגעל זינגט?

ער זינגט פון זיסען בליטען־טויט אונטער דיינע פיס...

פארציטערט טשעפעט זיך דאס פון דער בלויער הויך אוים־געפלאסענע ליכט צו דיין געבענשטען קאפ... באגליקט ציטערען די גלאנצען אויף דיין עבען־קרוין, נאר די, וואס טרעפען זיך מיט דיין אויג, פראלען צוריק פארשעמט און דערשראקען פאר'ן שעפפער־ליכט, פאר'ן ליכט פון די וואונדערליכע ערשטע זיבען טעג, וואס שטראלט ארוים פון זיי...

דו ביסט נעקומען, און זעה — מיט פרישע מאנדלען האט אויפגעבליהט מיין וואנדער־שטאק און וואונדער־בלומען שפראצען מיר אין הארץ...

פון ניי־געבוירענע וואונדער־שטראלען האבען זיי אויסגע־שפינט סטרונעס אויף דער גינגאלדענער הארפע, פון זיי וועט זיך אפרייסען דאס הייליגע ליעד פון אויפערשטעהן!

דו ביסט שוין נישט די שוואלב פון טאל...

אין דער שטילער נאכט זענען וואונדער געשעהען...

צוריק בליצט דאס דיאדעם אויף דיין געבענשטען קאפ, און דער אויסגעשטערנטער מאנטעל שטראלט אויף דיין שלאנקען לייב — —

קום, ליעבע, ריינע, שטאלצע, הייליג־שטראלענדיגע! אין דער וואונדער־נאכט וועלען מיר וואנדערען און ביים שעפפער־ליכט פון דיינע גרויסע, גרויסע אויגען אויפזוכען סצעפטער און קרוין —

אין דער שטיל־געבענשטער, מיט גאטס גענאד באפלאסענער נאכט, מוזען וואונדער געשעהען...

— מאן, פון די הויכע בערג, עס וועלען קיין וואונדער נישט געשעהען...

בענקשאפט האסט דו פארזייהט אין שטילען שוואלבען־הארץ;

דאָס באַנגע האַרץ האָט מיך צו דיר געטריבען; איצט שרעק איך מיך פאַר דיר, לאָז מיך געהן!

— אַ, שרעק דיך נישט, קינד!

וויל נאַר, און דיין ווילען וועט געשעהען! געהויבט וועסט דו ווערען! פון דער נידער, מיט איהרע טרויעריגע שאָטען, צו די הויכע, זיך אין ליכט באָדענדיגע בערג...

— מיך שרעקט די הויך; מיר האָבען, געהענדיג, אַ שטיק נאַכט פאַרבראַכט, און מיך זענען מיינע פיס...

— זאָרג נישט, קינד, פאַר די מידע פיס... און שרעק דיך נישט פאַר דער הויך!

אין דער שטילער, פון גאָט געבענשטער נאַכט זענען שוין מאַנכע וואונדער געשעהען... זעה, ביי דיינע רעד, אין שטראַל פון דיינע גרויסע, גרויסע אויגען, זענען מיר וויטע, ברייטע און שטאַרקע פליגעל אויסגעשפּראָצט; אויף זיי וועל איך דיך טראָגען צו די וויטע, הויכע און ווייסע בערג...

— אַ בענקשאַפט, ליעבער, האָסט דו אין מיין שטילען האַרץ פאַרזייהט, און זי האָט געוואַקסען... און האָט מיך געטריבען צו דיר. אין מאַנכע שטילע נעכט האָב איך וואונדערליכע חלומות געהאַט... עס האָט זיך מיר דיין היים גע'חלומ'ט, די וויטע, הויכע בערג, און איך האָב געבענקט צום אָפּגלאַנץ אויף זייער אייביגען שניי און צום עדעל־ווייס, וואָס בויגט זיך איבער'ן שווינדעלדיגען אָפּגרונט...

און איצט שרעק איך מיך!

נאָר נישט קיין עדעל־ווייס וועלען מיר זוכען; און נישט קיין שניי בליצט אויף זייערע שטילע רוקענס...

דאָס בליצען ווייסע תכריכים...

עס האָבען דאָרט מענשען געלעבט, אַ שלעכט לעבען געפיהרט און דאָס גלויבען אין לעבען פאַרלוירען, זיי האָבען געגלויבט נאָר אין טויט, אין ווייסען טויט, וואָס רייניגט אַלע זינד...

און זיי האָבען זיך לעבעדיגערהייט תכריכים גענעהט, לעבעדיגערהייט זיך אין תכריכים באַקליידט, אויף די שטילע בערג־רוקענס זיך געלעגט און די אויגען פאַרשלאָסען צום שטאַרבען...

און נאָכט האָט אויף זיי פאַר רחמנות אַ שטילען שלאָף גע־

שיקט... און זיי שלאפען... ביז דער שופר אין משיח'ס האנט וועט זיי וועקען, — האט גאט געזאגט — זאלען זיי שלאפען!

— קום, קינד, מיר וועלען די טויטע וועקען...

זעה, גאטס שופר האב איך אין דער האנט; בלאז איך, ער־וואכען די טויטע!

קום! ריינער שטערן־געזאנג איז דיין שטימע! מיט וואונדער־שטראלען איז אויפגעצויגען די גאלדענע הארפע — —

קום! מיר וועלען זיי זינגען און שפילען דאס הייליגע ליעד; דאס ליעד פון אויפערשטעהן!

אין דער שטילער, מיט גאטס גענאד באפלאסענער נאכט, מו־זען וואונדער געשעהען!

— ליעבער, ליעבער מאן, עס וועלען קיין וואונדער געשעהען!

נישט דאס, וואס דו מיינסט, בין איך — מיך שרעקט די שווינדעלדיגע הויך; מיך שרעקען דיינע וואונדער...

די בענקשאפט, וואס דו האסט פארזייהט אין מיין הארץ, האט אויסגעשפראצט און זי האט מיך געטריבען צו דיר; פון דער זי־סער, שטילער היים געיאגט צום מאן פון די הויכע בערג; דאר ג ע ה ן מיט דיר, קאן איך נישט!

שוואך איז מיין ברוסט, ליעבער, מיט וואס וועל איך אטעמען אויף די הויכע בערג?

פון בוימער גאל זענען זיי, די הויכע בערג, וואו וועט רוהען, אויף וואס וועט נעסטען די שוואכע שוואלב — די שוואך־געפלי־געלטע שוואלב פון טאל?

און רעד מיר פון אויפערשטעהן נישט — ווייסע תכריכים־פלעקען בלענדען מיר די אויגען; זיי שווימען פאר מיר ארום אין דער לופט און שרעקען מיך!

שוואך איז דאס קינד פון טאל; אויף בערג געהן קאן זי נישט, די שוואכע...

און טראג מיך נישט ארויף, נעם מיך נישט אויף דיינע פלי־געל; עס שווינדעלט אין דער הויך; איך וועל מיך אראפגליטשען פון זיי; איך וועל פאלען, ערגעץ אין אן אפגרונט אריין פאלען;

און דו, אין שלאכט מיט ווינט און שטורעם, וועסט עס נישט מער־קען; וועסט גארנישט וויסען, ווען און וואו דו האסט מיך פאר־לוירען!

הער, מאן פון די הויכע בערג, די רעד פון קינד פון טאל!

ליעב ביסט דו מיר, מאן פון די הויכע בערג, נאר געהן מיט דיר קאן איך נישט...

מיט טויזענטער פעדים בין איך צוגעבונדען צום טאל, צו מיין שטילער היים; רייס זיי נישט איבער; עס וועט מיר וועה טון דאס הארץ!

די קליינע שטערענדלעך, די זילבער־שטראלענדיגע, פינקעל־דיגע שטערענדלעך, וואס שווימען איבער מיין היים, מיין שטילער היים, זיי האבען מיין נשמה אויסגעשפינט; רוף מיך נישט אוועק פון זיי, אויסגעלאשען וועט זי ווערען אונטער פרעמדע הימלען, אויסגעהן וועט זי, ווי א ליכט...

און מיין שטימע, וואס וועקט די בלומען אין דיין הארץ, איז נאר דער אפקלאנג פון די קליינע, שטיל־רוישענדיגע וואסערלעך אין טאל... און דער גאלדענער שטראל, וואס בליצט אמאל פון מיין אויג ארויס, איז דער אפגלאנץ פון גאלדיגען זאמד פון דער נידער....

נישט דיין פרייד איז מיינע; נישט דיין לייד איז מיין!

אין פונקען — פון גליה־ווערים צושפריצט זיך מיין פרייד; און מיין שטילע טרויער קומט פון די שיטערע, פארהונגערטע זאנגען, וואס קלאגען זיך אין שטילען גערויש אויפ'ן ארעמען, זאמדיגען פעלד!

מיט טויזענטער שטראלענדיגע פעדים בין איך צוגעבונדען צום טאל; איך האב די נידער ל י ע ב...

איך האב ליעב דאס גאלדיג־פינקעלדיגע זאמד און די קליינע, פארקריפעלטע ביימעלעך, וואס היטען דאס גאלד!

איך האב ליעב די נידער אין גרינעם מאנטעל אין געלע שוואם־פלעקען געהילט; און די שטילע ברידערלעך, די שטיל־שמעקענדיגע,

הימעל־בלויע ברידערלעך, וואָס שמייכלען מיר אַרויס פון שטיל־רוישענדיגען גראָז...

און בענק איך אַמאָל, לעג איך מיך אויף דער גרענעץ צווישען פעלד און וואַלד, אויף דער ווייכער שוים פון טאָל, באַהאַלט דאָס פּנים אין לילאַ, רייך אַיפּגעבליטען היידע־קרויט, זאַפּ איין דעם שטילען, פייכטען אָטעם פון דער אויפגעבליטער ערד, און זיס־רו־היג ווערט מיין שוואַלבען־האַרץ; און קומט אַמאָל אַ פרעמדער חלום — אַ רעטעניש, אַ בענקעניש — לאָך איך מיך נישט אויס — געה איך אין וואַלד צו דער היימישער כשוף־מאַכערין, און זי גיט מיר באַשייד: קוקו, קוקו, קוקו....

ליעב ביסט דו מיר, פרעמדער מאַן פון די בערג, אַ בענקשאַפט טרייבט מיך צו דיר, נאָר ביי דיר בלייבען, מיט דיר געהן — קאָן איך נישט!

אונזערע וועגען לויפען נישט צוזאַמען... דו ביסט דער אָדלער פון די בערג, איך נאָר די שוואַלב פון טאָל...

מיט טויזענטער פעדים בין איך צוגעבונדען צו מיין שטילער היים; נישט איבערצורייסען...

לאָז מיך רוהען דאָ... איך בין מיד פון לאַנגען גאַנג, פון קרוין און סצעפּטער זוכען — זעץ דיך לעבען מיר...

האַסט אַ גאָלדענע האַרפע, זינג אַ צויבער־ליעד דער שוואַ־כער שוואַלב פון טאָל, דעם שוואַכען גלות־קינד...

נאָר זינג מיר נישט פון הויכע בערג, זינג מיר נישט פון אויפערשטעהן — נאָר פון מיין זיסער, שטילער היים...

זינג מיר אַ ליעד, אַ גאָלדען ליעד, פון גאָלד־שטראַלענדיגען זאַמד, פון קליינע, שטיל־רוישענדיגע בוימעלעך געהיט...

זינג מיר פון די שטיל־שמעקענדיגע ברידערלעך, וואָס קוקען אַרויס אַזוי ליעב צו מיר, מיט די הימעל־בלויע אויגעלעך, פון זייער באַהעלטעניש אַרויס אין שטילען גרינעם גראָז...

זינג מיר פון דער גרויער, ליעבער שוואלב אין טאל, וואס שוועבט אויף שוואכע, נאר ליעבליך־רוישענדיגע פליגעלער, און נעסט אין אלע חורבות־לעכער, וואו זי באהאלט זיך פאר שטורעם און ווינט!

זינג מיר פון מזל'דיגען שטארך, וואס שפרייזט אויף דער נאַסער לאנקע, הינטער'ן שטילען דארף, אויף די לאנגע פיס און וואוינט אויפ'ן נידעריגען דאך פון קליינעם פויערען־הויז...

פון פארלאזטע, ווילד־פארוואקסענע פארקען זינג; פון חורבות, פון אלטע פאלאצען, וואו פאר'כשופ'טע זייגערס וועקען זיך און קלינגען האלבער נאכט...

אָדער פון פאַר'כשופ'טע בת מלכה'ס זינג, וואס ווערען אויסגעלעזט און אויפגעוועקט מיט א ליעב־הארציגען קוש...

און שלאף איך, ליעבער, איין, זיי מיר גוט...

נעם מיר דיין געשאנק — דעם שטראלענדיגען דיאדעם פון קאפ נישט אראפ; אייביג טרויערען וועל איך נאכ'ן דיאדעם...

און ציה מיר דעם אויסגעשטראלטען מאנטעל אראפ; פארציה דעם שוואכען גלות־קינד — דער שוואלב פון טאל...

נעשלאסען זענען די געבענשטע אויגען — פארשוואונדען איז דער כשוף פון דער שטילער נאכט... צוריק פארלאשען איז מיין נשמה; פארציטערט הילט זי זיך צוריק אין איהרע שאטען איין, און די נייע־אויפגעשפראצטע בלומען אין הארץ וועלקען אפ און שטארבען...

צורונען איז דער זילבער־פליסענדיגער כשוף פון דער גאָטגעבענשטער נאכט; די קראפט, זי אויף הויכע בערג צו טראגען, האט מיר גאט פארזאגט!

ער האט זיך אויף מיר נישט דערבארעמט; נישט פארגעבען מיינע זינד...

שטום, אַהן סטרונעס, ליגט די האַרפּע; דאָר און אַפּגעשיילט דער וואַנדער־שטאָק...

שלאָף זיס, ליכט־שטראַלענדיג קינד פון טאָל; זיסע, שטילע חלומות אויף דיין קעפּעלע, און פאַרצייה!

פאַרצייה דעם וואַנדערער, וואָס האָט דיך אויפ'ן וועג געטראָ־פען און בענקשאַפט אין דיין שטילען האַרץ פאַרזייהט...

עס בלייכט זיך די נאַכט, עס לעשט זיך אַ שטערן נאָך אַ שטערן — —

שטיל ציטערט די נאַכט — —

גאָט האָט איהר אומפּרוכטבאַרע שויס געבענשט; זי האָט אַ גאָלדענעם שטראַל געבוירען; עס רויטעלט זיך דער מזרח־זוים...

אויף די פרישע פריה־מאָרגען פליגעל שווימט אַ הימליש־זי־סער האַרפען־קלאַנג; אַ בשורה פאַר דער וועלט: געבוירען ווערט דער טאָג...

אויפפלאַמען, אויפפלאַקערען וועט דער נייער טאָג, און וועט אויסלעזען די וועלט. די פאַרמאַטערטע וועלט, נאָר — נישט מיך!

אויף מיר וועט זיך גאָט נישט דערבאַרמען, נישט פאַרגעבען מיינע זינד, און נישט אויסלעזען פון טויט און זיינע שרעקען!

נעם, וואַנדערער, דעם וואַנדער־שטאָק און געה...
מיט אַ נייער וואונד אין האַרץ, מיט אַ נייעם וועה...
עס זענען קיין וואונדער געשעהען...

צום נייעם יאָהר.

— און דו ווערסט אלץ שווייגען ?

— ווילסט, איך זאָל רעדען ?

— היינט וויל איך. מיך שרעקען דיינע רייד, ביטער און שטעכענדיג זענען זיי ; ערגער אבער איז דיין שווייגען. עס פארמאטערט.

זעה, עס טראָגט זיך איבעראַל א טרויער ארום...

אין דער הויך טראגען זיך פארוואָגעלטע, פארגליווערטע שטיקער וואלקען ; אזוי נאָהנט צו דער זון, און זיי פרירען !

אונטען — די פארגעלטע ביימלעך ; שעהן זענען זיי, נאָר טרויעריג איז זייער שעהנקייט, ווי א שטילען ודוי רוישען די ביימלעך אוים...

און די וויין־לויבע פלאמט ; פלאמענדיג שטארבט דער וויין.

און א יאָהר שטארבט...

רעד צו מיר !

— טרייסט דיך, ליעב קינד, — א נייעס ווערט געבוירען !

— נו, ווינש מיר צום נייעם יאָהר !

— אויף דער טאָץ פאר דיר ליגען גענוג ווינש־קארטען...

— און דאָך — נישט גענוג...

— וואס ווינשען דיר אנדערע, קינד ! ?

— א טראדיציאָנעלע, געדרוקטע קארטע שיקט דער טאטע : „לשנה טובה תכתבי“...

אזא קארטע שיקט אויך די מאמע ; זי שרייבט נאָך צו : „זיי, טאכטער, געזונט און שטארק, און גליקליך“...

— א שווער וואָרט !

— „און עלטער דיך אין פריידען“ —

— און דיך שרעקט עס ?

— וואס ?
— דאס עלטערען זיך ! דיין שטימע האט געציטערט...
— מעגליך... אט קארטען פון חבר'טארינס... געדרוקטע, פאר־שידענע שפראכען...
— און — — ב א ק א נ ט ע ? ד י ב ע ס ע ר ע פ ון זיי ?
— אט איינער, א בעסערער...
מיט טרוקענע פיס, ווינשט ער מיר, זאל איך געהן איבער די פאליעס פון לעבען...
— איבסען !
— אז אנדערער הייסט מיר דורכגעהן דאס בלוטיגע לעבען אומבאפלעקט, ווי א ווייסער שוואן...
— דאס פאלק זאגט : א ווייסע גאנז. און דאס לעבען איז נאר ביי אונז מעהר שווייסיג, אלס בלוטיג...
— ביטערער מענש ! ווינש מיר ד ו !
— איך ? איך קען דיך צו ווייניג... איך קאן מיר דיין מאר־גען און איבערמארגען קוים פארשטעלען... דיין שמייכעל, ווען דיין ווייך האט געבליהט און דער עפעל־בוים האט זיך אונטער זיין לאסט געבויגען, האט מיך צו דיר געצויגען, און דיין יעצטיגער טרויער בינדט מיך צו דיר, נאר פרעמד ביסט דו מיר נאך !
— דאך, ווינש מיר !
— ווי דו ווילסט...
איך קען דיינע וועגען נישט...
נאר הער, קינד, וואס טוסט דו, ווען דו געהסט פארביי פאר א שמידעריי ?
— וואס פאלט דיר איין ?
— דאך !
— בייטאג שטעל איך מיך נישט אפ... פארנאכט האב איך ליעב מיך אויפ'ן גראז פאר דער שמידעריי צו לעגען און קוקען אויף די פונקען, אויף די גליה־ווערים, וואס צושפריצען און צר־פליהען זיך אין דער הויך...
— א קליין פארגעניגען... פון דיינע אויגען שפריצען מעהר און שענערע פונקען...
איך ווינש דיר בעסער : געה אריין צום שמיד, דריק איהם די

שווערע האנט און פרעג איהם, וואס ער טוט...

און ענטפערט ער, ער קאוועט גראב־ און אקער־אייזען, זאג איהם: עס איז ניצליך. דאך איז פאראן ניצליכערע ארבייט... עס איז צייט אויף ברעד־אייזען, אויף האק און האמער; פאראן אזוי פיעל מויערען צו ברעכען!

— ער וועט מיך פאלגען?

— קוק אויף איהם, וועט ער פאלגען; אין דיינע אויגען ליגט די הערשאפט...

— דו שפאסט...

— ניין... און וואס טוסט דו, קינד, ביים ברעג פון ים?...

— אך, דעם האב איך ליעב!

איך האב ליעב צו ליגען אויפ'ן זאמד ביים ברעג פון ים, און אויסצושטרעקען די נאקעטע פיס, ער זאל זיי מיר וואשען און גלעטען...

— און איך ווינש דיר, קינד, האב נישט ליעב דעם ים, ווען ער לאשטשעט זיך צו דיר, ווי א קאץ, נאר ווען ער וועקט זיך אויף אלם לייב! געה מיט מיט די, וואס בארען זיך מיט אט דעם לייב! קוק אויף זיי, ווען זיי פיהרען די שיף, און שטראל־אויס אויף זיי די ליכטיגע קראפט...

— דו האלסט מיך אזוי שטארק!...

— און טאנצען, קינד, קאנסט דו?

— וויי טער דער ביטערער טאן!

— ניין, קינד! דאס נייע יאהר מאכט מיך אויך ווייך, ווע־ניגסטענס — ביי דיר... נאר הער, א שעהן ווייב קומט גאנץ אפט פאר צווישען שווערדען צו טאנצען...

— וואס דו רעדסט!

— ווינש איך דיר, קינד! בלייב שטעהן, רייס אוים איינע, די שארפסטע, און פאר דעם, וואס הייסט טאנצען צווישען שווער־דען...

— דו שרעקסט מיך, מענש!

— איך האב דאך דיין ווילען געטאן...

און אויב דו ווילסט, האב איך פאר דיר א לייכטערן וואונש!

ווייניג בלוט האסט דו, קינד! דער העלער, הייסער טאג איז דיר צו בלעסטיג, צו רוישענדיג, ער באטויבט דיך!

— געוויס...

— האָסט ליעב דעם שטילען אָוועגט...

— דעם שטילען, טרויעריג־שטילען אָוועגט; דאָס שטילע אויפשטראַלען פון די שטערענדלעך...

— און דעם בליצענדיגען זיג־זאַג פון די, וואָס פאַלען...

— אַך, מענש!

— און איך ווינש דיר, אויב דער טאָג מיט זיין אַרבייט איז דיר צו לעסטיג, האָב ליעב דעם פריה־מאָרגען... דאָס אויפשטראַ־לען פון נייעם טאָג...

טרויעריג ביסט דו, קינד. און דאָס פאַרגעהן פון זינקענדיגען טאָג מאַכט דיך נאָך שוואַך און באַנג... פאַרשלאָף דעם זיסען סם פון גוסס'דיגען אָוועגט, און לעב צו־מאָרגענס, ווען עס וועקט זיך דאָס נייע לעבען, ווען עס שפּינט זיך אויס דער נייער ווילען צום לעבען... עס וועט דיך מיטרייסען, קינד!

איז דאָס אויך איבער דיין קראַפט?

אינהאלט:

ערצעהלונגען.

	זייט
וועגוס און שולמית	7
פון וואנען נעמט זיך: „ער שפּילט פאר'ן טייוועל?“	14
צוריקגעקומען	17
אן אומבאקאנטע	21
זינדיג בלוט	24
אויפ'ן געלעגער	37
אהן נדן איז ערגער ווי פּאקען	40
דער סימן	49
נישט גוט	52
ווי אזוי די וואלד־ישיבה איז בטל געווארען	64
דער חשוב ביים קאניאק	74
א קלעזמער־טויט	87
אין חדר אריין שקצים	92
דער חלום	96
די לעזעריז	104
דער עפּעל	106
דאס זיבעטע בענש־ליכטעל	110
ס'הערצעל צאפּעלט	114
די מילדע בריאה	116
די לבנה דערצעהלט	124
קינדער שפּיל	126
אויך א קרבן	132

מעשה'לעך

	זייט
וואם מתים דערצעהלען	3
ביים פאקיר	17
באנייט א תליה	23
וועגען א שוימער, א דאך באשלעגער און א פארצעלייען מיידעלע	27
דער בארד	35
דער שטראל	42
לבנה־פערל און אלטווארג	58
דריי מאל גערופען	64
א רייזע אין דער צייט	79

פאעמען אין פראזא

געה נים מים מיר	3
עם זענען קיין וואונדער געשעהען	7
צום נייעם יאהר	24